

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TASAVVUF TARİHİ BİLİM DALI

19. YÜZYILDA BİR UŞŞÂKÎ ŞEYHİ: ABDURRAHMAN SÂMÎ SARUHÂNÎ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Yusra TANER

BURSA - 2015

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TASAVVUF TARİHİ BİLİM DALI

19. YÜZYILDA BİR UŞŞÂKÎ ŞEYHİ: ABDURRAHMAN SÂMÎ SARUHÂNÎ

(YÜKSEK LİSANS TEZİ)

Yusra TANER

701223010

Danışman

Prof.Dr. Abdurrezzak TEK

BURSA - 2015

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

..... Temel İslam Bilimleri Anabilim/Anasanat Dalı,
..... Tez Savunma Bilim Dalı'nda 31.12.2015 numaralı
..... Yusuf Jener'nın hazırladığı
"..... 19. yüzyılda Batı'nın İslamı Soruları: Akıncırahman Sennî Sorubânı....."
konulu Yüksek Lisans (Yüksek Lisans/Doktora/Sanatta Yeterlik
Tezi/Çalışması) ile ilgili tez savunma sınavı, 31.12./2015. günü 15.00 - 17.00...saatleri
arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının
..... BAŞARILI (başarılı/başarısız) olduğuna OYBİRLİĞİ
(oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu

Başkanı)

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Abdurrahim Tek
Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Bedriye Reis
Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa KARA
Üye

Üye

Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

31.12./2015

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı : Yusra TANER
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı : Temel İslâm Bilimleri
Bilim Dalı : Tasavvuf
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : xi+189
Mezuniyet Tarihi : / / 2015.....
Tez Danışmanı : Prof. Dr. Abdurrezzak TEK

19. YÜZYILDA BİR UŞŞÂKÎ ŞEYHİ: ABDURRAHMAN SÂMÎ SARUHÂNÎ

Abdurrahman Sami Saruhânî, Halvetiyye'nin Uşşâkiyye kolunun 19. yüzyıldaki önde gelen temsilcilerinden biridir. 1879 yılında Manisa'da dünyaya gelen Saruhânî, dinî ilimleri tahsilinin ardından tasavvufî hayata meyletmış, seyrüsülûkünü tamamladıktan sonra İstanbul merkez olmak üzere irşad faaliyetlerini sürdürmüştür. Ayrıca tasavvufu ilgili birçok eser kaleme alan Abdurrahman Sâmi Efendi 1934 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Eserleri çerçevesinde tasavvufî görüşlerinin ayrıntılı olarak ele alındığı bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. İlk olarak Abdurrahman Sami Efendi'nin yaşadığı dönemde İstanbul'daki tasavvufî hayat ele alındı. Birinci bölümde Sâmi Efendi'nin hayatı, eserleri, kendisiyle oluşan silsile ve mensup olduğu tarikat tanıtıldı. İkinci bölümde bazı itikâdî, amelî ve ahlâkî konulardaki düşünceleri, üçüncü bölümde ise tasavvufî görüşleri, Esmâ-i Hüsnâ yorumu ve bazı sûre, âyet ve duaların özelliklerine dair izahı anlatıldı. Abdurrahman Sami Efendi'nin eserlerinden yola çıkılarak hazırlanan bu çalışmada kendisinin düşünce dünyasına dair pek çok konu yer almaktadır.

Anahtar Sözcükler

Abdurrahman Sâmi Saruhânî, Hayatı ve Eserleri, Uşşâkiyye, Tasavvuf

ABSTRACT

Name and Surname : Yusra TANER
University : Uludağ University
Institution : Social Science Institution
Field : Essential İslâmic Sciences
Branch : Sûfism
Degree Awarded : Master Thesis
Page Number : xi+189
Degree Date : / / 2015
Supervisor : Prof. Dr. Abdurrezzak TEK

AN UŞŞÂKÎ SHEIKH IN THE 19TH CENTURY: ABDURRAHMAN SÂMÎ SARUHÂNÎ

Abdurrahman Sâmi Saruhânî is one of the prominent representatives of Uşşâkî branch of Halveti in 19th century. Saruhânî who was born in Manisa at 1879, tends to have mystical life after he studied theology. After completing his spiritual path of sûfism, he continued his guidance activities mainly in İstanbul. Abdurrahman Sami Efendi who wrote many works about mysticism died in 1934 in Istanbul. This study in which his mystical vision discussed in detail within the framework of his works consists of one introduction and three chapters. Firstly, Mystical life in Istanbul were discussed in the period Abdurrahman Sami Efendi lived. At the first chapter, the life of Sâmi Efendi's studies, the lineage formed by him and the sect he belongs to are introduced. At the second chapter, his thoughts on faith, practical and ethical issues were discussed. At the third chapter, his mystical beliefs, his Esmâ-i Husnâ review and his explanation about the properties of some sûre, verse and pray is described. There are many matters about his thought of the world in this study which is based on Abdurrahman Sami Efendi's Works.

Keywords:

Abdurrahman Sâmi Saruhânî, His Life and Works, Uşşâkiyye, Sûfism

ÖNSÖZ

İslâm kültür ve medeniyetinin ayrılmaz bir parçası olan tasavvuf düşüncesi, ortaya çıkışından bu yana sürekli ilgi odağı olmuş, hiçbir zaman güncelliğini kaybetmemiştir. Başlangıçta bireysel olarak, daha sonraki dönemlerde ise kurumsallaşarak yayılışını sürdürmüştür. Tarih boyunca bireysel ve toplumsal boyutta etkisini devam ettiren tasavvuf akımları, tarikat şeyhleri ve tasavvuf erbabı hakkında yapılan çalışmalar kültürel zenginliklerimizden olan tasavvuf düşüncesinin yakından tanınmasını, insanların ilmî ve fikrî yönden gelişmesini sağlamaktadır.

Anadolu'da tasavvuf faaliyetlerinin temeli, Osmanlı Devleti kurulmadan önce Anadolu'ya gelen göçler esnasında atılmıştır. Köylere, tenha yerlere yerleşerek ziraat ve hayvancılıkla meşgul olan dervişler, iskâna elverişsiz yerlerde kurdukları zâviyelerin etrafını imar edip yaşamaya elverişli hale getirmişlerdi. Fetih hareketlerine de katıldıkları bilinen bu dervişlerin, sınır boylarında kurdukları tekkeler, seferler esnasında orduların harekâtını önemli ölçüde kolaylaştırmaktaydı. Dervişler, devletin kuruluş aşamasındaki bu davranışları sebebiyle yönetim tarafından desteklenmiş, imar ettikleri topraklarda onlar için tekkeler kurularak vakıflar tahsis edilmiştir. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu öncesi XII. ve XIII. yüzyıl Anadolu'sunda oluşmaya başlayan tarikatlar kuruluş ve yükselme devrine rastlayan XIV. ve XV. yüzyıllarda en nüfuzlu dönemini yaşamıştır. Bu dönemde tasavvuf ve tarikatlar gerek sosyal hayatta gerekse devlet ricali nezdinde belli bir konuma erişmiştir. Osmanlı Devleti'nin yükselişinin sona erdiği, duraklamanın başladığı XVII. yüzyıldan itibaren ise tasavvufî hayatta belli bir gerileme başlamış olsa da XIX. yüzyıla gelindiğinde tasavvuf ve tarikatların ulaşmadığı bölgenin kalmadığı görülmektedir.

Osmanlı toplum hayatında Halvetiyye, Nakşibendiyye, Kâdiriyye, Rifâiyye, Bektâşîyye, Zeyniyye, Sa'diyye, Mevleviyye, Bedeviyye ve Bayrâmiyye tarikatları en yaygın tarikatlardandır. Nakşî, Kâdirî, Rifâî, Mevlevî gibi farklı isimler altında da olsa aynı ruha, aynı gayeye, aynı aşka sahip olan dervişler için tekke, İslâmın yaşanması, yaşatılması ve tebliği için müşterek terbiyenin verildiği, mânevî ve ahlâkî eğitimin yapıldığı, tasavvufî hayatın temsil edildiği bir kurumdur. Çalışmamızı ilgilendiren XIX. yüzyılda, Anadolu'daki tekkelerin tarikatlar arasındaki dağılımı şu şekildedir: Nakşibendiyye, Kâdiriyye,

Mevleviyye tarikatlarından her biri doksandan fazla tekke ile birinci sırada gelmektedir. Halvetiyye tarikatı ayrı ayrı Şâbâniyye, Uşşâkiyye, Sinâniyye, Cerrâhiyye kolları ile Bektâşiyye, Rifâiyye, Sa'diyye ve Celvetiyye ellinin altında kalan tekkeleri ile ikinci sırada; Bedeviyye, Bayrâmiyye, Gülşeniyye, Şâziliyye ise onun altında kalan tekkeleriyle son sırada yer almaktadır. Ancak Halvetiyye'nin kolları bir arada değerlendirildiğinde bu sayının yüzü aşarak tarikatı en başa taşıdığı görülmektedir. Bu durum Halvetiyye'nin ne kadar yaygın olduğunu ispatlamaktadır. Zira İstanbul'da bulunan âsitânelerin çoğu Halvetiyye'nin kollarına aittir. Tekkelerin kapatılmasından sonra da Halvetiyye'nin Anadolu'da Şâbâniyye, Uşşâkiyye ve Cerrâhiyye kolları vasıtasıyla bir şekilde faaliyetlerine devam ettiği görülür.

Halvetiyye'nin Cumhuriyet sonrası varlığını devam ettiren kollarından olan Uşşâkiyye tarikatı Hasan Hüsâmeddîn Uşşâkî tarafından XVI. yüzyılın son çeyreğinde kurulmuş ve tekkelerin kapatıldığı tarihe kadar faaliyetine aralıksız devam etmiştir. Bu tarikat daha çok İstanbul ve Bursa'da Aydın, Denizli, İzmir gibi Ege şehirlerinde yaygındır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada amacımız, Uşşâki silsilesinin günümüze ulaşmasına vesile olan XIX. yüzyılın önemli mutasavvıflarından Abdurrahman Sâmi Efendi'nin biyografisini ele almak, bağlı bulunduğu Uşşâkiyye tarikatını tanıtmak ve eserlerini irdeleyerek tasavvufî görüşlerini bir araya toplamaktır. Ayrıca bu vesileyle yakın bir tarihte kaleme alınmış olan eserlerini tespit ederek tanıtmak istedik.

Abdurrahman Sâmi Efendi hakkında bugüne kadar bazı çalışmalar yapılmıştır. Bunlar Süleyman Derin'in, *Abdurrahman Sâmi'nin Hayatı, Eserleri ve Tefsîr-i Fâtîha-i Şerîfe Risâlesi* (Marmara Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993) ve Mehmet Halil Erzen'in *Abdurrahman Sâmi'nin Kenzü'l-Âşıkîn'i* (Yüzüncü Yıl Üniv. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2005) isimli çalışmalarıdır. Bu tezlerden farklı olarak bizim çalışmamızda ağırlıklı olarak hayatına yer verilmekle birlikte bağlı bulunduğu tasavvufî gelenek tanıtılmış ve kendisinden sonra oluşan silsile ele alınmıştır. Ardından da kütüphanelerde Sâmi Efendi'ye ait eserler taranarak sufi kişiliği ve tasavvuf anlayışı gün yüzüne çıkarılmıştır. Zira günümüz insanına, toplumumuzun ve kültürümüzün önemli bir parçası olan tasavvuf dünyasında, hayatı, eserleri ve tasavvufî görüşleriyle bir değere sahip olan Abdurrahman Sâmi Efendi ve onun gibi önemli sûfleri hem doğru bir şekilde tanıma, hem onların tasavvuf anlayışlarını öğrenme, hem de dönemin mevcut fikrî yapısını anlama fırsatı sağlaması bakımından bu çalışmalar büyük bir önem arz etmektedir.

Bu çalışma giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Abdurrahman Sâmi Efendi'nin yaşadığı dönemde İstanbul'da tasavvufî durum genel hatlarıyla tanıtılmaya çalışılmıştır. Birinci bölümde Sâmi Efendi'nin hayatı, eserleri, kendisiyle oluşan silsile ve mensup olduğu tasavvufî gelenek, ikinci bölümde bazı itikâdî, amelî ve ahlâkî konulardaki düşünceleri, üçüncü bölümde ise tasavvufî konu ve kavramlar hakkındaki görüşleri, Esmâ-i Hüsnâ yorumu ve bazı sûre, âyet ve duaların özelliklerine dair izahı yer almaktadır.

Sâmi Efendi'nin hayatını, tasavvufa intisabını, bağlı olduğu tarikatı ve kendisinden sonra oluşan silsiledeki isimlerin hayatlarını konu alan tezin birinci bölümü kendisi hakkında ulaşılabilen kaynaklardan yola çıkılarak incelenmiştir. İtikâdî, amelî, ahlâkî ve tasavvufî konulardaki görüşlerini belirten; ayrıca Sâmi Efendi'nin ele almış olduğu tarikatları, doğuşu, kökeni, pîri, silsilesi, ana kolları ve yayıldığı coğrafi bölgesi gibi konular çerçevesinde kısaca açıklayan ikinci ve Allah'ın isimlerini tek tek açıkladığı, hastalıklar, sıkıntılar gibi durumlarda okunmasını tavsiye ettiği sûre, âyet ve duaları açıkladığı üçüncü bölüm ise ilgili kaynaklardan ve kendisinin günümüze ulaşan eserlerinden istifade ile oluşturulmuştur.

Çalışmanın başından itibaren her aşamasında desteğini ve iyi yönde temennilerini eksik etmeyen, değerli fikirleriyle tezimi en iyi şekilde tamamlayabilmem için bana rehberlik eden kıymetli tez danışmanım Prof. Dr. Abdurrezzak Tek hocama teşekkürü borç bilirim. Ayrıca tezi okuyup bana yön veren, kaynaklar hususunda önemli yardımları bulunan ve her zaman yanımda olduğunu hissettiren değerli dostum Ayşenur Duman'a, bana her zaman güvenen ve destek olan eşim Yakup Taner'e, emeği geçen bütün arkadaşlarıma ve bu zamanlara gelmemi sağlayan, maddî ve mânevî desteklerini hiç esirgemeyen aileme çok teşekkür ederim.

Yusra TANER

Balıkesir, 2015

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR.....	xi
GİRİŞ.....	1
ABDURRAHMAN SÂMÎ EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEMDE İSTANBUL'DA TASAVVUFÎ HAYAT	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDURRAHMAN SÂMÎ EFENDİ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE HALİFELERİ

I. HAYATI	7
II. ESERLERİ	13
1. Evrâdü'l-Mukarrebîn.....	14
2. Mi'yâru'l-Evliyâ	15
3. Hediyyetü'l-Âşıkîn.....	16
4. Müntehabât-ı Sâmiyye	16
5. Vesîletü'l-Kübrâ Şerh-i Esrâr-ı Esmâü'l-Hüsnâ	17
6. el-Meslekü's-Sâmiyye fî Sulûki'n-Nakşıyyeti'l-Behâiyye ve'l-Halvetiyyeti'l- Hüsâmiyye.....	17
7. Tuhfetü'l-Uşşâkiyye.....	18
8. Mevlîd-i Müctebâ.....	19
9. Binâ-yı İslâm	19
10. Dîvân-ı Sâmî	19
11. Mir'ât-ı Eyyâm.....	20
12. Nâme-i Muharrem.....	20
13. Kenzü'l-Ârifin.....	20
14. Tenvîrü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân	21
III. ABDURRAHMAN SAMÎ EFENDİ'NİN MENSUP OLDUĞU TASAVVUFÎ GELENEK.....	23
IV. ABDURRAHMAN SÂMÎ EFENDİ'DEN SONRA OLUŞAN SİLSİLE.....	29
1. Bekir Sıdkı Visâli	29
2. Mehmet Ruhi Akhan	32

3. Kazım Kızılkant	32
4. Sıddık Naci Eren	33

İKİNCİ BÖLÜM

ABDURRAHMAN SÂMÎ EFENDİ'NİN BAKIŞIYLA BAZI İTİKÂDÎ, AMELÎ VE AHLÂKÎ KONULAR

1. Ehl-i Sünnet İnancı	35
2. İslâm'ın Şartları	37
3. Âhiretle İlgili Konular	41
4. Mucize	45
5. Büyük ve Küçük Günahlar	48
6. İbadet	49
7. Ahlâk	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABDURRAHMAN SÂMÎ EFENDİ'NİN TASAVVUFÎ BAKIŞI

A. TASAVVUFÎ TERBİYEYLE İLGİLİ KONULAR	52
1. Şeriat-Tarikat-Hakikat-Mârifet	52
2. Mürid-Mürşid	55
3. Biat-İnâbe	57
4. Seyru Sulûk ve Mertebeleri	58
5. Tevbe-İnâbe-Evbe	62
6. Evrâd-Ezkâr	63
7. Râbita- Murâkabe	65
8. Avâm-Havâs	67
9. Zâhir-Bâtın Birlikteliği	69
10. Riyâzet-Mücâhede	69
11. Silsile	70
12. Rüyâ ve Tabiri	71
13. Tefe'ül	73
B. TASAVVUFÎ KAVRAMLAR	74
1. Tasavvuf	74
2. Makam	74
3. Vakit	75
3. Kabz-Bast	75
4. Rağbet -Rehbet	76
5. Heybet-Üns	76
6. Sekr-Sahv	77
7. Telvîn-Temkîn	77

8. Fenâ-Bekâ	77
9. Kurb-Bu'd	78
10. Mavh-İsbât	79
11. Zevk-Şürb.....	80
12. Setr-Teccellî	80
13. Levâih-Tavâli'-Levâmi'	81
14. Muhâdara-Mükâşefe-Müşâhede.....	81
15. Havâtır.....	82
16. Vârid.....	83
17. Huzur.....	83
18. Vecd-Vücûd-Tevâcüd	84
19. Cem-Fark.....	84
20. Vakfe	85
21. Veleh	86
22. Zâcir	86
23. Muhâdese	86
24. Mekr	86
25. Gurbet.....	87
26. Terakkî-Tedellî.....	87
27. Hicâb	87
28. Hüviyet.....	87
29. Ricâlü'l-Gayb.....	88
30. Vahdet-i Vücûd	89
C. BAZI TARİKATLAR VE KOLLARI	90
D. ESMÂ-i HÜSNÂ YORUMU	113
E. BAZI SÛRE, ÂYET VE DUALARIN ÖZELLİKLERİ.....	137
1. Sûreler	137
2. Âyetler.....	143
3. Dualar.....	150
SONUÇ	174
BİBLİYOGRAFYA.....	176
EKLER.....	184

KISALTMALAR

a.g.m.	: Adı Geçen Madde
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
b.	: Bin/İbni
bk.	Bakınız
C.	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
ed.	: Editör
haz	: Hazırlayan
h.no	: Hadis no
H.z.	: Hazreti
nr.	: Numara
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfalar arası
Sül. Ktp	: Süleymaniye Kütüphanesi
TTTK	: Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür
Thk	: Tahkik eden

GİRİŞ

ABDURRAHMAN SÂMÎ EFENDİ'NİN YAŞADIĞI DÖNEMDE İSTANBUL'DA TASAVVUFÎ HAYAT

Abdurrahman Sâmî Efendi 1879-1934 yılları arasında yaşamış bir mutasavvıf ve ilim adamıdır. Osmanlı Devleti'nin son yıllarıyla Cumhuriyet'in ilk yıllarına rastlayan bu zaman dilimi birçok tarihî olaya şahitlik etmiş, Osmanlı Devleti'nin çeşitli yönlerden sıkıntı ve bunalım yaşadığı bir dönemdir.

XIX. yüzyıl devletin bünyesinde içtimaî, siyasî, ilmî, askerî, iktisadî yönden çeşitli problemlerle karşılaştığı, birçok değişikliğin yaşandığı bir devredir. Yaşanan sıkıntılar ve değişikliklerden tasavvufî hayatın, tarikat ve tekkelerin etkilenmemesi düşünülemezdi. Asrın başlarında pek çok alanda üretim merkezi olan, toplumun her kademesine yol gösteren, ihtiyaçlara cevap veren, yolda kalmışların barınağı, ilim, kültür ve medeniyetin aktarım merkezi olan tekkeler, asrın sonlarına doğru diğer resmi ve sosyal kurumlar gibi öz bünyelerini koruyamayarak değişim geçirmiştir.¹

Abdurrahman Sâmî Efendi'nin irşad görevini sürdürdüğü İstanbul, tarikatların varlığı açısından oldukça zengin şehirlerdendir. Bu dönemde İstanbul'da pek çok tarikat faaliyet göstermektedir. Bunların başında Halvetiyye, Nakşibendiye, Kâdiriyye, Rifâiyye, Celvetiyye, Mevleviyye tarikatları gelmektedir.

İstanbul'da bulunan âsitânelerin çoğu Halvetiyye tarikatının kollarına aittir. Sünbülüyye Kocamustafapaşa'da, Uşşâkiyye Kasımpaşa'da, Cihangiriyye Cihangir'de,

¹ Hür Mahmut Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, İstanbul, 2003, s. 67.

Cerrâhiyye Karagümrük'te, Rûmiyye Tophâne'de, Celvetiyye, Nasûhiyye ve Raûfiyye Üsküdar'da bulunan pîr evi vasıtasıyla tarikatlarına merkezlik etmiştir.²

İstanbul dışında kurulan; Şemsiyye, Ahmediyye, Gülşeniyye, Sezâiyye, Şâbâniyye, Çerkeşiyye, Geredeviyye taşra kültürünü İstanbul'a taşıırken İstanbul'da kurulan; Uşşâkiyye, Ramazâniyye, Sünbüliyye, Sinâniyye, Cemâliyye, Sivâsiyye, Buhûriyye, Cihangiriyye, Karabaşiyye, Cerrâhiyye, Raûfiyye, Nasûhiyye, Salâhiyye ve Kuşadaviyye Halvetî kültürünü Anadolu'ya yaymışlardır.³

Halvetiyye tarikatının alt kolu olan Şâbâniyye tarikatı, başta bağlı bulunduğu Halvetiyye olmak üzere, birçok tarikattan tekkeler devralmış, XIX. yüzyılın sonunda da İstanbul'da tekkelerinin sayısını yirmi altıya çıkarmıştır.⁴ Şâbâniyye, İstanbul'da XIX. yüzyılda Çerkeşiyye, Kuşadaviyye ve Halîliyye kollarıyla temsil edilmiştir.⁵ Halvetiyye'nin alt kollarından Sünbüliyye'nin İstanbul'da bulunan tekkeleriyle ilgili kaynaklarda farklı rakamlar zikredilmektedir. Bazı kaynaklar üçü arsa halinde olmak üzere yirmi üç, bazı kaynaklar ise on yedi Sünbülî tekkesinin ismini vermektedir.⁶ Tarikatın İstanbul'da kurulan Ramazâniyye alt kolu, XIX. yüzyıla gelinceye kadar zamanla şehirdeki etkinliğini kaybetmiştir. Başta tarikatın âsitânesi olmak üzere bütün tekkeleri başka tarikatların âyinlerinin icra edildiği mekanlar haline gelmiştir.⁷

Halvetiyye'nin İstanbul merkezli bir başka alt kolu olan Sinâniyye diğer kolları kadar yaygınlık kazanamamıştır. Sinânîliğe bağlı beş tekkeden ancak üçü meşihata bağlı kalabilmiş diğerleri başka tarikatların idaresinde hizmete devam etmiştir.⁸ Halvetîliğin bir başka alt kolu olan Gülşeniyye ise İstanbul'da hiçbir zaman çok yaygın olmamıştır. Tarikatın on iki kadar tekkede temsil edildiği anlaşılmakta, tekkeler kapatılmadan önce sönmeye yüz tuttuğu, tarihi gelişimi ve özelliklerine ilişkin birçok hususun tespit edilemeden unutulup gittiği görülmektedir.⁹ Yine tarikatın ana kollarından olan Sivâsiyye ise XIX. yüzyılda İstanbul'da etkinliğini yitirmiş, asrın sonlarında ise tamamen tükenmiştir.¹⁰

² Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 68.

³ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 68.

⁴ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 130.

⁵ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 126.

⁶ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 165.

⁷ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 179-180.

⁸ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 198.

⁹ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 233.

¹⁰ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 238-239.

Halvetiyye'nin XIX. yüzyılda İstanbul'da faaliyet gösteren bir diğer kolu ise araştırmamızın konusunu teşkil eden Uşşâkiyye'dir. Tarikat, etkinliğini Uşşâkîliğin merkez âsitanesi olan Hüsâmeddin Uşşâkî Âsitanesi ile sürdürmekle beraber, İstanbul'un farklı ilçelerinde bulunan tekkeleriyle de varlığını devam ettirmiştir. Önceki asırlarda sadece İstanbul'da on dokuz Uşşâkî Tekkesi'nin bulunması bu tarikatın ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Fakat XIX. yüzyıl içerisinde bu rakam İstanbul için olumsuz yönde değişmiş, tekkelerin kapatıldığı tarihte Hüseyin Vassaf Efendi'nin kaydına göre bu rakam altıya inmiş, Üsküdar yakasında ise hiç kalmamıştır. Bununla birlikte farklı kaynaklarda bu rakamın dört olduğu da ifade edilmiştir.¹¹

XIX. yüzyılın başından itibaren daha çok Hâliidiyye kolu vasıtasıyla yaygınlaşan Nakşibendiye tarikatının bu yüzyılda İstanbul'da varlığı ile ilgili olarak bazı kaynaklar üçü arsa halinde beşi de Bektâşîlere ait olmak üzere toplam altmış beş tekke bulunduğunu ifade etmekte; bazı kaynaklar ise altmış üç tekke ismi vermektedir.¹²

Kâdiriyye tarikatı İstanbul'da Rûmiyye (İsmailiyye), Resmiyye, Müştâkiyye ve Enveriyye kolları aracılığıyla temsil edilmiştir. İstanbul Kâdirîleri hem kollarına bağlı olarak kurulan tekkelerle hem de muhtelif tarikatlara ait tekkeleri kendilerine bağlamak sûretiyle XIX. asrın sonlarında tekke sayıları bakımından Halvetiyye ve Nakşibendiyye'den sonra İstanbul'daki en yaygın tarikat olmuştur. Başta Halvetiyye olmak üzere Nakşibendiyye, Bayramiyye gibi tarikatlardan devraldıkları tekkeler neticesinde oluşan Kâdirî tekkelerinin sayısı bazı kaynaklarda yedisi arsa halinde olmak üzere elli yedi, bazı kaynaklar da ise altmış sekiz olarak geçmektedir. Farklı tarikatlara ait tekkelerin Kâdirîlerin tasarrufuna geçme durumu muhtemelen ailelerin kurduğu sıhriyet bağından kaynaklanıyor olmalıdır. Ayrıca İstanbul'da çok fazla sayıda tekke kurabilme imkan veren bir başka durum Kâdiriyye'nin İstanbul'da ortaya çıkan Rumiyye kolunun, Rifâiyye, Bedeviyye, Sa'diyye gibi köken itibarıyla Arap olan tarikatlara nisbetle Türk kültürüyle çok daha yakın bir ilişkiye girebilmesidir.¹³

Birçok kolu olan Rifâiyye XIX. yüzyılın başlarından itibaren İstanbul'da Sayyâdiyye, Mârifiyye ve Ulvâniyye kollarıyla temsil edilmiş ve açılan dergâhlar vasıtasıyla

¹¹ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 209.

¹² Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 248.

¹³ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 342; Adalet Çakır, "Kâdiriyye", **Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür (TTTK)**, ed. Semih Ceyhan, İstanbul, 2015, s. 181-183.

yayıma imkanı bulmuştur. Rifâiyye tarikatının İstanbul'da bulunan tekkeleri ile ilgili farklı rakamlar kaydedilmektedir. Bazı kaynaklar bu rakamın yirmi altı olduğunu, bazı kaynaklar ise otuz beş olduğunu belirtmektedir. Bu asırda İstanbul'da birçok yeni Rifâî Tekke'sinin kurulduğu gözlenmekte, nitekim XX. yüzyılın başlarında bu rakamın otuz sekize çıktığı görülmektedir.¹⁴

İstanbul'un fethiyle birlikte şehir hayatına giren Mevleviyye tarikatı yapısı gereği üst düzey yöneticilerden ve entelektüel çevrelerden yüksek teveccüh görmüş ve İstanbul tekkeleri bu kesimler tarafından sürekli gözetilmiştir. Mevlevîlik, İstanbul'da beş Mevlevîhâne ile varlığını 1925 yılına kadar sürdürmüştür. Bunlardan başka çeşitli tarihlerde üç Mevlevîhâne daha açılmışsa da fazla uzun ömürlü olmayarak kısa sürede kapanmıştır.¹⁵ İstanbul mevlvîhâneleri, İstanbul merkezli Osmanlı tarikat kültüründe tarih boyunca çok önemli bir yere sahip olmasına rağmen, İstanbul'daki diğer tarikatların çoğundan daha az sayıda tekkeye sahip olmuştur. Bunun başlıca sebebi, diğer tarikatlardan farklı olarak Mevlevîliğin geniş tabanlı tasavvuf hayatı yerine, başından beri tasavvuf kültürünün geleneksel boyutunu temsil etmesi, düşüncesi, edebiyatı, musikisi, irfanı, âdap ve erkânı ile daha seçkin bir düzeye hitap etmesi olduğu kabul edilmiştir.¹⁶

Celvetî tarikatının merkezi olan İstanbul'da çeşitli tarihlerde otuz kadar tekkesinin olduğu tespit edilmektedir. Bunlardan on altısı Üsküdar'da, on biri sur içinde, iki tanesi sur dışındaki Tophane bölgesindedir.¹⁷ Celvetiyye'nin tekkeleri ile ilgili farklı rakamlar zikredilmektedir. Bazı kaynaklar biri arsa halinde olmak üzere yirmi bir, bazı kaynaklar ise üçü harap halde yirmi iki Celvetî Dergâhı olduğundan bahsetmektedir. Bunlardan dokuzu kuruluşundan tekkelerin kapatıldığı tarihe kadar Celvetî olarak kalmıştır. Bazı Celvetî tekkeleri ise birkaç defa el değiştirmiştir.¹⁸ Devlet ricalinden ilmiye sınıfına ve halka varıncaya kadar her kesimden insanın ilgisini çeken Celvetîlik son yıllara kadar Osmanlı'nın etkin tarikatları arasında yerini korumuştur. Fakat tekkelerin kapanmasından sonra diğer tarikatlar gibi Celvetîlik de gücünü kaybetmiştir.¹⁹

¹⁴ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 392; Mustafa Tahralı, "Rifâiyye", **TTTK**, s. 316-324.

¹⁵ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 430.

¹⁶ Sezai Küçük, "Mevleviyye", **TTTK**, s. 508.

¹⁷ Hasan Kâmil Yılmaz, "Celvetiyye", **DİA**, C. VII, s. 275; Hasan Kâmil Yılmaz, "Celvetiyye", **Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, s. 944.

¹⁸ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 538.

¹⁹ Yılmaz, "Celvetiyye", **TTTK**, s. 972-973.

XIX. yüzyılda Sâ'diyye tarikatının İstanbul'da bulunan tekkeleri kaynaklarda farklı rakamlarla ifade edilmektedir. İki arsa halinde olmak üzere yirmi üç, dokuzu harap halde otuz iki veya on dört Sâ'dî Tekkesi ismi verilmektedir.²⁰ Tekkelerin kapatılmasından sonra Sâ'diyye'nin sosyal hayattan çekilmeye, içine kapanmaya başladığı görülmektedir.

Kol ve şubeleri vasıtasıyla yüzyıllar boyunca Osmanlı toplum hayatında etkin bir faaliyet alanı oluşturan Bayrâmiyye tarikatı son asırlarda İstanbul'da daha çok Himmetiyye koluyla temsil edilmiştir. Önceki asırlarda İstanbul'da pek çok Bayrâmî merkezi görülürken bu asırda iki veya üç tekkenin varlığına işaret edilmiştir. XX. yüzyıla girildiğinde ise bu sayının farklı kaynaklarda dörde veya altıya çıktığı ifade edilmektedir.²¹

Bedeviyye tarikatı XIX. yüzyılın başlarında İstanbul'a girmiş, âsitâne dışına çıkamadan tekkelerin kapatılmasıyla din ve kültür tarihimiz içindeki yerini almıştır. Asrın başlarında İstanbul'da yedi Bedevî Tekkesi tespit edilmekte, tekkelerin kapatıldığı 1925 yılında ise sekize çıktığı bilinmektedir. Ancak kuruluşu ve postnişinleri belli olmayan dokuzuncu bir Bedevî Tekkesinden daha bahsedilmektedir.²²

Şâzeliyye'nin müstakil bir tekke ile İstanbul'da ilk temsil edilişi XVIII. yüzyılın son çeyreğine rastlar. İstanbul'daki bu ilk Şâzelî tekkesinin açılışından sonra tarikatın İstanbul'daki faaliyetleri hızla artmıştır.²³ Şâzeliyye'nin İstanbul'da diğer tarikatlardan bağımsız beş tekkesi olduğu tespit edilmiştir. Tekkelerin kapanmasına yakın ise bu rakamın üçe düştüğü belirtilmektedir. Bu tekkelerin ikisi hakkında kaynaklarda bilgi bulunmamakla beraber XIX. yüzyılın sonlarında kuruldukları ve küçük oldukları tahmin edilmektedir. Ayrıca başka tarikatlara ait dört tekke şeyhinin Şâzeliyye'den icazet aldıkları, gerektiğinde Şâzeliyye usûlüne göre tarikat ve zikir telkininde buldukları ifade edilmektedir.²⁴

Çeşitli dönemlerde İstanbul'da pek çok tekkesi bulunan Bektâşîlerin durumu 1826 Vaka-yı Hayriye ile birlikte değişmiştir. Bektâşîliğin yasaklandığı bu tarihte İstanbul'da on dört Bektâşî tekkesi bulunmaktaydı. Bektâşî tekkelerinin kapatılması kararıyla bazı tekkeler yıktırıldı, bazıları da kapatıldı. Bir kısmı da diğer tarikat erbabına verildi. Ancak bunların bir kısmı kendi imkanlarıyla tekrar faaliyetlerine devam etmiştir.²⁵ Bektâşîyye 1925'te bütün

²⁰ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 552.

²¹ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 575.

²² Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 595.

²³ Mustafa Salim Güven, "Şâzeliyye", **TTTK**, s. 399-400.

²⁴ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 603.

²⁵ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 494.

tarikatlarn, tekke ve zaviyelerinin kapatılmasıyla Türkiye’de resmen ortadan kalkmış ise de gerçekte bütün öteki tarikatlarn gibi günümüze kadar varlığını srdrmştir.²⁶

²⁶ Ahmet Yaşar Ocak, ‘‘Bektařiyye’’, **TTTK**, s. 464.

BİRİNCİ BÖLÜM

ABDURRAHMAN SÂMÎ EFENDİ'NİN HAYATI, ESERLERİ VE HALİFELERİ

I. HAYATI

Abdurrahman Sâmî Efendi 12 Rebîu'l-evvel 1296 (5 Mart 1879¹) tarihinde Manisa Saruhan'da² dünyaya gelmiştir.³ Rivâyete göre doğduğunda babasını ziyarete gelen Çöplü Dede isimli bir zatın “Efendim dünyaya gelen oğlunuzun ismi Abdurrahman olsun” demesi ve babasının da buna Sâmî ismini ilave etmesiyle ismi Abdurrahman Sâmî olmuştur.⁴

Sâmî Efendi kendi eserlerinde nisbesinin “Saruhânî”⁵ olduğunu belirtmiş, hatta *Evrâdü'l-Mukarrebîn* isimli eserinin mukaddimesinde “Mevliden Saruhanlı, mevtinen İstanbullu” olduğunu ifade etmiştir. Böylelikle tam olarak künyesi Abdurrahman Sâmî Sarûhânî, İbn Muhammed Âsım İbn Şeyh Ahmed Fevzi İbn Hüseyin İbn el-Hâc el-Hâfız'dır.⁶

Babası Mekke ve Medîne valiliklerinde görev almış, tarikat ehli olan Manisalı Muhammed Âsım Efendi⁷ dedesi de meşayıhtan Şeyh Ahmed Nûrî Efendi'dir. Baba tarafından soyu Hazreti Ömer'e ulaşır. Kaynaklarda annesinin ismi geçmemektedir fakat anne tarafından soyunun Hazreti Zeynep'e ulaştığı zikredilmektedir.⁸ Ailesi ile ilgili bir

¹ Şu eserlerde Abdurrahman Sâmî Efendi'nin doğum yılı 1876 olarak geçmektedir: Sıddık Naci Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, İstanbul, 2014, s. 327; Sıddık Naci Eren, **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyaları**, İstanbul, 1991, s. 536; Mustafa Özdamar, **Hüsâmeddin Uşşâki ve Uşşâkiler**, İstanbul, 2001, s. 192; Abdurrahman Sâmî, **Dîvan-ı Sâmî**, İzmir, 1980, s. 243.

² Sıddık Naci Eren, **Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol**, İstanbul, 1985, s. 142.

³ Hüseyin Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ**, haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, C. IV, İstanbul, 2006, s. 499; Abdurrahman Sâmî, **Meslekü's-Sâmiyye**, İstanbul, 1332, s. 117.

⁴ Hüseyin Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ**, s. 499.

⁵ Sâmî, **Meslekü's-Sâmiyye**, s. 117.

⁶ Abdurrahman Sâmî, **Evrâdü'l-Mukarrebîn**, İstanbul, 1332, s. 5.

⁷ Sâmî, **Evrâdü'l-Mukarrebîn**, s. 5; Sâmî, **Meslekü's-Sâmiyye**, s. 117; Abdurrahman Sâmî, **Kenzü'l-Ârifin**, s. 5; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 327; ; Eren, **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyaları**, s. 536; Eren, **Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol**, s. 142; Özdamar, **Hüsâmeddin Uşşâki ve Uşşâkiler**, s. 192.

⁸ Hüseyin Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ**, C. IV, s. 498-499.

diğer bilgi de *Kenzü'l-Ârifin* isimli eserin sonunda geçmektedir. Orada bu eserin kendisi gibi Uşşâkî dervişi olan kardeşi Ahmed Yümnî b. Muhammed Asım el-Manisavî tarafından istinsah edildiği belirtilmiştir.⁹

İlk eğitimini memleketinde tamamladıktan sonra İstanbul'a giderek Fatih Çifte Ayak Bahr-ı Sefîd Medresesi'nde ilim tahsiline devam etmiş ve özellikle Hüseyin Necmeddîn Pürzetî'den¹⁰ istifade etmiştir. Tasavvufî terbiyesini ise Uşşâkî şeyhi Gelibolulu Ahmed Şücâeddîn Efendi'nin¹¹ gözetiminde tamamlamış ardından diğer tarikatlardan da icazet almıştır.¹²

Kaynaklarda Abdurrahman Sâmi Efendi'nin tasavvufa yönelişi ve şeyhine intisabı farklı anlatılmaktadır. İlk rivâyete göre Abdurrahman Sâmi Efendi Ramazan ayına tesadüf eden bir gece mana âleminde Rasûlullah (S.A.V.) Efendimizi görür. Efendimiz kendisine vapura binip Ege denizine doğru gitmesini ve vapur nerede durursa orada inmesini, mürşidinin orada olacağını söyler. Abdurrahman Sâmi Efendi de uykudan uyanıp sabah namazını eda ettikten sonra iskeleye gidip gemiye biner. Gemi Çanakkale'ye yaklaşınca kaptan gemide arızanın olduğunu, tamirinin birkaç gün süreceğini, arzu edenlerin inebileceğini söyler. Abdurrahman Sâmi Efendi gemiden inerek rıhtıma çıkar. Burada kendisini karşılayan Uşşâkî Şeyhi Ahmed Şücâeddîn Efendi'nin "Sâmi Efendi hoş geldin" demesiyle şaşırır. Ahmed Şücâeddîn "Geçen gece rüyada Rasulullah Efendimiz sana ne emir buyurdular?" deyince Abdurrahman Sâmi Efendi şeyhin eline sarılıp derhal bağlılığını gösterir.¹³

Sefîne-i Evliyâ'da geçen diğer bir rivâyete göre gençlik yaşlarından itibaren zikre devam eden Sâmi Efendi bir gece mana âleminde Rasûlullah (S.A.V.) Efendimizi görür ve bunun üzerine bir mürşid arayışına girer. Peygamber Efendimizin işaretiyle Çanakkale'ye gider. Mürşidi ile ilk karşılaşmaları ise şöyle anlatılmaktadır: Ahmed Şücâeddîn Efendi vaaz vermektedir, vaaz bitiminde Abdurrahman Sâmi Efendi elini öpünce "Oğlum Sâmi!

⁹ Sâmi, *Kenzü'l-Ârifin*, s. 227.

¹⁰ Abdurrahman Sâmi, *Binay-ı İslâm*, İstanbul, 1340, s. 134.

¹¹ Sâmi, *Binay-ı İslâm*, s. 134; Sâmi, *Kenzü'l-Ârifin*, s. 182.

¹² Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari*, s. 536; Eren, *Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu*, s. 327; Özdamar, *Hüsâmeddin Uşşâkî ve Uşşâkiler*, s. 192; Sâmi, *Meslekü's-Sâmiyye*, s. 118; Sâmi, *Binâ-yı İslâm*, s. 134.

¹³ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari*, s. 536; Eren, *Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu*, s. 327-328; Eren, *Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol*, s. 143-144.

Ma'lumâtım var. Nasibinizi vermeye mânen me'murum" buyurup bey'at vermiştir. Sâmi Efendi dört sene sulûkta bulunup, Uşşâkî tarikatından icazet almıştır.¹⁴

Abdurrahman Sâmi Efendi şeyhine diğer tarikatlardan da icazet almasına izin olup olmadığını sorduğunda şeyhi, sulûk esnasında olamayacağını fakat kendisinin icazet aldığından dolayı serbest olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine Abdurrahman Sâmi Efendi diğer tarikatlerden de ayrı ayrı icâzet almıştır. Onun icâzet aldığı tarikatler şöyle gösterilebilir:

- 1- Nakşibendiyye'nin Muhammed Can Kolu: Edirne'de Mihâl Bey Dergâhı şeyhi Ebûbekir b. Halîl Efendi'den,
- 2- Nakşibendiyye'nin Behçetiyye Kolu: Hisar Şeyhi Muhammed Nurullah Efendi'den.
- 3- Kâdiriyye'nin Karîbullah Kolu: Mısır şeyhlerinden Ebû'l-Envâr Feyzeddîn'in halifesi Şeyh Hilmi Efendi'den,
- 4- Kâdiriyye'nin Muhyiddîn İbn Arabî Kolu: Şeyh Hayrullah Efendi'den,
- 5- Sa'diyye Tarikatı: Edirneli İsmâil Rüşdî Efendi'den,
- 6- Şâbâniyye Tarikatı: İzmirli Şeyh Ahmed Efendi'den,
- 7- Rifâiyye ve Bedeviyye Tarikatleri: İzmirli Şeyh Mustafa Hilmi Efendi'den,
- 8- Gülşeniyye Tarikatı: Edirneli Şeyh Şerefeddîn Efendi'den,
- 9- Şâzeliyye Târîkatı: Şeyh Hayrullah Efendi'den,
- 10- Desûkiyye Tarikatı: Şeyh Abdurrahman Kalenderî'den,
- 11- Mevleviyye Tarikatı: Manisa'da medfûn İsmâil Çelebi'den icâzet almıştır.¹⁵

Sâmi Efendi on iki tarikatten icazeti olmasına rağmen irşadını bizatihi seyrüsülûk gördüğü Halvetiyye'nin kolu olan Uşşâkiyye usûlüne göre yapmıştır.

Abdurrahman Sâmi Efendi Tuhfetü'l-Uşşâkiyye isimli eserinde müntesibi olduğu tarikatları şiirsel olarak şu şekilde zikretmektedir:

Halvetîyem kesretim vahdet ile pünhân olur

Celvetîyem vahdetim kesret ile ummân olur

Kâdirîyem sırrı kudret sırrıma eyler zuhûr

Nakşibendim nakş-ı kalbim külle yevmin şe'n olur

¹⁴ Hüseyin Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ**, s. 499.

¹⁵ Hüseyin Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ**, s. 499- 500.

Şâzelîyem kim harîm-i hazretin seyyâriyem
Bedevîyem feyz-i vahdet feyzime feyezân olur

Hem Rufâîyem bana semm-i nüfûz etmez eser
Sırr-ı Sa'dîyem saâdet ruh ve kalbe kân olur

Câmî-i nât-ı celâl vasf-ı cemâl Bayramiyem
Sırr-ı Bektâşım dilimde on iki seyrân olur

Sünbülîyem sünbülistan hakîkattir dilim
Sırr-ı Şa'bânem ki cezb-i Hakk'a dil mestân olur

Mevlevîyem kim külâh-ı istikâmet lâbisem
Ravza-yı hadrâ dil-besteye atşân olur

Hatm-i esmâ merkez-i sırrem Bektâşi Velî
Gülşen-i vâhid ehad cemi' samed burhân olur

Behcetiyem cem ile kırk kabına gavs olmuşum
Lâ mekan sultanın aşkında dil nâlân olur

Feth edip sırr-ı sinân ile kal'a kâf-ı kesretten
Şems-i Nureddîn ne dil şerefinde ufk-ı cân olur

Almışım bu nisbet-i şeyhim Şücâeddîn'den
Nisbet-i kudsiyyesi mecmua-ı pîrân olur

Cümle pîrân sırrını Sâmî-yi Niyâzî bir bilüp
Pîr-i Uşşâkî'de kul aşkı bulan hayrân olur.¹⁶

¹⁶ Abdurrahman Sâmî, **Tuhfetü'l-Uşşâkiyye**, İstanbul, 1343, s. 47-48; Sâmî, **Dîvan-ı Sâmî**, s. 167.

Abdurrahman Sâmi Efendi manevî bir işaretle gittiği Gelibolu'da sulûkunu tamamlayıp icâzetini aldıktan sonra ilahi aşkla bağlandığı şeyhi Ahmed Şücâeddîn Uşşâkî tarafından Kasımpaşa'da Yahya Kethüda Dergâhı postnişinliğine tayin edilir ve irşad görevinde bulunur.¹⁷ Ancak buradan aldığı maaşı kendisine harcamaz, şeyhine gönderir. Kendi geçimini ise misk imal edip onu satarak karşılar.¹⁸

Atandığı Yahya Kethüda Dergâhı postnişinliği görevini tekkelerin 1925 yılında kapatılışına kadar sürdürür. Tekkelerin kapatılmasından sonra Abdurrahman Sâmi Efendi için zor günler başlamıştır. Genç yaşta olması, bağlılarının ve sevenlerinin çokluğu kendisinin takibi için yeterli bir sebep olarak görülmüş ve 1930 yılında gerçekleşen Menemen Olayı'nda halifesi Bekir Sıdkı Visali ile beraber tutuklanmıştır. Altı ay hapisten sonra beraat etmelerine rağmen hayatlarının sonuna kadar takip altında tutulmuşlardır.¹⁹

Menemen hadisesi başlamadan önce yaşanacak durumlar hocasına malum olmuştur. Şöyle ki bir gün Ahmed Şücâeddîn, Abdurrahman Sâmi Efendi'ye "Sâmi diye bir mahlasın var ama Niyâzî'si de benden olsun" demiş. Abdurrahman Sâmi Efendi de Niyâzî Mısrî'nin hayatındaki sıkıntıları kast ederek: "Aman efendim onun çilesi çok ağır" deyince hocası da: "O altı sene hapis yattı, sana altı ay yeter" diyerek Sâmi Efendi'yi o günlerde patlak vermek üzere olan bir olay için hazırlamıştı. Bir süre sonrada Menemen olayları vuku bulmuş, Abdurrahman Sâmi Efendi tutuklanmış ve altı ay tutuklu kalmıştır.²⁰

Abdurrahman Sâmi Efendi'nin Menemen olayından sonra sıkıntılı geçen hayatı 1934 yılında İstanbul'da vefatıyla son bulur. Kabr-i şerifi Edirnekapı Şehitliği'nde mısır tarlası olarak isimlendirilen bölümdedir.²¹

Abdurrahman Sâmi Efendi'nin tek çocuğu olan oğlu Muhyiddîn'in İzmir'de trafik kazası sonucu hayatını kaybetmesiyle ailesinden günümüze kimse ulaşmamıştır. Bu nedenle de kendisi hakkındaki rivâyetler sözel kaynaklara dayanmaktadır.²²

¹⁷ Hüseyin Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ**, s. 499; Sâmi, **Dîvan-ı Sâmi**, s. 243; Eren, **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari**, s. 536; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 327; Eren, **Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol**, s. 144-145.

¹⁸ Ahmet Haliloğlu, Abdurrahman Sami Saruhani Uşşâkî, 2009, <http://www.burhandergisi.com/ahmet-haliloglu/188-abdurrahman-sami-saruhani-uaki-ks.html>, (15.01.2014).

¹⁹ Haliloğlu, Abdurrahman Sami Saruhani Uşşâkî, 2009, <http://www.burhandergisi.com/ahmet-haliloglu/188-abdurrahman-sami-saruhani-uaki-ks.html>, (15.01.2014).

²⁰ Özdamar, **Hüsâmeddin Uşşâkî ve Uşşâkiler**, s. 205.

²¹ Özdamar, **Hüsâmeddin Uşşâkî ve Uşşâkiler**, s. 193; Eren, **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari**, s. 542; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; Mehmet Mermi Haskan, **Eyüp Tarihi**, İstanbul, 1993, C. I, s. 319.

²² Süleyman Derin, Abdurrahman Sâmi'nin Hayatı, Eserleri ve Tefsîr-i Fâtiha-i Şerîfe Risâlesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1993, s. 22.

Kendisinden sonra kaleme alınan kaynaklarda Abdurrahman Sâmi Efendi'nin hayatı ve tasavvufi anlayışıyla ilgili bazı bilgiler yer almaktadır. Örneğin bunlardan birisi Hızır ile karşılaşmasıdır: Bir gün bir müridiyle Fatih Camiinde öğle namazını eda ederler. Namazdan sonra kâmil bir zat vaaz vermek için kürsüye çıkar. O zât vaaz ederken bir çocuk “Sâmi Efendi, biraz gelir misin, seninle görüşelim” der. Sâmi Efendi de kalkar, çocuk ile biraz konuştuğundan sonra gelip yerine oturur. Bu sırada da müridi kendi kendine “Üstadımız âlim ve mürşid-i kâmil bir zattır, ama ufacak bir çocuğa tabi oldu” der. Sâmi Efendi ona nazar eder ve “Oğlum, o görüp de çocuk zannettiğin Hızır'dı (Aleyhisselam). Aramızda bazı gizli konuşmalar oldu” buyururlar.²³

Sâmi Efendi'nin hayatına dair bazı bilgiler de eşi tarafından verilmiştir: Bir gün Hazrete baktım, yumurta ve sâir şeyleri önüne almış, onlarla meşguldü. Kendi kendime “Efendi vaktini bu gibi şeylerle meşgul ediyor” diyerek vesveseye kapılmıştım. Ertesi gün hazretin erkek ihvanlarından bazı kimseler ziyarete geldiler. Efendi onların haliyle meşgul olup sohbet ediyordu. Ben de onlara çay hazırlamakla meşguldüm. Çaydanlıktaki kaynar su aniden ayağımın takılmasıyla bacaklarıma döküldü. Ben can acısı ile bağırmışım. Hemen hazret yanına gelip durumu gördü ve bir gün evvel hazırlamış olduğu melhemi yanan yerlere sürüp bezlerle bağladı. Bana dedi ki: “Hanım, dün benim bu melhem ile meşgul olduğumu gördüğünde ‘Efendi vaktini bu gibi lüzumsuz şeylerle geçiriyor’ diye düşünmüştün değil mi? Gördün ya biz bu melhemi ne için hazırlamışız dedi.”²⁴

Yine hanımı aralarındaki bir olayı şöyle aktarmaktadır: Evimde çamaşır yıkadığım bazı günlerde tesadüfen ihvan kadınlar gelirdi ve bana çamaşırılarımı yıkatmayıp kendileri yıkarlardı. Efendi hazretleri çamaşırılarını değiştireceği zaman eline alır, koklar, “hanım, neden bu çamaşırılarını kendin yıkamıyorsun da nâmahrem olan kadınlara yıkatıyorsun” der ve o çamaşırılarını giymezi. Halbuki o çamaşırılarını kimin yıkadığını hiç görmezdi.²⁵

Yine Sâmi Efendi hakkında halifesi Bekir Sıdkı Visâlî ile gelen bazı bilgiler bulunmaktadır. Bekir Efendi mürşidi ile yaşadığı bir olayı şöyle anlatmaktadır:

Sâmi Efendi misafir olarak Kula'ya gelmişti. Evde biraz oturduktan sonra bana “Kalk kabristana gidelim” dedi. Birlikte Kula kabristanlığına gittik. Burada kâmil bir zâtın

²³ Eren, **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari**, s. 539- 540; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 331; Eren, **Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol**, s. 147-148.

²⁴ Eren, **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari**, s. 540; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 332; Eren, **Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol**, s. 148-149.

²⁵ Eren, **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari**, s. 540; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 332-333; Eren, **Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol**, s. 149.

mezarının yanına geldik. Sâmi Efendi “Bekir Efendi, haydi sen eve git, ben biraz sonra gelirim” dedi. Bende mürşidimin emrini yerine getirmek için eve döndüm ve Sâmi Efendi’yi beklemeye başladım. Kısa bir zaman sonra Sâmi Efendi eve geldi ve “Bekir Efendi biz neden oraya gittik biliyor musun?” dedi. Bende “Hayır, bilmiyorum” cevabını verdim. Bunun üzerine “Oğlum, odada oturduğumuz zaman kabristandaki bir zât-ı muhterem bana adım ile seslenerek ‘Sâmi Efendi, gel Allah aşkına, burada rahatsız oluyorum, beni bu halden kurtar’ diye niyazda bulundular. Ben de gördüğün gibi kabre vardım ve oradaki durumu keşfettim. O hazretin yakınına günahkâr bir kişiyi defnetmişler. O kişi yaptıkları yüzünden kabrinde azap görüyordu. Bu zât da o kişinin azap görmesinden rahatsız olduğu için benden ricada bulundu. Ben de Rabbime dua ve niyazda bulundum. Hamdolsun Allah’ıma ki o kişi affedildi ve o hazret de bu durumdan memnun kaldı.”²⁶

II. ESERLERİ

Abdurrahman Sâmi Efendi hem zâhir hem bâtın ilimleri kendisinde toplayan bir âlimdir. Tasavvuf, tefsir, hadis, akâid, ilmihal, edebiyat gibi pek çok türde eserler veren Sâmi Efendi görüşlerini çoğunlukla âyet ve hadîsler çerçevesinde açıklamış ve fikirlerini desteklemek amacıyla İmam Gazâlî, Cüneyd-i Bağdâdî, Hasan-ı Basrî, Zünnun-ı Mısrî, Abdülkerim Kuşeyrî, Niyaz-i Mısrî gibi önde gelen mutasavvıfların sözlerine başvurmuştur. Eserleri çok yönlü olduğundan görüşlerinden yararlandığı kişiler de birçok ilim dalındandır. Zikredilen isimlerin yanı sıra eserlerinde İmam A’zam, İmam Şa’rânî, Fahreddin Râzî, İmam Âlûsî, İmam Tahâvî, Molla Fenârî, Seyid Şerif Cürcânî gibi daha pek çok kişinin düşünceleri de yer almaktadır. Görüşlerini zikrettiği kişiler arasında mensup olduğu Uşşâki tarikatının şeyhlerinden Ahmet Şemseddîn Yiğitbaşı, Câhidî Uşşâkî ve Hulûsî Uşşâkî de vardır.

Sâmi Efendi pek çok eser kaleme almıştır. Bu eserlerinden bir kısmı küçük risaleler şeklinde olduğu gibi hacimli eserleri de vardır. Sâmi Efendi’ye aidiyeti kesin olup ulaşabildiğimiz eserleri şu şekildedir:

²⁶ Eren, **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari**, s. 538-539; Eren, **Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu**, s. 330-331; Eren, **Allah’a ve Resûlüne En Yakın Yol**, s. 146-147.

1. Evrâdü'l-Mukarrebîn

Sâmi Efendi'nin pek çok kitabında ismini zikrettiği²⁷ hatta diğer kitaplarının müellif kısmında kendisi tanıtılırken “Evrâdü'l-Mukarrebîn müellifi Şeyh Abdurrahman Sâmi” şeklinde atıf yapılan eseridir. Bu durum onun en bilinen eserinin Evrâdü'l-Mukarrebîn olduğunu göstermektedir. Kitabın mukaddimesinde belirttiği üzere 1327 yılında kaleme aldığı eser²⁸ 1332 yılında Matbaa-i Osmaniye’de “*Evrâdü'l-Mukarrebîn fî Salavâti Seyyidi'l-Evvêline ve'l-Âhirîn*” adıyla basılmıştır. Eserin dili Arapça olmakla beraber müslümanlara icazet verdiği mukaddime bölümü Osmanlıcadır. Eser yaklaşık 93 sayfadır. Yazarın duası ile son bulan giriş kısmından sonra yedi başlık gelmektedir. Bunlar cuma gününden başlamak üzere haftanın yedi gününde okunması gereken vird, dua ve salavât-ı şerifeleri içermektedir. Her gün için ayrı ayrı hazırlanmış çeşitli dua ve salavatlardan oluşan bir evrad kitabıdır.

Sâmi Efendi kitabın basım ve satımında elde edilecek gelirini yapılmasını arzuladığı Şeyh Sâmi Dergâhı'na vakfetmiştir. Müellif kitabın kıymetine binaen eserini haftada, ayda, senede veya ömründe bir defa da olsa bitiren; her günün evradının başlangıcında da üç ihlas sûresi ve bir fâtiha sûresi okuyup peygamberlere, velilere, bütün şeyhlere ve kendisine hediye etmek şartına riâyet eden kişilerin hepsine bu duaları okuyabilmeleri için kıyamet gününe kadar izin vermiştir.

Eserin giriş bölümünde Sâmi Efendi hayatı ve ailesi hakkında kısa bilgiler vermekte ve esere neden bu ismi verdiğini şu şekilde ifade etmektedir:

“Evrâdın telifini bitirdiğim zaman Rızayı İlâhî'ye uygun olup olmadığını anlamak için istihâre yaptım. Uyku âleminde ilhama benzer bir bilgi ile kendimi sanki kapısı hiç kimseye açılmayan bir mescid inşa etmiş gördüm. Kapısına doğru yöneldiğim zaman kapı açıldı ve mescide girdim. Mescidin bir köşesinde misk ve anber kokusunun geldiği bir kapısı vardı. Birisi oranın Ravza-i Mutahhara'nın görüldüğü kapısı olduğunu söyledi. Bende Allah'a hamd ederek uyandım. Bu sebeple de esere *Evrâdü'l-Mukarrebîn* ismini verdim.”

²⁷ Sâmi, *Meslekü's-Sâmiyye*, s. 110; Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, 1338, s. 62; Sâmi, *Tuhfetü'l-Uşşâkiyye*, s. 47.

²⁸ Sâmi, *Evrâdü'l-Mukarrebîn*, s. 7.

2. Mi'yâru'l-Evliyâ

Klasik kelim konuları ile tasavvuf ve tarikat konularına yer veren eser toplam 70 sayfa olup dört bölümden oluşmaktadır. Akâid konularına ağırlıklı olarak yer verilen birinci bölüm şeriat hakkındadır ve kendi içinde iki bölüme ayrılır. İlk bölümde şeriatın tarifi yapıp İslâm akâidi, ilahiyyât, tabîat, zâtî, subûtî, fiilî ve selbî sıfatlar, nübüvvet, sem'iyât, itikâdî sorunlar, dalâlette olan fırkaların şubeleri gibi konular ele alınmıştır. İkinci bölümde ise muâmelâtla ilgili konular anlatılmıştır; tahâret, namaz, oruç, zekât, hac, kabir, telkîn, cihad, haşr, mîzan, sırat, cehennem, cennet gibi konular sûr'i ve manevî olarak ele alınmıştır. Devamında da şeriat, tarikat, hakikat, ma'rifetin amelce nisbetleri ve zikrullahın farziyeti anlatılmıştır.

İkinci bölüm tarikat hakkındadır. Tarikatın tarifi ve rukunleri, zikrullahın fazileti ve çeşitleri, muhib, mürid, sâlik, murad, inâbe, hicab, sulûkun lüzûmu, nefsin mertebeleri ele alınmıştır. Ardından Kâdiriyye, Rifâiyye, Kübreviyye, Sühreverdiyye, Medyeniyye, Ekberiyye, Şazeliyye, Bedeviyye, Mevleviyye, Desûkiyye, Sa'diyye, Bektâşiyye, Nakşibendiyye, Halvetiyye, Bayramiyye, Zeyniyye, Gülşeniyye, Sünbülüyye, Ahmediyye, Şa'bâniyye, Uşşâkiyye, Celvetiyye, Mısriyye, Cerrâhiyye, Bekriyye, Hâliidiyye tarikatları, silsileleri ve şubeleri anlatılmıştır.

Üçüncü bölüm hakikat hakkındadır. Bu bölümde sûfîlerin kullandıkları bazı kavramların açıklaması yer almaktadır. Örneğin; vakit, makam, nefis, kabz-bast, rağbet-rehbet, heybet-ins, sekr-sahv, telvin-temkin, fenâ-bekâ, kurb-bu'd, havâtır, mahv-isbat, zevk-şûrb, setr-tecelli, levâih-tavâli'-levâmi', muhâdara-mükâşefe-müşâhede, vârid, şâhid, huzur, vecd-vücûd-tevâcüd, cem'-fark, vakfe, veleh, tefrîd, riyâzed, mücâhede, zehâb, zâcir, muhâdese, mekr, gurbet, terakkî-tedellî, halvet-celvet, hicab, hüviyet, ricâlü'l-gayb gibi tasavvufî kavramlar açıklanmıştır.

Eserin ma'rifetullahtan bahseden dördüncü bölümü üç başlık olarak işlenmektedir. İlk olarak mârifetullahın faziletini açıklayan Abdurrahman Sâmi Efendi daha sonra mârifetullah konusunu avamın, havassın ve hassu'l-havâssın anlayışlarına göre ele almaktadır. Birçok konunun anlatıldığı eser vahdet-i vücûdun yorumuyla ve günlük okunması gereken evrâd tavsiyesiyle sonlandırılmıştır. Sâmi Efendi'nin *Binâ-yı İslâm* kitabında adı geçen bu eser²⁹ Necm-i İstikbal Matbaasında 1339 yılında basılmıştır.

²⁹ Sâmi, *Binay-ı İslâm*, s. 127.

3. Hediyyetü'l-Âşıkîn

Kısa bir giriş ve dört bölümden oluşan 36 sayfalık bir eserdir. Abdurrahman Sâmî Efendi eserin giriş kısmında söz konusu eseri yazmasının nedenini okuyan âşıkların ve amel eden sâdıkların her iki cihanda muradlarına nail olmaları ve doğru yola ulaşmaları arzusuyla tarikat ehline hediye olarak kaleme aldığını açıklar.

Birinci bölüm iman, İslâm ve ehl-i sünnete ait itikadî konular hakkındadır. Bu bölüm ayrıca kendi içinde yedi alt başlığa ayrılmıştır. Birincisi din, ikincisi şeriat, üçüncüsü ibadet, dördüncüsü iman ve İslâm, beşincisi İslâm akâidi, altıncısı ehl-i sünnetin itikadları, nübüvvet, mucize, sem'iyât, yedincisi ehl-i cehennem olan fırak-ı dâlle konularını içermektedir.

İkinci bölüm İslâm'ın binası hakkındadır. Bu bölüm de ayrıca kendi içinde yedi alt başlığa ayrılmıştır. Kelime-i şehâdet, namaz, zekât, oruç, hac, imanın şubeleri ve günahların kısımları olmak üzere İslâm'ın beş ruknü âyet-i kerîme ve hadis-i şerîflerle ayrıntılı bir şekilde açıklanmış ve bu rukünlerin yerine getirilmemesi durumunda verilecek cezalar belirtilmiştir.

Üçüncü bölüm ahlâk hakkındadır. Ahlâk bölümü de ahlâkın menşei, güzel ahlâk, kötü ahlâk ve insanı hayvânî, şeytânî, ruhânî ve rahmânî yönlerden ele alan insanın kısımları olmak üzere dört başlıktan oluşmaktadır.

Dördüncü bölümde ise şeriat, tarikat, feyz, mârifet, telkîn-i tarikat, zikrullahın fazileti, mürşid-i kâmilin alâmeti, mürîdin vazifesi, sulûk, eşlerin birbirlerine karşı hakları, âhiret hediyeleri, her günün ve gecelerin namazları konuları âyet-i kerîme ve hadîs-i şerifler ışığında anlatılmıştır. Eser Necm-i İstikbal Matbaasında 1330 yılında basılmıştır.

4. Müntehabât-ı Sâmiyye

Kitap toplam 64 sayfa olup beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Kur'ân-ı Kerîm sûrelerinin özellikleri hakkındadır. Besmele ve sûrelerin faydaları, dünyevî ve uhrevî mutluluklar, istekler, korkular, musibetler, maddî ve mânevî hastalıklar için hangi sûrelerin kaç kez ve ne şekilde okunması gerektiği ele alınmıştır.

İkinci bölüm bazı âyetlerin özellikleri hakkındadır. Rızık, mal, güzel ahlâk gibi bir takım isteklerde ve dinî dünyevî her türlü müşkil hastalıklar, afetler, sihirler gibi durumlarda

okunması gereken bazı âyetler anlatılmıştır. Ayrıca şifa âyetleri ve okunuş şekilleri, rüyalar ve tabirleri, rüyaların harf harf işaret ettikleri manalar ele alınmıştır.

Üçüncü bölüm vücutta ârız olması mümkün olan her türlü hastalıkların rûhânî dualarla tedavisi hakkındadır. Baş, göz, diş, kulak, mide, kalp ağrıları; veba, sıtma, humma, sar'a gibi illetler, sıkıntılar, nefsi ıslah, sihri iptal, düşmandan kurtulmak için okunması gereken dualar ve esmâ-i hüsnâdan isimler zikredilmiştir.

Dördüncü bölüm esma-i hüsnânın faydaları ve hangi durumlarda kaçar kez okunması gerektiği hakkındadır. Her çeşit sıkıntı, hastalık, istek için okunması gereken dualar yer almaktadır.

Beşinci bölüm Kur'ân-ı Kerîm ile tefe'ül ve tefe'ülün çeşitleri hakkındadır. Tefe'ülde harekelerin ve harflerin neye işaret ettikleri tek tek anlatılmıştır.

Kitabın sonunda ise yedi madde halinde okunması gereken dualar ve bizzat kendisinin de tecrübe ettiği her zorlukta okunmasını tavsiye ettiği Şeyh Abdurrahman Sâmî Niyâzî'nin iksîr-i a'zâmı isimli virdi yer almaktadır. Abdurrahman Sâmî Efendi'nin ifadelerine göre eser 5 Ramazan 1338 tarihinde sona ermiştir. Aynı yıl Serbesti Matbaasında basılmıştır.

5. Vesîletü'l-Kübrâ Şerh-i Esrâr-ı Esmâü'l-Hüsnâ

Adından da anlaşılacağı üzere bir Esmâ-i Hüsnâ şerhi olan eser 30 sayfalık küçük bir risâledir. Allah'ın doksan dokuz ism-i şerifinin ezberlenmesi sonucu cennetin müjdesini veren hadis ile başlamaktadır. Sâmî Efendi bu eserinde Esmâü'l-Hüsnâ'nın tek tek anlamlarını vererek, kişinin hangi durumlarda ve kaç kez bu isimleri okuması gerektiğini ve kulun bu isimlerden alması gereken hisseleri anlatmaktadır. Eserin sonunda da Sâmî Efendi'nin Esmâü'l-Hüsnâ kasîdesi yer almaktadır.

1334 yılında İstikbal Matbaasında basılan eser 1971 yılında İstanbul'da Mustafa Şevket Erol tarafından latinize edilerek yayınlanmıştır.

6. el-Meslekü's-Sâmiyye fî Sulûki'n-Nakşıyyeti'l-Behâiyye ve'l-Halvetiyyeti'l-Hüsâmiyye

Evrâdü'l-Mukarrebîn eserinin 87-121 sayfaları arasında bulunan, 13 sayfa Arapça yazılan eser yaklaşık 20 sayfa civarındaki türkçe tercümesi ile beraber basılmıştır. Kitapta

Nakşî ve Halvetî tarikatlerine göre sulûkda nefsin katettiği mertebeler anlatılmıştır. Nefs-i emmâre, nefs-i levvâme, nefs-i mülhime, nefs-i mutmainne, nefs-i râziyye, nefs-i marziyye, nefs-i sâfiyye, tevhîd-i efâl makamı, tevhîd-i sıfat makamı, tevhîd-i zât makamı, cemü'l-cem makamı, makâm-ı verâset-i Âdemiyye, makâm-ı verâset-i Nûhiyye, makâm-ı verâset-i İbrâhimiyye, makâm-ı verâset-i Yusûfiyye, makâm-ı verâset-i Mûseviyye, makâm-ı verâset-i İseviyye, makâm-ı verâset-i Muhammediyye olmak üzere on sekiz makâm ele alınmıştır.

Daha sonra müellifin Hak yoluna aşık olan, iyi niyetli, dürüst, samimiyetle istifade etmek isteyen kişilere icazet verdiği tenbiye bölümü gelmektedir. Eser, Nakşî ve Halvetî silsilesinin verilmesi, müridâna vasiyet ve müellifin kısa bir terceme-i hâlî ile sona ermektedir.

7. Tuhfetü'l-Uşşâkiyye

Tuhfetü'l-Uşşâkiyye, Abdullah Selâhaddîn Uşşâkî hazretlerinin Uşşâki tarikatının âdâb ve erkânını ayrıntılarıyla anlattığı eseri olup, Abdurrahman Sâmi Efendi tarafından tercüme edilmiştir. Eser iki bölüm ve bir hatimeden oluşmaktadır.

Birinci bölüm kendi içinde yedi alt başlığa ayrılmış olup Uşşâki tarikatı sâliklerinin farz namazlarında uymaları gereken âdâb ve erkânı içermektedir. Yedi alt başlık, sabah, öğle, ikindi, akşam namazına ait âdâblar, hamd usûlü, teheccüd usûlü ve namazların akabinde okunacak tesbihlerden oluşmaktadır.

İkinci bölüm altı başlık olup nafîle namazlar ve namazlarda uyulması gereken kurallar anlatılmaktadır. Hatimede ise zikirler, zikrin adabı, mürid-mürşid ilişkisi, müridin riâyet etmesi gereken davranışlar ve insanlarla ilişkisi, sulûkun şartları, yemek adabı, ricâlû'l-gayb, halvet adâbı, sâlik olan kişinin terk etmesi gereken şeyler, müridin şeyhiyle bayramlaşma usûlü, seccâdenişinlik ve şeyhlik icâzetinde usûl gibi konular anlatılmıştır. Ayrıca Abdurrahman Sâmi Efendi tercümenin sonuna eseri tamamlamak amacıyla icâzet erkânına ait tâc-ı şerîf, şeyh, mürşid, post, ayin, zikir gibi konuları ilave ettiğini zikretmektedir. Bu konuları ayrıntılı olarak ele almasının yanı sıra vahdet-i vücûd sırlarını ve vahdet-i vücûdu anlamada düşülen hataları da anlatmaktadır. Toplam 48 sayfa olup 1343 yılında basılan eser 1998 yılında Mahmut Erol Kılıç tarafından latinize edilerek *Uşşâkî Sâliklerinin Âdâbı* adıyla yayınlanmıştır.

8. Mevlîd-i Müctebâ

Toplam 27 sayfadan oluşan manzum bir eserdir. Allah'ı zikretmenin güzellikleri ile başlayan eser başlıklar halinde ele alınmıştır. Âlem-i ervâhta hakikat-ı Muhammediye mertebesi, silsile-i cismaniye, enbiyânın tebriki, Peygamberimizin doğumu, mucizeleri, hal ve davranışları şiirsel bir üslupla yazılmış olup eser Peygamberimizi öven, onun ahlâkını, yaşayış tarzını, mucizelerini, miracını dile getiren naatlarla ve kasîdelerle zenginleştirilmiştir.

Eserin sonunda ise Sâmi Efendi'nin şiirsel olarak ifade ettiği duasından oluşan hâtîme kısmı yer almaktadır. Eser Müşterekü'l-Menfaa Osmanlı Matbaasında 1331 yılında basılmıştır.

9. Binâ-yı İslâm

Toplam 136 sayfadan oluşan eser "İslâm beş şey üzerine bina edilmiştir" hadisinden yola çıkılarak kaleme alınmıştır. İslâmın beş rüknü olan kelime-i şehâdet, namaz, zekât, oruç ve hac konuları ayrıntılı olarak incelenmiş, her rükn için bir bab ayrılmıştır. Âyet ve hadisler çerçevesinde her rüknün kısımları, farzları, sünnetleri, vacipleri, mekruhları, adapları tek tek açıklanmıştır. Eserin büyük çoğunluğunun bu ilmihal bilgilerinden oluşması sebebiyle eser bir fıkıh kitabı olarak değerlendirilebilir. Ayrıca iman esasları, zikrullahın ve zikir meclisinin faziletleri, tevhidin mertebeleri, Peygamberimizin isimleri, nesebi, ahlâkı, ibadeti, mucizeleri, sünnetlerine muhalefet etmekten kaçınılması gerektiği ve O'na muhabbetin farz oluşu gibi daha pek çok konu anlatılmıştır. Dört hatime ile sona erdirilen eserde dördüncü olarak Peygamber Efendimizin ümmetine son vasiyeti yer almaktadır.

Sâmi Efendi eserinin sonunda kitabını okuyan din kardeşinden ricasının, duasında üstadı Hüseyin Necmeddîn Efendi ile mürşidi Ahmed Şücâeddîn Uşşâki'yi unutmaması olduğunu belirtmektedir. Sâmi Efendi'nin 1340 yılında bitirdiğini ifade ettiği eser aynı yıl Necm-i İstikbal Matbaasında basılmıştır.

10. Dîvân-ı Sâmi

Sâmi Efendi'nin 216 şiirden oluşan ve tasavvufî konuları içeren eseridir. İçerisinde az da olsa arapça ve farsça şiirler bulunduran eserde genel olarak Allah ve peygamber

sevgisi, tasavvufî kavramlar, tarikatlar işlenmiştir. Şiirlerde Allah'a yönelmek, dünya sevgisini terk etmek, gafletten uyanmak, nefsânî arzuları bırakmak, bir mürşide bağlanıp zikir ile meşgul olmaya duyulan ihtiyaç gibi konular ele alınmıştır. 246 sayfadan oluşan eser 1980 yılında Şahinler Vakfı tarafından basılmıştır.

11. Mir'ât-ı Eyyâm

30 sayfalık şiir kitabıdır. Haftanın günlerinin özellikleri ve hasta olanların şifa, derdi olanların deva bulmaları için yazıp içmeleri gereken, bu günlere özgü dua ve âyetler yer almaktadır. Yine aynı şekilde ayın otuz gününün özellikleri de şiirsel bir üslupla yazılmıştır. Eserin sonunda mesnevihân Muhammed Nurullah ve Fakîru'l-Mevlevî İbrahim Hakkî'nın kitapla ilgili düşükleri tarih yer almaktadır. 1 Mayıs 1335 tarihinde yazıldığı ifade edilen eser Mahmud Bey Matbaasında 1337 yılında basılmıştır.

12. Nâme-i Muharrem

Muharrem şiiriyle başlayan eser, Kerbela hadisesinin ayrıntılı olarak anlatılmasıyla devam eder. Daha sonra Hz. Peygamberi ve ailesini sevmenin, onlara hürmet etmenin gerekliliğine rağmen yaşanan Kerbela olayının çirkinliği manzum olarak ifade edilmiştir. On dört sayfadan oluşan eser muharrem ayının on gününde ve Aşure gününde okunması gereken dualar ile son bulmaktadır. Neşreden kişinin Cemal Nadir olarak belirtildiği eser Hukuk Matbaasında 1327 yılında basılmıştır.

13. Kenzü'l-Ârifin

Her sayfa onar satır olmak üzere, V+227 sayfadan oluşan, el yazması manzum bir eserdir. Sâmi Efendi eserin başında pek çok türde olmak üzere toplam kırk dört eser ismi vererek, bunlardan yararlandığını belirtmiştir. Bu eserlerden bazıları şunlardır: Kûtu'l-Kulûb, İhyâu Ulûmiddîn, Tefsir-i Âlûsî, Menâzilü's-Sâirîn, Risâletu Celaleddîn fi İsbâtî'l-Vacib, Fütuhât-ı Mekkiyye, Esrâru't-Tâlibîn.

Başlıklar şeklinde kaleme alınan eser, giriş bölümü ve eserin yazılma nedeninin ifade edilmesiyle başlamaktadır. Sâmi Efendi eserin te'lif sebebini Allah'ın isyan ve günahları

affetmesi olarak ifade etmektedir. Pek çok konunun ele alındığı eser şeriat, tarikat, hakikat ve mârifet olmak üzere dört babın da içinde bulunduğu toplam elli yedi başlıktan oluşmuştur.

Eser Ehl-i sünnetin itikadları, Vâcib-i Vücut'un sübutu, zâtî, fiili, sübûtî ve selbî sıfatlar, nebeviyyât, sem'iyât, dalâlette olan fırkaların itikadları ve şubeleri, kelime-i şehâdetin sırları, taharet, namaz, zekât, oruç, haccın sırları ve bunların maddî ve mânevîsi, şeriat ve tarikat ehlinin alâmetleri, muhib, sâlik ve müridin vazifeleri, mürşid-i kâmilin alâmetleri, râbîta, seyrüsülûk, nefsin mertebeleri, hakikat ve mârifet ehlinin alâmetleri ve halleri, avam, havass ve ehassu'l-havâssın mârifeti gibi konuları içermekte olup hâtime bölümüyle sona ermektedir.

Sâmi Efendi'nin bazı kitaplarında adı geçen bu eser,³⁰ kardeşi ve aynı zamanda bir Uşşâkî dervişi olan Ahmed Yümnî b. Muhammed Asım el-Manisavî tarafından 25 muharrem 1327/5 Şubat 1325³¹ tarihinde istinsah edilmiştir.

14. Tenvîrü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân

Eserin iç kapağındaki başlık ise Tenvîrü'l-Beyân fî Tefsîri'l-Kur'ân cild-i sâni Tefsîr-i Fâtîha'dır. Fâtîha Sûresinin tefsirinin yapıldığı, 70 sayfadan oluşan el yazma bir eserdir.

Başlıklar ile ayrılan eserde, besmeleden başlanarak ayrıntılı incelemeler yapılmış, dil tahlillerine yer verilmiştir. Yer yer müellifin dip notları bulunan eserde konular şiirlerle zenginleştirilmiştir. Esere, besmelenin Fatîha'dan bir âyet olup olmadığı konusundaki görüşler ifade edilerek son verilmiştir. Eser Süleyman Derin tarafından yüksek lisans tezi olarak çalışılmıştır.

Sâmi Efendi'nin eserleri bunlarla sınırlı değildir. Farklı kaynaklarda Sâmi Efendi'ye ait olduğu belirtilen, ancak günümüzde mevcut olmayan ya da bizim ulaşamadığımız eserler de vardır. Bunlar kaynakları ile birlikte şöyle sıralanabilir:

1. Düstûr-i Bedî': Kuran-ı Kerîm'in tefsiriyle alâkalı eseridir.³²

³⁰ Abdurrahman Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, İstanbul, 1338, s. 22; Abdurrahman Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, İstanbul, 1339, s. 19; Abdurrahman Sâmi, **Hediyyetü'l-Âşıkîn**, İstanbul, 1330, s. 10.

³¹ Sâmi, **Kenzü'l-Ârifîn**, s. 5.

³² Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; Sâmi Efendi'nin Evrâdü'l-Mukarrebîn isimli eserinin kapağında da bu eserin ismi geçmektedir.

2. Şerh-i Nûniyye ed-Dürretü'l-Meknûniyye: Akâidle alâkalıdır.³³
3. Şerhu'l-Emâlî Mevhibetü'l-Müteâlî: Akâidle alâkalıdır.³⁴
4. Şerhu Kâfiyetü'l-Müsemma bi-Hulâsatu'r-Rızâ: Nahivle alâkalıdır.³⁵
5. Kenzü'l-Âşıkîn: Tasavvufla alâkalı manzum bir eserdir.³⁶
6. Risâle-i Hürriyet: Basılmıştır.³⁷
7. Mihveri'l-Ulûm: Basılmıştır.³⁸
8. El-Mecâlisü's-Sâmiyye: Konusu mev'izedir.³⁹
9. Esrâr-ı Tâlibîn: Yahya Şirvânî'nin eserinin tercümesidir.⁴⁰
10. Memleketi Rabbâniyye: Muhyiddîn Arabî'nin eserinin tercümesidir.⁴¹
11. Cevâmiu'l-Kelim: Hadisle alâkalıdır.⁴²
12. Zübdetü'l-Ulûmu'l-Arabiyye: Hadisle alâkalıdır.
13. Medâricü's-Sâlikîn ve Meâricü'l-Vâsılîn: Seyru Sulûk hakkındadır.
14. Mecmûatü'r-Resâil: Çeşitli risalelerin şerhlerinden oluşmaktadır.⁴³
15. Tevcîhâtü'l-Îmân: Tefsir kitabıdır. Eser farklı kaynaklarda Tevcîhâtü'l-Âyât veya Kitâbü't-Tevcihat olarak da geçmektedir.⁴⁴

³³ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, İstanbul, 1988, C. III, s. 1666; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; ayrıca Sâmi Efendi'nin Mi'yâru'l-Evliyâ, Mevlid-i Mücteba ve Evrâdü'l-Mukarrebîn isimli eserlerinin kapaklarında da bu eserin ismi yer almaktadır.

³⁴ İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s. 1666; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; ayrıca Sâmi Efendi'nin Mi'yâru'l-Evliyâ, Mevlid-i Mücteba ve Evrâdü'l-Mukarrebîn isimli eserlerinin kapaklarında da bu eserin ismi bulunmaktadır.

³⁵ Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; ayrıca Sâmi Efendi'nin Mi'yâru'l-Evliyâ, Mevlid-i Mücteba ve Evrâdü'l-Mukarrebîn isimli eserlerinin kapaklarında da bu eserin ismi geçmektedir.

³⁶ İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s. 1666; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; Sâmi Efendi'nin Evrâdü'l-Mukarrebîn ve Mevlid-i Mücteba isimli eserlerinin kapaklarında da bu eserin ismi zikredilmektedir.

³⁷ Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; Sâmi Efendi'nin Evrâdü'l-Mukarrebîn isimli eserinin kapağında da bu eserin yer almaktadır.

³⁸ Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; Sâmi Efendi'nin Evrâdü'l-Mukarrebîn ve Mevlid-i Mücteba isimli eserlerinin kapaklarında da bu eserin ismi geçmektedir.

³⁹ Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; Sâmi Efendi'nin Evrâdü'l-Mukarrebîn isimli eserinin kapağında da bu eserin ismi bulunmaktadır.

⁴⁰ İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s. 1665-1666; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; Sâmi Efendi'nin Evrâdü'l-Mukarrebîn ve Mevlid-i Mücteba isimli eserlerinin kapaklarında da bu eserin ismi zikredilmektedir.

⁴¹ İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s. 1666; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; Sâmi Efendi'nin Evrâdü'l-Mukarrebîn isimli eserinin kapağında da bu eserin ismi geçmektedir. Mevlid-i Mücteba isimli eserinde ise Tedbîrât-ı Rahmâniyye olarak geçmektedir. Eserin adı et-Tedbîrâtü'l-ilâhiyye fî islâhi'l-memleketi'l-insâniyyedir. Ahmed Avni Konuk tarafından tercüme ve şerh edilmiştir.

⁴² Sâmi Efendi'nin Evrâdü'l-Mukarrebîn ve Mevlid-i Mücteba isimli eserlerinin kapaklarında da bu eserin ismi yer almaktadır.

⁴³ Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 335; Sâmi Efendi'nin Evrâdü'l-Mukarrebîn ve Mevlid-i Mücteba isimli eserlerinin kapaklarında da bu eserin ismi geçmektedir.

⁴⁴ Hüseyin Vassaf, **Sefîne-i Evliyâ**, s. 500; İnal, **Son Asır Türk Şairleri**, s. 1666; ayrıca Sâmi Efendi'nin Mi'yâru'l-Evliyâ ve Mevlid-i Mücteba isimli eserlerinin kapaklarında da bu eserin ismi geçmektedir.

16. Mecelletü's-Sâfiye fi'l-Ulûmi'l-İslâmiyye⁴⁵
17. Şerhu Futûr-ı İdrîs-i Muhtefî ve Sâire⁴⁶
18. Sırrı Tevhid: Tevhidin mertebelerini anlatan eseridir.⁴⁷
19. Mevlid-i Şerif⁴⁸
20. Risâle-i Tevhîd⁴⁹

III. ABDURRAHMAN SAMÎ EFENDİ'NİN MENSUP OLDUĞU TASAVVUFÎ GELENEK

Abdurrahman Sâmî Efendi pek çok tarikattan icâzet almakla birlikte asıl irşâdını Halvetiyye'nin şubesi olan Uşşakî usûlüne göre yapmıştır.

Uşşâkiyye tarikatı, Halvetiyye'nin Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin tarafından kurulan Ahmediyye kolunun dört ana şubesinden biridir. Tarikatın kurucusu Hasan Hüsâmeddîn Uşşâkî'dir. Bu kolun silsilesi Hüsâmeddîn Uşşâkî'nin şeyhi Emir Ahmed Semerkandî vasıtasıyla Yiğitbaşı Ahmed Şemseddîn'e ulaşır. Hüsâmeddîn Uşşâkî, kendisine intisap ettiği Emir Ahmed Semerkandî'nin on beş halifesinden biridir. Bazı kaynaklarda Hüsâmeddîn Uşşâkî'nin gençlik döneminde Kübreviyye'nin Nurbahşiyye koluna intisap ettiği kaydedilmektedir. Bu intisap, muhtemelen ya memleketi olan Buhara'da veya daha sonra uğradığı Herat ve Meşhed dolaylarında ya da Anadolu'da gerçekleşmiştir. Bursa, Balıkesir ve Uşak civarında Kübreviyye tarikatının az sayıda mensubu bulunduğu kaynaklarda zikredilmektedir. Bundan dolayı Uşşâkiyye'nin Nurbahşiyye ile Halvetiyye'nin karışımından ortaya çıktığı söylenebilir.⁵⁰

Hüsâmeddîn Uşşâkî şeyhi Ahmed Semerkandî'nin gözetiminde seyrüsülûkunu tamamlayarak hilafet almıştır. Daha sonra şeyhinin emriyle Uşak'a giderek oraya yerleşmiş ve irşad faaliyetine başlamıştır. Hüsâmeddîn Uşşâkî'nin irşada Uşak'ta başlayıp, feyzini

⁴⁵ Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, s. 500; ayrıca Sâmî Efendi'nin Mi'yârü'l-Evliyâ isimli eserinin kapağında da bu eserin ismi zikredilmektedir.

⁴⁶ Hüseyin Vassaf, *Sefîne-i Evliyâ*, s. 500.

⁴⁷ İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 1666; Eren, *Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol*, s. 145; Eren, *Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu*, s. 335.

⁴⁸ Eren, *Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol*, s. 145.

⁴⁹ Eren, *Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu*, s. 335.

⁵⁰ Mahmut Erol Kılıç, "Uşşâkiyye", *DİA*, C. XLII, s. 232; Semih Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 737; Sâdık Vicdâni, *Tarikatler ve Silsileleri*, haz. İrfan Gündüz, İstanbul, 1995, s. 241.

orada yaymasından dolayı kendisine “Uşaklı” manasında “Uşşâkî” denilmiş, geliştirdiği kola da “Uşşâkiyye” denilmiştir.⁵¹

Sâmi Efendi ise *Mi'yâru'l-Evliyâ* isimli eserinde Uşşâkîliği şu şekilde tanıtmaktadır: Uşşâkiyye tarikatı evliyâullahtan Şeyh Hüsâmeddîn (Buhârî) Uşşâkî'ye nisbet edilir. Şeyhi Seyyid Ahmed Semerkandî olmakla beraber İstanbul ziyaretinde Şeyh İbrâhim Ümmü Sinân'dan da icazet almıştır. Onun da şeyhi Yiğitbaşı hulefâsından olan el-Hâc İzzeddîn Karamânî'dir.⁵² Sami Efendi ayrıca *Divan*'ında “Pîrim Hüsâmeddin” isimli şu şiiri yazmıştır:

Tarîk-i aşk-ı Hak bânî benim pîrim Hüsâmeddin,
Delîl-i zât-ı sübhânî benim pîrim Hüsâmeddin.

Sarây-ı halvete sultân, reh-i aşkta meh-i tâbân,
Reşîd-i cümle-i pîrân, benim pîrim Hüsâmeddin,

Serîr-i lâmekan bezmi, müdir-i kün fekân azmi,
Yem-i hıızr-ı zaman ilmi benim pîrim Hüsâmeddin.

Înâyet bahrının dürri velâyet saffının sadrı,
Reşâdet şemsinin bedri benim pîrim Hüsâmeddin.

Sulûk-i seyridir nâdir şeriat dürrünü nâsir,
Hakîkat, mârifet nâşir benim pîrim Hüsâmeddin.

Künûz-i hikmetin kânı, müessis-i aşkta erkânı,
Bahûr-i feyzin ummânı, benim pîrim Hüsâmeddin.

Nebîler vârisi na'tı, velîler serveri zâtı,
Kerâmet cümle âdâtı benim pîrim Hüsâmeddin.

O nurun nisbeti efser, eder mermerleri cevher,
Ki feyzi kimyâ-yı ekber benim pîrim Hüsâmeddin.

Reşâdet mülküne şâhdır reh-i Hakka haremgâhtır,

⁵¹ Sâdık Vicdâni, *Tarikatler ve Silsileleri*, s. 241.

⁵² Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 51-52.

Dili beyt-i nazargahtır benim pîrim Hüsâmeddin.

Dilersen sırr-ı Kur'ânı hem ekvân ile insânı,
Sulûkü cem'eder ânı, benim pîrim Hüsâmeddin.

Muazzam ferd-i yektâdır mükerrerrem kutb-i kübrâdır,
Müsellem gavs-ı Mevlâdır benim pîrim Hüsâmeddin.

Erişti kenz-i pinhana ki mülk-i canda cânâna,
Kul olanlar o sultâna benim pîrim Hüsâmeddin.

Ledünni ilme vâkıftır ki sırrı ayn-ı hâtiftir,
Umum mensubu ârifdir benim pîrim Hüsâmeddin.

Eğer ki maksadınsa Hak, ki râh-ı refrefidir aşk,
Eder elbet seni de sevk benim pîrim Hüsâmeddin.

Reh-i aşkında hep uşşâk olurlar vâsıl-ı Hallâk,
Ferîd-i enfüs ü âfâk benim pîrim Hüsâmeddin.

Zelil kemter kulu Sâmi bulup aşk ile her kâmi,
Tarîk-i sırr-ı Hüsâmı benim pîrim Hüsâmeddin.⁵³

Doksan dokuz halifesi olduğu nakledilen Hüsâmeddin Uşşâkî'nin tarikatı kendisinden sonra Saruhanlı Memican Efendi kanalıyla devam etmiş, tarikatta ikinci pîr Cemâleddin Uşşâkî ve üçüncü pîr Abdullah Selâhaddin Uşşâkî tarafından sistemleştirilmiştir. Cemâleddin Uşşâkî'ye nisbet edilen Cemâliyye ve Selâhaddin Uşşâkî'ye nisbet edilen Salâhiyye kollarının yanı sıra Şeyh Ahmed Câhidî'nin kurucu pîr olduğu Câhidiyye ve Şeyh Ahmed Tâlib-i İrşâdî'nin kurduğu İrşâdiyye de Uşşâkiyye'nin şubesi kabul edilmektedir.⁵⁴ Sâmi Efendi ise Uşşâkiyye tarikatının kolları olarak Muslihiyye, Câhidiyye, Cemâliyye, Salâhiyye, Zühdiyye, Rüşdiyye, Hulûsiyye ve İrşâdiyye'yi saymaktadır.⁵⁵

⁵³ Sâmi, *Dîvan-ı Sâmi*, s. 144-145.

⁵⁴ Kılıç, a.g.m., s. 232; Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 737-738; Baş, *Aydınlı Bir Uşşâkî Şeyhi Ömer Hulûsî ve Dîvân'ı*, s. 54.

⁵⁵ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 52.

İstanbul'da Uşşâkiliğin merkez tekkesi Hüsâmeddîn Uşşâkî Tekkesi'dir. Hüsâmeddîn Uşşâkî'nin türbesinin bulunduğu ve aynı zamanda pîr makamı olan bu tekke XVI. yüzyılın son çeyreğinde Hüsâmeddîn Uşşâkî tarafından kurulmuş ve tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar faaliyetlerine devam etmiştir. Bu merkez âsitânedен başka İstanbul'un çeşitli yerlerinde de Uşşâkî tekkeleri bulunmaktadır. Bunlar: Eğrikapı dışındaki Cemâleddîn Uşşâkî Tekkesi, Fatih Haydar'daki Tâhir Ağa Tekkesi, Üsküdar Halim Gülüm Tekkesi, Eyüp Defterdar'daki Balçık Tekkesi, Fatih Keçeciler'deki Mahmud Bedreddin Tekkesi, Fatih Haydar'daki Hocazâde Tekkesi, Karagümrük Uşşâkî Zâviyesi, Yedikule'deki Hâlid Efendi Tekkesi, Aksaray'daki Mehmed Emin Efendi Tekkesi, Fatih Şehremini'deki Deniz Abdal Tekkesi, Fatih Hırkaişerif'teki Kayserili Mustafa Efendi Tekkesi ve Fatih Nişanca'daki Havuzlu Uşşâkî Tekkesi'dir.⁵⁶

İstanbul merkezli olan Uşşâkiyye, özellikle İstanbul'da Cemâliyye ve Salâhiyye şubeleriyle temsil edilmişse de halifeler vasıtasıyla Ege ve Rumeli'ye doğru yayılmıştır. Nazilli, Edirne, Keşan, Gelibolu, Çanakkale, Gümölcine, Filibe, Belgrad, Peç, Buda, Tımışvar, Kandiye Uşşâkî tekkelerinin görüldüğü yerlerdir.⁵⁷

XIX. yüzyıldan önce sadece İstanbul'da on dokuz Uşşâkî tekkesi mevcut olması tarikatın ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Fakat XIX. asır içerisinde bu rakam İstanbul için olumsuz yönde değişmiş ve altıya inmiş, Üsküdar'da ise hiç tekke kalmamıştır. Bunun da sebebi bu yüzyılda Osmanlı Devletinin pek çok sıkıntıyla karşılaşması ve bu sıkıntılardan tasavvuf hayatının, tarikat ve tekkelerin de etkilenmesidir. Yine de tarikat, Abdullah Selâhaddin Uşşâkî'nin halifeleri vasıtasıyla Rumeli ve Batı Anadolu'ya geçmiş ve bölgenin en yaygın tarikatlarından biri olmuştur.⁵⁸ Buralarda yayılırken tarikatın yer yer Mevlevî, Bektâşî, Gülşenî ve Melâmî tarikatları ile yakın ilişkiler kurması daha geç dönemlerde tarikatte zâhidlikten rindmeşrepliğe doğru gelişen bir tasavvuf anlayışının öne çıkmasına yol açmıştır. Daha önceleri Bektâşî olduğu rivâyet edilen Nazillili Hulûsi Baba ile başlayan bu meşrep XIX. yüzyılda Ahmed Tâlib-i İrşâdî ile günümüze kadar ulaşmıştır. Bu meşrep mensupları kendilerini "Nâzenîn-i Uşşâkî" diye tanımlamışlardır.⁵⁹

⁵⁶ Kılıç, a.g.m., s. 233; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 738; Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 211-218.

⁵⁷ Kılıç, a.g.m., s.232; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 738.

⁵⁸ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 209.

⁵⁹ Kılıç, a.g.m., s. 233; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 741-742; Baş, **Aydınlı Bir Uşşâkî Şeyhi Ömer Hulûsî ve Dîvân'ı**, s. 55.

Uşşâkiler her ne kadar ilk dönemlerinde kuûdi zikir yapmış olsalar da daha sonra tarikatın zikir ve âyin usulleri Halvetiyye'nin diğer kollarına uyarak devrânîye dönmüştür.⁶⁰ Uşşâkilikte tasavvufî terbiye ise nefsin mertebeleri esasî üzerine gerçekleştirilir. Her bir nefis mertebesi için Esmâ-i Hüsnâ'dan seçilmiş olan isimler vardır. Tarikata yeni giren kişi nefis mertebelerinin ilkinden başlar ve kendisine telkin olunan virdi çeker. Daha sonra bulunduğu mertebeyi geçerse kendisine bir üst makamın virdi verilmektedir. Bu terbiye metodundaki esma sayıları tarikatlarda farklılık göstermektedir. Sâmi Efendi Halvetiyye şubelerinde nefsin yedi mertebesine karşılık gelmek üzere yedi esma ile sulûk olduğunu ifade etmektedir. Bunun yanı sıra Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin yolunda olduğu gibi on iki, Mevlevî ve Hâlidiler de olduğu gibi on sekiz hatta Halvetiyye, Nakşî Muhammed Can kolunda ve çoğu tarikatte olduğu gibi yirmi sekiz esma ile olduğunu ifade etmektedir.⁶¹

Uşşâkiyye'nin bağlı bulunduğu Ahmedîyye kolunun kurucusu Yiğitbaşı Ahmed Şemseddin'e göre esma sayısı on ikidir. Dolayısıyla Uşşâkiyye'de de esma sayısı on iki olup ilk yedi esmaya karşılık gelen ve etvâr-ı seb'a denilen nefsin yedi mertebesine, furuat-ı hamse denilen beş isim daha eklenmektedir. Mürşidin dervişine telkin ettiği bu isimler şunlardır: Lâ ilâhe illallah, Yâ Allah, Yâ Hû, Yâ Hak, Yâ Hay, Yâ Kayyûm, Yâ Kakhâr, Yâ Fettâh, Yâ Vâhid, Yâ Ehad, Yâ Samed, Allah.⁶² Mürşidin iradesiyle olan esmânın değiştirilmesi şu şekilde gerçekleşir: Mürşid esmâyı değiştirmeyi murad ederse sağ eliyle müridin sağ elini tutar ve sâlikle beraber üç defa tekbir alır. Tekbirden sonra sıradaki esmâyı müride üç defa telkin eder ve kalbe darb-ı zikir yapmak sûretiyle bunu gerçekleştirir. Sonra şeyh "el-Fatiha" deyince herkes salavatla beraber Fatiha sûresini okur. Sâlik geçtiği isimleri her gün yüz defa vird edinmesinin yanısıra bu telkin olunduğu ismi de daima zikir eder.⁶³ Eserlerde Uşşâkî tarikatının vird usûlü şu şekilde anlatılmaktadır:

"Sâlik seher vaktinde kalkıp abdest alır. Öncelikle dört, sekiz veya on iki rekat teheccüt namazını, daha sonra da iki rekat seyrüsülûk namazını kılar. Namazları bitince kibleye karşı oturur, gözlerini yumup şeyhi ile beraber olur, Hakk'a sıdk ile bağlanıp râbîta

⁶⁰ Kılıç, a.g.m., s. 233.

⁶¹ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 38.

⁶² Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 41; Sâmi, **Meslekü's-Sâmiyye**, s. 103-108. Abdurrahman Sâmi Efendi'nin silsilesinin günümüz temsilcisi olan Siddık Naci Eren'in *Tarık-i Uşşâki'de Usul ve Adab* isimli kitabında ise bu isimler kelime-i tevhidden sonra Allah Allah Yâ Allah, Hû Hû Yâ Hû, Hak Hak Yâ Hak, Hay Hay Yâ Hay, Kayyûm Kayyûm Yâ Kayyûm, Kakhâr Kakhâr Yâ Kakhâr, Fettâh Fettâh Yâ Fettâh, Vâhid Vâhid Yâ Vâhid, Ehad Ehad Yâ Ehad, Samed Samed Yâ Samed, Allah Allah Allah şeklinde geçmektedir. Ayrıntılı bilgi için bk. Eren, **Tarık-i Uşşâki'de Usul ve Adab**, s. 162-185.

⁶³ Sâmi, **Tuhfetü'l-Uşşâkiyye**, s. 15.

eder. Yüz on bir Besmeleyi, üç İhlas sûresi ve bir Fâtiha sûresini okuyup “Hâsıl olan sevabı Hz. Âdem babamızın ve Havva annemizin ruhuna hediye eyledim, vâsıl eyle Yâ Rabbi” der. Yüz defa “Estağfirullah el-Azîm” tesbihini, üç İhlas sûresi ve bir Fâtiha sûresini okuyup “Hâsıl olan sevabı Hz. Muhammed Mustafa (S.A.V.) Efendimiz ruhuna, ehl-i beyt-i âl-i abâ ve ashâb-ı kirâmın cümlesinin ruhlarına hediye eyledim, vâsıl eyle Yâ Rabbi” der. Yüz defa “Allahümme salli alâ seyyidinâ Muhammedin ve alâ âli seyyidinâ Muhammed” salavât-ı şerîfesini, üç İhlas sûresi ve bir Fâtiha sûresini okuyup “Hâsıl olan sevabı pîrimiz Hasan Hüsâmeddin Uşşâkî hazretlerinin ruhuna ve bu hayattan geçen silsile-i tarikat-ı aliyyeden pîran üstâd efendilerimizin ruhlarına hediye eyledim, vâsıl eyle Yâ Rabbi” der. Daha sonra da “Lâ ilâhe illallâh” kelimesini doksan dokuz defa çeker ve yüzüncüsünde “Lâ ilâhe illallâh Muhammedün Resûlullah” der. Bu kelime-i tevhidi gece ve gündüz en az yedi yüz defa çeker. İsterse fazlasını da çekebilir. Hakk’a vuslat için on iki esmâya devam eder. Sırasıyla her esmânın müsemmâları zuhûr ettikçe mürşidi tarafından bir üst mertebeye geçirilir. Gördüğü rüya ve vâkıaları üstadı olan şeyhine anlatır ve onun emriyle tertip ve usullerine riâyet ederek istidadına ve teslimiyetine göre tekâmül ettirilir.”⁶⁴

Abdullah Selahaddîn Uşşâkî’nin Uşşâkî tarikatının âdâb ve erkânını anlattığı *Tuhfetü’l-Uşşâkiyye* adlı eserinde kişinin hangi tarikattan olursa olsun ve ne ile meşgul olursa olsun hiçbir halde zikirden gâfil olmaması gerektiği, zikrin faziletli olanının da cehri zikir olduğu, çünkü zikrullahın ilahi farzlardan olduğu ve ilahi farzları da açık olarak ilan etmenin daha faziletli olduğu, ayrıca cehri zikirden gâfilleri uyandırmak ve şeytanı uzaklaştırmak meziyetinin olduğu anlatılmaktadır.⁶⁵ Müellifin ifadesine göre, zikrin te’sîr şartları vardır. Bunlar: temiz yerde oturmak, kibleye doğru karanlık bir yerde olmak, hem beden hem de gönlü arındırmış bir halde, gözler kapalı, kalp huzuru ile zikrin manasını tefekkür etmek, dizler üzere veya bağdaş kurup oturmak, kalbini mürşid vasıtasıyla Hakk’a bağlamak ve Hakk’ın nazarında olduğunu düşünüp, mürşidi ilahi feyz kapısı bilip o kapıdan feyz beklemektir.⁶⁶

Yine müellifin anlattığına göre sâlik talim ve telkin olunan evrâd, ezkâr ve tâatında devam üzere olmalıdır, mürşidinin her emrine itaat etmelidir, şeyhinin üstünde kimseyi görmemelidir, seyrüsülûkun tahsilinde acele etmemelidir, sulûk esmâlarından telkin

⁶⁴ Eren, *Tarık-i Uşşaki’de Usul ve Adab*, s. 149-150.

⁶⁵ Sâmi, *Tuhfetü’l-Uşşâkiyye*, s. 16.

⁶⁶ Sâmi, *Tuhfetü’l-Uşşâkiyye*, s. 19.

olunmadığı esmâyı zikir etmemelidir ve zikir etme talebinde de bulunmamalıdır. Çünkü her esmânın kendine has alâmeti olup zuhûr etmedikçe değiştirilmesi caiz değildir. Zuhûr ettiği vakit de değiştirilmesi kat'idir. Telkin olunmayan ismi vird etmek ve bunu mürşidinden istemek kişiye zarar verir. Ayrıca şeyhi hırka, taç gibi tarikat emâneti teklif ederse, tereddütsüz ve gönül huzuru ile kabul etmelidir.⁶⁷ Sâlike hırka, sikke-i şerîf, kemer, siyah mest, cübbe giymek câizdir. Sulûkunu tamamlayıp seccâde-i irşâda oturmuş ise tâc-ı şerîf giyer, ridâ kuşanır, asâ alır. Sâlikin giydiği hırka beyaz, siyah, yeşil olabilir fakat şeyh için her renk elbise câizdir. Uşşâki tarikatının sikkesi altı bölümdür. Sâlik nefs-i mutmainneye geldiğinde arakiye giydirilir. Uşşâki sâlikleri saç bırakmazlar, başlarını traş ederler.⁶⁸

Abdullah Selahaddîn Uşşâkî hazretleri Hakk'a yakın olmak isteyen sâlik-i hakîkîye son derece edepli olmasını tavsiye etmektedir. Çünkü her ferdin yakınlık mertebesinin edebin nisbeti derecesinde olduğunu söylemektedir. Ayrıca sâlike zâhirini ve iç dünyasını tam bir şekilde hazırlayarak semâhâneye girmesini, zikrullahâ başlarken aklının, fikrinin, ruhunun, kalbinin, zâhiren ve bâtinen mâsivâdan alâkayı keserek tamamıyla Hakka yönelmesini tavsiye etmektedir.⁶⁹

IV. ABDURRAHMAN SÂMÎ EFENDİ'DEN SONRA OLUŞAN SİLSİLE

Uşşâkiyye'nin günümüze kadar uzanan farklı silsileleri bulunmakla beraber Ahmed Tâlib-i İrşâdî'den gelen ve halifesi Ahmed Şücâeddin vasıtasıyla Abdurrahman Sâmî Efendi'ye ulaşan bir silsile de mevcuttur. Bu silsile iki kola ayrılmaktadır. Birincisi Abdurrahman Sâmî Efendi, Bekir Sıtkı Visâlî, Mehmet Ruhi Akhan vasıtasıyla oğlu Hacı Eşref Sırrı Akhan'a ulaşan Uşşâkî silsilesidir. İkincisi de Abdurrahman Sâmî Efendi, Bekir Sıtkı Visâlî, Mehmet Ruhi Akhan, Seyyid Kazım Kızıllanat vasıtasıyla Balıkesir'de mukim Sıddık Naci Eren'e ulaşan Uşşâkî silsilesidir.⁷⁰

1. Bekir Sıtkı Visâlî

Abdurrahman Sâmî Efendinin halifesi, 1881 (hicri 1298) yılında Manisa'nın Kula ilçesinde dünyaya gelen, ilk tahsiline Kula'da başlayıp daha sonra da ilmini geliştirmek için

⁶⁷ Sâmî, *Tuhfetü'l-Uşşâkiyye*, s. 15.

⁶⁸ Sâmî, *Tuhfetü'l-Uşşâkiyye*, s. 25- 26.

⁶⁹ Sâmî, *Tuhfetü'l-Uşşâkiyye*, s. 40.

⁷⁰ Mehmet Şamil Baş, *Aydınlı Bir Uşşâkî Şeyhi Ömer Hulûsî ve Dîvân'ı*, İstanbul, 2014, s. 59-60.

İstanbul'a gidip Fatih Camii civarındaki medresede uzun yıllar İslâmî ve tasavvufî ilim tahsili görüp icâzet alan Bekir Sıdkı Visâli'dir. Babası Mollazâde Hacı Mehmed Efendi'dir. Kaynaklarda ifade edildiğine göre Bekir Efendi daha çocuk yaşta iken eşyaya ve kâinata bakıp bir yaratıcı olması gerektiğini düşünür, etrafındaki çocukları toplayıp, zikir halkası kurup şeyhlerin halini taklit edip onlara zikir yaptırır.⁷¹

İrşad görevini aldığı mürşidi Abdurrahman Sâmi Efendi'ye intisabı şu şekilde olmuştur: Bekir Sıdkı Visâli İzmir'de Hisar Camii'ne öğle namazını kılmaya gider. Namazdan sonra Abdurrahman Sâmi Efendi kürsüye çıkıp vaaz ve nasihatte bulunur. Senelerden beri hakîki bir mürşit arayışı içinde olan Bekir Sıdkı Visâli vaazdan etkilenir ve vaaz bitiminde Abdurrahman Sâmi hazretlerini misafir olduğu hana kadar takip eder, odasına girdiğinde arkasından hemen kapısını çalar. Abdurrahman Sâmi hazretleri de ismi ile seslenir "Gel bakalım Bekir Efendi" der ve ilave eder "Koca İzmir'de senden uyanık bir kimse yok muydu? Resûlullah Efendimize ilk defa iman eden Hazret-i Ebû Bekir'dir. Sen de İzmir'de onun misali ilk defa intisab etmeye mi geldin" dediğinde Bekir Sıdkı Visâli hazretleri "Evet, intisab etmeye geldim" cevabını verir. Hemen orada Uşşâkî tarikatının virdini Sâmi Efendi'den alır. Bekir Sıdkı Visâli Abdurrahman Sâmi hazretlerinin sık sık sohbetlerinde bulunur, feyizlerinden nasibdar olur.⁷² Tasavvufa sulûk ederek nefis mücâhedesine başlar. Sulûkunu tamamlar, hilafet alır ve Kula'ya dönüp mü'minlere hizmet eder.⁷³

Bekir Sıdkı Visâli, Üstadı Abdurrahman Sâmi hazretlerini ziyareti sırasında aralarında geçenleri çevresindekilere anlatırdı. Menemen hadisesinin başladığı günlerde gördüğü bir rüyadan hareketle Sami Efendi'nin bir soruşturmaya uğrayacaklarını ve hatta bir müddet tutuklu kalacaklarını halifesi Bekir Efendi'ye birdirmesini de yakınlarına şu şekilde ifade eder: Bir gün Üstadım Abdurrahman Sâmi hazretlerini ziyaretim sırasında "Bekir Efendi, ben bir rüya gördüm. Rüyamda Şeyh Muhyiddîn Arabî hazretleri kolunu Galata kulesinden Galata köprüsüne uzatmıştı. Ehlullah hazretin elini öpmek istediklerinde kimisine elini öptürüyor, kimisine elini öpecekleri sırada öptürmeden elini çekiyordu. Ben de elini öpmek için vardım. Elini elime değdirdi, öptürmeyip çekti. Acaba rüyanın tabiri

⁷¹ Eren, **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari**, s. 543; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 339; Eren, **Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol**, s. 157.

⁷² Eren, **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari**, s. 537-538; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 329; Eren, **Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol**, s. 145-146.

⁷³ Eren, **Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol**, s. 157.

nedir? diye sordular. Ben de “Efendim, rüyayı gören sorulandan daha iyi tabir ederler” deyince “Bekir Efendi Allahu a’lem yakın zamanda bir vâkıa zuhûra gelir. Şeyh Muhyiddîn Arabî hazretleri kime elini öptürdü ise o kişi asılır. Kime elini değdirip öptürmeden çekti ise o kişi de hapis olur, kurtulur. Kime elini hiç vermedi ise o kişiler bu vâkıayı gördüklerinde veyahut duyduklarında korku ile durumu anlatırlar” şeklinde rüyayı yorumlamalarından üç ay kadar bir zaman geçmeden Menemen hadisesi meydana gelmiştir.⁷⁴

Abdurrahman Sâmi Efendi’nin terbiye metodlarından biri de müridlerine rüyalarını sorarak yorumlamasıdır. Bir gün Bekir Sıdkı Efendi bir arkadaşıyla mürşidini ziyarete gittiklerinde Sâmi Efendi arkadaşına “Ne rüya gördün?” diye sorar. O da “Efendim rüyamda samanından buğday tanelerinin ayrılmış olduğunu gördüm. Bende elime bir çuval aldım, dolduruyorum. Fakat çuval altından akıyor. Ne kadar doldurmak için uğraştımsa da çuval delik olduğundan bir türlü dolduramadım. Sonra da uyandım” deyince Sâmi Efendi de “Şeriatinde noksanlık var, noksanlığımı tamamla” der ve daha sonra Bekir Sıdkı Efendi’ye rüyasını sorar. O da “Efendim rüyamda bir at koşusu vardı. Her at üzerinde bir kişi vardı. Ben ise birbiri üzerine binmiş dört atın en üstündekine binmiştim. Hepsi aynı sıraya dizildiler ve bir kişinin işaret etmesiyle atlar süratle koşmaya başladılar. Benim bindiğim atlar en öne geçti ve hedefe en önce ben vardım. Orada bizlere bakan kalabalık, Bekir Efendi kazandı, hedefe ilk o geldi diyerek bana iltifat ettiler” diye anlattı. Abdurrahman Sâmi Efendi de “Oğlum Bekir, sen dört ilme nâil olacaksın. Birinci at şeriat, ikinci at tarikat, üçüncü at hakikat, dördüncü at ise ma’rifet ilmine işaretir” diye müjde vermiştir.⁷⁵

Bekir Sıdkı Efendi yine bir gece rüyasında sakalının gâyet büyük olduğunu görür. Ertesi gün rüyasını üstadına anlatır. Abdurrahman Sâmi hazretleri de “Oğlum Bekir Efendi, ileride büyük bir zât olacaksın. Mürşidlik vazifesine nâil olup müridlerin çok olacak” şeklinde yorumlamıştır.⁷⁶

Bekir Sıdkı Visâli, şeyhi Abdurrahman Sâmi hazretleri hakkında: “Hazrette öyle bir nazar vardı ki bir nazarı ile mürîdini kemâle erdirirdi” demiştir.⁷⁷ Bekir Sıdkı Efendi şeyhinin dâr-ı bekâya irtihalinden sonra, irşâd vazifesine aralıksız devam etmiş, 1962 (hicri

⁷⁴ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyaları*, s. 549; Eren, *Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu*, s. 346.

⁷⁵ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyaları*, s. 547; Eren, *Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu*, s. 343-344; Eren, *Allah’a ve Resûlüne En Yakın Yol*, s. 159-160.

⁷⁶ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyaları*, s. 538; Eren, *Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu*, s. 329; Eren, *Allah’a ve Resûlüne En Yakın Yol*, s. 146.

⁷⁷ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyaları*, s. 547- 548; Eren, *Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu*, s.344; Eren, *Allah’a ve Resûlüne En Yakın Yol*, s. 160.

1381) yılında vefatına kadar insanlara doğru yolu anlatma gayreti içinde olmuştur. Kabri İzmir’de Kokluca Mezarlığındadır.⁷⁸

2. Mehmet Ruhi Akhan

Bekir Sıdkı Visâli’nin nin vefatıyla postuna Mehmet Rûhi hazretleri oturmuş ve irşad faaliyetlerini devam ettirmiştir.⁷⁹ Mehmet Ruhi Efendi 1905 (hicri 1321) yılında Manisa’nın Kula ilçesinde dünyaya gelmiştir. Kaynaklarda ifade edildiğine göre babası cömert, merhametli, salih ve muttakî kimselerden olan Hâlim Efendi’dir.⁸⁰

Mehmet Ruhi Efendi kendini ilahi aşka kaptırır ve kâmil bir mürşid arayışına girer. Bu arada Bekir Sıdkı Visâli ile tanışır ve tarik-i Uşşâki virdini alıp ona mürid olur. İbadete çok düşkün olan ve peygamberin sünnetlerine uygun yaşama gayreti içinde olan Mehmet Ruhi Efendi’nin 1962 yılında başlayan hizmet hayatı, 1977 yılındaki Umre ziyaretleri sırasında Amman yakınlarında geçirdikleri trafik kazasında şehit olmalarına kadar devam etmiştir. Kabri İzmir’de Kokluca Mezarlığındadır.⁸¹

3. Kazım Kızıllkanat

Mehmet Rûhi Efendi’nin vefatından sonra ise Bekir Sıdkı Visali’nin ikinci halifesi olan Seyyid Kazım Kızıllkanat posta oturmuştur.⁸² Resul neslinden gelen Kazım Kızıllkanat 21 Nisan 1908 (hicri 1324) tarihinde Urfa’nın Siverek ilçesinde dünyaya gelmiştir. Babası Seyyid Ramazan Efendi’dir. Kaynaklarda anne ve babasının Peygamber Efendimize ulaşan şecereleri belirtilmektedir.⁸³

Kazım Kızıllkanat, 1944 yılında Mehmet Ruhi Efendi ile tanıştırılmış,⁸⁴ onun vefatından sonra da postuna oturarak 1980 yılındaki vefatına kadar irşâda devam etmiştir.

⁷⁸ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari*, s. 560; Eren, *Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu*, s. 357; Eren, *Allah’a ve Resûlüne En Yakın Yol*, s. 181.

⁷⁹ Eren, *Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu*, s. 376; Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari*, s. 560.

⁸⁰ Eren, *Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu*, s. 358; Eren, *Allah’a ve Resûlüne En Yakın Yol*, s. 183.

⁸¹ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari*, s. 560; Eren, *Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu*, s. 358, 365,376.

⁸² Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari*, s. 561; Eren, *Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu*, s. 376.

⁸³ Eren, *Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu*, s. 366.

⁸⁴ Eren, *Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu*, s. 368.

Kabri Kula'dadır.⁸⁵ Onun vefatıyla da yerine vekil tayin ettiği Sıddık Naci Eren geçmiştir. Günümüzde bu kol Sıddık Naci Eren tarafından devam ettirilmektedir.

4. Sıddık Naci Eren

Sıddık Naci Eren, 1925 yılında Balıkesir'in Aktarma köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Hacı Hafız Ali Efendi, annesi Hanife Hanım'dır.⁸⁶ 1944 yılında, 19 yaşında iken Gelibolu'ya askere gitmiş, askerliğine devam ederken 1946 yılı içinde Uşşâkî şeyhi Hacı Bekir Visâlî'ye intisap etmiştir.⁸⁷

1947 yılında askerliği bittikten sonra memleketi olan Balıkesir'in Aktarma Köyüne dönüp hem çiftçilik ile meşgul olmuş hemde tasavvuf yolunda almış olduğu vazifeleri eksiksiz olarak yapmaya devam etmiştir. Üç sene kadar köyünde kaldıktan sonra 1950 yılında Balıkesir'e yerleşmiştir.⁸⁸ Aynı yıl içinde Bekir Sıdkı Visâlî ve Hacı Mehmed Ruhi Balıkesir'e gittiklerinde Sıddık Naci Eren kendilerini ziyaret etmiştir. Kendisi aralarındaki konuşmayı şu şekilde ifade eder: Üstadım Bekir Sıdkı Visâlî ve Hacı Mehmed Ruhi hazretleri Balıkesir'e teşrif buyurmuşlardı. Ziyarete gittiğimde üstadım Bekir Sıdkı Visâlî bana "Rüya görüyor musun?" dediğinde hatırımda olan rüyalarımı kendilerine naklettim. Hazret beni dinledikten sonra Hacı Mehmed Efendi'ye bakarak "Bu tekâmül etmiş" dedi. Sonra "Hangi esmâyı çekiyorsun?" diye sordu. "Kelime-i tevhid çekiyorum" cevabım üzerine nefsi emmâreden nefsi levvâmeye tekâmül ettirip bana "Allah Allah Yâ Allah" esmâlarını telkin buyurdular.⁸⁹

Sıddık Naci Eren Balıkesir'e yerleştiğinde sık sık İzmir'e gidip mürşidinin mânevî sohbetlerinden istifade etmiştir. Mürşidinin himmet ve teveccühü ile çok kısa zamanda seyrüsülûkunu tamamlamış, kemal mertebesine erişmiş, icazetini alıp irşada memur edilmiştir. 1955 yılı İzmir'de gerçekleşen bu olayı kendisi şöyle anlatmaktadır:

⁸⁵ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari*, s. 562; Eren, *Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu*, s. 377.

⁸⁶ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari*, s. 559; Sıddık Naci Eren, *Tarık-i Uşşaki'de Usul ve Adab*, İstanbul, 1995, s. 227.

⁸⁷ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari*, s. 559; Eren, *Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu*, s. 340; Eren, *Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol*, s. 161; Eren, *Tarık-i Uşşaki'de Usul ve Adab*, s. 228.

⁸⁸ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari*, s. 559; Eren, *Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu*, s. 340; Eren, *Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol*, s. 161; Eren, *Tarık-i Uşşaki'de Usul ve Adab*, s. 228.

⁸⁹ Eren, *Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari*, s. 545; Eren, *Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol*, s. 162.

“Bir gün sabah namazını edâ ettikten sonra toplanmış olduğumuz bir mekanda mürşidim Bekir Sıdkı Visâli hazretleri almış olduğu mânevî bir emir zerine, Tarikat-ı âliye Halvetiyye-i Uşşâkiyye icâzeti vererek, halifesi Hacı Mehmed Ruhi ve ihvanları arasında bu fakiri irşada memur kıldılar.”⁹⁰

⁹⁰ Eren, **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyaları**, s. 560; Eren, **Allah ve Resûlullah'ı Sevenlerin Yolu**, s. 348; Eren, **Allah'a ve Resûlüne En Yakın Yol**, s. 165; Eren, **Tarık-i Uşşaki'de Usul ve Adab**, s. 229.

İKİNCİ BÖLÜM

ABDURRAHMAN SÂMÎ EFENDİ’NİN BAKIŞIYLA BAZI İTİKÂDÎ, AMELÎ ve AHLÂKÎ KONULAR

1. Ehl-i Sünnet İnancı

Abdurrahman Sâmî Efendi sûfî olarak tanınmasının yanısıra başta itikâd olmak üzere dini konularda görüşlerini açıklamış ve bunlara eserlerinde yer vermiştir. Ona göre ehl-i sünnetin itikâdı Hazreti Âdem zamanından itibaren geçerli ve her ümmette aynı olan itikâddır. Ehl-i sünnetin itikâdi konularda imamları İmam Mâturîdî ve İmam Eşarî’dir. Velîlerin tamamı dört mezhebe tâbi oldukları gibi itikâdda bu iki imama tabi’dirler. İmam Mâturîdî ve İmam Eşarî’ye muhalif olanlar fırka-i dâledir.¹

Dalâlete sapmış fırkalar hakkında da bilgi veren müellifimiz Ebû Hureyre’den rivâyet olunan Efendimizin “Ümmetim yetmiş üç fırkaya ayrılacak bir fırkası hariç diğerleri cehenneme gidecektir. Cehennemden kurtulacak olan fırka benim bulunduğum yol üzerinde bulunan, hallerim, fiillerim, ahlâkımla muttasıf olanlardır. Bu fırka da fırka-i nâciye ve ehl-i sünnettir”² hadîsini zikredip yetmiş iki fırkanın aslının Cebriye, Kaderiyye, Kerrâmiyye, Ravâfız, Nevâsıb ve Muattıla olan bu altı fırkadan çoğaldığını ifade etmektedir. Bunların her birinin on ikişer şu’belerini de *Kenzu’l-‘Ârifîn* eserinde zikrettiğini söylemektedir.³

Bilindiği üzere din Hz. Âdem’den Hz. Muhammed’e gelinceye kadar birdir ve o da İslâmdır. Abdurrahman Sâmî Efendi de dini bu şekilde tarif edip dinin, kul ile Mevlâ arasında kulluk vazifesi, kulun Hakka yakınlaşma vesilesi ve Hakkın rubûbiyetine karşılık kuldan sâdır olan kulluk görevi olduğunu ifade etmiştir.⁴

¹ Sâmî, *Mi’yâru’l-Evliyâ*, s. 7- 8.

² Tirmizî, İman, 18; İbn Mâce, Fiten, 17.

³ Sâmî, *Mi’yâru’l-Evliyâ*, s. 18-19; Sâmî, *Hediyetü’l-‘Âşıkîn*, s. 10; Sâmî, *Kenzü’l-‘Ârifîn*, s. 51-78.

⁴ Sâmî, *Hediyetü’l-‘Âşıkîn*, s. 3.

Şerîat ise kişilerin kabiliyet ve isti'datlarına göre çeşitli ibadet ve muâmelâta dair hükümlerle mükellef olmalarıdır.⁵ Şerîat, İslâm dininin amelî, itikadî ve ahlâkî olarak yaşanmasıdır. Abdurrahman Sâmi Efendi şerîatın dört şeye benzetilerek anlatıldığı hadis-i şerîften yararlanarak konuyu ele alır. Birincisi; şerîat Nuh Aleyhisselamın gemisi makamında olup gemiye binenleri helak olmaktan kurtardığı gibi diyanet gemisi de inananları âhirette ateşten deryalarda helak olmaktan kurtarır. İkincisi; şerîat Hûd Aleyhisselamın iman edenleri azabdan korumak için davet ettiği dairesi makamındadır. Şerîat dairesi de içinde bulunanları her iki cihanda azabdan korur. Üçüncüsü; şerîat Süleyman Aleyhisselama verilen mühür makamında olup, onunla ins ve cine hüküm etmesi gibi her türlü bilgisini ve her işini şerîat mührüne göre tatbik eden şeytana ve nefsinin arzularına galip gelir. Dördüncüsü; şerîat Musa Aleyhisselama her hâcetini yerine getirmesi için verilen asâ gibidir. Hz. Musa bu asâ ile Firavun'un helakinde başarılı olduğu gibi şerîat asâsı da dünyevî uhrevî muradlara ulaşır, maddî ve manevî düşmanları helak etmeye yardımcıdır.⁶

Bilindiği üzere İslâm ve iman konusu hem âyet-i kerîmelerde hem de hadis-i şerîflerde zikredilmiştir. İman konusu hadis kaynaklarında çok geniş bir şekilde yer almaktadır. Hatta *Sahîh-i Buhârî*, *Sahîh-i Müslim*, *Sünen-i Nesâî*, *Sünen-i Tirmîzi*'de "iman" başlığıyla müstakil bölümler vardır. Ayrıca hadis kaynaklarında farklı başlıklar altında da iman konusuyla ilgili birçok rivâyet vardır. İslâm konusu da iman bölümündeki rivâyetlerde geçmektedir. Abdurrahman Sâmi Efendi de iman ve İslâm konusunu Cibril hadisini ele alarak anlatmıştır. Bu hadise göre iman şu altı şeye inanmaktır: Allah'a, meleklerle, kitaplara, peygamberlere, hayır ve şerrin Allah'tan olduğuna ve âhiret gününe inanmaktır. İslâm ise beş şey ile kâimdir. Bunlar: Allah'ın birliğine şehâdet etmek, beş vakitte farz olan namazı kılmak, zekât vermek, Ramazan-ı şerîfte oruç tutmak ve hacca gitmektir.⁷

İman, dinin merkezinde bulunmasından ve dinî hayatın tüm yönlerinin bu merkeze göre anlam kazanmasından dolayı kelâm ilminde üzerinde en çok durulan ve ayrıntılı olarak incelenen konulardan biridir. Ancak İslâm âlimleri imanın mahiyeti hakkında farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısmı imanın kalbin tasdîkından ibaret olduğu görüşünü, diğer bir kısmı ise imanın kalbin tasdîkından değil mârifetten olduğu görüşünü ileri sürmüşlerdir.

⁵ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 7.

⁶ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 3- 4.

⁷ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 5- 6.

İmanın mahiyeti ile ilgili diğer bir görüş de imanın sadece dilin ikrarı olarak kabul edenlere aittir.⁸ Abdurrahman Sâmi'ye göre iman dinin haber verdiği gayba ait hususları kalp ile tasdik etmektir. İslâm ise zâhir organların şer'i hükümlere itaatidir. Kısaca İslâm vücudun ameline, İman kalbin tasdikine denir.⁹

Ayrıca Abdurrahman Sâmi Efendi *Hediyyetü'l- Âşıkîn* isimli eserinde “imanın şubeleri” ismiyle başlık açıp “İman yetmiş yedi şubedir. En aşağısı yoldan ezâ verecek şeyi kaldırmak, en üstünü Lâ ilahe illallah kelimesini söylemektir”¹⁰ meâlindeki hadîs-i şerîfi zikrederek konuyu anlatmaktadır. Müellife göre cehennemin yedi olması kebâirin dil, göz, kulak, el, ayak, mide ve tenasül uzvu olmak üzere yedi a'zadan meydana gelmesi itibariyledir. Cehennem derekelerinin yetmiş olması imanın şubeleri mukâbilindedir. İmanın şubelerini işleyip bu yedi a'zasını muhafaza eden kimseler yedi cehennemin yetmiş derekesinden kurtulmuş olurlar. Cennetin sekiz olması ise sekiz subûtî sıfata mukabil gelmesinden kaynaklanır. Esmâ-i Hüsnâ'nın yüz olması cennetin derecelerinin yüz olmasındandır. Yüz Esmâ-i Hüsnâ'yı ve sekiz subûtî sıfatı kabul eden tevhid ehline sekiz cennetin yüz derecesi bahşedilir. Yüz Esmâ-i Hüsnâ'yı inkâr eden kâfirlere ise yüz türlü azap verilir ve bu miktar da inkâr ettiği Esmâ-i Hüsnâ adedine mukabildir.¹¹

2. İslâm'ın Şartları

Bilindiği üzere İslâm dininde tevhid inancı her şeyin başında geldiğinden İslâm'ın ilk rüknü kelime-i şehâdeti lisanla ikrâr kalple tasdik etmektir. Abdurrahman Sâmi Efendi kelime-i şehâdeti anlatırken “Lâ ilahe illallah benim kalemdir. Oraya dâhil olan azabımdan emin olur.” “Lâ ilahe illallah cennetin anahtarıdır.” “Lâ ilahe illallah diyen ehl-i imana ölümünde şiddet, kabrinde zulmet, haşrinde vahşet yoktur.” “Cennetin kıymeti Lâ ilahe illallah'tır.” meâlindeki hadîs-i şerîfleri zikrederek kelime-i şehâdetin faziletlerini şu şekilde beyân eder: Lâ ilâhe illallah kelime-i tayyibesi, kalple Allah'ı Azîmü's-Şân'ın birliğini tasdik etmek olduğu gibi lisanla da bu tasdik üzere vahdâniyeti ikrârdır. Lâ ilâhe illallah Muhammedun Rasûlullah kelimesinin toplamı yedi kelimedir. Vücut dil, göz, kulak, el, ayak, mide ve tenasül uzvu olmak üzere yedi a'zadır. Cehennem yedi tabakadır. Bu kelime-i şerîfeyi tasdik-i kalple söyleyenler bu yedi a'zalarını yedi cehenneme karşı korumuş

⁸ Mustafa Sinanoğlu, “İman”, *DİA*, C. XXII, s. 213.

⁹ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 5- 6.

¹⁰ Tirmizî, İman, 6; Müslim, İman, 58.

¹¹ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 18.

olurlar. Harfleri ise yirmi dördttür. Gece ile gündüz de yirmi dört saattir ve bu saatte işlenen cürm ve hatanın affedilmesine, harflerinin noktasız olması da insanın kalbinde kasvet noktalarının tevhîd nuruyla aydınlatılmasına işarettir. Öte yandan kâfirin küfür ile paslanmış kalbi son nefeste tevhîdle ve iman nuruyla parlak ve saf olsa bile hayatı zikir ile geçmiş kişinin faziletine ve sevabına oldukça uzaktır.¹²

Kelime-i şehâdetten sonra İslâmın en önemli rûknü namazdır. Nitekim âdâb ve erkânıyla beş vakit namazı kılmak bütün mü'minlere farzdır. Abdurrahman Sâmi Efendi de *Hediyyetü'l-Âşıkîn* isimli eserinde namazın farz kılınışını ve faydalarını anlatmaktadır. Müellife göre, Hz. Âdem yere inince sabahı iki rekat, Hz. Yunus balığın karnından çıkınca öğleni dört rekat, Hz. İbrahim ikindiye dört rekat, Hz. İsa akşamı üç rekat, Hz. Musa yatsıyı dört rekat kılmıştır. Buna göre beş vakit namaz, zikredilen peygamberlerin sevabına nâil olabilmemiz için farz kılınmıştır. Ayrıca vücudumuzda kuvây-i cismâniye ve kuvây-i rûhaniye beştir. Bu sebeple de beş vakit namaz hem vücudun hem de ruhun şükürü anlamına gelmekte ve göz, kulak, ağız, kalp ve nefisten oluşan şeytanın beş kapısından insanı korumaktadır. Diğer bir taraftan insanın istikbâlinde ölümün sıkıntısı, kabrin zulmeti, haşrin vahşeti, sırâtın rikkati, ateşin şiddeti olmak üzere beş de azap vardır ki kimse kendisini bunlardan kurtaramaz. Sadece beş vakit namaz kişiyi bu beş azaptan kurtarır. İki rekat sabah namazı ölüm halinde cisimle ruhta meydana gelen âhiretin acılarından, dört rekat öğle namazı kabrin dört tarafından güneş gibi parlayarak kabrin karanlığından, dört rekat ikindi namazı mahşerin eziyetinden, üç rekat akşam namazı gece ile gündüzün ayrıldığı vakitte kılınıp müminle kâfirin ayrıldığı yer olan sırâtın zorluğundan, dört rekat yatsı namazı ise uyku ve gafletin bastıracağı vakitte gafletin izale edilmesiyle kılınıp âhirette ateşin şiddetinden kurtarmaya vesiledir.¹³

Binâ-yı İslâm eserinde ise bütün ibadetlerin esası ve en faziletlisinin iman, daha sonra da namaz olduğunu belirtir. Namazın farzının bütün farzlardan, nafilinin de bütün nafilelerden daha faziletli olduğunu ifade eder. Bundan dolayı da namazın Kur'ân-ı Kerîm'de imana mukarin zikredildiğini söyler.¹⁴

Ayrıca *Mi'yâru'l-Evliyâ* isimli eserinde de namaz ibadetini sûrî ve manevî olmak üzere ikiye ayırır. Buna göre sûrî; vücudla belirlenen vakitte ta'dil-i erkâna riâyatle namazın

¹² Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 11- 12.

¹³ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 12- 13; Sâmi, *Binay-ı İslâm*, s. 61.

¹⁴ Sâmi, *Binay-ı İslâm*, s. 58.

kılınmasıdır; manevî ise havf ve recâ ile nefsin namazı, kemâl-i mahviyet ile kalbin namazıdır.¹⁵

Abdurrahman Sâmi Efendi namaz bölümünü anlatırken *Kurrretü'l-Uyûn* kitabından yararlanmışır. Bu eserde namazı özürsüz terk edenlerin altısı dünyada, üçü ölüm anında, üçü kabirde, üçü mahşerde olmak üzere karşılaşacakları on beş 'ukûbet şu şekilde aktarılmaktadır. Buna göre namazı terk eden kimselerin dünyada göreceği cezalar; ömrü bereketsiz olur, yüzünden salihler sîması silinir, yaptığı amellere ecir verilmez, duası kabul olmaz, melekler kendisine buğz eder, namaz kılan kişilerin duasından nasip alamaz. Ölüm anında göreceği cezalar; zelif olarak ölür, aç olarak can verir, deryâyâ gark etseler yine de susuz vefat eder. Kabirdeki cezâlar; kabri dar olur, kabri ateşle doldurulur, azab melekleri musallat olup her namaz vakti için azab eder. Mahşerde göreceği cezalar; şiddetli bir şekilde hesaba çekilir, Allah'ın rahmetinden kovulur, yüz üstünde sürüne sürüne cehenneme atılır.¹⁶

İslâm dininin üçüncü rüknü zekâtır. Abdurrahman Sâmi Efendi zekât ibadetini anlatırken hikmetini şu şekilde izâh etmektedir: Nefsin kötü huy ve alışkanlıklarını imanı zayıflatır. Zekât vermenin hikmeti, nefsi hırs ve tama' gibi kötü huylardan temizleyip ahlâk-ı cemîle ile parlatmasıdır. Bununla birlikte zekât ibadeti ile malın şükürü îfâ edildiği gibi fukarânın hukuku da muhafaza edilir. Zekât veren kişi birinci kat gökte kerîm, ikinci kat gökte cevâd, üçüncü kat gökte mutî', dördüncü kat gökte sehâ, beşinci kat gökte makbûl, altıncı kat gökte mahfûz, yedinci kat gökte mağfûr, arşı a'lâda Habîbullah diye ayrı ayrı isimlerle saygı görür. Zekâtı verilen malın sahibi vefat etse sevabı kıyamete kadar bâkidir, zekâtı verilmeyen malın sahibi ise vefat etse azabı kıyamete kadar bâkidir.¹⁷ Sâmi Efendi ayrıca zekât vermeyen kişinin şiddetli azabı hak edişinin "altın ve gümüşü biriktirip onları Allah yolunda harcamayanları elem dolu bir azapla müjdele"¹⁸ meâlindeki âyet-i kerîmeyle sabit olduğunu ifade etmiştir.¹⁹

Müellif zekâtı da sûrî ve manevî olmak üzere ikiye ayırır. Zekât-ı sûrî senesi doldurulan bir malın kırkta birinin hak eden kişiye verilmesidir. Zekât-ı mânevî ise hırs ve tama'dan nefsi tezkiye, sehâ ve îsâr ile ruhu tezyîndir.²⁰

¹⁵ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 20.

¹⁶ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 13.

¹⁷ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 14- 15.

¹⁸ Tevbe Sûresi, 9/34.

¹⁹ Sâmi, *Binay-ı İslâm*, s. 91.

²⁰ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 21.

İslâm dininin dördüncü rüknü Ramazan ayında oruç tutmaktır. Abdurrahman Sâmi Efendi'ye göre Ramazan ayı ayların kalbi olup, geçmiş seneyi günahlardan arındırarak gelecek seneyi de aydınlık kılmaktadır. Yine ona göre Ramazan-ı şerif de oruç tutmak insanın faziletini isbat etmek ve nefsin kötü huylarını yok edebilmek için nefse karşı cihad etmektir. Oruç ruha gıda, kalbe cilâ, bedene sıhhat, nefis hastalıklarına devâdır. Kıyamet hararetinden ve açlığından selamete eriştiren vesiledir. Ruha kuvvet nefse za'fiyyet veren bir ibadettir.²¹

Oruç ibadetini de sûrî ve mânevî olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Buna göre sûrî, Ramazan ayında fecirden gurûba kadar iftardan nefsin muhafazasıdır. Manevî ise vücûdu isyandan, kalbi gafletten, ruhu kötü ahlâktan, sırrı mâsivâyâ bağılıktan, hafiyi imkan âlemine ait perdeleri görmekten, ahfâyı tenezzülden muhafaza ederek sâlikin mukarreb mertebesine nâil olmasıdır.²²

Sâmi Efendi ayrıca orucun üç kısma ayrıldığını ifade etmektedir. Birincisi yemekten, içmekten ve cimadan sakınmak ile olan avâmın orucu, ikincisi bunlarla beraber bütün azaların günahlardan muhafazasıyla olan havâssın orucu, üçüncüsü de bu iki mertebeye riâyetle beraber kalbi dünyevî düşüncelerden tamamen arındırıp Allah'tan başka herşeyi kalpten uzaklaştırmak ve ruhu kötü ahlâktan korumak sûretiyle olan ahasu'l-havâssın orucudur.²³

İslâmın beşinci rüknü hac etmektir. Abdurrahman Sâmi Efendi hac konusunu da anlatırken âyet ve hadîslerden örnekler vererek açıklamalarda bulunmuştur. Diğer ibadetleri anlatırken yaptığı gibi haccı da sûrî ve manevî olarak ikiye ayırmaktadır. Sûrî hac belirli bir zaman diliminde ihram, tavaf, vakfe gibi ibadetlerin yerine getirilmesidir. Manevî hac ise bir daha günahlara dönmek üzere tevbeyle niyet edip, inâbe *ihramını* giyerek istikamet üzere olmak ve murâkabe ile kalpte *vakfeye* durmak sûretiyle ilâhî tecellîlerin inkişâfına *sa'y* etmektir. Yine ruhu her türlü zâhirî alâkadan ve beşerî ilgiden kopararak sırrın *haremgâhına* tam bir teveccühle yönelmek, sırrın zemzeminden içerek meydana gelen feyiz ve cezbeyle nurlanmaktır. Bu sayede kişi bâtınını Allah'ın dışındaki her türlü alâkadan temizlemiş, kötü vasıflarını güzel ahlâkla değiştirmiş olur.²⁴

²¹ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 15.

²² Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 22.

²³ Sâmi, *Binay-ı İslâm*, s. 108.

²⁴ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 21.

3. Âhiretle İlgili Konular

Âhiret inancı İslâm akâidinin temel konularından birini teşkil etmektedir. Zira Kur'ân-ı Kerîm'de pek çok yerde âhiret akîdesi işlenmekte ve konunun önemi vurgulanmak amacıyla sık sık tekrarlar yapılmaktadır. Hadîs kitaplarında da kıyamet alâmetleri ve âhiret halleriyle ilgili çeşitli bölümler yer almaktadır. Ayrıca âhiret konusu muhtelif İslâmî eserlerde de ele alınarak işlenmektedir. Her canlı ya kıyametten önce ya da kıyamet koparken mutlaka ölümle karşı karşıya kalacaktır. İnsanın ölümüyle de onun âhiret hayatı başlamış olacaktır ancak çeşitli merhaleleriyle tasvir edilen âhiretin gerçekleşmesi kıyametin kopmasıyla meydana gelecektir.

Kur'ân-ı Kerîm'de “kıyametin kopma zamanı” anlamında “sâat” kelimesinin yer aldığı âyetlerde kıyametin mutlaka vuku bulacağı, onun kopma zamanının yakın olduğu, ansızın geleceği ve alâmetlerinin belirlediği²⁵ ifade edilmektedir. Ancak bu alâmetlerin nelerden ibaret olduğu açık bir şekilde haber verilmemekte, sadece Ye'cûc ve Me'cûc'ün gelişinden²⁶ Dâbbetü'l-arzın çıkışından²⁷ göğün insanları saracak bir duman yayacağından²⁸ ve ayın yarılacağından²⁹ bahsedilmektedir.³⁰ Öte yandan hadis kitaplarında ise kıyametten önce ortaya çıkacak olan kıyamet alâmetleriyle ilgili çok sayıda rivâyet yer almaktadır. Kıyamet alâmetlerini konu edinen müstakil eserler³¹ olmakla birlikte çoğu İslâmî eserde de bu konu ele alınmıştır.

Abdurrahman Sâmi Efendi kıyamet alâmetlerinin hak olduğunu söyleyerek³² *Hediyyetü'l-Âşıkîn* isimli eserinin sem'iyât babında kıyamet alâmetlerinden bahsetmektedir. Bu bağlamda; dabbetü'l-arzın çıkması, ye'cûc ve deccalın çıkışı, güneşin batıdan doğması, Hz. İsâ'nın gökten inmesi, güneşin bir günde üç kere tutulması, sağ taraftan ateşin çıkıp insanları sevk etmesi gibi büyük alâmetlerden ve ilmin ortadan kalkması, zulmün artması, günahların çok işlenmesi, küçüklerin itaatsizliği, büyüklerin şefkatsizliği, yöneticilerin zulmü, ulemânın fısı, zenginlerin cimriliği, camilerin süslenmesiyle birlikte

²⁵ Muhammed Sûresi, 47/18.

²⁶ Enbiyâ Sûresi, 96/21.

²⁷ Naml Sûresi, 27/82.

²⁸ Duhân Sûresi, 44/11-12.

²⁹ Kamer Sûresi, 54/1.

³⁰ Yusuf Şevki Yavuz, “Kıyamet Alâmetleri”, *DİA*, C. XXV, s. 522.

³¹ Yavuz, a.g.m., s. 525.

³² Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 15.

cemaatin azalması, bid'atın yayılması, sünnetin terki, evladın anne ve babasına isyanı gibi sayıları üç yüz kadar olan küçük alâmetlerden bahsetmektedir.³³

İsrâfil Aleyhisselamın sur'a üflemesiyle yerdeki ve gökteki bütün canlılar ölecek ve dünya hayatı sona erip âhiret hayatı başlayacaktır. Kıyametin kopmasıyla başlayacak olan âhiret hayatının duraklarının ilki kabir hayatıdır. Kişi kıyametin kopmasından önce veya kıyametin kopmasıyla birlikte vefat edecek ve mutlaka kabir hayatını yaşayacaktır. Bu süreç mahşerdeki dirileşe kadar devam edecektir. Esasen bu ara âlemde Münker ve Nekir adlı iki melek tarafından kişinin sorguya çekilmesi sonucu halinin ne şekilde olacağı belirlenecektir. İnkarcılar acı ve sıkıntılı bir hayat, inananlar ise amellerin durumuna göre mutlu ve sıkıntısız bir hayat geçireceklerdir. Abdurrahman Sâmi Efendi Münker ve Nekir meleklerinin suâlinin³⁴ ve isyan edene azâbın ibâdet edene ise sevabın hak olduğunu söylemektedir.³⁵

Abdurrahman Sâmi Efendi ayrıca diğer konularda olduğu gibi sem'iyat konularını da sûrî ve ma'nevi olarak ayırmıştır. Sûri kabrin ölümden sonra vücudun bulunduğu mekân, manevî kabrin ise ahlâkın medfûn ve mestûr olduğu kalp olduğunu söylemektedir. Ona göre eğer kalp güzel ahlâk ve ibadet ve tâ'atten meydana gelen nurları müşâhede etmek sûretiyle ma'mur edilirse kişinin kabri naîm olur. Eğer kalp kötü ahlâk ve isyan ile kararmış ise kabri i sûrîsi kabir-i manevîsinin haliyle tecelli eder.³⁶

Kabir hayatı Sur'a ikinci üfleyişten sonra bitecek ve artık insanlar tekrar diriltilip sorguya çekilmek üzere mahşer denilen yerde toplanacaktır. Abdurrahman Sâmi Efendi haşrın hak olduğunu söyleyerek³⁷ haşrı ikiye ayırır. Sûrî haşr, bütün ölülerin cismânî olarak toplanması ve dünyada iken yerine getirdikleri amellerin aşikâr olmasıdır. Manevî haşr ise dünyada nefsin çeşitli kötü ahlâk tarzlarıyla muttasıf olması, kalbin çeşitli kalbi afetler ile mazlum ve kederli olması, ruhun çeşitli üzüntülerle kederlenmesi ve hapsedilmiş olması, cismin kalp afetleri ve nefsin kötü ahlâkları etrafında dolaşmasıdır.³⁸

İnsanların mahşerde bir araya getirilmelerinden sonra, dünyada iken yaptıkları işlerin söyledikleri her bir sözün Kiramen Kâtibin isimli melekler tarafından kaydedildiği amel defterleri dağıtılır. Sevap ve günahların yazılı olduğu bu defterler hakkında Abdurrahman Sâmi Efendi *Mi'yâru'l-Evliyâ* isimli eserinde şöyle söylemektedir: Kitâb-ı sûrî, dünyevî

³³ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 9.

³⁴ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 15.

³⁵ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 10.

³⁶ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 23.

³⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 17.

³⁸ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 25.

iyilik ve kötülükleri içeren, insanların kıyamette yüz yüze geleceği ve böylece âhiretteki derece veya derekelerinin belirleneceği kitaptır.³⁹

Amel defterlerinin dağıtılmasıyla âhiret hallerinden olan hesap başlar. Dünyada yapılan her türlü ameller âhirette karşılığını alacak ve iyi davranışlar mükâfatlandırılıp kötü davranışlar da cezalandırılacaktır. Amel defterlerinde kayıtlı olan sevap ve günahlar mîzan denilen terazide tartılacaktır. Abdurrahman Sâmi Efendi âhirette sevabın nurunun ve isyanın zulmetinin Kur'ân'da açıkça anlatıldığı üzere hesaplanmasının sûrî mîzan olduğunu söylemektedir. Manevî mîzan ise; cismin zulmanî ve nuranî amellerinin mîzanı şerîat, kalbin suflî ve ulvi afetlerinin mîzanı tarikat, gördüğü mertebenin urûc ve nüzûlden, terakkî ve tedennîden hangi mertebeye ait olduğunu anlatan mîzanın sulûk-ı tarikat, ruhun mîzanının hakîkat, sırrın mîzanının mârifet olduğunu zikrederek açıklar.⁴⁰

Hesabın görülmesinden sonra cehennem üzerine kurulmuş olan sırat köprüsü üzerinden geçilecektir. Müminler sırat üzerinden rahatça geçip cennete gidecekler, kâfirler ise sırat üzerinden geçemeyip cehenneme düşeceklerdir. Abdurrahman Sâmi Efendi sırat konusunu açıklarken İmam Şa'rânî'nin manevî sırat hakkındaki düşüncesini zikretmiştir.⁴¹ Buna göre İmam Şa'ranî, âhiretteki sıratın sûretini şerîate temsil ederek herkesin ameline göre görüldüğünü ifade etmiştir. Bu dünyada şerîat ve tarikatın manevî sırat olduğunu bildirmiştir. Sıratın başlangıcının yokuşluğu mübtedî için ibadetin zorluğuna, ortasının düzlüğü mutavassıt için ibadetin kolaylığına, sonunun inişliği de ibadetin müntehîye ruhî gıda menziline tekellüfden uzak olduğuna işarettir.⁴²

Sırat köprüsünden geçemeyip de cehenneme düşen kâfirler orada azap görecekler. Abdurrahman Sâmi Efendi küfür ve şirk ehlinin cehennemde ebedi kalacaklarını ifade etmektedir.⁴³ Bu bağlamda cehennemdeki azabların dünyadaki kötü ahlâkların karşılığı olduğunu zikrederek zincirlerin kalbî isyan, akreplerin lisanla yapılan eziyet, yılanların ise laf taşıma, yalan, iftira gibi kötü huylar sebebiyle var olduğunu örneklerle anlatmaktadır.⁴⁴ Ayrıca cehennemi de sûri ve ma'nevi olarak ayırmaktadır. Sûri cehennem, ehl-i şirke azap etme yeri ve ehl-i tevhidden de günahkar olanları ıslah etme yeri olarak hâlihazırda mevcud

³⁹ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 26.

⁴⁰ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 26- 27.

⁴¹ Sâmi Efendi İmam Şa'rani'nin görüşleri için ölüm, kıyamet ve âhiret konularını içeren Muhtasarı Tezkireti'l-Kurtubi eserinden faydalanmış olmalıdır. Aynı zamanda bu eser Ölüm, Kıyamet, Âhiret ve Ahirzaman Alâmetleri ismiyle Halil Günaydın tarafından Türkçeye tercüme edilmiştir.

⁴² Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 27.

⁴³ Sâmi, **Hediyyetü'l-Âşıkîn**, s. 17.

⁴⁴ Sâmi, **Hediyyetü'l-Âşıkîn**, s. 18.

âhiretteki yedi cehennemdir.⁴⁵ Cehennemin halen mevcut olup olmadığı konusunda ilgili olarak da farklı görüşler vardır. Nitekim İslâm bilginlerinin çoğu cennet ile cehennemin halen mevcut olduğunu kabul ederken Cehmiyye, Mu'tezile ve Hâricîlerden bir grup bunların kıyametin kopmasından sonra yaratılacağını ileri sürmektedir.⁴⁶ Manevî cehennem ise nefisdir. Nefis ruhu zehirleme ve tûl-i emel zincirleri ile kişiyi terakkîden mahrum ettiği gibi kasvet, zulmet ve Allah'tan uzaklaşmaya sebeptir.⁴⁷

Dünyada yaptıkları iyi ameller karşılığı sırat köprüsünden kolayca geçen müminler ebedi saadet yurdu olan cennete varacaklar ve oradaki çeşitli nimetlerden faydalanacaklardır. Abdurrahman Sâmi Efendi cennetteki nimetlerin dünyadaki ibadet ve güzel ahlâkın karşılığı olduğunu söyleyerek müminin dünyada hilim ve tevazu gibi sahip olduğu güzel sıfatları sebebiyle cennet elbisesinin ipekten, kâfirin ise dünyadaki kötü ahlâkı sebebiyle âhiretteki elbisesinin katrandan olduğunu ifade etmektedir.⁴⁸

Cennet ile ilgili olarak Kur'ân-ı Kerîm'de cennete girmeye vesile olan davranışlardan, cennet tasvirinden, cennet hayatı ve nimetlerinden bahseden pek çok âyet yer almaktadır. Yine hadis kaynaklarında da cenneti konu edinen birçok rivâyet vardır. Ayrıca İslâm literatüründe cennet konusu cehennemle birlikte veya âhiret bahisleri içinde işlenmekle beraber yalnız cenneti konu alan müstakil eserler de mevcuttur.⁴⁹ Abdurrahman Sâmi Efendi de *Mi'yâru'l-Evliyâ* isimli eserinde cennetten bahsetmektedir. Müellife göre; sekiz subûtî sıfatın karşılığı âhiretteki sekiz cennet ve yüz esma-i hüsnâ karşılığı olan yüzer derece ile sekiz yüz derece eden ulvi mertebeler mahluk ve mevcut olduğu gibi manevî cennet dünyada kalptir. Sûrî cennet âhiretin elbiselerine karşılık kalpte güzel ahlâkın varlığı, nimetlerine karşılık kalpte çeşitli ibadet lezzetlerinin varlığı, nehirlerine karşılık ruhî gıda olan ilm-i ledün ve ilhamın varlığıdır. Abdurrahman Sâmi Efendi konunun devamında Niyâzî Mısırî'nin *Mevâidü'l-İrfân* eserinde yer alan kıyametin alâmetlerinde enfüs ve âfâkı karşılaştırmasını anlatmaktadır. Buna göre, semânın çökmesi vücudun ölümüne, yıldızların dağılması beş duyunun kaybolmasına, şiddetli zelzelenin olması vücudun ruhu teslim

⁴⁵ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 27- 28.

⁴⁶ Bekir Topaloğlu, "Cehennem", *DİA*, C. VII, s. 228.

⁴⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 28.

⁴⁸ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 18.

⁴⁹ Bekir Topaloğlu, "Cennet", *DİA*, C. VII, s. 386.

ederken yaşadığı sıkıntıya mukabildir. Ayrıca küçük kıyamet olan ölümü tatmış ve böylece büyük kıyameti hem enfûsî/bâtînî hem de afâkî/zâhirî yaşamış olur.⁵⁰

Abdurrahman Sâmi Efendi son olarak akâid ve şer'î ameller üzerine bina edilmeyen tarikatın köksüz ağaç gibi meyveden mahrum olduğunu söylemekte ve Yazıcızâde Mehmed Efendi'nin *Muhammediye* isimli eserinde zikrettiği tarikatteki feyzin, kişinin şerîfatından elde edildiği görüşünü aktarmaktadır.⁵¹

4. Mucize

İlmiyle her şeyi kuşatan, yarattıklarına sonsuz lütuf ve ihsanda bulunan Allah'ın insanları kendi yol göstericiliğinden mahrum bırakması düşünülemeyeceğinden insanlara peygamber göndermiş ve onlar aracılığıyla da insanlara doğru yolu gösteren vahiyler indirmiştir.

Mucize Allah'ın peygamberlerini elçilik iddiasında tasdik etmek için yarattığı ve insanların gerçekleştiremeyeceği harikulâde bir olaydır.⁵² Allah'tan vahiy aldığı ve peygamber olduğunu ileri süren kimsenin doğruluğunun kanıtlanması için mucize gereklidir. Abdurrahman Sâmi Efendi nebîyi, Allah tarafından gönderilişi mucizeler ile desteklenen, ilahi emirleri tebliğ ile görevli kılınan kişi olarak tanımlamaktadır. Ayrıca nebîlerin akâid, hikem, tebliğ, içtihad ve amelde masum olmalarının vahiy ile doğrulandığını da eklemektedir.⁵³

Halkı küfürden imana, dalâletten hidâyete, şirkten tevhide davet eden peygamberlere, Allah tarafından elçi olarak görevlendirildiklerini kanıtlayan mucizeler verilmiştir. Bu mucizelerin bir kısmı inanmak isteyenleri etkilemeye, bir kısmı da inkâr edenleri helâk etmeye yöneliktir. Bu bağlamda Hz. Nûh'a tûfan ve tûfandan gemi ile kurtulma,⁵⁴ Hz. Salih'e kayadan çıkarılan deve,⁵⁵ Hz. İbrâhim'e ateşin kendisini yakmaması⁵⁶ gibi mucizeler verilmiştir.⁵⁷ Ayrıca peygamberlere verilen mucizeler kendi kavimlerinin aciz oldukları bir hikmeti göstermektedir. Abdurrahman Sâmi Efendi mucizenin her peygamberin kavminin

⁵⁰ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 28- 29; Niyâzî-i Mısırî, *Mevâidu'l-İrfan ve Avâidu'l-İhsan: İrfan Sofraları*, çev. Süleyman Ateş, Malatya, 2014, s. 94-95.

⁵¹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 30.

⁵² Yusuf Şevki Yavuz, "Nübüvvet", *DİA*, C. XXXIII, s. 283.

⁵³ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 13.

⁵⁴ Hûd Sûresi, 11/36-48.

⁵⁵ Hûd Sûresi, 11/61-68.

⁵⁶ Enbiyâ Sûresi, 21/51-71.

⁵⁷ Yavuz, a.g.m., C. XXXIII, s. 280.

en iyi bildikleri konudan meydana geldiğini söylemektedir. Hz. Dâvud'un kavminde mûsikî geliştigiinden Hz. Dâvud'a kırâati mucize olarak verilmiştir. Hz. Musa'nın kavmi sihir ilmini bildiklerinden Hz. Musa'ya sihirbazların yaptıkları sihirleri geçersiz kılan asâ mucizesi bahşedilmiştir. Hz. İsâ'nın kavmi tıp ilminde ilerlediklerinden Hz. İsâ'ya kör ve kötürümlük gibi imkansız olan hastalıkların iyileştirilmesi hatta tabipleri aciz bırakan ölüleri diriltmesi mucize olarak verilmiştir. Hz. Muhammed zamanında ise fesâhat ve belâgat geliştigiinden, Hz. Muhammed'e fesâhat derecesinde sonu olmayan Kur'ân-ı Kerîm mucize olarak gönderilmiştir.⁵⁸ Dolayısıyla da Kur'ân-ı Kerîm gibi yüce bir kitabı getirmiş olması Hz. Peygamberin nübüvvetine ilişkin en büyük delil olmuştur. Fesâhat ve belâgatın zirvesini temsil eden Kur'ân'la dönemin şairleri, hatipleri, söz ustaları aciz kalmış ve kıyamete kadar Kur'ân ebedî mucize olma özelliği taşımıştır.

Hz. Muhammed'in en büyük mucizesinin Kur'ân-ı Kerîm olduğunu belirten Sami Efendi Kur'ân'ın mucize oluşunu üç sebebe bağlar. Birincisi fesâhat ve belâgat açısından mükemmel oluşudur. Bu belâgatın en ileri düzeyde olduğu bir asırda bile muhalif düşüncede olanların en kısa âyete benzer bir âyet getirmekten aciz oluşları ile sabittir. İkincisi Kur'ân-ı Kerîm geçmişteki yaşananlardan haber vermekte, gelecekteki sem'iyâtı beyan etmektedir. Üçüncüsü ise Resûlullah'ın eğitim görmediği halde büyük bir mucize olarak Kur'ân-ı Kerîm'i izhar ve tebliğ etmesidir ki bu da Hak tarafından gönderildiğinin en aşikâr delilidir.⁵⁹

Sami Efendi Hz. Muhammed'in diğer mucizelerini de ayrıntılı olarak tek tek ele almıştır. Âyet-i kerîme, sahih hadisler ve Hicaz ahâlisi arasında tevatür yoluyla sabit olan mucizelerden birinin Ay'ın yarılması olduğunu söyleyerek *"Kıyamet yaklaştı ve ay yarıldı. Onlar bir mucize görürlerse hemen yüz çevirirler ve 'eskidenberi devam eden bir büyüdür' derler."*⁶⁰ âyetlerinin bu olayın gerçekleştiğini inkâr eden kişilere apaçık mucize oluşunu haber verdiğini ifade etmiştir.⁶¹

Bir diğer mucizenin Hz. Muhammed'in Hz. Ali'nin dizlerinde uyuması sebebiyle güneşin batması ve Hz. Ali'nin ikinci namazını kılamaması, bunun üzerine Hz. Peygamberin duasıyla güneşin geri hareket etmesi olduğunu söylemektedir.⁶² Yine ikinci namazı yaklaştığında Hz. Peygamberin abdest alması için su istemesi, su bulunmadığında ise kabın

⁵⁸ Sâmi, **Hediyyetü'l-Âşıkîn**, s. 9.

⁵⁹ Sâmi, **Binay-ı İslâm**, s. 37-38.

⁶⁰ Kamer Sûresi, 54/1-2.

⁶¹ Sâmi, **Binay-ı İslâm**, s. 32.

⁶² Sâmi, **Binay-ı İslâm**, s. 33.

içine ellerini koyup ashâbına abdest almalarını emretmesi üzerine parmakları arasından suların akmasıdır.⁶³

H. Peygamber'in bir başka mucizesi de duasıyla az yemeğin çok kişiyi doyuracak kadar çoğalmasındır. Sâmi Efendi bu konuyla ilgili olarak Eyüb Ensârî'nin şu rivâyetini aktarmaktadır: “Bir gün iki kişilik yemek hazırlayıp Allah Resûlü ve Ebû Bekir'i davet edince Resûlullah Ensardan otuz kişi daha davet etmemi istedi. Onlar geldiler, yemek yediler ve doydular. Daha sonra altmış kişi daha davet etmemi istedi. Onlar da geldiler, yemek yediler ve doydular. Bu sefer doksan kişi daha davet etmemi istedi. Onlar da geldiler, yemek yediler ve doydular. Bu mucize karşısında hepsi İslâm'a bağlılık sözü verdiler. Benim iki kişilik yemeğim Hz. Peygamberin duasıyla yüz seksen kişiyi doyurdu.”⁶⁴

Bir bedevînin Resûlullah'tan mucize istemesi üzerine Hz. Peygamber'in bir ağacı çağırması ve ağacın bu emre itaat ederek köklerini yerden çıkarıp Resûlullah'ın huzuruna gelip selam vermesi daha sonrada yerine dönmesi olayı mucizelerin bir diğeridir. Yine aynı şekilde Resûlullah'ın üzerinde hutbe verdiği hurma kütüğünün minber yapıldıktan sonra kullanılmaması üzerine mescidi inletircesine feryat etmesi neticesince onunla konuşması ve sevgisini göstermesi, hastaları iyileştirmesi, dua isteyen kişilere dua etmesiyle dualarının kabul olması, gaybı bilmesi diğer mucizeleridir.⁶⁵

Sâmi Efendi, Allah tarafından resul olarak gönderilişin bir alâmeti olan mucizeyi görüp de iman etmeyenleri üç kısma ayırır. Bu kişilerin bir kısmı hased ve kibir sebebiyle, bir kısmı inatları sebebiyle imandan mahrum olmuşlardır. Diğer bir kısmı da çevresinde küfür ehli ve müşrik kişilerin bulunması sebebiyle iman etmeye utanarak küfürde kalmışlardır. Gördükleri mucizeler karşısında kalpleri tasdîke mecbur olduğu halde zikredilen sebeplerden dolayı iman etmeyenler İslâmiyet'ten mahrum olmuşlardır. İnkârında oldukça ısrar eden kişiye Ebû Cehil'i örnek olarak veren Sâmi Efendi onunla ilgili şu olayı aktarır: Ebû Cehil'e birisi “Ey Ebu'l-Hakem şimdi aramızda kimse yoktur. Muhammed'in iddia ettiğine, nübüvvet ve risâletine ne dersin.” deyince Ebû Cehil yemin ederek “Muhammed asla yalan söylemez, davasında sadıktır.” diye itiraf ederek inkârının hasedi sebebiyle olduğunu meydana çıkarmıştır.⁶⁶

⁶³ Sâmi, **Binay-ı İslâm**, s. 33-34.

⁶⁴ Sâmi, **Binay-ı İslâm**, s. 34.

⁶⁵ Sâmi, **Binay-ı İslâm**, s. 34-36.

⁶⁶ Sâmi, **Binay-ı İslâm**, s. 37.

Sâmi Efendi *Binây-ı İslâm* eserinde mucizeyi; alışılmış olana muhalif olarak harikulade hallerin davayı nübüvvete mukarin olarak meydana gelmesi, irhâsı ise nübüvvetten önce gerçekleşen bazı olağanüstü haller olarak tanımlamaktadır. Ayrıca bu hallere, peygambere tâbi olan ümmetten sudûr ederse kerâmet, mûminden sudur ederse meûnet, dinsiz kişiden sudur ederse onun küfrünü tezyîn için mekr-i ilâhî ve istidrac denildiğini de eklemektedir.⁶⁷

5. Büyük ve Küçük Günahlar

İslâm dininde, ilahi emirlerin yerine getirilmemesi veya yasakların çiğnenmesiyle ortaya çıkan, dinî, ahlâkî ve vicdânî açıdan sorumluluk gerektiren olguya günah denilmekte ve niteliği açısından “büyük günahlar” ve “küçük günahlar” olarak ikiye ayrılmaktadır.

Büyük günah manasında kullanılan “kebîre” konusu, Müslümanlar arasında vuku bulan ihtilaf konularındandır. Erken devirlerde tartışılmaya başlanan bu problemle ilgili olarak, hangi fiillerin büyük günah olduğu ve bu günahı işleyen kişinin dinî statüsü olmak üzere iki mesele öne çıkmaktadır. Büyük günahların belirlenmesi konusunda ortaya çıkan görüşlerden birine göre ilahi emirlere aykırı olan bütün fiiller günah kapsamına girmektedir. Diğer görüşe göre ilahi emirlerle bağdaşmayan her davranış büyük günah kapsamına girmekle birlikte bunların bir kısmı diğerlerine oranla küçük günah olarak kabul edilebilir. Üçüncü bir görüşe göre ise dinen yasaklandığı konusunda kesin delil bulunan ve hakkında dünyevî veya uhrevî ceza öngörülen fiiller büyük günahdır.⁶⁸

Bir başka ihtilaf konusu olan büyük günah işleyen kişinin dinî statüsü hakkında da farklı görüşler vardır. Birincisi; Hâricîler’in anlayışına göre büyük günah işleyen kişi tövbe etmediği takdirde dünyada ve âhirette kâfir olarak muamele görür. İkincisi; Mürcie’ye göre büyük günah işleyen kişi günahlarından dolayı zarar görmez ve âhirette de cehenneme girmez. Yaptıkları iyilikler kâfirlere fayda vermediğine göre işledikleri günahların da müminlere zarar vermemesi gerekir. Üçüncüsü Mutezile kelâmcılarına ait olan büyük günah işleyen kişinin imandan çıktığı fakat küfre girmeyip imanla küfür arasında bir yerde bulunduğu görüşüdür. Bu görüşe göre kişi tövbe ettiği takdirde iman dairesine döner, tövbe etmeden ölürse kâfir muamelesi görür. Dördüncüsü; Mâtûrîdiyye ve Eş’ariyye kelâmcılarına ait olan son görüşe göre ise büyük günah kişiyi isyan ve fiska sevkederse de bu durumdaki

⁶⁷ Sâmi, *Binay-ı İslâm*, s. 32.

⁶⁸ Adil Bebek “Kebîre”, *DİA*, C. XXV, s. 163-164.

bir mümini fâsık ve fâcîr olarak nitelemek mümkün değildir. Zira imanın mahiyeti Allah'ın varlığını, birliğini ve Hz. Muhammed aracılığıyla gönderdiği vahiyleri kalben tasdik etmekten ibaret olup amel imanının bir parçası değildir. Kişi ilahi emre aykırı bir davranışta bulunurken de imanını devam ettirmektedir. Selefîyye âlimleri ise büyük günah işleyen kişiyi fâsık diye nitelendirmekle birlikte onun dünyevî ve uhrevî konumunu Ehl-i sünnet kelâmcıları gibi değerlendirmektedir.⁶⁹

Bu konuyla ilgili olarak Abdurrahman Sâmi Efendi Ehl-i sünnetin ihtilaf ettiğini ve bazılarına göre Allah'a karşı işlenen her günahın kebîre olduğunu söylemektedir. Fakat çoğu ulemâyâ göre de kebîreden sakınmanın, küçük günah manasında kullanılan "sagîre"nin affedilmesine sebep olması itibarıyla kebîre ve sagîrenin arasında fark olduğu görüşü kabul görmektedir. Abdurrahman Sâmi Efendi İbn Ömer, Ebû Hureyre ve Ebû Abbas'tan rivâyet olunan hadislerdeki büyük günahları saymakta ve bunları işleyenlere azab-ı şedîdin va'd olunduğuna dikkati çekmektedir. Buna göre büyük günahlar şunlardır: Allah'a ortak koşmak, insan öldürmek, iftira etmek, zina etmek, savaştan kaçmak, sihir yapmak, yetim malı yemek, anne babaya karşı âsi olmak, Harem-i Şerîfde zulme meyletmek, faiz yemek, yalan yere yemin etmek, Allah'ın gazabından emin olmak ve rahmetinden ümit kesmek, livâta etmek, hırsızlık yapmak, orucu terk etmek, namazı terk ve te'hîr etmek, müslümana ezâ etmek, yalan söylemek, rüşvet almak, deyyusluk etmek, zekât vermemek, emr-i bi'l-ma'ruf nehyi ani'l-münkeri terk etmek, Kur'ân'ı öğrendikten sonra unutmak, hayvanı yakmak, ulemâyı tahkîr etmek, hınzır eti yemek. Abdurrahman Sâmi Efendi bu gibi büyük günahları işleyenlerin tövbe etmedikleri sûrette cehennem ateşinde elîm bir azab ile karşılaşacaklarını, ancak istiğfarla ve pişmanlık ateşiyle gözyaşı döktüklerinde âhiretteki azaptan emin olup cennete dâhil olabileceklerini Kur'ân-ı Kerîm'in beyan ettiğini zikretmektedir.⁷⁰

6. İbadet

İslâmî literatürde insanın Allah'a saygı, sevgi ve itaatini göstermek, O'nun hoşnutluğunu kazanmak niyetiyle ortaya koyduğu belirli tutum ve gerçekleştirdiği dini içerikli davranış biçimleri ibadet, hayatını daima Allah'a karşı saygı ve itaat bilinci içinde sürdürmesi şeklindeki kulluk duyarlılığı için de ubûdiyyet ve ubûdet terimleri kullanılır.

⁶⁹ Bebek, a.g.m., C. XXV, s. 164.

⁷⁰ Sâmi, **Hediyyetü'l-Âşıkîn**, a.g.e., s.19.

İbadette belirli davranış şekilleri öne çıkarken ubûdiyyette ahlâkî ve manevî öz ağır basmaktadır.⁷¹

Sûfiler insanı Allah'a yaklaştıran her türlü iyi halleri ve davranışları ibadet sayarlar ve bunu ubûdiyyet kelimesiyle ifade ederler. Onlara göre ibadet ve ubûdiyyet Allah'ın rızasını kazanmak, O'na yaklaşmak ve O'nun huzurunda olmak için vazgeçilmez bir araç olmakla beraber cehennemden kurtulmanın ve cennete girmenin de aracıdır ve bütün müslümanlarda bu araca muhtaçtır.⁷²

Abdurrahman Sâmi Efendi de vücudla yapılan hizmet ve taate *ibadet*, kalple ifâ olunan ibadete *ubûdet*, ayrıca vücud, kalp ve ruhun tamamıyla işlenilen istikâmete de *ubûdet* denildiğini zikretmektedir. Ayrıca ibadeti, Allah tarafından kula yöneltilen ve teklif olunan vazifeyi ifâ etmektir şeklinde tarif eder. Ona göre emirleri yerine getirmek kişinin cennete girip cemâlullahı müşâhede etme mükâfatını elde etmesine, nehiylerden sakınmak ise cehennemden kurtulmasına vesiledir. Allah Teâlâ insanı sûret itibariyle ahsen-i takvîm üzere farklı yarattığı gibi diğer canlılardan ayrılması için ona ibadet, taat ve şeriatî gerekli kılmıştır. İnsan fiilleri, sıfatları ve halleri itibariyle süflî beşerî sıfatlardan sakınıp sûreti gibi sûretini de güzelleştirmeye gayrete ve ibadet etmeye devam ederse kalbi feyzle dolar, saadete kavuşur ve ibadeti nisbetinde Allah'ın rubûbiyetine, rahmet ve merhametine nail olur. Yine Abdurrahman Sâmi Efendiye göre ibadet kul ile Rabbi arasında yakınlık vesilesi, vuslat kapısı ve kudsî bir râbıttır.⁷³

7. Ahlâk

Dinin aslî unsurları olan inanç ve ibadet sistemlerine üçüncü boyut olarak ahlâk eklenmelidir. Çünkü insanın Allah ile olan ilişkisini insanlarla olan ilişkisinden tamamen ayrı tutmak mümkün değildir. Dinin bu üç boyutu bir bütündür.

Tasavvufî hayatta ibadet ve zikir kadar ahlâkî faziletler de önemlidir. Nitekim Abdurrahman Sâmi Efendi de insanın olgunluğunun ahlâkının olgunlaşmasıyla alâkalı olduğunu belirterek eserlerinde ahlâk konusunu öne çıkarmaktadır. Ona göre insan ulvî ruh ve süflî nefisten meydana geldiği gibi ahlâkî da, ruhun ahlâkî ve nefsin ahlâkî olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Ruhun ahlâkî nurânî, kudsî ve makbul; nefsin ahlâkî ise zulmânî, süflî ve reddolunmuştur. Ruhaniyeti üstün olan kişilerde iyi ahlâkın, nefsanî özellikleri baskın

⁷¹ Mustafa Sinanoğlu, "İbadet", **DİA**, C. XIX, s. 233.

⁷² Süleyman Uludağ, "İbadet", **DİA**, C. XIX, s. 247-248.

⁷³ Sâmi, **Hediyyetü'l-Âşıkîn**, s. 5.

olan kişilerde ise kötü ahlâkın galip olduğunun altını çizer. Bu tespitiyle birlikte ahlâkın iki kaynağı olan nefis ve ruhun iki iksirle tedavi edileceğini söyler. Bunlardan biri havf, diğeri de recadır. Nefis havf iksiri ile tedavi edildiğinde günahlardan korunur ve kötü ahlâktan uzaklaşarak cehenneme düşmekten kurtulur. Ruh da recâ iksiriyle tedavi edildiğinde gayret ve dikkatle ibadete devam ederek cennet nimetlerini elde etmeyi hak eder. Dolayısıyla Abdurrahman Sâmi Efendi'ye göre; Allah Teâlâ'nın yasakladığı ve haram kıldığı her şey aslında nefsi besleyen fakat ruhu perdeleyen zararlı hususlardır. Allah'ın yapılmasını emrettikleri ise ruha gıda olan ve gerek zulmanî gerekse nuranî perdelerin ortadan kalkmasına sebep olan faydalı emirlerdir.⁷⁴

Sâmi Efendi ibadetin güzel ahlâkı artırarak kötü ahlâkı azalttığını, günah ve çirkin işlerin ise kötü ahlâkı arttırmanın yanı sıra güzel ahlâkı da ortadan kaldırdığını belirtir. Ona göre iyi ahlâkın biri tevazu diğeri hilim olmak üzere iki menşei bulunmaktadır. Diğer iyi vasıflar bunlar sebebiyle var olabileceği gibi ve bu iki ahlâka sahip olan kişiler de aynı zamanda diğer güzel huyları elde edebilirler. Hırs, öfke, kibir, haset, hile, cimrilik gibi olumsuz özelliklerin menşei ise iki kötü ahlâktır. Bunlardan biri her türlü günahın başı olan dünyaya bağlılık, diğeri ise her kötü ahlâkın ortaya çıkmasına sebep olan şehvettir. Esasen diğer bütün kötü huylar bu iki ahlâktan meydana gelmektedir. Dünyaya bağlılık ve şehvetten kendisini kurtaran kişi her kötü huydan kurtulmuş olur. Abdurrahman Sâmi Efendi'nin ifadesiyle nefis toprağından ruh madenini kurtaran kişi güzel ahlâk sahibi kıymetli kişidir.⁷⁵

Öte yandan Abdurrahman Sâmi Efendi insanı ahlâki açıdan hayvânî, şeytânî, rûhânî ve rahmânî olmak üzere dörde ayırmaktadır. Dış görünümü itibarıyla insan ama hayvânî ahlâkın özelliklerine yani şehvet, öfke, hırs, aç gözlülük gibi kötü huylarla sıfatlanan kişilere *insânî-hayvânî* adını verir. Yine sûreti insan olup hile, haset, yoldan çıkarma, günaha teşvik gibi şeytanî sıfatlara sahip kişilere *insânî-şeytânî*; hem sûret hem de ahlâk bakımından insan olup tevazu, ihsan, cömertlik, yardımlaşma gibi güzel huylarla sıfatlanan kişilere *insânî-rûhânî*; zâhiren insan olmakla birlikte merhamet, kusurları örtme, mahlûkata iyi davranma gibi güzel vasıfları edinmiş kişilere de *insânî-rahmânî* demektedir. Allah'ın ahlâkını edinmek anlamında rahmânî ahlâka sahip olan kişiler iman ehli olmalarının yanı sıra kemâle ulaşmaları sebebiyle kötü akibetten (sû-i hâtimedden) korunmuşlardır.⁷⁶

⁷⁴ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 20.

⁷⁵ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 21.

⁷⁶ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 21-22.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ABDURRAHMAN SÂMÎ EFENDİ’NİN TASAVVUFÎ BAKIŞI

A. Tasavvufî Terbiyeyle İlgili Konular

1. Şeriat-Tarikat-Hakikat-Mârifet

İslâm düşüncesinde önemli bir konuma sahip olan şeriat kavramı klasik kaynaklarda tarih boyunca vurgulanmıştır. Abdurrahman Sâmî Efendi de eserlerinde bu kavramı ele almış ve şeriatî; vücudun özü olan nâsût ve kalbin özü olan melekût arasındaki davranışlar olarak tanımlamıştır. Bu tanıma göre, vücutla yapılan ibadetin kalpteki ihlas ile birleşerek kişiyi günahlardan ve afetlerden koruması şeriat mertebesidir.¹ Aynı zamanda bu kavramı tarikat, hakikat, mârifet kavramlarıyla birlikte değerlendirmiştir. Ona göre, vücutla yapılan ibadete şeriat, kalp ile nefsin kontrol altına alınıp huzuru elde etmesine tarikat, ruh ile kurulan yakınlığa hakikat, sır ile vuslata ise mârifet denilmektedir. Her ibadette vücut, kalp, ruh ve sırdan oluşan bu dört mertebenin vazifesi vardır.²

Sûfîler şeriatle hakikatın birbirini tamamladığını, hakikatın ilmi ve şeriatî içermesi gerektiğini söylemişlerdir.³ Abdurrahman Sâmî Efendi’nin ifadesine göre hakikat, şeriat hükümleri ile tarikatın sınırlarının toplamıdır. Celvet ile halvetin, enfüs ile âfâkın, zâhir ile bâtının, celal ile cemâlin birleşimidir.⁴

Şeriat-hakikat ilişkisinden hahsedilen sûfîler daha sonraki dönemlerde bu ilişkiye bir de “tarikat” kavramını eklemişlerdir.⁵ Bu kavramı “sâliki hakikate götüren yol” şeklinde tanımlayarak şeriatın kurallarına uyulmadan tarikat ve hakikate ulaşamayacağını vurgulamışlardır. Bunu ifade etmek için de şeriatî gemiye, tarikatî denize, hakikatî inciye;

¹ Sâmî, *Mî’yâru’l-Evliyâ*, s. 6.

² Sâmî, *Hediyyetü’l-Âşıkîn*, s. 23.

³ Mehmet Demirci, “Hakikat”, *DİA*, C. XV, s. 178.

⁴ Sâmî, *Mî’yâru’l-Evliyâ*, s. 54.

⁵ Demirci, a.g.m., C. XV, s. 179.

şeriatı cevizin dış kabuğuna, tarikatı iç kabuğuna, hakîkati meyvesine benzetmişlerdir.⁶ Benzer bir metaforu Sâmi Efendi de kullanmaktadır. Ona göre: şeriat köke, tarikat dala, hakikat çiçeğe, mârifet de bu ağacın meyvesine benzetmektedir.⁷

Abdurrahman Sâmi, Hz. Peygamber'in Mekke'deyken ashâbının Hakk'a ulaştıran yolların en kısasını kendisine sormaları üzerine onlara tevhid nurunu bildirdiğini ifade eder. Efendimiz "La ilahe illallah deyinceye kadar savaşmakla emrolundum"⁸ buyurup insanları küfür ve şirk-i celîden tevhîd-i celîye davet etmiştir. Bu tevhidi kabul edenler şirkten kurtulup iman sahibi olmuşlardır. Medine'ye hicretten sonra da Allah Teâla esas tarikat olan tevhidi Efendimize gönderdi. Efendimiz bu tevhid davetine başladığında bazı kimselerin daha önceden bu tevhidi kabul etmeleriyle alâkalı âyet-i kerîme indirilmiştir. Âyete göre Mekke'de iman edenlerin Medine'de de imanı kabul etmeleri tavsiye olunmakta ve Mekke'deki tevhîd-i şeriat insanları şirk-i celîden kurtararak tevhîd-i celîye, Medine'deki tevhîd-i tarikat ise insanları şirk-i hafîden kurtararak tevhîd-i kalbiye davettir.⁹

Sâmi Efendi tarikatların oluşumunu ise şöyle anlatmaktadır: Efendimiz bir gün ashâbına vaazları esnasında "kapıları kapayınız ve gözlerinizi yumunuz, ben üç kere lâ ilâhe illallâh diyeyim siz de deyiniz" buyurdular. Ashâbı kirâm denileni yapınca Efendimizde ashâbına "Allah bütün günahınızı affetti" dedi. Bu şekilde telkin-i umûmi gerçekleşmiş oldu. Telkin-i husûsi ise Efendimizin Hazreti Ebûbekir'e, müşriklerden kurtulma amacıyla saklandıkları Sevr mağarasındayken hafî olarak telkinde bulunması ve Hazreti Ali'ye de cehrî olarak telkinde bulunması şeklinde gerçekleşmiştir. Husûsi ve umûmi telkin ile Hakk'a vuslat yolunun en kısası müteselsilen insanlara bildirilmiş ve tarikatın özü meydana gelmiştir. Diğer bütün tarikatlar bu iki kaynağın tatbikiyle ortaya çıkmış ve kâmil insanların hizmetleriyle şubeler ve kollar oluşmuştur. Bütün kolların sırları ve sulûkları bir, virdleri ve zikirleri ise ayrıdır.¹⁰ Sâmi Efendi *Meslekü's-Sâmiyye* isimli risalesinde tarikatı, kalbin tashîhi ve nefsânî hastalıkların tedavisi şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca Ahmed Şemseddin Yiğitbaşı hazretlerinin risalesinde anlattığı üzere tarikatın Allah'tan geldiği için farz, Cebrâil getirdiği için vâcib, Efendimiz telkin buyurduğu için sünnet ve ashab diğer insanlara tebliğ

⁶ Reşat Öngören, "Tarikat", *DİA*, C. XL, s. 95.

⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 30.

⁸ Müslim, İman, 32.

⁹ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 24; Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 32; Sâmi, *Meslekü's-Sâmiyye*, s. 102.

¹⁰ Sâmi, *Hediyyetü'l-Âşıkîn*, s. 25; Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 32.

ettiği içinde müstehab olduğunu söylemektedir.¹¹ Ona göre tarikatın esası beştir. Bunlar: şeriatte istikamet, tam bir teslimiyet, zikirde devamlılık, râbîta ve murâkâbedir.¹²

Daha sonra bu üç kavrama “mârifet” eklenerek dördü sınıflandırma yapılmıştır. Sûfilerin ruhânî halleri yaşayarak, mânevî ve ilâhî hakikatleri tadarak elde ettikleri bilgi mârifet, bu yoldan Hakk’a dair elde edilen bilgi ise mârifetullahdır.¹³ Abdurrahman Sâmî “*Ben cinleri ve insanları sadece bana ibadet etsinler diye yarattım.*”¹⁴ meâlindeki âyette geçen “ibadet etsinler” ifadesinin “beni tanısınlar” olarak tefsir edildiğini ve böylece kainâtın yaratılmasındaki hikmetin de mârifetullah olduğunu söylemektedir. Sâmî Efendi, âlemin yaratılış gayesinin mârifetullah olmasının başka bir kanıtını ise sûfilerin kutsî hadîs olarak kabul ettikleri, “Ben gizli bir hazine idim, bilinmeyi istedim ve tanınmak için âlemi yarattım.”¹⁵ hadîsiyle anlatmaktadır. Sâmî Efendi mârifetin faziletini anlatırken ise mârifetullahtan az miktar bile olsa nasipli olmanın mârifetsiz çok amelden daha faziletli olduğunu belirtmektedir.¹⁶

Ayrıca Abdurrahman Sâmî, mârifetullahı üç bölüme ayırır. Birincisi iman mertebesinde eserden müessire intikal yoluyla gerçekleşen avâmın mârifeti, ikincisi şuhûd ve îkân mertebesi olan havâssın mârifeti, üçüncüsü de iyân mertebesi ve hakka’l-yakîn ile olan hassû’l-havâssın mârifetidir.¹⁷

Abdurrahman Sâmî’nin ifade ettiğine göre şeriat kemâle ermedikçe tarikat sırrı, tarikat kemâle ermedikçe hakikat sırrı, hakikat kemâle ermedikçe de mârifet nuru doğmaz.¹⁸ Şeriat nefsin tezkiyesine, tarikat kalbin tasfiyesine, hakikat ruhun arınmasına, mârifet de sırrın cilalanmasına sebep olur. Şeriat iman mertebesi, tarikat yakîn mertebesi, hakikat itmi’nân mertebesi, mârifet şuhûd ve iyân mertebesidir. Şeriat makâm-ı ibadet, tarikat makâm-ı zühd, hakikat makâm-ı vuslat, mârifet makâm-ı vahdettir.¹⁹

Bu bağlamda Sâmî Efendi sâlike gerekli olan üç şeye dikkat çekmektedir. Bunların ilki sâlikin şeriat edebiyetle terbiye edilmiş olması, ikincisi tarikat halleriyle kalbinin

¹¹ Sâmî, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 101-102.

¹² Sâmî, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 32-33.

¹³ Süleyman Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, İstanbul, 2012, s. 236.

¹⁴ Zâriyat Sûresi, 51/56.

¹⁵ Aclûnî, **Keşfu’l-Hafâ**, C. II, s. 132, (h.no: 2016); Suyûtî, **ed-Dürerü’l-Müntesire**, s. 163, (h.no: 330). Ayrıntılı bilgi için bk. Ahmet Yıldırım, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, Ankara, 2009, s. 109-110.

¹⁶ Sâmî, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 64.

¹⁷ Sâmî, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 64-65-66.

¹⁸ Sâmî, **Hediyetü’l-‘Âşıkîn**, s. 24.

¹⁹ Sâmî, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 30.

düzeltilmiş olması, üçüncüsü ise hakikat ve mârifet nuruyla ruhunun mukarreb kılınması gerektiğidir.²⁰

2. Mürid-Mürşid

Seyrüsülûk yolundaki sâlik için pek çok tehlikeler vardır. Belki de bunların en ciddisi, eylemlerini meşrulaştırabilmek için nefsin akla boyun eğdirmesidir. Akıl nefse boyun eğdiğinde ise insan tüm varlığıyla nefsin kölesi olmaktadır. Bu durumda aklını suçlayan insan, bunun nefsinden kaynaklandığını göremez. Kuşkusuz ki sûfler sürekli olarak nefsin bu hilesine, akla egemen olma çabasına dikkat çekerek insanları uyarılmışlardır. Nefsin kötülüğü emreden bu hasletleri, sadece nefsi inceleyen ve onun eylemlerini tanıyan kişiler tarafından bilinmektedir. Bu nedenle sûfler nefisle savaşmada en doğru yolun, iradenin başkasına teslim edilmesi olduğunu ifade etmişlerdir. Böylece nefsin iradede etkisi kalmayacak ve ruh ortaya çıkmaya başlayacaktır. İşte bu durumda insanın iradesini teslim ettiği kişi mürşid-i kâmilidir. Mürşid, müridin Hakk'ı bilme, Hakk'a yakınlaşma ve en sonunda da Hakk'a ulaşma konusundaki rehberidir. O müridini ilâhi huzura, o dereceye layık edeple hazırlayan kişidir.²¹

Tasavvuf konularını anlatan eserlerde, Hakk'a giden yolu tutan kişiler için farklı kavramlar kullanılmaktadır. Abdurrahman Sâmi de eserlerinde muhib, mürid, sâlik ve murâd kavramlarını tanımlamaktadır. Ona göre; muhib, tarikatın birinde irşâd ile görevli mürşide karşı gönülden bir sevgi hissedene ve irşâdı kabul olunan kişidir. Mürid, kalbi Cenâb-ı Hakk'ın büyüklüğüyle kaplı ve gerçek sevgiliye kavuşmak için gerekli olan ruhânî tarikat terbiyesini almak ve öğrenmek amacıyla irşad eğitimine tam bir teslimiyet ile tavır, söz ve kalple muhalefet etmekten kaçınan kişiye denir. Müridlik mertebesinden sonra sulûk mertebeleri üzerine ruhânî haller ve nefsânî mertebelerini birer birer tamamlamaya gayret sarf edene sâlik denilir. Murâd ise mertebelerinin tecellisi çalışıp çabalamasından daha üstün, cezbese sulûkundan daha değerli ve keşf-i hakîkî keşf-i hayalden daha önde olan kişidir.²²

Sâmi Efendi, cismânî hastalıklarda doktora ihtiyaç duyulduğu gibi rûhânî hastalıkların tedavisinde de ruh doktoru olan bir mürşide ihtiyaç olduğunu, zâhir âlemin muallimsiz öğrenilemediği gibi bâtın âlemi öğrenmek içinde hidâyet rehberi olan mürşidin

²⁰ Sâmi, *Meslekü's-Sâmiyye*, s. 101.

²¹ Suad el-Hakîm, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, çev. Ekrem Demirli, İstanbul, 2005, s. 585-586.

²² Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 35-36.

olması gerektiğini söylemektedir. Sâmi Efendi, mürşidsiz melekûtî, sulûkî ve ceberûtî yollar bulunamaz diyerek mürşidi iki kısma ayırmaktadır. Bunlardan biri taklîdî mürşid diğeri de hakîkî mürşiddir. Ona göre taklîdî mürşid görünüş itibariyle mürşide benzemekle beraber hakîkatte müridiyle olamayan kişidir. Böyle kimselerin irşadda bulunması zulümdür ve bunlar Hak yolundan uzaktır. Taklîdî mürşidin itikadı Ehl-i sünnet itikadına uymaz, ameli İmâm-ı Âzam'ın amelîne benzemez, sulûkû ruhanî tavır üzere olmadığı gibi tecellî mertebelerini de geçmemiştir; sadece bunları söylemekle yetinir. Bu gibi kişilere teslim olmak canını eşkıyaya teslim etmek gibidir. Hakîkî mürşid ise kimya ve iksir gibidir. Öyle ki bakır gibi gönülleri altın gibi temiz, sıkıntılı ruhları ise güneş gibi parlak yapar. Hakîkî mürşid Ehl-i sünnet itikadına uyan, İmâm-ı A'zam gibi amel eden ve seyrüsülûku velilerin sulûku gibi olan kişidir. Bu kişi irşâd ile görevli, rûhânî hal sahibi, rüyanın sırlarına vâkîf, keşf sahibi, Resûlullah'ın yoluna tâbi, neşeli, mütevazı, Allah'a ait yüce vasıfları yansıtan, ârif olan, ibadete devam eden, bidatlerden uzak, takva sahibi, zâhirde şeriat bâtında ise tarikat nurunu barındıran, hakikat sahibi, görmesi hikmet, nazarı ibret, sükûtu halvet, hareketi hizmet, kalbi kurbet, ruhu vahdet, sırrı Hakk'a kavuşmak, ahfâsı fenây-ı ehadiyette dâim olan kimsedir. Abdurrahman Sâmi, bu özelliklere sahip bir mürşid-i kâmile teslim olup tarikat silsilesi içindeki evliyâyâ kavuşan kişiye hakîkî mürid demektedir.²³

Abdurrahman Sâmi Efendi, Abdullah Selahaddîn Uşşâkî'nin *Tuhfetü'l-Uşşâkiyye* eserini tamamlamak amacıyla bazı konular ilave etmiştir. Ele aldığı konulardan biri de mürşid-i kâmilin sahip olması gereken otuz iki vasfıdır. Bunlar; Ehl-i sünnet itikadı ve ameli üzere olmak; ilm-i batın ve hakîkati bilmek; tabir ilmi, afakî ve enfüsü idrak ederek, salike mertebelerinin derecelerini tayin etmek; tam bir amel sahibi olup müridlerine din konusunda nasihat etmek; Allah için Allah'da (lillahi fillah) olup Hakk'ın ve halkın hukukuna riâyet etmek; sehâvet ve îsâr sahibi olup nefsinden ziyâde müslüman kardeşini düşünmek; sâfiyet sahibi olup kalbini tamamıyla Hakk'a yönelterek Hakk'dan başka kimseden çekinmemek; zâhir ve bâtın hukukla meşgul olup dünya ve âhiretten kalben uzaklaşmak; nefsin istediklerinin sevgisinden kurtulmak; müridin malına, zenginliğine göz dikmemek; kalp ve ruh huzuruna engel olacak meşguliyetlerden uzak olmak; müridine şefkat ve merhametle davranıp ilahi feyze kavuşması için dua etmek; yumuşak huylu olup şiddet ve kabalıkla muamele etmemek; affedici olup mazeretli olsun veya olmasın her türlü kabahat ve kusuru

²³ Sâmi, *Hediyetü'l-Âşıkîn*, s. 27.

bağışlamak; bir müridinin kusurunu yüzüne vurmamak, sadece irşâd amacıyla olursa imâ ve işaretle söylemek; güzel ahlâk sahibi olmak ve eziyet edene güzel davranış ile, reddedene kabul ile, vermeyene vermek ile, uzaklaşana yaklaşmak ile muamele etmektir. Ayrıca müridin meşguliyeti var iken kendi hizmeti için emr etmemek; ikram ve ihsan sahibi olmak; tam bir tevekkül sahibi olmak; methedilmek veya kınanmak, zenginlik veya fakirlik, sıkıntıya düşmek veya nimete kavuşmak gibi hususların nazarında bir olması; vakitlerini devamlı ilâhî tecelliye göre geçirmek ve her zaman Hakk’a murâkabe üzere olmaktır. Yine bir nefes bile Hakk’tan gafil olmayıp, daima zikirde, şuhud-u hayrette olmak; her işinde Hakk’a havale ile tam bir teslimiyet sahibi olmak; kazaya tam bir rıza ile karşılık vermek; kibirlenmemek ve asâlet sahibi olmak; başkalarını zelil görmeyip tevazu sahibi olmak; her yönüyle sözünü yerine getirmeye gücü yetmek; kararında sabit olmak; batıl ve gizli şeylerden uzak durup ehl-i sâdık, ehl-i hak olmak; sükûnetle aceleden uzak olmak; keşif, müşâhede ve mana sahibi olmaktır. Abdurrahman Sâmi Efendi bu otuz iki mertebenin tamamının kendisinde bulunduğu kişinin irşâda ehil olduğunu ifade etmektedir.²⁴

Sâmi Efendi’ye göre mürid şeyhine gönlünü bağlayarak ona muhabbet etmelidir. Zira kalbini dünya sevgisiyle doldurmaktansa kâmil bir kimsenin muhabbetiyle doldurmanın Hakk’a yakınlık vesilesi olduğunu da eklemektedir.²⁵

3. Biat-İnâbe

Hz. Peygamber döneminde daha çok dinî hükümlere bağlı kalmak ve Resûlullah’a itaat etmek anlamında kullanılan biat kavramı tasavvufta müridin şeyhine ve onun vereceği emirlere tam anlamıyla bağlı kalacağına dair verilen söz anlamında kullanılmaktadır. Ahz-ı tarîk, intisap, telkîn-i zikir, el almak, inâbe gibi terimler de aynı anlama gelmektedir.²⁶ Abdurrahman Sâmi Efendi’ye göre inâbe; kalbi, afetlerden ve günahlardan zikrullahla korumak ve gafleti terk ederek Allah’a yönelmektir.²⁷

Hz. Peygamber’in İslâm’a girmek isteyen kişilerden, hicret ve cihad gibi önemli faaliyetlere karar verirken sahâbîlerden, iyi ve temiz bir dinî hayat yaşamak isteyenlerden biat alması, tarikatlarda şeyh ile mürid arasında gerçekleşen biat için örnek teşkil etmektedir.

²⁴ Sâmi, *Tuhfetü'l-Uşşâkiyye*, s. 34-35.

²⁵ Sâmi, *Hediyyetü'l-‘Âşıkîn*, s. 28.

²⁶ Osman Türer, “Biat”, *DİA*, C. 6, s. 124.

²⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 36; Sâmi, *Meslekü's-Sâmiyye*, s. 101.

Abdurrahman Sâmi Efendi, “*Sana biat edenler ancak Allah’a biat etmiş olurlar*”²⁸ meâlindeki âyet indiğinde erkeklerin Hz. Peygamber’e biat ettiğine dikkati çekmektedir. Kadınların Hz. Peygamber’e biat için geldiklerinde ise Efendimizin “benim elim kadın eline değmez” diyerek ellerini suya sokup o suyu kadınlara gönderdiğini, kadınların da o suya ellerini sokarak biat ettiğini zikretmektedir. Sâmi Efendi kadınların tarikate girmelerinin de bu şekilde olması gerektiğini ve müridleriyle el ele diz dize tesettürlerine dikkat etmeden oturmalarının haram olduğunu eklemektedir. Ayrıca bunlara dikkat etmeyen kişilerin şeriatten haberi olmayan cahil şeyhler olduğunu söylemektedir.²⁹

4. Seyru Sulûk ve Mertebeleri

Abdurrahman Sâmi Efendi’ye göre seyru sulûk mertebeleri on sekizdir. Bu on sekiz mertebenin yedisi nefsin mertebeleri, beşi ruhun mertebeleri, altısı sırrın mertebeleridir. Nefsin halleri tezkiye ve tasfiye için, ruhun halleri tahliye ve tecliye için, sırrın halleri ise verâset-i nur ve irşâdı elde etme içindir. Sâmi Efendi etvâr-ı seb’a dediği nefsin yedi mertebesini nefs-i emmâre, nefs-i levvâme, nefs-i mülhime, nefs-i mutmainne, nefs-i raziye, nefs-i marziyye, nefs-i sâfiyye olarak zikreder ve bunları letâif-i seb’a dediği nefs, kalp, ruh, sır, sırru’s-sır, hafî, ahfâ latifeleri ile eşleştirir. Etvâr-ı rûhanî dediği ruhun beş mertebesini ruh-ı seyrânî, ruh-ı revânî, ruh-ı sultanî, ruh-ı kudsî, ruh-ı izâfî; etvâr-ı sır dediği sırrın altı mertebesini verâset-i Âdemiyye, verâset-i İbrahimiyye, verâset-i Museviyye, verâset-i Harûniyye, verâset-i İseviyye, verâset-i Muhammediyye olarak zikreder.³⁰ Sâmi Efendi *Meslekü’s-Sâmiyye* isimli risalesinde ise bu mertebeleri farklı isimlendirmektedir. Bu eserinde nefsin yedi mertebesi aynı olmakla beraber diğer mertebeler şu şekildedir: tevhîd-i efâl makamı, tevhîd-i sıfat makamı, tevhîd-i zât makamı, cemü’l-cem makamı, verâset-i Ademiyye, verâset-i Nuhiyye, verâset-i İbrahimiyye, verâset-i Yusûfiyye, verâset-i Museviyye, verâset-i İseviyye, verâset-i Muhammediyye.³¹

Ayrıca Sâmi Efendi, nefsin yedi mertebesinin her birinin aşılmasını, Allah’ın isimlerinden birinin zikredilmek sûretiyle gerçekleştiğini ifade ederek her birini tek tek açıklamaktadır. Bu mertebelerin birincisi nefs-i emmâredir. Nefs-i emmâre kötülüğe meyilli, günaha mübtela olmuş, Allah’ı unutan, isyan, küfür sahibi kötülerin mertebesidir.

²⁸ Fetih Sûresi, 48/10.

²⁹ Sâmi, *Hediyyetü’l-Âşıkîn*, s. 25; Sâmi, *Mi’yâru’l-Evliyâ*, s. 31.

³⁰ Sâmi, *Hediyyetü’l-Âşıkîn*, s. 28.

³¹ Sâmi, *Meslekü’s-Sâmiyye*, s. 106-110.

Bu mertebedeki kişilerin ahlâkı, küfür, şirk, inat, cahillik, cimrilik, hırs, kibir, haset gibi kötü huylardır. Nefs-i emmâre mertebesinin seyri ilallah, âlemi şehâdet, mahalli sadr, hali havf ve recâ, günü cumartesi, yıldızı kamer, nuru mavi, zikri “Lâ ilâhe illallah”tır. Nefs-i emmâre mertebesindeki sâlik bu mertebeden kurtuluşun anahtarı olan kelime-i tevhid zikrini mürşidinin belirlediği sayıda zikreder ve seyrini, sırrını, halini müşâhede edinceye kadar devam eder sonra mürşidi kendisine bir üst mertebeyi telkîn eder.³²

İkinci merteye olan nefis-i levvâmenin biri nefis-i emmâreye bakan yönüyle şerre meyleden, diğeri de nefis-i mülhimeye bakan yönüyle hayra meyleden olmak üzere iki yüzü vardır. Bu mertebedeki kişi işlediği günahlardan pişmanlık duyar ve nefisini kötüler. Nefs-i levvâme nükabânın mertebesidir. Bu mertebedeki kişilerin ahlâkı mekr, hile, kibir, tûl-i emel, kahr, cefa, zorluk, gaflet, hırs gibi huylardır. Nefs-i levvâmenin seyri lillah, âlemi berzah, mahalli kalp, hali kabz ve bast, günü pazar, yıldızı utarid, nuru kırmızı, zikri “Yâ Allah” ism-i şerifidir. Sâlik bu mertebede levvâmelik sıfatlarından temizleninceye ve nurunu müşâhede edinceye kadar devam eder sonra mürşidi mertebesini değiştirir.³³

Üçüncü merteye olan nefis-i mülhimenin biri levvâmeye diğeri mutmainneye bakan iki yüzü vardır. Nefs-i mülhime nücebânın mertebesidir. Bu mertebedeki kişilerin ahlâkı kusurlu amel, sünneti terk, tembellik, yalan, şefkatin olmaması, mecazî aşk, fücür, takva ve ilham sahibi olmaktır. Bu mertebenin seyri maallah, âlemi ervâh, mahalli ruh, hali heybet ve üns, günü pazartesi, yıldızı zühre, nuru yeşil, zikri “Yâ Hû”dur. Sâlik bu mertebede nefis-i mülhimenin sıfatlarını, nurunu, halini, makamını, tecellilerini müşâhede ettiğinde mürşidi kendisine bir üst mertebeyi telkîn eder.³⁴

Dördüncü merteye olan nefis-i mutmainne ruhâniyet nuruyla parlatılmış, kötü ahlâktan temizlenmiş, yüce vasıflara kavuşmuş nefistir. Nefs-i mutmainne nüdebânın mertebesidir. Bu mertebedeki kişilerin ahlâkı tevekkül, cömertlik, ibadet, şükür, doğruluk, inşirah, nefsi yenmek, kendini hor ve hakîr göstermektir. Nefs-i mutmainne mertebesinin seyri fillah, âlemi ceberût, mahalli sır, hali sekr ve sahv, günü salı, yıldızı dördüncü semadakiler, nuru beyaz, zikri “Yâ Hak”tır. Sâlik bu mertebede nurunu, sırrını, makamını, halini, vasıflarını, mutmainne makamının tecellilerini hakkıyla ve tamamıyla müşâhede ettiğinde mürşidi kendisine bir üst mertebeyi telkîn eder.³⁵

³² Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 39; Sâmi, **Meslekü's-Sâmiyye**, s. 103; Sâmi, **Kenzü'l-Ârifin**, s. 152-158.

³³ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 39; Sâmi, **Meslekü's-Sâmiyye**, s. 103-104; Sâmi, **Kenzü'l-Ârifin**, s. 158-162.

³⁴ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 39-40; Sâmi, **Meslekü's-Sâmiyye**, s. 104; Sâmi, **Kenzü'l-Ârifin**, s. 163-166.

³⁵ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 40; Sâmi, **Meslekü's-Sâmiyye**, s. 104-105; Sâmi, **Kenzü'l-Ârifin**, s. 167-170.

Beşinci merteye olan nefis-i râziye abdâlların mertebesidir. Bu mertebedeki kişiler keramet, zühd, takva, aşk, şevk, riyazet, îsar, zikre devamlılık, istiğrak gibi huylara sahip olup rûhânî perdelerden kurtulurlar. Bu mertebenin seyri anillah, âlemi lâhût, mahalli sırru's-sır, hali telvin ve temkîn, günü çarşamba, nuru sarı, zikri “Yâ Hay”dır. Bu mertebedeki sâlik Hay isminin nurunu, tecellisini, sıfatını ve makamlarını hakkıyla müşâhede ettiğinde mürşidi kendisine bir üst mertebeyi telkîn eder.³⁶

Altıncı merteye olan nefis-i marziyye evtâdın mertebesidir. Bu mertebedeki kişiler Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanırlar ve Allah'tan başka her şeyden uzaklaşırlar. Bu mertebenin seyri billah, âlemi ceberût, mahalli hafî, hali celal ve cernal, günü perşembe, yıldızı merih, nuru siyah, zikri “Yâ Kayyûm”dur. Nefis-i marziyye mertebesindeki sâlik Kayyûm isminin nurunu, sırrını, halini, vasfını murâkabe de tamamlar ve hakîkatine ererse mürşidi kendisine bir üst mertebeyi telkîn eder.³⁷

Yedinci merteye olan nefis-i sâfiye aktâbın mertebesidir. İnsanın olgunluğunun menşeidir. Bu mertebedeki kişilerin ahlâkı aşk, hikmet, vahdet, sükût, azamet, fenâ ve bekâ gibi tecellilerdir. Bu mertebenin seyri alallah, âlemi berzah-ı cami', mahalli ahfâ, hali fenâ ve bekâ, günü cuma, nuru renksiz, zikri “Yâ Kahrâr”dır. Bu mertebedeki sâlik Kahrâr isminin nurunu, sırrını, tecellisini, halini, makamını müşâhede ettiği zaman mürşidi kendisine bir üst mertebeyi telkîn eder. Bu makam nefsin tezkiye (*tezkiye-i nefis*), kalbin tasfiye (*tasfiye-i kalb*) edildiği, ruhun güzel ahlâkla bezendiği (*tahliye-i ruh*), sırrın cilalandığı (*tecelliye-i sır*), hafînin fena bulup (*ifnâ-yı hafî*), ahfânın bâkî kaldığı (*ebkâ-yı ahfâ*) makamdır.³⁸

Abdurrahman Sâmi Efendi açıkladığı etvâr-ı seb'a ve letâif-i seb'a üzerine sulûkun Kâdirî, Bedevî, Rifâî, Sâ'dî, Desûkî, Halvetî, Nakşî tarikatlerinde ve onların şubelerinde olduğunu da eklemektedir. Ayrıca bu nefsin yedi mertebesine karşılık gelen yedi esmâyı hakkıyla geçen sâlik için furuat-ı hamseye ihtiyaç olmadığını fakat mertebelerin hakkıyla tecelli etmediği sâlik içinse Yâ Fettâh, Yâ Vâhid, Yâ Ehad, Yâ Sâmed, Allah isimlerinden oluşan furuat-ı hamsenin vaz olduğunu³⁹ ve bunun Nakşî, Uşşâkî, Şâbânî, Sünbülî tarikatlerinde ve onların şubelerinde mevcut olduğunu; fakat Nakşibendiyye tarikatında Yâ Fettâh ismine karşılık Yâ Vehhâb isminin okunduğunu ifade etmektedir. Bu beş isimden

³⁶ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 40; Sâmi, *Meslekü's-Sâmiyye*, s. 105; Sâmi, *Kenzü'l-Ârifin*, s. 170-174.

³⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 40; Sâmi, *Meslekü's-Sâmiyye*, s. 105; Sâmi, *Kenzü'l-Ârifin*, s. 174-177.

³⁸ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 41; Sâmi, *Meslekü's-Sâmiyye*, s. 105-106; Sâmi, *Kenzü'l-Ârifin*, s. 177-180.

³⁹ Sâmi, *Kenzü'l-Ârifin*, s. 181-186

sonra sırrı verâset için de altı ismin vaz olduğunu ve böylece esmânın on sekiz olmasıyla insan-ı kâmil mertebesinin gerçekleştiğini belirtir.⁴⁰

Sekizinci makam tevhîd-i efâl makamıdır. Bu makamdaki sâlikin zikri “Yâ Fettâh”tır. Sâlik bu zikir sayesinde nefsinin küdüret özelliğinden, zulmete sebep olan perde ve makâmları tasfiye edip nurlar âlemine ait makâmlara ulaşır ve kemâlât elde eder. Ardından sıfat, fiil ve zâta ait tecellîleri müşâhede eder. Böylece mürşidi kendisine bir üst mertebeyi telkîn eder.⁴¹

Dokuzuncu makam tevhîd-i sıfat makamıdır. Bu makamdaki sâlikin zikri “Yâ Vâhîd” ismi şerifidir. Sâlik bu zikre devam ederek fiillere ait perdeleri görmekten kurtulur ve hâdise ait gölge hükmündeki sıfatlardan uzaklaşır. Böylece ilahî vasıfların tevhidine ulaşır. Hâdis olan sıfatlarla kadîm olan sıfatları hulûl ve ittihadâ düşmeksizin birbirinden ayırt ettiğinde mürşidi kendisine bir üst mertebeyi telkîn eder.⁴²

Onuncu makam tevhîd-i zât makamıdır. Bu makamdaki sâlikin zikri “Yâ Ehad” ismi şerifidir.⁴³

On birinci makam cemü’l-cem makamı ve mutlak verâset makamıdır. Bu makamdaki sâlikin zikri “Yâ Samed” ismi şerifidir.⁴⁴

On ikinci makam verâset-i Ademiyye makamıdır. Bu makamın zikri “Yâ Allah, Yâ Câmî, Yâ Evvel” isimleridir.⁴⁵

On üçüncü makam verâset-i Nûhiyye makamıdır. Bu makamın zikri “Yâ Allah, Yâ Kuddüs, Yâ Selam” isimleridir.⁴⁶

On dördüncü makam verâset-i İbrahimiyye makamıdır. Bu makamın zikri “Yâ Allah, Yâ Azîz, Yâ Hakîm” isimleridir.⁴⁷

On beşinci makam verâset-i Yusûfiyye makamıdır. Bu makamın zikri “Yâ Allah, Yâ Nur, Yâ Cemîl” isimleridir.⁴⁸

On altıncı makam verâset-i Museviyye makamıdır. Bu makamın zikri “Yâ Allah, Yâ Celîl, Yâ Kaviyy” isimleridir.⁴⁹

⁴⁰ Sâmi, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 41.

⁴¹ Sâmi, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 106.

⁴² Sâmi, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 106-107.

⁴³ Sâmi, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 107.

⁴⁴ Sâmi, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 107-108.

⁴⁵ Sâmi, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 108.

⁴⁶ Sâmi, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 108.

⁴⁷ Sâmi, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 109.

⁴⁸ Sâmi, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 109.

⁴⁹ Sâmi, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 109.

On yedinci makam verâset-i İseviyye makamıdır. Bu makamın zikri “Yâ Allah, Yâ Muhyî, Yâ Kuddûs” isimleridir.⁵⁰

On sekizinci makam verâset-i Muhammediyye makamıdır. Bu makamın zikri “Yâ Allah, Yâ Vedûd, Yâ Hû, Yâ Ganî” isimleridir.⁵¹

Sâmi Efendi, bu on sekiz sulûk mertebelerinin bir hakikat denizi olduğunu ve bin bir tarîkin hakîkatte bu hakikat denizine akan birer nehir olduğunu söylemektedir.⁵²

5. Tevbe-İnâbe-Evbe

Seyru sulûkun temel adımlarından biri kabul edilen tevbe mertebesi tasavvufî hayata girişte önemlidir. Tevbe müridin tarikata kabulünde en önemli şarttır. İçtenlikle tevbe etmeyen sâlikin mânevî halleri de sahih olmaz. Bu makamdaki eksiklik ondan sonra gelecek olan bütün hal ve makamları olumsuz yönde etkiler. Tâlibin ilk makamı tevbe, ikinci makâmı inâbedir. Sûfîler tevbe-inâbe-evbe kavramları için farklı tanımlar yapmışlardır. Cehennem korkusuyla yapılabilecek tevbe, cennete girme ümidiyle yapılabilecek inâbe, ne cehennem korkusu ne de cennet ümidi olmaksızın sadece Hakk’ın rızası için yapılabilecek evbe denilmektedir.⁵³ Bazı sûfîler tevbenin büyük günahlardan, inâbenin küçük günahlardan, evbenin ise nefisten Hakk’a dönüş olduğunu belirtmektedir. Pişmanlığın ilk adımı tevbe, ikinci adımı inâbe, sonu evbedir diyen sûfîlerde vardır. Tevbe müminlerin, inâbe evliyânın, evbe peygamberlerin makamıdır.⁵⁴

Abdurrahman Sâmi Efendi’ye göre tevbe şeriatte, yapılan günahlardan sıyrılmak ve bunlar için gönülden pişmanlık duymak; fiilen isyanı terk etmek, dil ile af dilemek ve bir daha günaha dönmemeyi azmetmek şartlarıyla var olan kavramdır. İnâbe tarikatte, kalbe ait günahlardan zikrullahla korunmak ve gafleti terk etmek, hâli devam ettirmek, rızayı talep etmek sûretiyle başlangıçta kâmil bir mürşidin elini tutmak sonunda da Allah’a yönelmektir. Evbe ise hakîkatte, ruhun perdelerinden ve karanlıklarından kurtularak keşf ve şuhûd mertebelerinden ilahi sırlar bilgisine dönüş ve ulaşmadır.⁵⁵ Görüldüğü üzere Abdurrahman Sâmi’ye göre tevbe zâhirî isyanlardan, inâbe kalbî afetlerden, evbe de ruhun karanlıklarından Hakka dönüşür.

⁵⁰ Sâmi, *Meslekü’s-Sâmiyye*, s. 109.

⁵¹ Sâmi, *Meslekü’s-Sâmiyye*, s. 110.

⁵² Sâmi, *Hediyetü’l-Âşıkîn*, s. 28.

⁵³ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 356.

⁵⁴ Süleyman Uludağ, “Tövbe”, *DİA*, C. XLI, s. 285.

⁵⁵ Sâmi, *Mi’yâru’l-Evliyâ*, s. 36; Sâmi, *Meslekü’s-Sâmiyye*, s. 102.

6. Evrâd-Ezkâr

Kur'ân-ı Kerîmde günün değişik zamanlarında Allah'ı zikir ve tesbih emredilmiştir. Hz. Peygamber de farklı zaman ve mekânlarda zikir ve dua ile meşgul olmuş ve bunu müslümanlara tavsiye etmiştir. Hadis kitapları da dua ve zikir konusuna birer bölüm ayırmışlardır. Abdurrahman Sâmi Efendi zikir konusunu anlatırken hadislerden ve âyetlerden faydalanmaktadır.

Zikir ile ilgili âyet ve hadisleri bir araya getiren Abdurrahman Sâmi, elli dört farzın ilkinin zikrullah olduğunu ve çok zikir etmenin de iman-ı kâmil alâmeti olduğunu ifade etmektedir. Yine ruhani bir gıda olan zikrullahtan faydalanmayan kişilerin münafık sıfatlarına sahip olduğunu söyleyip sıfatları da birer birer saymaktadır. Bu sıfatlar insanlara gösteriş yapmak, namaza üşenerek kalkmak ve Allah'ı zikretmemektir. Ayrıca Sâmi Efendi bu sıfatların Nisa sûresinin 142. âyetinde geçtiğini belirtmektedir.⁵⁶

Sâmi Efendi Allah'ı zikretmenin faziletini şu âyetlerle delillendirir: *“Allah'ı çok zikredin ki kurtuluşa eresiniz.”*⁵⁷, *“Allah'ı zikretmek en büyük ibadettir.”*⁵⁸, *“Beni zikrederseniz bende sizi zikrederim.”*⁵⁹, *“Onlar ayaktaiken, otururken ve yanları üzerine yatarken Allah'ı anarlar.”*⁶⁰ Aynı zamanda hadislerde geçen zikrullahın kalbin cilası, ruhun gıdası olduğu ve Allah'ı gafiller içinde zikredenin kurumuş otlar içinde yeşil bir ağaç gibi olduğunu belirtmiştir.⁶¹ Abdurrahman Sâmi, hadisten örnek alarak Peygamber Efendimizin *“Cennet bahçesine uğradığınız vakit meyvesinden yiyiniz. Cennet bahçesi nedir? sorusuna cevap olarak da zikir halkalarıdır”*⁶² şeklindeki sözünü dile getirir. Ayrıca zikir halkalarının bulunduğu mübarek mekânlara hürmetsizlikte bulunan kişilerin enbiyâya muhalif davranmaları sebebiyle büyük bir vebal altında olduklarını ve Allah'ın bu kişileri affetmesini temenni ettiğini eklemektedir.⁶³

Zikrullaha teşvik için pek çok hadisin olduğunu belirten Sâmi Efendi bu duruma örnek olarak İbn Mâce'nin Sünen'inde geçtiğini ifade ettiği Hz. Peygamber'in *“Ey Ashâbım bilmiş olunuz ki amellerin en hayırlısı ve Allah'ın rızasını en fazla kazanmanıza vesile olan,*

⁵⁶ Sâmi, **Hediyyetü'l-Âşıkîn**, s. 26.

⁵⁷ Enfâl Sûresi, 8/45; Cuma Sûresi, 62/10.

⁵⁸ Ankebût Sûresi, 29/45.

⁵⁹ Bakara Sûresi, 2/152.

⁶⁰ Âli İmrân Sûresi, 3/191.

⁶¹ Sâmi, **Hediyyetü'l-Âşıkîn**, s. 26.

⁶² Tirmizî, Daavât, 83.

⁶³ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 35.

derecelerini yükselten, altın ve gümüşü vermekten, cihat etmenizden ve şehit olmanızdan daha faziletli amel zikrullahtır”⁶⁴ meâlinde buyurmuş olduğu hadisi aktarır.⁶⁵

Kulun rabbine yaklaşmasını sağlayan en büyük ibadet olan zikrin sesli ya da sessiz yapılması hususunda çeşitli rivâyetler vardır. Abdurrahman Sâmi Efendi, namazın cehrî ve hafîsi olduğu gibi zikrinde cehrî ve hafîsinin olduğunu ve her ikisi hakkında âyet ve hadis bulunmakla beraber hangisinin daha faziletli olduğu konusunda üç farklı görüş bulunduğunu söylemektedir. Birinci görüşü savunanlar amel-i kesir itibariyle cehrî zikrin daha faziletli olduğunu, ikinci görüşü savunanlar riyadan koruması yönüyle hafî zikrin daha faziletli olduğunu, üçüncü görüştekiler ise ikisini birleştirip mübtedîye cehrî zikrin, müntehîye ise hafî zikrin daha faziletli olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca her iki zikir hakkındaki “Kulum beni kendi nefsinde yalnız zikrederse bende onu kendim zikrederim. Eğer cemaat içinde zikrederse bende kulumu cemaatinden hayırlı cemaatler içinde zikrederim.”⁶⁶ hadisini aktarır. Sâmi Efendi yine hafî zikir hakkındaki “Rabbini içinden yalvararak ve korkarak zikret”⁶⁷ âyetini ve cehrî zikir hakkındaki “Hac ibadetini bitirdiğinizde atalarınızı andığımız gibi hatta ondan daha kuvvetli bir şekilde Allah’ı anın.”⁶⁸ âyetini zikretmektedir.⁶⁹

Sâmi Efendi bir kâfirin küfrünün tevhid ile ortadan kalkmasından yola çıkarak tevhid ehlinin zikirdeki faziletinin sonsuz olduğunu söylemektedir. Ayrıca zikri, *zikri-cehrî*, *zikri-kalbî*, *zikri-ruhî*, *zikri-sırrî*, *zikri-hafî*, *zikri-sultanî* ve *zikri-hafâî* olmak üzere yediye ayırmaktadır.⁷⁰

Abdurrahman Sâmi Efendi’nin müridlerine yaptığı tavsiyeler arasında zikir ve evrâdın nasıl yapılacağı konusu da yer almaktadır. Sâmi Efendi bir müridin ilk önce ehl-i sünnet inancına bağlı olması, ikinci olarak da dört mezhebin hangisinde olursa olsun o mezhebin itikad ve amelî konularına muhalefet etmemesi gerektiğini ifade etmektedir. Daha sonra ise müridin daima abdestli olması, zikre özen göstermesi, Allah’ın farz kıldığı ibadetler konusunda hassas olması, beş vakit namazının arkasından onar adet istiğfar, salavât ve kelime-i tevhit okuması, işrâk, duha, evvâbin, teheccüd namazlarına devam etmesi, pazartesi ve perşembe günleri oruç tutması, daima kendi kusurunu görmesi, gıybet, iftira,

⁶⁴ İbn Mâce, Edeb, 53; Tirmizî, Daavât, 6.

⁶⁵ Sâmi, **Binay-ı İslâm**, s. 18.

⁶⁶ Müslim, Zikir, 2675.

⁶⁷ A’raf Sûresi, 7/205.

⁶⁸ Bakara Sûresi, 2/200.

⁶⁹ Sâmi, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 34-35.

⁷⁰ Sâmi, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 33-34.

riya gibi kötü ahlâklardan uzak durması, büyük olsun küçük olsun günahların tümünden sakınması gerektiğini söylemektedir. Sâmi Efendi zikir usulü ile ilgili olarak ise şunları aktarmaktadır: Mürid zikre başlamadan önce iki rekat manaz kılmalı ve zikir halkasının ortasında Hz. Peygamber, sağında Hz. Ebûbekir, solunda ise Hz. Ali bulunuyormuş gibi hayal ederek kendisini mürşidiyle beraber zikir halkasında farz ederek zikre devam etmelidir. Daha sonra birinci ders olan yüz salavât, yüz istiğfar, yüz lâ ilahe illallah virdine her gün devam etmeli, zikrin sonunda da bütün pirâna özellikle Nakşibendî, Halvetî, Uşşâkî ve Sâmi silsilesinde yer alan şeyhlerin hepsine ayrıca da Şeyh Abdurrahman Sâmi Sârûhânî'ye üç ihlâs bir fâtiha hediye etmelidir. Sâmi Efendi vird ve zikirlerin bitiminde Osmanlı hilafetinin ilahi bir kuvvetlendirme ile sağlamlaştırılmasına ve ebedî olmasına, Müslümanların da selâmet ve saadetine dua edilmesi gerektiğini eklemektedir.⁷¹

Zikrin adabı konusunda ise şunları ifade etmektedir: temiz bir şekilde zikir edilmelidir. Çünkü maddî ve mânevî temizlik zikrin etkili olmasının şartıdır. Kibleye doğru zikir edilmelidir ki bu da sûretle mananın tevhidde birliğidir. Zikirden maksat gafletten kurtulmak olduğundan kalp huzuru ile zikir edilmelidir. Ayrıca mâsivâyı zihinden çıkarıp sadece zikredilene düşünerek zikretmek gerekmektedir. Çünkü mâsivâyı düşünerek yapılan zikirden fayda görülmez. Olması gereken zikrin manasını tefekkür ederek Allah'ı zikretmektir.⁷²

Abdurrahman Sâmi Efendi “Haftanın Evrâdı” başlığıyla günde yüz kere devam etmek sûretiyle her günün evrâdını ayrı ayrı yazmıştır. Pazar gününün evrâdı “Elhamdülillahi Rabbi'l-alemîn, Yâ Fettâh, pazartesi gününün evrâdı “İyyâke na'budü ve iyyâke neste'in, Yâ Latîf”, salı gününün evrâdı “Gayrilmagdûbi aleyhim vela'd-dâllîn, Yâ Azîz”, çarşamba gününün evrâdı “Mâliki yevmi'ddîn, Yâ Mûteâl”, perşembe gününün evrâdı “Sırâtellezîne en'amte aleyhim Yâ Rezzâk”, cuma gününün evrâdı “Errahmâni'r-rahîm Yâ Nûr”, cumartesi gününün evrâdı ise “İhdine's-sırâte'l-müstekîm Yâ Ganî”dir.⁷³

7. Râbita- Murâkabe

Râbita kelimesi tasavvufta sâlikin kâmil bir mürşide gönlünün bağlaması, onun sûret ve sîretini düşünmesini ifade eder. Tasavvuf tarihinde önceleri şeyhi sevmek, kalbini ona bağlamak, bu sayede ondan feyiz almak ve davranışlarını taklit etmek gibi uygulamalar

⁷¹ Sâmi, **Meslekü's-Sâmiyye**, s. 111,119-121.

⁷² Sâmi, **Binay-ı İslâm**, s. 17.

⁷³ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 70.

bulunurken zamanla bunlar şeyhin sûretini düşünme şeklini almıştır. Ayrıca kaynaklarda râbîta uygulamasının tasavvufî eğitimin sadece başlarında gerekli olduğu ifade edilir. Zira kalben Allah'a yönelebilecek seviyeye gelen mürid için lüzumsuz ve mâsivâ olarak telakki edilmektedir.⁷⁴

Sûfilere göre râbîta, kalbi dünyevî düşüncelerden temizlemek ve korumak, mürşidin ruhaniyetinden feyiz almak ve onun vasıtası ile Allah'ı hatırlamak, gıyabında mürşidle mânevî beraberlik ve muhabbet tesis etmek amacıyla icra edilir; bunların en önemlisi muhabbettir. Tasavvufî anlayışa göre mürid, şeyhinin davranışlarını taklit edebilmek ve onun mânevî halini kendi üzerine yansıtabilmek için şeyhini sevmelidir. Çünkü seven kişi sevdiğine benzemek ister. Sevgi ve ülfet şeyh ile mürid arasında bir vasıtaadır. Bu sevginin gücü nisbetinde müride şeyhten mânevî hal sirâyet eder.⁷⁵

Sâmi Efendi'ye göre râbîta dünya sevgisinden, vesveseden, nefis ve hevâyâ yönelmekten ve mâsivâyâ kalbin bağlanmasından korunmak için mürşid-i kâmile ve pîrâna Resûlullah'ın ruhu vasıtasıyla kalbi bağlamaktır. Nitekim "*Sâdıklarla beraber olun.*"⁷⁶ âyetinin buna delil olduğunu söylemektedir. Sâmi Efendi dört mezhebe göre râbitanın caiz oluşunu Mevlânâ Hâlid Nakşibendî'nin râbîta hakkında yazmış olduğu müstakil risâlesinde ayrıntılı olarak anlattığını ifade etmekte ve bu eserden istifade edilebileceğini belirtmektedir.⁷⁷ Ayrıca namazda imama uyulduğu gibi zikirde râbitanın mürşide uymak olduğunu da belirtmektedir.⁷⁸

Sâmi Efendi, tasavvufta mânevî bir hali ifade etmek üzere kullanılan murâkabeyi ise üçe ayırır. Bunlar: mübtedîlerin murâkabesi, mutavassıtların murâkabesi ve müntehîlerin murâkabesidir. Ona göre mübtedîlerin murâkabesi, yirmi sekizi yaratılıştan gelen ve on ikisi de nuranî olan toplam kırk perdenin ortadan kalkmasını zikir esnasında müşâhede etmeye çaba sarfetmektir. Mutavassıtların murâkabesi, ihsan mertebesinde kişinin iç ve dış âleminin Allah'ın gözetimi altında olduğunu hatırlamaktır. Müntehîlerin murâkabesi ise Hakk'ın vahdet sırrını her an görmeye çalışmaktır.⁷⁹

⁷⁴ Necdet Tosun, "Râbîta", **DİA**, C. XXXIV, s. 378.

⁷⁵ Tosun, a.g.m., s. 378.

⁷⁶ Tevbe Sûresi, 9/119.

⁷⁷ Hâlid el-Bağdâdî'nin Risâle fî isbâti'r-râbîta isimli eseridir.

⁷⁸ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 33.

⁷⁹ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 24.

8. Avâm-Havâs

Abdurrahman Sâmi Efendi, *Mi'yâru'l-Evliyâ* isimli eserinin girişinde tasavvufî terbiyede avâm ve havâs derecelendirmesini ele alarak her bir gruba dair bazı tavsiyelerde bulunur. Örneğin ilk kısım olan avâmın bu yolda yürürken dikkat etmesi gereken hususları şöyle sıralar:

- 1- Daima Allah'a yönelmelidir. Zira dünyaya gelmesindeki amacı budur.
- 2- Bir kölenin efendisine hizmet ettiği gibi Allah'a ibadet etmelidir.
- 3- Ömrünü hangi yolda tükettiğine dikkat etmelidir.
- 4- Kişi çarşıya çıkmadan önce neleri alacağını düşündüğü gibi, bu dünya çarşısından çıkmadan önce de âhiret için ne hazırladığını düşünmelidir.
- 5- Herkes ektiğini elde eder, bu sebepten her insan işlediği amele göre mükâfata ulaşır.
- 6- Sermaye azaldıkça kıymeti artar, ömür de azaldıkça kıymeti bilinir. Din, iman ve amel konusunda taklitten korunmak gerekir.
- 7- İnsan ölmeden önce ebediyet yurdunda rahmete mi yoksa cezaya mı düşürüleceğini düşünmelidir.
- 8- Hayat yolculuğunun dönüş yeri olan âhiret haktır. Oraya girmeden önce hazırlanılmalıdır.
- 9- Kişi iyilik gördüğü kimseye karşı şükran duyduğu gibi sonsuz nimet veren Allah'a karşı da ibadet etmeyi bilmelidir.
- 10- İmtihanda olan kişi haline nasıl dikkat ederse, dünyaya ilâhî imtihan için gelen insan da sonunun ne olacağına dikkat etmelidir.⁸⁰

Abdurrahman Sâmi Efendi sadece avâma değil havâsa yönelik de tavsiyelerde bulunur. Avâm ile havâs arasındaki derece farkını gözeterek yaptığı tespitler daha ziyade nefsin terbiye edilmesine yöneliktir:

- 1- Riyadan uzak durmalıdır: Nefis tezkiyesine yönelik olmayan her türlü amel, içinde riya duygusu taşıyabilir.
- 2- Dünyayı yokmuş gibi görmek, âhireti de her an varılacak bir yurt gibi algılamak basiret sahiplerinin hâlidir.
- 3- Nefsin heva ve hevesinden uzak durmanın alâmeti Cenâb-ı Hakk'a yönelmektir.

⁸⁰ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 3-4.

4- Dindar olmalıdır: Dünyevî kılık ve kıyafete özen gösterildiği gibi dindarlık elbisesine de özen gösterilmeli ve onu, her türlü maddî ve manevî kirden korumalıdır.

5- İhlâslı olmalıdır: Kimyevî maddelerin değersiz bir cevheri altına dönüştürmesi gibi ihlâs kimyası da ibadetleri kabul olunmaya yakın hâle getirir, kulu da ihlâslı kişiler zümresinden kılar.

6- Az bir şeyi terk edemeyen kimse çoğu terk edemez. Bu nedenden dolayı âhirete nispetle değersiz ve az olan dünyaya kapılıp, büyük bir nimet ve sonsuz mutluluk yurdu olan âhîret harap edilmemelidir.

7- Her türlü belâ ve musibete sabretmelidir. Zira musibete uğramak, Allah'ın nimetini elde etmeye vesiledir.

8- Hak yolda zorluklara katlanmalıdır: İlacın acılığı şifa beklentisiyle ortadan kalktığı gibi ibadetin sıkıntısı ve günahı terk etmenin zorluğu da, sonsuz mutluluk ümidiyle ortadan kalkar.

9- Tezkiye ve tasfiyeyi bırakmamalıdır: Yıkanmayan çamaşırları kirin çürütmesi gibi mâsivâdan temizlenmeyen kalp de isyan kırıyla gaflete düşer.

10- İlâhî ahlâkla ahlâklanmalıdır: Güzel ahlâk ve ibadete devamlılık âhîrete olan iştîyak ve rağbeti artırır, kötü ahlâk ise inkâra götürür.⁸¹

Üçüncü kısım da ise Sâmi Efendi üstün niteliklere sahip bulunan kişiler anlamına gelen ahassu'l-havâsa ait tespitlere yer vermektedir:

1- Nur güneşle, vücud da Hak'la kâimdir.

2- Afakî mertebeleri enfüste müşâhede edebilme derecesine ulaşan kimse daima kendi kusurunu görme saadetini elde eder. Diğer bir ifadeyle âlemde tecellî eden ilahî isim ve sıfatlara ayna olabilen kişi her iki âlemde saadete ulaşır.

3- Kurbiyet Hakk'a mahviyet ise halka yöneliktir.

4- Vücudla kıyam ve imkânın yokluğu velâyet mertebesine aittir.

5- İnsan nâsût ve lâhût mertebelerini barındırma istidadını taşıyan varlığının hangi mertebede ve makâmda olduğunu bilmeli ve buna göre derecesini yükseltmeye çalışmalıdır.

6- Halka karşı edepli olmak imanının kemâline, Hakk'a karşı edepli olmak ise yakîn ve müşâhede mertebesine delalet eder.

7- Keşfi ve şuhûdu gerektiği gibi olmayan sâlik, seyru sulûkunda ilerleyemez.

⁸¹ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 4-5.

8- Mahlukâta ait vasıflarla kadîm olanın tevhidini müşâhede etmek sûretiyle sonradan yaratılmış olanı (hâdis) kadîmden ayıramayan kimse teşbih mertebesinde kalmış demektir.

9- Aynı şekilde imkânın vücubda mahvolduğunu müşâhede etmek sûretiyle hâdisi kadîmden ayırt edemeyen hulûl ve ittihad tehlikesine düşer.

10- En yüksek mertebenin kulluk (ubûdiyyet) mertebesi olduğunu bilemeyen kişi ilahî mirastan mahrum kalır.⁸²

9. Zâhir-Bâtın Birlikteliği

Abdurrahman Sâmi Efendi kişinin kendisini sadece zâhir olanla mükellef sanıp bâtın olanla mükellef sanmaması durumunun yanlış olduğunu söylemektedir. Zira “*O gün Allah’a selîm bir kalple gelenler hariç kimseye ne mal ne de evlatlar fayda verir.*”⁸³ âyet-i kerîmesi kulun kalbini arındırmakla yükümlü olduğunu bildirmektedir. Bu da tarikat nuruyla meydana gelir. Yine “*Allah sizi kalplerinizin kazandığı şeylerden sorumlu tutar.*”⁸⁴ âyeti de kalbin kazandıklarının sorgulanma sebebi olduğuna işaret etmektedir. Kalbin terbiyesi ise tarikat ile gerçekleşir. Sâmi Efendi zikretmiş olduğu bu âyetlerin yanı sıra Efendimizin namazın ancak kalp huzuru ile kabul olacağı anlamına gelen hadisini de aktarmaktadır. Kalp huzuru kalpte basiret nuru meydana geldikten sonra mümkün olur, basiret nuru da tarikat, murâkabe ve hakikat nuruyla vücud bulmaktadır.⁸⁵

Sâmi Efendi, bazı cahil kimselerin Kur’ân bize yeter düşüncesiyle tarikati Kur’ân’ın dışında değerlendirmelerinin zikredilen âyetlerden habersiz olmalarından kaynaklandığını söylemektedir. Yine onun ifadesine göre, bâtın ile mükellef olunmamış olsa iman hususunda kalbin tasdikinin rükun olmaması gerekirdi. Dil ile ikrar cismâni yükümlülüklerin başlangıcı olduğu gibi kalp ile tasdik de kalbî yükümlülüklerin başlangıcıdır.⁸⁶

10. Riyâzet-Mücâhede

Abdurrahman Sâmi Efendi riyâzeti, sağlam bir iradeyle nefsin olumsuz vasıflarının ve kötü ahlâkının güzelleştirilmesi ameliyesi olarak tarif etmiştir.⁸⁷ Ona göre bu durum,

⁸² Sâmi, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 5-6.

⁸³ Şuarâ Sûresi, 26/88-89.

⁸⁴ Bakara Sûresi, 2/225.

⁸⁵ Sâmi, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 101.

⁸⁶ Sâmi, **Meslekü’s-Sâmiyye**, s. 101-102.

⁸⁷ Sâmi, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 62.

sâlikin nefsinin arzularına karşı koyması ve nefsine zor gelen şeyleri yaptırmasıdır. Bu sayede sâlikin nefsi eğitilir, ahlâkı da güzelleşir. Mücâhedeyi ise nefse muhalefet etmek ve hevâyı sıkıntıya sokmak şeklinde tarif etmiştir.⁸⁸ Sâlik nefsinin istek ve arzularını yerine getirmeyip onunla savaşırsa nefsinin terbiye etmiş olur.

Sâmi Efendi, zâhirî düşmanla mücâhedenin dinin kalesi olduğu gibi mânevî düşman olan nefis ve hevâ ile mücâhedenin de hidâyet kalesi olduğunu belirtip nefis ile yapılan cihâda mânevî cihad demektedir. Ayrıca Sâmi Efendi mücâhedeyi farklı mertebelerde ele alarak açıklamaktadır. Buna göre şeriat mertebesinde emir ve yasaklara riâyetle mücâhede İslâm mertebesi, tarikat mertebesinde kötü ahlâktan kalbi temizlemeyle mücâhede iman mertebesi, hakîkat mertebesinde rûhânî perdeleri ortadan kaldırma ile mücâhede ihsan mertebesi, mârifet mertebesinde nurânî tecellilerden bir diğerine yükselmeye mücâhede itmi'nân mertebesidir. Sâmi Efendi, “Allah uğrunda hakkıyla cihad edin.”⁸⁹ meâlindeki âyetin de mânevî mücâhede mertebelerinin hepsini içerdiğini söylemektedir.⁹⁰

11. Silsile

Silsile kelimesi tasavvufta bir tarikatın birbirine icâzet veren şeyhlerinin isimlerini içeren liste anlamında kullanılmaktadır. Tarikat silsilelerinin Hz. Peygamber ile başladığı kabul edilmekle beraber Efendimizin ilk dört halifeye zikir öğrettiği ve bu yolla dört ayrı tarikatın oluştuğu kaynaklarda geçmektedir. Bunlardan Hz. Ali ve Hz. Ebû Bekir ile devam eden silsileler yaygınlık kazanmış olmasına rağmen diğer sahabilere ait silsileler ise zaman içinde son bulmuştur.⁹¹

Sâmi Efendi'nin hem Hz. Ebû Bekir'e ulaşan Nakşibendî silsilesi hem de Hz. Ali'ye ulaşan Halvetî silsilesi vardır. Sâmi Efendi *Meslekü's-Sâmiyye* isimli eserinde Nakşibendî silsilesini sırasıyla şu şekilde yazmaktadır: Allah celle celâluh, Cebrâil Aleyhisselam, Muhammed Aleyhisselam, Ebû Bekir Sıddîk, Selman Fârîsî, Kasım b. Muhammed b. Ebî Bekir es-Sıddîk, İmam Cafer b. Sâdık, Ebî Bayezid Bestâmî, Ebî Hasan Harakânî, Ebî Ali el-Farmadî, Yusuf Hemedânî, Abdulhâlık Gucduvânî, Mahmud Ârif Rîvegerî, Mahmûd İncir Fağnevî, Ali Ramitenî, Semmâsî Muhammed Bâbâ, Mevlâna Emir Külâl, Şahî Nakşibend Bahâuddîn, Ya'kup Çerhî, Ubeydullah Ahrâr Tâşkendî, Kâdı Muhammed,

⁸⁸ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 62.

⁸⁹ Hac Sûresi, 22/78.

⁹⁰ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 25.

⁹¹ Necdet Tosun, “Silsile”, *DİA*, C. XXXVII, s. 206.

Ahmed Kâsânî, Hâce Külâl, Muhammed Niyâzî Buhârî, Hâce Muhammed Can Karamânî, Mir Hatîb Süyuncî, Mir Muhammed Hâşimî, Hâce Muhammed Tâlib, Dehâkân-ı Velî, Muhammed Niyâzî Buhârî, Hüseyin İskenderî, Yusuf Hakkî, Ahmed Zikrî, Seyyid Ali, Yusuf Bağdâdî, Şeyh Gâlib, Şeyh Dâvud b. Ali, Şeyh Hasan b. Muhammed Emîn, İsmâil Rüşdî, Ebû Bekir İbn Halîl el-Edirnevî, Abdurrahman Sâmi Manisalı.⁹²

Sâmi Efendi'nin Halvetî silsilesi ise şu şekildedir: Allah celle celâluh, Cebrâil Aleyhisselam, Muhammed Aleyhisselam, Aliyyü'l-Murtazâ, Hasan Basrî, Habîb Acemî, Ma'rûf Kerhî, Serî Sakatî, Cüneyd Bağdâdî, Mimşad Dineverî, Muhammed Dineverî, Muhammed Bekrî, Muhammed Vecîhüddîn Kâdî, Abdülkâhir Sühreverdî, Kutbuddîn Ebherî, Muhammed Rukneddîn, Şihâbüddîn Muhammed Şîrâzî, Seyyid Muhamed Cemâleddîn Tebrîzî, İbrâhim Zâhid Geylânî, Ahî Muhammed Geylânî, Ömer Halvetî, Merâmî, İzzeddîn, Sadreddîn Sâmi, Yahya Şîrvânî, Muhammed Erzincânî, İbrahim Tâceddîn Kayserî, Alâuddîn Uşşâkî, Ahmed Şemseddîn Bektâş, el-Hâc Karamânî, Ümmi Sinan, Emir Ahmed Semerkandî, Hüsâmeddîn Uşşâkî, Memîcân, Ömer Mermî, Âlim Sinan, Muhammed Keşânî, Halîl Gümülcinevî, Abdülkerîm, Osman Gümülcinevî, Muhammed Hamdi, Seyyid Muhammed Cemâleddîn, Abdullah Selâhaddîn, Muhammed Zühdü Nâzilli, Süleyman Rüştü, Aliyyü'l-Vasfî, Muhammed Tevfik, Ömer Hulûsî, Hüseyin Hakkî, Ahmed Tâlib İrşâdî, Ahmed Şücâeddîn ve Manisalı Abdurrahman Sâmi.⁹³

12. Rüyâ ve Tabiri

Rüya tasavvufun önemli bir konusu ve bilgi edinme yollarından biridir. Rüya sûfiler için bir bilgi kaynağı olduğundan bu konu tasavvufî eserlerde ele alınmış hatta rüya yorumu bir ilim haline gelmiş ve bu hususta birçok risale kaleme alınmıştır. Yazdığı eserlerde rüya konusunu ele alan Sâmi Efendi, rüyaların bazen aynen çıktığını bazen de yorumu itibariyle çıktığını söylemektedir. Aynıyla çıkan rüyaya sâdık rüya, gündüz hayal edilenlerden ibaret olan rüyaya ise evham ve karma karışık rüya (adgâsü ahlâm) denildiğini ifade etmektedir.⁹⁴

Sâmi Efendi'ye göre sâdık rüyalar melekûtî bir mektup gibidir. Harfleri ve kelimeleri misâl âlemine mahsus olup bunların yorumunu ancak kâmil bir mürşidden seyrüsülük mertebelerini tamamlayanlar bilebilir. Dolayısıyla rüyanın hakikatini ve hangi mertebeye işaret ettiğini bilmeyen kişi dervişlerini irşad edemez. Zira mürşid olmanın şartı rüya ilminin

⁹² Sâmi, *Meslekü's-Sâmiyye*, s. 112-113.

⁹³ Sâmi, *Meslekü's-Sâmiyye*, s. 114-116.

⁹⁴ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 21.

bilinmesidir. Ayrıca mürşid makamında göründükleri halde rüyaya itibar etmeyen kişilerin, tarikat pirlерinin yolunu inkar etmiş olduğunu ve cehl-i mürekkep dediği bu kişilerin rüyanın Allah katında hak oluşunun “*Andolsun ki Allah, Resulü’nün rüyasını doğru çıkardı*”⁹⁵ âyetinde beyan edildiğini bilmesi gerektiğini eklemektedir. Yine İmam Şârânî’nin *Kitâbü’l-Yevâkıt*’ında geçen Hz. Peygamber’in “Sâdık rüya nübüvvetin mirasıdır” hadisinin sâdık rüyalara işaret ettiğini ve rüyanın hak oluşunun delili olduğunu ifade etmektedir.⁹⁶

Seyru sulûk mertebelerinde tasavvufî terbiyenin üç esmâya kadar rüya ile tecellî, yedi esmâya kadar murâkabe ve mükâşefe ile tecellî, on sekiz esmâya kadar ise müşâhede ve muâyene ile tecelliyle gerçekleştiğini söyleyen Sâmi Efendi ilahî isimlerin, mübtedîlere rüya, mutavassıtlara murâkabe, müntehîlere ise aynî tecellî ile müşâhede edildiğini söylemektedir. Ayrıca *Kenzü’l-Ârifîn* isimli eserinde ezelden tâlib olanlar için bu konuyla ilgili açıklama yaptığını ve mübtedîlerin gördükleri rüyalarda onları meraktan kurtaracak derecede yorum yapabilmeleri için bir kural koyduğunu ve görülen rüyaların, bu kurala tatbik edilmek sûretiyle bir dereceye kadar yorumlanabileceğini ifade etmektedir. Dikkat çektiği kural ise rüyada görülen şeyin harflerini, harflerin kısımlarına uygulamaktır.⁹⁷ Sâmi Efendi rüyada görülenlerin neleri ifade ettiğinin anlaşılmasına yönelik olan harflerin sınıflandırılmasını şöyle izah eder:

Ateşe delalet eden harfler (ا ه ط م ف ش ذ) düşmanlığa meyle, havaya delalet eden harfler (ب و س ك ص ت) boş işlerle meşgul olmaya; suya delalet harfler (د ح ل ع ر خ غ) hayra; toprağa delalet eden harfler (ج ز ك س ق ت ظ) ise her isteğin gerçekleşmesine; nurânî harfler (اس ك ي ه ص ع ط ف ل ر ح م ك) selâmet ve saâdete; zulmânî harfler (kalan on dört harf) meşakkat ve mihnete; noktasız harfler mihnetten kurtulmaya ve istenen şeyin elde edilmesine; noktalı harfler ise noktası nispetinde gam ve kedere işaret etmektedir.⁹⁸ Sâmi Efendi rüyanın nasıl tabir edildiğini bir örnekle şu şekilde anlatmaktadır: “Kişi rüyasında ekmek görse ekmek kelimesinin harfleri nurânî harflerden olduğundan onun ne ifade ettiğine bakar, o da her şekilde hayır demektir. Rüyada her görülen kelimenin harflerini

⁹⁵ Fetih Sûresi, 48/27.

⁹⁶ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 21.

⁹⁷ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 21-22.

⁹⁸ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 22.

vaz ettiğim düstûr üzere uygulayarak bakmak endişeyi ortadan kaldırır.” Sâmi Efendi ayrıca Arap alfabesindeki her harfin rüyada neye delalet ettiğini tek tek ele alarak açıklamaktadır.⁹⁹

13. Tefe’ül

Tasavvufî terim olmamakla birlikte müellifimiz önem verdiği için ele aldığımız tefe’ül uygulamasının kökeni ve nasıl gerçekleştirildiği hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Gerek sûfiler tarafından, gerekse kimi zâhir ulemâ veya halk tarafından özellikle Kur’ân-ı Kerim, dinî ve tasavvufî bazı eserlerle divanların tefe’ül için kullanıldıkları bilinmektedir. Mesela *Divân-ı Hâfiz*, *Mesnevî*, *Ahmediyye*, *Muhammediyye*, *Envârü'l-âşıkîn* ve *Divân-ı Niyâzî-i Mısri* gibi eserler bu amaçla kullanılmıştır. Tefe’ül uygulaması fal çerçevesinde değerlendirilerek zaman zaman eleştiri konusu olsa da bu uygulamaya “tasavvufî bir nükte” şeklinde bakmak mümkündür.

Abdurrahman Sâmi Efendi *Müntehabât-ı Sâmiyye* adlı eserinin beşinci bölümünde Kur’ân-ı Kerim’le tefe’ülün nasıl yapıldığını ayrıntılı olarak anlatmaktadır ki, meselenin böyle etraflıca ele alınması bizim için konuyla ilgili önemli bir bilgidir. Ona göre tefe’ül şöyle yapılmaktadır:

“Tefe’ül yapmak isteyen önce iki rekât namaz kılar. Ardından üç defa İhlâs üç defa Fatiha ve üç defa Peygamberimize salavât getirip üç kere şu duayı okur:

اللهم أني توكلت عليك وتفألت بكتابك الكريم فأرني ما هو المكنون من سر المخبزون. اللهم أنت الحق

وقولك الحق بحق محمد نبيك صلى الله عليه وسلم.

Sonra Kur’ân-ı Kerîm’i kibleye doğru açar ve ilk sayfanın birinci ve yedinci satırının ilk harfine bakar. Elif ile ye harfi arasındaki harflere ve bunların harekesine bakar. Abdurrahman Sâmi Efendi’ye göre ilk harf yolculuğa işarettir; harekesi üstün olursa hayra, ötre olursa zahmete, esre olursa zarara yorulur. İkinci harf mal ve mülke işarettir. Harekesi üstün olursa kolaylığa, esre olursa zorluğa, ötre olursa arzu edilenin geç elde edileceğine delalet eder. Üçüncü harf düşmanlığa işarettir. Harekesi üstün olursa düşmanını yenmeye, ötre olursa düşmanla karşılaşmayacağına, esre olursa düşmanı yenmeye yorulur. Dördüncü harf hastalığa delalet eder. Harekesi üstün gelirse şifaya kavuşulacağına, ötre gelirse hastalığın uzamasına, esre gelirse hastalıktan ölmeye işaret eder. Abdurrahman Sâmi Efendi ayrıca Arap alfabesindeki her harfin tefe’ülde neye delalet ettiğini tek tek ele almıştır.

⁹⁹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 22-23.

Öte yandan Sâmi Efendi farklı konularda tefe'ülün nasıl yapıldığıyla ilgili ilginç bilgiler de vermektedir. Örneğin bir kimse evlenmek için bir kıza talip olduğunda kendisi için hayırlı olup olmadığıyla ilgili şöyle tefe'ül yapabilir: Kızın ismiyle talip olanın ismi ebced hesabıyla hesaplanır. İsimlerin sayısal toplamından dokuz çıkarılır, eğer kalan sayı dokuz ise evliliğin hayırlı, bir kalırsa şerli, iki kalırsa iyi olacağını gösterir. Yine üç kalırsa evliliğin sonunun iyi olacağına, beş kalırsa mutluluğa ulaşılacağına, yedi kalırsa hayırsızlığa, diğer sayılar ise ne hayır ne de şer olacağına işarettir.¹⁰⁰

B. Tasavvufi Kavramlar

1. Tasavvuf

Abdurrahman Sâmi Efendi tasavvufu “nefsi kötü ahlâktan arındırma, kalbi sağlam ahlâkla düzeltme, ruhu nurânî perdelerden kurtarma, sırrı da kemâlât-ı şuhûd ve yakîn ile azîz kılma” şeklinde tanımlamaktadır. Ayrıca tasavvuf kelimesinin nasıl türetildiği hususunda birkaç sâfînin görüşlerini de aktarmaktadır. Bu görüşlerden biri Yahyâ Şîrvânî'nin tasavvuf kelimesinin harflerinden “te”nin tevbe, “sâd”ın temiz kalp, “vâv”ın ezeli ahde vefa, “fe”nin fenâfillah anlamına gelmesiyle tasavvuf kelimesinin meydana geldiğini ifade etmesidir.

Diğer bir görüş de tasavvuf kelimesinin Arapça bir kökü bulunduğunu savunan İmam Sühreverdî'ye ait olan görüştür. Ona göre bu kelime safâvet-i kalpten, yün anlamına gelen sâftan, duruluk ve temizlik anlamına gelen sâfiden, saff-ı evvelden veya tasfiyeden türetilmiştir.

Sâmi Efendi'nin bahsettiği son görüş ise Kuşeyri'ye ait olan tasavvuf kelimesinin Arapça herhangi bir kelimedenden türemeye uygun olmadığı, olsa olsa lakap olabileceği görüşüdür.¹⁰¹

2. Makam

Sâmi Efendi maddî ve mânevî edeplere uymakla, insan-ı kâmil mertebelerinden meydana gelen bir mertebenin de kıyam olduğunu söyler. Ayrıca bir makama geçmenin önceki makamı tamamlamaya bağlı olduğunu ifade etmektedir. Meselâ sâlikin tevbe makâmının hakkını vermeden inâbe makâmına, kanâat makamının hakkını vermeden

¹⁰⁰ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 58-61.

¹⁰¹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 55.

tevekkül makâmına, tevekkül makâmının hakkını vermeden de teslîm makamına geçemeyeceğini belirtmektedir.¹⁰²

3. Vakit

Abdurrahman Sâmi Efendi vakit kavramını ele alırken sūfînin “ibnü’l-vakt” olmasından hareket eder.¹⁰³ Buna göre dervişin kaygısı geçmiş ve gelecek değil, içinde bulunduğu ân olmalıdır. Mürid tûl-i emel sahibi olmayıp ânı düşünen ve değerlendirmeye çalışan kişidir.

Zira Sâmi Efendi’nin nazarında vaktini hayırla geçirmeyen kimse kendini sıkıntıya sokmuş demektir. Bu nedenle tasavvuf ehli sahv halinde şerîat, mahv halinde ise hakikatle var olarak vakitlerini israf etmekten kaçınan ve böylece vaktin sahibi olan kimselerdir. Vaktin değerini bilmek demek üç hale riâyet etmek demektir: İlki, zamanın ilahî huzurda geçmesine dikkat etmek, ikincisi Cenâb-ı Hakk’ın eşyadaki tasarrufunu görebilmek, sonuncusu da o anda meydana gelen manevî hale muttali olmaktır. “Benim Allah’la öyle bir vaktim var ki” buyurulması bu üç hali de kapsamakta ve aynı zamanda tecelli makamına işaret etmektedir.¹⁰⁴

3. Kabz-Bast

Tasavvufî bir terim olarak kabz sâlikin bir anda kalbine gelen manevî sıkıntı, huzursuzluk sebebiyle hissettiği tutukluk ve durgunluk halini, karşıtı olarak kullanılan bast ise manevî ve rûhî neşelenme ve sevinme halini ifade etmektedir.¹⁰⁵ Sâmi Efendi’ye göre şeriat makamında havf ile recâ hallerinin tamamlanmasıyla bunların esasî tarikat makamında kabz ve basta dönüşür. Farkı ise havf ve recânın gelecek zamanla ilgili bir emirle meydana gelmesi, kabz ve bastın ise şimdiki zamana mahsus emirle meydana gelmesidir.¹⁰⁶

Yine Sâmi Efendi’ye göre her sâlikin bastı yaşadığı kabz haline göredir. Dervişi terbiye etmeye ve azarlamaya işaret eden halin vüruduyla kabz, lütuf ve rahmete işaret eden halin vüruduyla da bast meydana gelmektedir. Kabz halinde onu uzaklaştırmayıp teslim

¹⁰² Sâmi, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 56.

¹⁰³ Sâmi, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 56.

¹⁰⁴ Sâmi, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 56.

¹⁰⁵ Süleyman Uludağ, “Kabz”, **DİA**, C. XXIV, s. 44-45; Abdurrezzak Tek, **Tasavvufî Mertebeler**, Bursa, 2008, s. 317-319.

¹⁰⁶ Sâmi, **Mi’yâru’l-Evliyâ**, s. 57.

olmak, bast hâlinde ise inbisâta meyletmemek seyrüsülûkun edeblerindendir. Çünkü ilâhî mekre uğramaktan ancak bu sayede kurtulunabilir.¹⁰⁷

4. Rağbet -Rehbet

Rağbet kelimesi tasavvufta nefsin sevaba, kalbin hakîkate, sırrın da Hakk'a yönelmesi ve arzu etmesi anlamında veya sevilen bir şeye teveccüh etmek, alâka göstermek anlamında kullanılmaktadır. Rehbet kelimesi ise Allah'tan korkmak ve yüreğinde Allah korkusu bulunan sâlikin makamı anlamındadır.¹⁰⁸

Sâmi Efendi ruhânî birer hâl olan rağbet ve rehbetin ancak kabz ve bast hâllerinin tamamlanmasından sonra meydana gelebileceğine dikkati çeker. Ona göre rağbet, Hakk'ın rızasını celbedecek hâllerin kalpte meydana gelmesine sebep olurken, rehbet ise Hak'tan gaflete ve perdelenmeye götürecek hallerden korunmaya neden olur.¹⁰⁹

5. Heybet-Üns

Heybet Hakk'a yakın olmanın meydana getirdiği endişe hâlidir.¹¹⁰ Üns ise sevgilinin kemâlini zevkle seyretmektir. İlâhî cemâli temâşâ etmekten haz almaktır. Üns ayrıca âşığın sevgilisiyle samimi olması, resmiliğin ortadan kalkmasıdır.¹¹¹ Heybet Allah'tan korkmanın ve O'na karşı hayâ duymanın, üns ise Allah'ı sevmenin ve O'na yakınlığın ileri dereceleridir.¹¹²

Sâmi Efendi'nin ifade ettiğine göre heybet ve üns, rağbet ve rehbetin tamamlanmasından sonra meydana gelen onların üstünde iki hâldir. Şu halde heybet, rağbetin kemâl noktaya ulaşmasından sonra kabz yönünde gaybetin meydana gelmesine vesile olan bir hâldir. Üns ise sâliki Hakk'ın dışındaki her şeyden uzaklaştıran bir hâldir. Öyle ki sâlik ünsü sebebiyle zikir, fikir ve taatten aldığı lezzeti artık başka bir şeyde bulamaz olur.¹¹³

¹⁰⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 57.

¹⁰⁸ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 289-290

¹⁰⁹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 57.

¹¹⁰ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 165.

¹¹¹ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 368.

¹¹² Semih Ceyhan, "Üns", *DİA*, C. XLII, s. 349.

¹¹³ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 57.

6. Sekr-Sahv

Sekr tasavvufta terim olarak güçlü bir vârid ve tecellî sebebiyle sâlikin duyarlılığını yitirmesi ve kendinden geçmesi hâlini;¹¹⁴ sekr ile birlikte ele alınan sahv ise sûfînin gaybet halinden ve şuûrunu kaybettikten sonra güçlü bir vâridle şuûr haline geri dönmesi hâlini ifade etmektedir.¹¹⁵

Sâmi Efendi, heybet ve ünsün tamamlanmasından sonra meydana gelen ruhânî hallerden olan gaybeti açıklayarak konuyu ele almıştır. Ona göre gaybet, zikir esnasında ruhânî zevk ile istiğrak hâlidir. Ayrıca gaybet halindeki sûfînin eşyayı idrâkinin sınırlı olduğundan, sekr halinde eşyanın idrâkinin tamamen ortadan kalktığından, sahv halinde ise eşyanın hissini geri döndüğünden bahseder. Sekr halini, idrâk ve kalbi cemâlî tecellilerden meydana gelen nurânî parıltı ile hislerin kaybolması, sahv halini aşk cezbeleriyle duygulara dönme olarak kabul eden Sâmi Efendi sâlikin, sekrde halleri müşâhede ettiğini, sahvda tecelli ilmine ulaştığını söylemektedir.¹¹⁶

7. Telvîn-Temkîn

Telvîn sâlikin halden hâle yükselmesi, bir vasıftan diğerine, bir merhaleden başka birine geçmesidir. Sâlikin bulunduğu mertebede sabit olarak kalması ve telvîn hâlinin sona ermesi ise temkîndir. Sâlik yolda olduğu sürece telvîn sahibidir. Hakk'a vuslatı gerçekleştirdiğinde ise makâmında yerleşip temkîn sahibi olur.¹¹⁷

Sâmi Efendi'ye göre telvîn ve temkîn, sekr ve sahvın tamamlanmasından sonra hâsıl olan hâllerdir. Bir hâlden başka hâle geçmek telvîn, kemâl mertebelerine yerleşmek ise temkîndir.¹¹⁸

8. Fenâ-Bekâ

Fenâ kavramı insanda beşerî hazların ve nefsânî arzuların değil de ilâhî iradenin galip ve hâkim olmasını;¹¹⁹ bekâ kavramı ise kötü özelliklerin insandan gitmesinden sonra iyi huyların kalmasını ifade etmektedir.¹²⁰

¹¹⁴ Tek, **Tasavvufî Mertebeler**, s. 323.

¹¹⁵ Tek, **Tasavvufî Mertebeler**, s. 327.

¹¹⁶ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 57-58.

¹¹⁷ Tek, **Tasavvufî Mertebeler**, s. 297.

¹¹⁸ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 58.

¹¹⁹ Tek, **Tasavvufî Mertebeler**, s. 342.

¹²⁰ Tek, **Tasavvufî Mertebeler**, s. 345.

Fenâ ve bekânın telvîn ve temkîn hallerinin özü ve neticesi olduğu düşüncesinde olan Sâmi Efendi'ye göre fenâ kötü ahlâkın ortadan kalkması, beşeri sıfat ve fiillerin yok olmasıdır. Bekâ ise güzel ahlâkın ortaya çıkması, ilâhî fiil ve sıfatlarla vasıflanmadır.¹²¹

Sâmi Efendi, fenâ hâlini üç mertebeye ayırır. Birincisi, sâlikin nefsânî arzularından ve sıfatlarından fânî olup Hakk'ın sıfatlarıyla bâkî olması yani kulun kendi sıfatlarından çıkıp Hakk'ın sıfatlarıyla muttasıf olmasıdır. İkincisi, Hakk'ın sıfatlarını görmekten fânî olup Hakk'ı şuhûdda bâkî olmasıdır. Bu mertebede sâlik Hakk'ın sıfatlarını müşâhede etmekten çıkıp bizatihi Hakk'ı müşâhede etmektedir. Üçüncüsü ise Hakk'ı şuhûddan da fânî olup yine Hak'ta bâkî olmasıdır ki bu da celâl ve cemâl tecellîlerinin meydana gelmesine vesiledir.¹²² Sâmi Efendi bu makamdaki hüzün, ferah, gazab, rıza gibi huyların lillâh, fillâh, maallâhda ortaya çıktığını ve maiyyet mertebesinde müşâhede edildiğini eklemektedir.¹²³

9. Kurb-Bu'd

Sûfilere göre kurb ibadet ve taatlere yakın olmak, bu'd da bunlardan uzak kalmaktır. Kulun Allah'a yakın olması, ebedî mutluluğu kazanmasına vesile olan ibadetlere ve iyi davranışlara yakın olması; Allah'tan uzak olması ise ebedî mutsuzluğuna yol açacak kötü işlere yakın olmasıdır.¹²⁴

Kurbu Hakk'ın tevfiğine yakın olmak; bu'du ise Hakk'ın tevfiğinden mahrum kalmaktır şeklinde tanımlayan Sâmi Efendi sâlikin vaktini ibadetle geçirmesinin tevfiğe yakınlığın alâmeti olduğunu; ibadetle geçirmesi gereken vaktini isyan ve günahla doldurmasının ise tevfiğten uzaklaşmanın delili olduğunu ifade etmektedir.¹²⁵

Bu bakış açısıyla Sâmi Efendi kurbu yedi derecede ele almaktadır. Birincisi, Hakk'ın tevfiğine yakınlık, ikincisi imana yakınlık, üçüncüsü ibadet ve ihlâsa yakınlık, dördüncüsü güzel ahlâk ile ahlâklanmaya yakınlık, beşincisi tevhîd-i efâl tecellisine yakınlık, altıncısı tevhîd-i sıfat tecellisine yakınlık, yedincisi tevhîd-i zât tecellisine yakınlıktır. Öte yandan Sâmi Efendi konuyla ilgili olarak şu bilgileri de eklemektedir: Tevhid-i zât tecellisi, zât-ı imkânın zât-ı vâcibe yakınlığı değildir. Çünkü Allah her türlü kayıttan, yer ve yönden,

¹²¹ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 58.

¹²² Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 58.

¹²³ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 58.

¹²⁴ Süleyman Ateş, "Kurb", **DİA**, C. XXVI, s. 432.

¹²⁵ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 58.

mahlukâta bitişik veya ayrı olmaktan münezzehtir. Samed olan Allah ezeli, ebedi olup, ezeli ve ebede nasılsa şimdi de öyledir.¹²⁶

Sâmi Efendi Kuşeyri'den mülhemle kurbu, muhal, vacip ve caiz olmak üzere üçe ayırarak değerlendirdiğini belirtir. Ona göre muhal olan kurb Hakk'ın zâtıyla olan kurbtur. Vacip olan ilim ve ru'yetle, caiz olan da fazl ve lütufla kurbdur.¹²⁷

10. Mahv-İsbât

Tasavvufta sâlikin alışkanlıklarından gelen özellik ve sıfatlarını ortadan kaldırması mahv, onun yerine ibadetin hükümlerini koyması isbâttır. O halde kötü eylem ve davranışlarını yok edip yerine iyilerini koyan, mahv ve isbâtı gerçekleştirmiş olmaktadır.¹²⁸ Sûfîler mahv ve isbâtın ahlâk, ibadet ve manevî hallerle ilgili olmak üzere üç mertebesi bulunduğunu belirtmişlerdir. Ahlâkî anlamda mahv insanın kötü huyları terk etmesi, isbât iyi huylar edinmesidir. İbadetleri alışkanlık haline getirmemek mahv, hakikatlerini gerçekleştirmek isbâttır. Manevî hallerde mahv ise gafletin yok edilmesidir.¹²⁹

Abdurrahman Sâmi Efendi mahv ve isbâtın mertebelerinden hareketle belli bir mertebemeye gider. Ona göre sâlikin nefsanî sıfatlarını yok etmesi mahv, bunun yerine rûhânî sıfatları koyması isbâttır. Diğer bir deyişle mahv insanın kötü huylarını terk etmesi, isbât ise iyi huylar edinmesidir. Yine hâdis fiilleri yok etmek mahv, bunun yerine kadîm fiilleri koymak isbâttır. Mahv ve isbât, Allah'ın feyz ve inâyeti ile meydana gelmekte olup, her sâlikin mahvı ve isbâtı manevî haline göre gerçekleşmektedir. Zellenin mahvı ibadetlerin isbâtıyla, gafletin mahvı tasavvufî menzillere yükselmekle, sâliki Hak'tan alıkoyan kusurların mahvı Hakk'a vuslatla, kendine ait varlığının mahvı ise Hakk'ın birliğini müşâhede ile olmaktadır. Ayrıca Sâmi Efendi bir kişinin İmam Şiblî'ye "Seni sıkıntılı görüyorum oysa Hak seninle sende Hak'la değil misin?" dediğinde "Ben Hak'la beraber olsam benliğimi bilirdim. Lakin ben Hak'ta mahv ve fânîyim" cevabını verdiğini de ifade etmektedir.¹³⁰

¹²⁶ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 58-59.

¹²⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 59.

¹²⁸ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 191.

¹²⁹ Süleyman Uludağ, "Mahv ve İsbât", *DİA*, C. XXVII, s. 396.

¹³⁰ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 59-60.

11. Zevk-Şürb

Zevk terimi tasavvufta burhan ve kesb ile yahut inanma ve taklit sûretiyle elde edilen bilgilerin dışında sâlikin ahlâkî arınma sonucunda keşif ve ilham yoluyla kalbinde bulunduğu manalarını tattığı, ancak anlatmaktan, nitelemekten aciz kaldığı bilgileri ifade eder.¹³¹ Şürb ise temiz kalplerin ve ruhların ilâhî ikramlardan kendilerine verilenlerle nimetlenmesi demektir. Bu hal, kulun rabbine yaklaşıp kalbine vârid olan müşâhede nurlarıyla nurlandığından “susuz insanın su içmesi” anlamındaki şürbe benzetilmiştir.¹³²

Kuşeyrî'nin bildirdiğine göre sûfiler zevk ve şürb ile kalplerinde buldukları tecellî meyvelerini, keşiflerin sonuçlarını ve vâridâtın beklenmedik doğuşlarını kastederler. Bu hallerin başlangıcı zevk, devamı şürb, son noktası reydir.¹³³ Zevk haliyle başlayan sekr şürb ile kemal derecesine ulaşmakta, daha sonra Hakk'a vuslatın devamlılığını ifade eden rey ile sahiv haline geçilmektedir. Bu haldeki sâlik nefsanî hazlardan fâni olmakta ve vâridlerin tesirinden kurtulmaktadır.¹³⁴

Sâmi Efendi'ye göre zevk ve şürb tecellînin meyvesi ve keşif halinin neticesidir. İlk önce zevk, sonra şürb, daha sonra da rey meydana gelmektedir. Zevk sahibi sekri başlangıcı olan mânevî sarhoşluk halini, şürb sahibi tam sekr halini yaşar. Rey sahibi ise her türlü hazdan fânî olup zevk ve şürb ile beslenen mânevî hali yaşar ve ayık halde olur.¹³⁵

12. Setr-Tecellî

Tecellî tasavvuf terimi olarak, sâlikin kalbine doğan ledünnî bilgiler ve nurlar demektir.¹³⁶ Karşıtı olarak kullanılan setr ise sâlikle Hak arasında bulunan ve O'nu tanımaya engel olan perdedir.¹³⁷

Sâmi Efendi'ye göre nurların parıldayarak ortaya çıkması tecellî, görünmeyenin görünür hale gelmesinden sonra tecellînin örtülmesi setrdir. İstîtâr ise bunun daha ileri safhasıdır. Sâmi Efendi, Hz. Musa'ya “*Ey Musa! Sağ elindeki nedir?*”¹³⁸ şeklinde yapılan hitabın setr makamında olduğunu belirtmektedir.¹³⁹

¹³¹ Mustafa Çağrı, “Zevk”, **DİA**, C. XLIV, s. 308.

¹³² Süleyman Uludağ, “Şürb”, **DİA**, C. XXXIX, s. 269.

¹³³ Çağrı, a.g.m., s. 309.

¹³⁴ Abdullah Kartal, “Sekr”, **DİA**, C. XXXVI, s. 334.

¹³⁵ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 60.

¹³⁶ Semih Ceyhan, “Tecellî”, **DİA**, C. XL, s. 241.

¹³⁷ Süleyman Uludağ, “Hicab”, **DİA**, C. XVII, s. 430.

¹³⁸ Taha Sûresi, 20/17.

¹³⁹ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 60.

13. Levâih-Tavâli'-Levâmi'

Tasavvuf kaynaklarında sâlikin gönül dünyasının aydınlanmasını sağlayan nur kavramının çeşitli dereceleri için farklı terimler kullanılmaktadır. Bunlar levâih, levâmi ve tavâli kelimeleridir. Bu üç aydınlanma derecesinin tesirleri birbirinden farklıdır. Levâih şimşek gibidir, sâlikin gönlünü aniden aydınlatır ve hemen kaybolur. Levâmi levâihten biraz daha parlak, biraz daha kalıcıdır; bir an için sâliki kendinden alır. Tavâli levâmiden daha sürekli ve güçlüdür. Seyru sulûka yeni başlayan sâlikte görülen bu haller onun daha sonraki mânevî gelişimi için ipuçları içermektedir.¹⁴⁰

Sâmi Efendi'ye göre levâih, levâmi ve tavâli sâlikin kalbine doğan tecellî nurlarıdır. İlk olarak levâih, sonra levâmi, daha sonra da tavâli zuhûr eder. Levâih parlar parlamaz kaybolan, levâmi birkaç an bâkî kalan tecellî nurlarıdır. Tavâli ise daha uzun süre varlığını sürdürür ve ilk ikisine göre daha güçlüdür. Bir sonraki tecellîye kadar nurun etkisiyle kalp parlak olur. Abdurrahman Sami Efendi kalbe doğan bütün bu parıltılara takılıp kalınmaması gerektiğine dikkat çeker; aksi halde bunlar kalbin ilerlemesine engel olan nurânî perdeler haline dönecektir.¹⁴¹

14. Muhâdara-Mükâşefe-Müşâhede

Muhâdara Allah'ın yüce isimlerinden aldığı feyizle kalbin Hakk'ın huzurunda olmasına denir. Kalbin Hakk'ın huzurunda olması durumu apaçık bir şekilde ve hiçbir delile ihtiyaç göstermeyecek biçimde meydana gelirse buna mükâşefe denir. Müşâhede ise Hakk'ın kulun kalbinde hazır olmasıdır.¹⁴²

Sâlikin önündeki perdelerin kalkması neticesinde sırasıyla muhâdara, mükâşefe ve müşâhede halleri ortaya çıkmaktadır. Başlangıç hâli olan muhâdara akla dayanır ve ilme'l-yakîn hâli ile örtüşmektedir.¹⁴³

Daha sonra sâlik ikinci hal olan mükâşefe mertebesine geçmektedir. İki şey arasındaki perdenin kalkması ve bu iki şeyin birbirine karşı açığa çıkması anlamına gelen mükâşefe terimi ile sûfîler, kalbin arındırılması ve aydınlatılması sonucunda sâlikin ilâhî isim, sıfat ve kevnî hakîkatlere dair sırlara yakînen muttali olmasını kastetmişlerdir.¹⁴⁴ Kalp

¹⁴⁰ Süleyman Uludağ, "Levâmi", **DİA**, C. XXVII, s. 144.

¹⁴¹ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 60.

¹⁴² Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, s. 253.

¹⁴³ Süleyman Uludağ, "Keşf", **DİA**, C. XXV, s. 315.

¹⁴⁴ Tek, **Tasavvufî Mertebeler**, s. 303.

gözünün açılmasıyla gayb âleminin görüldüğü bu mertebede akıl ve duyu organlarına ihtiyaç duyulmaz. Ayne'l-yakîn hâline benzeyen bu mertebe ilme dayanmaktadır.¹⁴⁵

Son aşama olan müşâhede ise Allah ile kulu arasındaki perdelerin teker teker kalkıp ilâhî tecellîlerin seyir ve temâşâ edilmesi, meleklerin veya ölülerin ruhlarının görülmesi, gaybe ait bazı hususlara muttali olup onlardan haber verilmesi gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Müşâhede tasavvufta daha çok fenâ, cezbe ve vecd hâllerinde gerçekleşir. Sâlik nefisinden fâni olup Hakk'ta bâkî olması nispetinde bu hâli yaşamaktadır.¹⁴⁶ Hakk'ın gönüllerde hazır olduğu bu mertebe mârifete dayanmakta ve ayne'l-yakîn hâline benzemektedir.¹⁴⁷

Sâmi Efendi müşâhedeği, nefisle ilgili gayb mertebelerin zuhûru ve bununla ilgili hayâlî bir keşf olarak tanımlar. Sâmi Efendi bu keşiflerin adım adım gerçekleşeceğini, ilk olarak muhâdara sonra mükâşefe daha sonra da müşâhede hallerinin meydana geleceğini bildirmektedir. Ona göre müşâhede ilahî isim ve sıfatların örten perdelerin açılmasıyla hakikat güneşini seyretmektir. Muhâdara ilâhî fiillerle, mükâşefe ilahî sıfatlarla, müşâhede ise zâtla ilgili nurlara dayanır.¹⁴⁸

15. Havâtır

Havâtır tasavvuf terminolojisinde “sâlikin kalbine Hak'tan, melekten, nefisten veya şeytandan gelen hitaplar, sesler” anlamında kullanılmaktadır. Hiçbir vasıta olmadan doğrudan Allah'tan gelen hitaba rabbânî veya hakkânî hâtır, melekten gelene ilham veya melekî hâtır, nefisten gelene hâcis veya nefsânî hâtır, şeytandan gelene de vesvese veya şeytânî hâtır denilmektedir.¹⁴⁹

Sûfiler, hâtırın iç âlemde bir ses olarak işitildiği konusunda görüş birliği içindedirler. Bu sesin hangi tür hâtır olduğunun bilinmesi ve bunların birbirinden ayırt edilmesi önemlidir. Hak hâtır son derece güçlüdür; verdiği mesaj açık ve kesin olup yanılma ve yanlış anlama söz konusu değildir. İnsanı uyarır, yapması gerekli olan şeyi ona emreder. Melekten gelen hâtır bir teşviktir; insanı hayırlı işlere yöneltir. Nefisten gelen hâtır ya bedeninin tabii ve

¹⁴⁵ Uludağ, a.g.m., s. 315; Uludağ, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, s. 260.

¹⁴⁶ Tek, **Tasavvufi Mertebeler**, s. 306.

¹⁴⁷ Uludağ, a.g.m., s. 315.

¹⁴⁸ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 60-61.

¹⁴⁹ Süleyman Uludağ, “Havâtır”, **DİA**, C. XVI, s. 526.

zorunlu ihtiyaçlarıyla veya bunun üstündeki aşırılıkla ilgilidir. Şeytandan olan hâtır ise bir kışkırtmadır; günah ve haram olan işleri çekici gösterir, insanı bunlara yöneltir.¹⁵⁰

Sâmi Efendi'ye göre de havâtır kalbe gelen hitaptır. Fakat bu hitap nefis tarafından olursa *hevâcis*, şeytan tarafından olursa *desâis*, melek tarafından olursa *ilhâm*, Hak tarafından olursa *havâtır-ı Hakkânî* olarak isimlendirilmektedir. Sâmi Efendi ayrıca nefsânî ve şeytânî olan hitabın şehvet ve isyanla, melekûtî ve Hakkânî olan hitabın ise itaat ve istikamet ile ilgili olduğunu ifade etmekte ve Hakkânî havâtırın melekûtî havâtırdan daha güçlü olduğunu belirtmektedir.¹⁵¹

16. Vârid

Vârid, kulun kastı olmaksızın Hak'tan kalbe gelen mana, ilham ve feyz anlamında kullanılan bir kavramdır. Vârid bazen Hak'tan, bazen zâhirî veya bâtinî ilimden zuhûr etmektedir. Allah'tan gelen vâride vârid-i Hakk, ilimden gelen vâride vârid-i ilim denilmektedir. Bazı vâridler neşe ve sevinç, bazıları hüzn ve sıkıntı tesiri yapmaktadır. Bunlara da sürûr vâridi, bast vâridi, hüzn vâridi, kabz vâridi gibi isimler verilmektedir.¹⁵²

Sâmi Efendi'ye göre vârid havâtırdan daha genel bir terim olup kalp, ruh, sır, hafî, ahfâ dâhil olmak üzere tecellî mertebeleri ile zâtî, sıfâtî ve efâlî varidâtı içine almaktadır. Sâmi Efendi ayrıca murâkabede ve halvette görünenlere vâridât denildiğini, vâridâtın bazen gaybî bir işaretle veya bazen de ibare ile meydana geldiğini ifade etmektedir.¹⁵³

17. Huzur

Huzur, sâlikin varid ve ilhamın tesiriyle kendinden geçerek dış dünya ile ilgili şuurunu kaybetmesi anlamına gelen gaybet halinin sona ermesiyle birlikte başlayan bilinçteki uyanıklık durumudur.¹⁵⁴

Sâmi Efendi'ye göre huzur, zikrullahın kalbi istila etmesiyle Cenâb-ı Hak'la beraberliğe devam etmektir. Huzur hali çeşitli olmakla beraber kalbî keşifler de huzur ile alâkalıdır. Tam bir huzur hali, yaratılmışlar âleminden uzaklaşarak tam bir istiğrakı

¹⁵⁰ Uludağ, a.g.m., s. 526.

¹⁵¹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 59.

¹⁵² Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 374.

¹⁵³ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 61.

¹⁵⁴ Mehmet Akkuş, "Gaybet", *DİA*, C. XIII, s. 409; Tek, *Tasavvufî Mertebeler*, s. 291.

gerektirir. Diğer bir ifadeyle huzur, sâlikin mahlukâtta yüz çevirmesi şeklinde gerçekleşirse huzur kemâlini bulmuş sayılır.¹⁵⁵

18. Vecd-Vücûd-Tevâcüd

Tasavvuf terimi olarak vecd, kasıt ve zorlama olmadan Allah'ın bir ihsanı şeklinde sâlike gelen ve onu kendinden geçiren manevî çarpıntı demektir. Hakk'ın varlığını idrak eden kalbinde O'ndan başkasına yer vermeyen sâlik bu çarpıntı ile beşerî sıfatlarından sıyrılır. Tevâcüd, vecd olgunluğuna ermemiş kimsenin vecd talep etmesine ve bu talebinin gereğini külfet ve zorlama ile yerine getirmesine denir.¹⁵⁶ Vecdin ileri derecesi sayılan vücûd ise vecd halini idrakten sonra meydana gelmektedir. Sâlikin bütün beşerî sıfatlardan tamamen sıyrıldıktan sonra Hakk'ı bulmasıdır.¹⁵⁷

Sûfilere göre dinî duygu ve heyecanlar üç halde ortaya çıkar.¹⁵⁸ Birincisi sâlikin herhangi bir çaba ve gayreti olmaksızın kalbine gelen ilham, his, feyz ve vârid türünden şeylerle kendinden geçmesi ve istiğrak halini yaşaması anlamındaki vecd,¹⁵⁹ ikincisi sâlikin gayreti ve iktisabıyla vecdde gelmesi olan tevâcüd,¹⁶⁰ üçüncüsü gayr-ı ihtiyârî ve yoğun olarak yaşanan vecdin en mükemmel şekli olan vücûddur.¹⁶¹

Sâmi Efendi'nin nazarında irade ile vücûdu talep etme ve bu talebin gereğini külfet ve zorlama ile yerine getirme tevâcüddür. Allah'ı çok zikretmenin neticesi olarak meydana gelen vecd ise kulun herhangi bir gayreti olmadan, onun kalbine tesadüf eden rûhanî bir haldir. Ona göre vecdin sonunda meydana gelen vücûd, sâlikin beşerî sıfatlarını Hakk'ın vücûdunda bitip tüketmesinden sonra gerçek varlık ile bâkî olmasıdır.¹⁶²

19. Cem-Fark

Halk olmaksızın Hakk'ı görmeyi ifade eden cem terimi, fark terimi ile birlikte kullanılmaktadır. Cem tam bir ittisâl hâli olup kulun mânen, zihnen ve kalben Hak'la olması hâli ve bilincidir. Fark ise cem hâlinin aksine kişinin halkı ve kulluğunu müşâhede etmesidir. Ancak farkı olmayanın kulluğu, cemi olmayanın da mârifeti olmayacağından her iki hâl de

¹⁵⁵ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 61.

¹⁵⁶ Semih Ceyhan, "Vecd", *DİA*, C. XLII, s. 583.

¹⁵⁷ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 383.

¹⁵⁸ Ceyhan, a.g.m., s. 583.

¹⁵⁹ Tek, *Tasavvufî Mertebeler*, s. 248.

¹⁶⁰ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 355.

¹⁶¹ Tek, *Tasavvufî Mertebeler*, s. 248.

¹⁶² Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 61.

gerekli görülmüştür. Sâlik cem hâlinde bulunduğu nisbette fark hâlinden uzak, fark hâlini yaşadığı oranda da cemden ayrıdır. Cemden daha mükemmel ve daha üstün hâle ise *cemu'l-cem* denilir. Cem kişinin eşyayı Hak'la kâim görüp kendini güç ve kuvvetten soyutlaması, *cemu'l-cem* ise mahv ve mâsivâdan tamamıyla fânî olmasıdır.¹⁶³

Sâmi Efendi açısından Hak tarafından vârid olan ilim ve rûhânî tecelliler cem mertebesine işaret eder. Yine fark kulluğu, cem mârifeti meydana getirmektedir. Bundan dolayı da Fâtiha sûresindeki “Ancak sana kulluk ederiz” ifadesi farka, “Ancak senden yardım dileriz” ifadesi de cem haline işaret etmektedir.¹⁶⁴

Sâmi Efendi'nin ifadesine göre kulun ibadetle meşgul olması ve bunun Hakk'a taat olduğunu görmesi fark makamıdır. İbadet ve taatlerinin kendi üzerine Hak tarafından fazl ve ihsan olduğunu görmesi cem makamıdır. *Cemu'l-cem* ise sâlikin ibadet ve fiillerini görmeyerek bunun ötesinde sadece Hak'la meşgul olmasıdır.¹⁶⁵

Halkın fiil, sıfat ve zâtını Hak ile kaim görmenin cem, Hak'da tükenip halkı şuhûddan fânî olmanın *cemu'l-cem* olduğunu belirten Sâmi Efendi iki kavram arasındaki farkı ise şöyle ifade etmektedir: Cem, Hakk'ın dışındaki her şeyi Allah'ın eseri olarak görmek, Hakk'ı ve halkı birlikte müşâhede etmektir. *Cemu'l-cem* ise yalnız Hakk'ı şuhûd ederek bütün varlık ve mahlûkatı müşâhedededen tamamen uzaklaşmaktır. *Cemu'l-cem* hâlinden sonra Hak'la kâim olarak halkın arasına dönmek ise fark-ı sâni'dir.¹⁶⁶

20. Vakfe

Vakfe tasavvufta iki makam arasında hapsolup kalmayı ifade etmektedir. Duruşun sebebi bir önceki makamın gereklerinin tam olarak yerine getirilmemesi, o makama hakkının verilmemiş olması, bu yüzden de bir sonraki makama yükselme liyakatinin ve ehliyetinin kazanılmamış olmasıdır.¹⁶⁷ Burada önceki makamdan kalan eksiklikler tamamlanır ve varılmak istenen makam için hazırlık yapılır.¹⁶⁸ Sâmi Efendi aynı şekilde vakfe kavramını iki makam arasında durup kalmak şeklinde tanımlamaktadır.¹⁶⁹

¹⁶³ Tek, *Tasavvufi Mertebeler*, s. 358.

¹⁶⁴ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 61.

¹⁶⁵ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 61-62.

¹⁶⁶ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 62.

¹⁶⁷ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 372.

¹⁶⁸ Süleyman Uludağ, “Vukuf”, *DİA*, C. XLIII, s. 131.

¹⁶⁹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 62.

21. Veleh

Veleh tasavvufta aşırı vecd halini ifade eden bir terim olarak kullanılmaktadır.¹⁷⁰ Cafer es-Sadık ruhun makamlarından bahsederken bu kavrama atıf yapmıştır. Ona göre ruhun on iki menzili vardır. Bu menzillerin sonuncusu ve ulaşılabilecek en üst makam velehtir.¹⁷¹ Sâmi Efendi ise *Mi'yâru'l-Evliyâ* isimli eserinde veleh kavramını vecdin ifratı olarak tanımlamaktadır.¹⁷²

22. Zâcir

Tasavvufî bir terim olarak zâcir, müminin kalbinde Hakk'ın vaizi anlamında kullanılmaktadır. Bu da kulun kalbine atılan bir nur olup onu Hakk'a davet etmektedir.¹⁷³ İbnü'l-Arabî, doğruyu öğütleyen ve Allah'a çağırın şeyler anlamına gelen zâciri müminin kalbine yerleştirmiştir.¹⁷⁴ Sâmi Efendi'ye göre ise zâcir müminin kalbinde Hakk yolunda husule gelen dâiye-i Hakkânî'dir.¹⁷⁵

23. Muhâdese

Muhâdese terimi Hakk'ın kuluna mülk ve madde âlemindeki varlıklardan hitap etmesi anlamında kullanılmaktadır.¹⁷⁶ Sâmi Efendi'ye göre ise muhâdese âriflerin mülk ve şehâdet âleminde ilhamın sırrını işitmeleridir.¹⁷⁷

24. Mekr

Mekr, Allah'ın emirlerini dinlemeyen bir kuluna nimet üzerine nimet vermesi, edepsizliğine rağmen durumunu olduğu gibi bırakması ve olağanüstü hususları başarmayı ona nasip etmesidir. Bu anlamda mekr, istidraçtır. Bu yüzden sûfiler kendilerinden zuhûr eden kerametlerin mekr-i ilâhî olmasından endişe etmektedirler.¹⁷⁸ Sâmi Efendi mekri, kulun açıkça edepsizliğine rağmen durumunun olduğu gibi kalması olarak belirtmektedir.¹⁷⁹

¹⁷⁰ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 379.

¹⁷¹ Eyüp Öztürk, İbnü's-Serrâc ve Müvelleh Dervişler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2011, s. 77-78.

¹⁷² Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 62.

¹⁷³ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 389.

¹⁷⁴ Suad el-Hakîm, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, s. 401.

¹⁷⁵ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 62.

¹⁷⁶ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 253; Suad el-Hakîm, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, s. 334.

¹⁷⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 62.

¹⁷⁸ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 241; Suad el-Hakîm, *İbnü'l Arabî Sözlüğü*, s. 454.

¹⁷⁹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 62.

25. Gurbet

Sâlikin alıştığı şeyleri terk etmesi ve maksadına ulaşmak için eşinden, dostundan, çevresinden ve vatanından ayrı kalmasına gurbet denilmiştir. Sûfilere göre insanın aslî vatanı ruhlar âlemidir. İnsan buraya geçici olarak gelmiştir. O bu âlemde gariptir; ruh daima aslî vatanı olan melekût ve ruhânîler âlemini özlemektedir.¹⁸⁰ Sâmi Efendi gurbeti, tabiat âleminden çıkarak ulvî âlemlere doğru yükselme durumudur şeklinde izah ederek kavrama benzer bir anlam yükler.¹⁸¹

26. Terakkî-Tedellî

Terakkî terimi tasavvufta bir halden diğer hale, bir makamdan diğer makama, bir mârifetten diğer mârifete geçme anlamında kullanılmaktadır.¹⁸² Tedellî ise yollarının sonuna kadar yükselen mukarreblerin rûhânî miraçtan dönüşlerini ifade eden bir terimdir.¹⁸³

Sâmi Efendi'ye göre bir halden diğer hale, bir makamdan diğer makama ve bir mârifetten diğer mârifete geçme terakkîdir. Tedellî ilâhî tecellî nurlarının mukarrebîne nüzulünü ifade eder. Tevelli ise tecellî mertebesinden beşeriyete dönüşür.¹⁸⁴

27. Hicâb

Sûfiler, sâlikle Hak arasında bulunan ve O'nu tanımaya engel olan her şeye hicab demişler ve kendileriyle Hak arasında kalan perdelerden daima yakınmışlardır. Ayrıca sûfiler Allah ile sâlik arasında nelerin perde olduğuna dair çeşitli görüşler ileri sürmekle beraber bu perdelerin en kapalı ve en kalın olanının da nefis ve benlik olduğunu ifade etmişlerdir.¹⁸⁵ Sâmi Efendi de hicâbı her mertebede matluba ulaşmaya engel olan sûretler olarak belirtmektedir.¹⁸⁶

28. Hüviyet

Hüviyet gayb âlemindeki hakikat ve tüm varlıklara sirâyet eden mutlak varlık anlamlarına gelmektedir.¹⁸⁷ Abdülkerîm el-Cîlî'ye göre hüviyet yüce Allah hakkında

¹⁸⁰ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 148.

¹⁸¹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 62.

¹⁸² Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 352.

¹⁸³ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 348.

¹⁸⁴ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 63.

¹⁸⁵ Süleyman Uludağ, "Hicab", *DİA*, C. XVII, s. 430.

¹⁸⁶ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 63.

¹⁸⁷ Uludağ, *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*, s. 177.

isimleri ve sıfatları açısında zâta işaret etmektedir.¹⁸⁸ Sâmi Efendi de hüviyeti, şuhûdu mümkün olmayan gayb âlemindeki hakikat olarak tanımlamaktadır.¹⁸⁹

29. Ricâlû'l-Gayb

Ricâlullah kavramı tasavvufta âlemin yönetilmesinde belli görevleri bulunduğuna inanılan velileri ifade etmektedir.¹⁹⁰ Bu kavram ricâlû'l-gaybdan daha geniş kapsamlı olmakla birlikte ricâlû'l-gayb yerine de kullanılmaktadır.¹⁹¹

Ricâlû'l-gayb telakkisine göre Allah, dünyanın cismanî düzenini sağlamaları için bazı insanların çeşitli görevler üstlenmesini takdir ettiği gibi âlemdeki mânevî ve ruhânî düzenin korunması, hayırların temini, kötülüklerin giderilmesi için de sevdiği bazı kullarını görevlendirmiştir. Herkes tarafından kolayca tanınmadıkları veya gizli olan hakikatlere, sırlara vâkıf olduklarından ricâlû'l-gayb adı verilen bu seçkin kişilerin arasında bir düzen ve bir hiyerarşi vardır.¹⁹²

Tasavvuf anlayışına göre kutub, bu hiyerarşinin başıdır. Kutubdan sonra vezirleri konumunda olan imâmân gelir. Kutub ve imâmâna üçler denir. İmâmânı evtâd takip eder. Evtâd âlemin dört yönünde görevlendirilmiş dört velidir. Daha sonra gelen abdalın dört evtâd, iki imam ve bir kutub olmak üzere yedi kişi olduğu ifade edilmiştir. Abdal her asırda mutlaka mevcut olan, yeryüzünde durmadan seyahat eden ricâlû'l-gayb zümresidir. Nücebâ insanları ıslah etmeye, sıkıntılarını gidermeye çalışan, bütün yaratılmışların mânevî yüklerini taşımakla mükellef kırk kişidir. Nükabâ Allah'ın bâtın isminin tecellileri olan üç yüz kişidir. İnsanların bâtınlarına yönelip nefislerde bulunan gizli şeyleri âşikâr hale getirirler. Kutbun nazarının dışında olan velîlere efrâd denir. Belirli sayıları yoktur. Hz. Peygambere mükemmel bir şekilde tâbi olarak ferdiyet tecellisine mazhar olurlar. İlâhî huzurda daima ibadetle meşgul olup Hak'tan başkasını tanımayan kerûbiyyûn meleklerine benzerler.¹⁹³

Sâmi Efendi ricâlû'l-gayb hiyerarşisini şu şekilde ifade etmektedir: Ona göre *efrâd* kutbun nazarının dışında olan velîlerdir. *Nükabâ* nefsi tezkiye, kalbi tasfiye, ruhu tahliye ve sırrı tecellî ile gizli hakikatleri âşikâr hale getiren ricâlullahtan üç yüz kişidir. *Nücebâ* bütün

¹⁸⁸ Ali Durusoy, "Hüviyyet", **DİA**, C. XIX, s. 69.

¹⁸⁹ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 63.

¹⁹⁰ Süleyman Uludağ, "Ricâlullah", **DİA**, C. XXXV, s. 80.

¹⁹¹ Süleyman Uludağ, "Ricâlû'l-gayb", **DİA**, C. XXXV, s. 81.

¹⁹² Uludağ, a.g.m., s. 81-82.

¹⁹³ Uludağ, a.g.m., s. 82.

yaratılmışlara aks edecek olan celal tecellîsini yüklenen kırk kişi olup, bunlara kırklar denilmektedir. *Büdelâ* yedi kişiden meydana gelen evliya zümresine denilir. Bu kişilere, meleklerin onların kıyafetlerine girip tasarruf etmelerinden veya makamlarından başka bir yere gittikleri zaman yerlerine aynı şekil ve görünümde başkasını bırakmalarından dolayı *büdelâ* denilmiştir.¹⁹⁴

Evtad âlemin dört yönü olan doğu, batı, kuzey, güney yönlerinin her birinde tasarrufta bulunan veya bu yönlerin makamına sahip olan dört ermiş kişidir. *İmamân* gavsın biri sağında, diğeri solunda olmak üzere bulunan iki velîdir. Kutbun sağında bulunan melekût âlemini, solunda bulunan da mülk âlemini gözetmektedir. Kutub vefat edince yerine iki imamdan mertebesi daha yüksek olan sol taraftaki zât geçmektedir. Her zamanda İsrâfil'in (as) kalbi üzere olan *Kutub* ise âlemde Allah'ın nazargâhı olan velîler zümresinin başkanı denilir. Sâmi Efendi ricâlü'l-gaybın her birinin gizli alâmetlerinin olduğu gibi kendilerine belli bir manevî rütbenin verildiğini ve özel tecellilere mazhar olduklarını eklemektedir.¹⁹⁵

30. Vahdet-i Vücûd

Vahdet-i vücûd düşüncesi geçmişte de, günümüzde de tasavvufun en dikkat çeken konularından biri olmuştur. Sâmi Efendi de eserlerinde bu konuya yer vermektedir. Ona göre vahdet-i vücûd, mümkünle vâcibin varlıkta birliğidir ve bu hususta zâhir ulemâ ve mutasavvıflar arasında ihtilaf yoktur; tam tersine zâhir ulemâ ile mutasavvıflar bu konuda mütefiklerdir. Mütakellimîne göre mümkün varlıkla 'adem müsavi olup tercihte Vâcibe muhtaçtır. Mutasavvıflar ise 'adimler arasındaki vücûd-ı ârızîyi "sonradan olan yok hükmündedir" şeklinde değerlendirerek vahdet-i vücûd-ı vâcibe inanmışlardır. Sonradan olan varlığı yok kabul ederek Vâcib olan vücudu varlık konusunda ortaklıktan tenzih etmişlerdir.¹⁹⁶

İmam Rabbânî vahdet-i vücûdu vahdet-i şuhûd ile te'vil etmektedir. Aslında buna gerek yoktur. Çünkü bir şeyin vücûdunda birlik olmasa şuhûdunda da birlik olmaz ve ikisini bir görmek vahdet-i şuhûdda noksanlık alâmetidir. Bu nedenle vahdet-i şuhûda kail olmak vahdet-i vücûda kail olmaktır. Bunlarda zıtlık olmadığı gibi hulûl da yoktur. Çünkü varlığı

¹⁹⁴ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 63.

¹⁹⁵ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 63-64.

¹⁹⁶ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 68.

ezelî olan Vâcib varlık, varlığı da yokluğu da mümkün olana hulûl etmez. Ayrıca yokluk varlıkla birleşemediğinden aralarında herhangi bir birliktelikten bahsedilemez.¹⁹⁷

C. Bazı Tarikatlar ve Kolları

Tarikatlar hakkında bilgi pek çok kaynakta yer almakla birlikte Sâmi Efendi'nin *Mi'yâru'l-Evliyâ* isimli eserinin bir bölümünde bazı tarikatlar ve kolları ile ilgili bilgiler vermesi dolayısıyla bu konuyu ele aldık. Sâmi Efendi'nin anlattığı tarikatlar şunlardır:

Kâdiriyye

Kâdiriyye tarikatının kurucu piri Abdülkâdir Geylânî'dir. Abdurrahman Sâmi Efendi, Geylânî'nin tasavvufî eğitimini Ebû Sa'îd el-Mübârek el-Mahzûmî'den¹⁹⁸ aldığını ifade etmekle beraber Kâdirî silsilesini geriye doğru şu şekilde aktarmaktadır: Seyyid Abdülkâdir Geylânî, Ebû Sa'îd el-Mübârek el-Mahzûmî, Ebu'l-Hasan Ali el-Hekkârî, Ebû'l-Ferec Tarsûsî, Ebû'l-Fazl Abdulvâhid en-Necmî, Ebû Bekir Şiblî, Cüneyd Bağdâdî, Serî Sakatî, Ma'rûf Kerhî, Dâvûd Tâî, Habîb Acemî, Hasan Basrî ve Hazreti Ali.¹⁹⁹

Kâdiriyye'nin kolları şunlardır: Esdiyye, Ekberiyye, Mukaddesiyye, Garîbiyye, Eşrefiyye, Rûmiyye, Yâfiyye, Hamâdiyye, Hilâliyye, Hindiyye, Murtazaviyye ve Hâlisiyye.²⁰⁰

Kâdirî tarikatını Yemen'e ilk götüren kişi olan Ebû Muhammed Afifüddîn Abdullah b. Ali el-Esedî'ye nisbet edilen *Esdiyye* Yemeniyye olarak da anılan bir tarikattır. Kâdiriyye'nin bilinen en eski kollarındandır. Yemen ve Anadolu'da yayılmıştır.²⁰¹

Garîbiyye, Muhammed Garîbullah el-Hindî'ye nisbet edilir. Onun tarikatu 28 kişide Abdülkâdir Geylânî'ye ulaşır. Hindiyye olarak da bilinen tarikat Hindistan civarında yayılmıştır.²⁰²

¹⁹⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 68.

¹⁹⁸ Sâmi Efendi'nin, *Mi'yâru'l-Evliyâ* isimli eserinde Abdülkâdir Geylânî'nin hocasının ismi Ebû Sa'îd el-Mübârek el-Mahzûmî olarak geçmektedir. Fakat Diyanet İslâm Ansiklopedisinin Kâdiriyye maddesinde (C. XXIV, s. 131) ve Dilâver Gürer'in Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri isimli kitabında (s. 61) el-Muharrimî olarak yer almaktadır.

¹⁹⁹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 42.

²⁰⁰ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 42-43.

²⁰¹ Nihat Azamat, "Kâdiriyye", *DİA*, C. XXIV, s. 134; Dilâver Gürer, *Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İstanbul, 1999, s. 351; Çakır, "Kâdiriyye", *TTTK*, s. 170.

²⁰² Azamat, a.g.m., s.135; Gürer, *Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, s. 377; Çakır, "Kâdiriyye", *TTTK*, s. 168.

Eşrefiyye, Eşrefoğlu Abdullah Rûmî'ye nisbet edilen tarikat Kâdiriyye'nin Anadolu'da kurulan ilk koludur. Ayrıca Eşrefoğlu Rûmî Kâdiriyye tarihinde "Pîr-i Sâni" olarak anılır. Bu lakap kendisine tarikatte yapmış olduğu içtihatlar sebebiyle verilmiştir.²⁰³ Eşrefiyye kolu, XV. asırdan itibaren İznik Âsitânesi merkez olmak üzere Bursa ve çevresinde yayılmıştır.²⁰⁴

Rûmiyye, İsmâil Rûmî'ye nisbet edilir. Kâdiriyye tarikatı Anadolu, İstanbul ve Balkanlar'da İsmâil Rûmî'nin faaliyetleri sonucu yaygınlık kazanmış ve tesirini hiçbir zaman kaybetmemiştir.²⁰⁵

Abdullah b. Es'ad el-Yâfiî'ye nisbet edilen *Yâfiyye* Kâdiriyye'nin önemli kollarından biridir. Sühreverdiyye, Rifâiyye, Medyeniyye ve Şâzeliyye tarikatlarından da icazeti olan Yâfiî'nin tarikat silsilesinin İbn Arabî vasıtasıyla Abdülkâdir Geylânî'ye ulaştığı belirtilir. Bu sebeple de Yâfiîyye, Kâdiriyye-i Ekberiyye'nin bir kolu sayılır. Bu kol Arabistan ve Yemen'de yayılmıştır.²⁰⁶

Bazılarına göre İbn Arabî'ye nisbet edilen *Ekberiyye* adıyla müstakil bir tarikat yoktur. Bu adla meşhur olan tarikat aslında Kâdiriyye'nin bir koludur. İbn Arabî de bu tarikatın ikinci piridir.²⁰⁷

Hilâliyye, Muhammed b. Ömer Hilâl el-Hemedânî'ye nisbet edilen tarikat Halep civarında faaliyet göstermiştir.²⁰⁸ Bu kol Mûsâ Geylânî'nin oğlu Muhammed Şemseddin vasıtasıyla Abdülkâdir Geylânî'ye ulaşmaktadır.²⁰⁹

Ziyâeddîn Abdurrahman Hâlis et-Tâlibânî'ye nisbet edilen *Hâlisîyye* kolunun silsilesi Abdürrezzak Geylânî vasıtasıyla Abdülkâdir Geylânî'ye ulaşmaktadır. Bu tarikat Kuzey Irak, Doğu Anadolu, İç Anadolu ve İstanbul'da yayılmıştır.²¹⁰

Sâmi Efendi'nin Kâdiriyye'nin kolu olarak zikrettiği Mukaddesiyye, Hamâdiyye, Murtazaviyye tarikatları hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat

²⁰³ Azamat, a.g.m., s.134; Güner, **Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri**, s. 356.

²⁰⁴ Çakır, "Kâdiriyye", **TTTK**, s. 173.

²⁰⁵ Azamat, a.g.m., s.134; Güner, **Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri**, s. 369-371; Çakır, "Kâdiriyye", **TTTK**, s. 176-178.

²⁰⁶ Azamat, a.g.m., s.134; Güner, **Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri**, s. 354-355.

²⁰⁷ Mahmut Erol Kılıç, "Ekberiyye", **DİA**, C. X, s. 544-545.

²⁰⁸ Azamat, a.g.m., s.134; Güner, **Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri**, s. 371.

²⁰⁹ Çakır, "Kâdiriyye", **TTTK**, s. 169.

²¹⁰ Azamat, a.g.m., s.134; Güner, **Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri**, s. 373; Çakır, "Kâdiriyye", **TTTK**, s. 168-172-190.

Bandırmalizâde Ahmed Münib *Mir'atu't-Turuk* adlı eserinde Mukaddesiyye ve Hamâdiyye kollarını isim olarak zikretmektedir.²¹¹

Rifâiyye

Rifâiyye tarikatının kurucusu Ahmed bin Ebû'l-Hasan Ali Rifâî'dir. Abdurrahman Sâmi Efendi, Ahmed er-Rifâî'nin Aliyyül-Kârî Vâsıtî'den hilafet almış olduğunu ve şeyhi vasıtasıyla silsilenin Ebû'l-Fazl b. Kâmih Bağdâdî, Ebû Ali Gulam, Ali el-Acemî, Ebû Bekir Şibli ile Cüneyd Bağdâdî'ye vardığını ve ondan da Hz. Ali'ye ulaştığını ifade etmektedir.²¹²

Rifâiyye'nin kolları şunlardır: Harîriyye, Keyyâliyye, Sayyâdiyye, İzziyye, Cendeliyye, Aclâniyye, Katnâniyye, Fazliyye, Vâsitiyye, Cebertiyye, Zeyniyye, Nuriyye.²¹³

Harîriyye, Ahmed er-Rifâî'nin kızından torunu Ebû'l-Hasan Ali el-Harîrî tarafından kurulmuştur. Kaynaklarda kendisinden Suriye'de Rifâîliği başlatan ilk şeyh olarak söz edilmektedir. Müridlerinden Ebû Muhammed Ali el-Harîrî b. Ebû'l-Hasan ile isim benzerliğinden dolayı bazı yazarlar bunlarla ilgili bilgileri birbirine karıştırmıştır.²¹⁴

Keyyâliyye, Ümmüabîde köyünde doğan İsmâil el-Meczub el-Keyyâl tarafından kurulmuştur. Şeyh İsmâil, Moğollar'ın 656/1258'de Irak'a girişinden sonra memleketinden ayrıлып Halep'e gitmiş ve ölümüne kadar orada faaliyet göstermiştir. Bazı kaynaklarda Keyyâliyye'nin kurucusu ile İsmâil el-Keyyâl b. İbrâhim el-Belhî birbirine karıştırılmıştır.²¹⁵

Sayyâdiyye, Ahmed er-Rifâî'nin kızından diğer torunu İzzeddin Ahmed es-Sayyâd tarafından kurulmuştur. Rifâiyye tarikatının en yaygın kolu olup Irak, Suriye, Mısır, Hicaz ve Yemen'de yayılmıştır.²¹⁶

Vâsitiyye, Hüseyin Vassaf sadece adını zikrettiği bu kol hakkında başka bilgi vermemiştir. Ancak isminden Ahmed er-Rifâî'nin Mısır'a gönderdiği halifesi Ebû'l-Feth el-Vâsıtî ile meydana gelen bir kol olduğu tahmin edilebilir. Nitekim Murtazâ ez-Zebîdî, Ebû'l-Feth el-Vâsıtî'den Zekerıyyâ el-Ensârî'ye kadar gelen bir silsile kaydetmiştir.²¹⁷

²¹¹ Bandırmalizâde Ahmed Münib, *Mir'atu't-Turuk*, İstanbul, 1306, s. 6.

²¹² Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 43.

²¹³ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 43.

²¹⁴ Mustafa Tahralı, "Rifâiyye", *DİA*, C. XXXV, s. 102; Tahralı, "Rifâiyye", *TTTK*, s. 295; Hocaâde Ahmed Hilmi, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Ebû'l-Alemeyn Seyyid Ahmed Rifâî*, İstanbul, 1318, s. 18-19.

²¹⁵ Hocaâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Ebû'l-Alemeyn Seyyid Ahmed Rifâî*, s. 20-22; Tahralı, a.g.m., s.102; Tahralı, "Rifâiyye", *TTTK*, s. 295-296.

²¹⁶ Hocaâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Ebû'l-Alemeyn Seyyid Ahmed Rifâî*, s.39-40; Tahralı, a.g.m., s.102; Tahralı, "Rifâiyye", *TTTK*, s. 294-295.

²¹⁷ Tahralı, a.g.m., s.102; Tahralı, "Rifâiyye", *TTTK*, s. 299.

Zeyniyye, Zeynüddin el-Hâfî'ye nispet edilmektedir. Kaynaklarda Zeyniyye'nin hem Rifâiyye'nin, hem de Sühreverdiyye'nin kolu olduğu kaydedilmektedir.²¹⁸

Nuriyye kolu Nûreddin Habîbullah el-Hadîsî'ye nisbet edilmiş olup silsilesi Şeyh Sirâceddin vasıtasıyla Ahmed er-Rifâî'ye ulaşmaktadır.²¹⁹

İzziyye kolunun kurucusu Hüseyin Ebü'l-Feyz el-İzzî el-Mısrî'dir. Silsilesi İbrahim Hâkî b. Abdullah b. İbrahim es-Sûrî vasıtasıyla Ahmed er-Rifâî'ye ulaşmaktadır.²²⁰

Fazliyye, Ahmed er-Rifâî'nin neslinden Hindistanlı sûfî Cemâleddin Muhammed b. Fazlullah el-Hindî el-Burhânî'ye nisbet edilir. Asrında bulunan sûfîlerin kendisine tâbî olduğu, özellikle de ülkesinde büyük bir şöhrete sahip olan bir sûfidir. Kaynaklarda pek çok tarikata mensup olduğu zikredilmektedir.²²¹

Cendeliyye, Şam yakınlarında Menîn'de türbesi bulunan Cendel b. Muhammed er-Rifâî'ye nisbet edilir. Kaynaklarda kendisinden âbid, zâhid, mâsivâyı terk eden keramet ve içtihad sahibi bir sûfî olarak bahsedilmektedir.²²²

Aclâniyye kolu, Şam'da seyyid ve şeriflerin nâkibi olan Muhammed b. Aclân el-Hüseynî'ye;²²³ *Katnâniyye*, Seyyid Hasan el-Katnânî'ye;²²⁴ *Cebertiyye*, İsmâil b. İbrâhim el-Cebertî'ye nisbet edilmiştir.²²⁵

Kübreviyye

Kübreviyye tarikatının kurucusu Necmeddîn-i Kübrâ ve onun hocaları da Ammâr Yâsir, İsmâil Kasrî ve Rûzbihân Baklî'dir. Abdurrahman Sâmi Efendi, Necmeddîn-i Kübrâ'nın tarikat silsilesinin şeyhi Ammâr Yâsir'in hocası Ebû'n-Necîb es-Sühreverdî vasıtasıyla İmam Ahmed Gazzâlî, Ebû Nessâc, Ebû'l-Kasım Gürgânî, Ebû Osman el-Mağribî, Ebû Ali Ruzbârî ile Cüneyd Bağdâdî'ye ulaştığını belirtmektedir.²²⁶

²¹⁸ Tahralı, a.g.m., s.102; Tahralı, "Rifâiyye", TTTK, s. 298.

²¹⁹ Hocazâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Ebü'l-Alemeyn Seyyid Ahmed Rifâî**, s. 23; Tahralı, a.g.m., s.102; Tahralı, "Rifâiyye", TTTK, s. 296.

²²⁰ Hocazâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Ebü'l-Alemeyn Seyyid Ahmed Rifâî**, s. 24; Tahralı, a.g.m., s.102; Tahralı, "Rifâiyye", TTTK, s. 296.

²²¹ Hocazâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Ebü'l-Alemeyn Seyyid Ahmed Rifâî**, s. 29-34; Tahralı, a.g.m., s.102; Tahralı, "Rifâiyye", TTTK, s. 296-297.

²²² Hocazâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Ebü'l-Alemeyn Seyyid Ahmed Rifâî**, s. 35-36; Tahralı, a.g.m., s.102; Tahralı, "Rifâiyye", TTTK, s. 297.

²²³ Tahralı, a.g.m., s.102; Tahralı, "Rifâiyye", TTTK, s. 298.

²²⁴ Hocazâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Ebü'l-Alemeyn Seyyid Ahmed Rifâî**, s. 40.

²²⁵ Tahralı, a.g.m., s.102; Tahralı, "Rifâiyye", TTTK, s. 298.

²²⁶ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 43. Kübreviyye hakkında geniş bilgi için bk. Hocazâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Silsile-i Meşâyih-i Sühreverdiyye ve Kübreviyye**, İstanbul, 1318.

Kübreviyye'nin kolları Bahâiyye, Halvetiyye, Firdevsiyye, Nûriyye, Rukniyye, Hemedâniyye, Nurbahşiyye, Berzenciyye'dir.²²⁷

Nûreddîn-i İsferyâînî'ye nisbet edilen *Nûriyye* kolu Emînüddin Abdüsselâm Huncî, Fahreddin Kazerûnî, Şehâbeddin ed-Dımaşkî tarafından sürdürülmüş ve X. (XVI.) yüzyılın sonlarına kadar devam etmiştir.²²⁸

Rûkneddin Alâüddeve-i Simnânî'ye nisbet edilen *Rukniyye* kolu ise Kübreviyye geleneğini sürdürmesi açısından daha önemlidir. Birçok eserin müellifi olan Simnânî, çağdaşı olan sûfî şahsiyetlerle geniş ilişkiler ağına sahiptir.²²⁹

Hemedâniyye, Alî-i Hemedânî'ye nisbet edilmektedir. Keşmir'de irşad faaliyetinde bulunan Hemedânî Srinagar'da bir hankah kurduktan sonra Keşmir vadisine doğru seyahate çıkarak Hindular'ın yoğun bulunduğu birçok bölgede İslâm'ı tebliğ etmiş, buralarda çok sayıda cami ve tekke açmış, vekiller tayin etmiştir.²³⁰ Hemedânî'nin şeyhlerinden farklı bazı fikirlere sahip bulunması, tasavvufa dair çok sayıda eser yazması, müridlerinin Keşmir başta olmak üzere Hindistan ve Türkistan'da kurdukları tekkeler aracılığıyla İslâmiyet'i yayma faaliyetine girişmeleri, onun adına nisbet edilen bu tarikatın doğmasına yol açmıştır.²³¹

Nurbahşiyye, Seyyid Muhammed Nurbahş'a nisbet edilir. Nurbahş'ın Kahire'de Muhammed es-Semerkindî, Bağdat'ta Burhâneddin el-Bağdâdî adlı halifelerinin tekke kurduğu, ayrıca Hüsâmeddin Bitlisî'nin onun önde gelen müridlerinden olduğu bilinmektedir. Ancak tarikatın yayılmasını gerçekleştiren en önemli halifeleri oğlu Kasım Feyzbahş ile Muhammed b. Yahyâ el-Lâhicî'dir.²³²

Berzenciyye, Hemedâniyye kolunun Seyyid İsâ en-Nurbahşî el-Berzencî'ye nisbet edilen bir şubesidir.²³³

Firdevsiyye, Necîbüddîn-i Firdevsî tarafından kurulmuştur. Bu kol VII. (XIII.) yüzyılın sonlarında Delhi, Bihâr ve Bengal'de yayılmıştır.²³⁴

Sühreverdiyye

Sühreverdiyye tarikatının kurucusu Şihâbüddîn Sühreverdî'dir. Tarikat silsilesi Şihâbüddîn Sühreverdî'nin amcası ve şeyhi Ebû'n-Necîb Sühreverdî vasıtasıyla biri Ömer

²²⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 43-44.

²²⁸ Hamid Algar, "Necmeddîn-i Kübrâ", *DİA*, C. XXXII, s. 503.

²²⁹ Algar, a.g.m., s. 503.

²³⁰ Algar, a.g.m., s. 504.

²³¹ Tahsin Yazıcı, "Hemedânî, Emîr-i Kebîr", *DİA*, C. XVII, s. 186.

²³² Necdet Tosun, "Nurbahşiyye", *DİA*, C. XXXIII, s. 248.

²³³ Yazıcı, a.g.m., s. 186.

²³⁴ Algar, a.g.m., s. 503.

Bekrî, Raziyyüddîn el-Kâdî, Muhammed Bekrî, Ahmed Dineverî, Mimşâd Dineverî üzerinden diğeri de Kübreviyye tarikatındaki kişilerle olmak üzere iki ayrı yolla Cüneyd Bağdâdî'ye ulaşmaktadır.²³⁵

Sühreverdiyye'nin kolları şunlardır: Bedriyye, Zeyniyye, Bahâiyye, Kemâliyye, Ahmediyye, Necîbiyye.²³⁶

Necîbiyye, Necîbüddin Ali b. Büzgaş ile birlikte meydana gelen bir koldur ve bu silsile en az üç farklı yoldan devam etmektedir. Bunlardan biri olan Nûreddin Abdüssamed ile devam eden silsilenin de birinden XV. yüzyılda *Zeyniyye*, bir diğerdinden XV. yüzyılda *Bedriyye (Âdiliyye)* şubeleri doğmuştur. Zeynüddin el-Hâfî tarafından Herat'ta kurulan Zeyniyye Horasan, Hicaz, Suriye, Mısır, Anadolu ve Rumeli'de geniş çevreye yayılmıştır.²³⁷

Bahâeddin Zekeriyâ el-Mültânî ile birlikte Mültan'da Sühreverdiyye'nin *Bahâiyye* kolu meydana geldi ve bu kol tarikatın Hindistan'daki merkezi konumuna geldi. Bahâeddin Zekeriyâ'nın irşad faaliyetleri birçok Hindu'nun Müslüman olmasına, ayrıca bölgede bulunan Karmatîler'in etkisini yitirmesine sebep oldu.²³⁸

Bu kollar dışında Kemâleddin Muhammed b. Ömer el-Kastallânî ile *Kemâliyye*, Ahmed ed-Dımaşkî ile *Ahmediyye* kolları meydana gelmiştir.²³⁹

Medyeniyye

Medyeniyye tarikatının kurucusu Ebû Medyen Şuayb bin Hasan et-Tilimsânî el-Mağribî, onun şeyhleri ise Ebû Saîd el-Mağribî ve Şeyhu'l-Mağribî'dir. Tarikatın silsilesi onlar vasıtasıyla Ebu'l-Berekât Ali el-Bağdâdî, Ebu'l-Fazl Muhammed Bağdâdî, İmam Ahmed Gazzâlî, Ebû Nessâc, Ebû'l-Kasım Gürgânî, Ebû Osman el-Mağribî, Ebû Ali Ruzbârî ile Cüneyd Bağdâdî'ye ulaşmaktadır. Sâmi Efendi Ebû Medyen'in bir diğeri şeyhinin de Abdülkâdir Geylânî olduğunu belirtmektedir.²⁴⁰

Medyeniyye'nin Cebertiyye, Meymûniyye, Dücâniyye, Ulvâniyye, Hameviyye kolları vardır.²⁴¹

²³⁵ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 44. Sühreverdiyye hakkında geniş bilgi için bk. Hocaşâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Silsile-i Meşâyih-i Sühreverdiyye ve Kübreviyye**.

²³⁶ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 44.

²³⁷ Reşat Öngören, "Sühreverdiyye", **DİA**, C. XXXVIII, s. 43.

²³⁸ Öngören, a.g.m., s. 43.

²³⁹ Öngören, a.g.m., s. 44.

²⁴⁰ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 44; Gürer, **Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri**, s. 350; Bandırmalızâde, **Mir'atu't-Turuk**, s. 10-11. Medyeniyye hakkında geniş bilgi için bk. Hamide Ulupınar, **İbn Arabî'nin Mürşidi Ebu Medyen el-Mağribî**, İstanbul, 2014.

²⁴¹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 44.

Meymûniyye, Ali b. Meymûn'a; *Dücâniyye*, Ahmed ed-Dücânî'ye nisbet edilmekle birlikte *Cebertiyye* kolu da zikredilmektedir.²⁴²

Kaynaklarda Ali b. Meymûn'a Meymûniyye/Havâtiriyye adlı bir tarikat nisbet edilerek Şâzeliyye'nin Medyeniyye kolunun kurucusu Ebû Medyen el-Mağribî'ye ulaşan silsilesinden bahsedilir. Müridlerinden Ulvân el-Hamevî de *Ulvâniyye* adlı tarikat kurmuştur.²⁴³

Hameviyye kolu hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamakta, sadece isim olarak geçmektedir.²⁴⁴

Ekberiyye

Ekberiyye tarikatının kurucusu hâtemü'l-evliyâ Muhyiddîn İbn Arabî'dir. Tarikatın silsilesi Cemâleddîn Yunus b. Yahya el-Abbas vasıtasıyla Abdülkâdir Geylânî'ye ve Takiyüddîn Câmî vasıtasıyla da Hızır Aleyhisselâm'a ulaşmaktadır. Sâmi Efendi İbn Arabî'nin Ebû Medyen el-Mağribî'den feyz alması gibi üç yüzden fazla evliyâullah ile görüşüp onlardan istifade etmesinin Fütûhâtı Mekkiye ve Risâletü'l-Hırka isimli eserlerinde geçmekte olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Ekberiyye'nin diğer bütün hak tarikatları kapsadığını da eklemektedir.²⁴⁵

Şâzeliyye

Şâzeliyye tarikatı Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî tarafından kurulmuştur. Tarikatın silsilesi Abdüsselâm b. Meşîş, Abdurrahman Medenî, Takiyüddîn el-Fakîr, Nureddîn Ali, Tâcüddîn, Şemsüddîn, Ebû İshak İbrahim, Ebû Muhammed Fethu's-suûdî, Sa'dü'l-Kayravânî, Cabir b. Abdü'l-Ensârî vasıtasıyla Hz. Hasan ve Hz. Ali'ye ulaşmaktadır. Abdurrahman Sâmi Efendi diğer taraftan Şâzeliyye tarikatının Ebû Medyen el-Mağribî'den Cüneyd Bağdâdî'ye ulaşan bir silsilesinin varlığından da bahsetmektedir.²⁴⁶

Şâzeliyye'nin kolları şunlardır: Desûkiyye, Ahmediyye, Vefâiyye, Zerrûkiyye, Hanefiyye, Cezûliyye, Gâziyye, İseviyye, Nâsiriyye, Mustâriyye, Afifiyye.²⁴⁷

²⁴² Dilaver Gürer, "Medyeniyye", **DİA**, C. XXVIII, s. 348.

²⁴³ Nihat Azamat, "Ali b. Meymun", **DİA**, C. II, s. 412.

²⁴⁴ Bandırmalızâde, **Mir'atu't-Turuk**, s. 10.

²⁴⁵ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 45. Ekberiyye hakkında geniş bilgi için bk. Kılıç, "Ekberiyye" **TTTK**, s. 337-358; Bandırmalızâde, **Mir'atu't-Turuk**, s. 13-16.

²⁴⁶ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 45. Şâzeliyye hakkında geniş bilgi için bk. Güven, "Şâzeliyye", **TTTK**, s. 373-435.

²⁴⁷ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 45.

Şâzeliyye tarikatının 100'ün üzerinde alt kolu vardır.²⁴⁸ Bunlardan Sâmi Efendi'nin zikrettiği *Vefâiyye* kolu İskenderiye'de doğan Muhammed Vefâ b. Muhammed el-Mağribî'ye nisbet edilir. Bu tarikatın da iki şubesi vardır. Biri Zerrûkiyye diğeri de Bekriyye'dir.²⁴⁹

Şâzeliyye tarikatının Fas kollarından biri olan *Zerrûkiyye*'nin kurucusu Şehâbeddin Ahmed ez-Zerrûk'tur. O aynı zamanda Vefâiyye, Şâzeliyye, Sutûhiyye, Kâdiriyye, Burhâniyye, Arifiyye, Medyeniyye tarikatlerine de mensuptur.²⁵⁰

Hanefiyye kolu Şemseddîn Muhammed b. Hüseyin el-Hanefî'ye nisbet edilir. Onun varlığını Ebû'l-Hasan Şâzelî "yakında Hanefiyye'de Muhammed b. Hüseyin adında salih bir genç zuhûr edecek ve benden sonra tarikimizin beşincisi olacaktır" sözleriyle haber vermiştir.²⁵¹

Gâziyye Ebû'l-Kâsım el-Gâzî'ye;²⁵² *Nâsiriyye*, Muhammed b. Muhammed b. Ahmed b. Nâsır ed-Der'î'ye;²⁵³ *Afifiyye*, Abdülvehhâb b. Abdüsselâm el-Affî'ye;²⁵⁴ *Cezûliyye* ise Kuzey Afrika tasavvufunun en önemli simalarından biri olan Muhammed b. Süleyman el-Cezûlî'ye;²⁵⁵ *İseviyye*, Muhammed b. Îsâ el-Meknesî el-Mağribî'ye;²⁵⁶ *Mustâriyye* Muhammed b. Ahmed el-Meknesî el-Mustârî'ye;²⁵⁷ *Ahmediyye* Ahmed b. İdrîs el-Fâsî'ye nisbet edilir.²⁵⁸

Bedeviyye

Bedeviyye tarikatı Ahmed Bedevî tarafından kurulmuş olup, tarikatın silsilesi Abdülcelîl b. Abdurrahman Nişâbûrî vasıtasıyla Hz. Ali'ye ulaşmaktadır. Ahmed Bedevî'nin Şeyh Berrî ve Şeyh Ebû Nuaym yoluyla Ahmed Rifâî'ye ve vasitasız olarak da Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî'ye intisabının olduğu belirtilmektedir.²⁵⁹

²⁴⁸ Güven, "Şâzeliyye", *TTTK*, s. 388-393; Ahmet Murat Özel, "Şâzeliyye", *DİA*, C. XXXVIII, s. 389.

²⁴⁹ Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî ve Sadettin Cibâvî*, İstanbul, 1318, s. 17-21.

²⁵⁰ Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî ve Sadettin Cibâvî*, s. 25-30; Derya Baş, "Zerrûk", *DİA*, C. XLIV, s. 297-300; Mehmet Demirci, "Arûsiyye", *DİA*, C. III, s. 424.

²⁵¹ Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî ve Sadettin Cibâvî*, s. 13.

²⁵² Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî ve Sadettin Cibâvî*, s. 32.

²⁵³ Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî ve Sadettin Cibâvî*, s. 33-34.

²⁵⁴ Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî ve Sadettin Cibâvî*, s. 35; Nihat Azamat, "Affî", *DİA*, C. I, s. 412.

²⁵⁵ Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî ve Sadettin Cibâvî*, s. 36-38; Süleyman Uludağ, "Cezûlî, Muhammed b. Süleyman", *DİA*, C. VII, s. 515.

²⁵⁶ Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî ve Sadettin Cibâvî*, s. 39.

²⁵⁷ Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebû'l-Hasan eş-Şâzelî ve Sadettin Cibâvî*, s. 40.

²⁵⁸ Güven, "Şâzeliyye", *TTTK*, s. 391.

²⁵⁹ Sâmi, *Mî'yâru'l-Evliyâ*, s. 46. Bedeviyye hakkında geniş bilgi için bk. Derya Baş, *Seyyid Ahmed el-Bedevî: Tarikatı ve İstanbul'da Bedevîlik*, İstanbul, 2008; Derya Baş, "Bedeviyye", *TTTK*, s. 547-599.

Ayrıca Sâmi Efendi bu başlık içinde Habîb Acemî'nin Enes bin Mâlik'e iki yolla intisabının olduğundan ve icazetlere bu silsilenin yazıldığından da bahsetmektedir.²⁶⁰

Bedeviyye'nin kolu olarak şu tarikatlar sayılmaktadır: Şinnâviyye, Metbûliyye, Halebiyye, Beyyûmiyye, Merzûkiyye, Sütûhiyye, Alvâniyye.²⁶¹

Beyyûmiyye, Ali b. Hicâzî el-Beyyûmî tarafından kurulmuştur. Ali el-Beyyûmî tasavvuf yoluna girerek Halvetiyye, Şâzeliyye, Kâdiriyye, Bedeviyye ve Nakşibendiyye tarikatlarından icazet almıştır. İrşada başladıktan sonra Mekke'ye sık sık yaptığı seyahatlerde göçebe kabilelere verdiği vaazlar, Mısır'dan Hicaz'a kadar olan bölgede Beyyûmiyye tarikatının yayılmasını sağladı. Buralardaki Bedeviyye tarikatı mensupları kısa zamanda Beyyûmiyye'ye bağlandılar. Tarikat, kurucusu ve halifeleri zamanında Arabistan, Yemen, Hadramut ve Mâverâünnehir'e yayıldı; oradan İran'a, Fırat ve İndus vadilerine, Hint denizi kıyılarına kadar ulaştı. Beyyûmiyye bugün Mısır'ın en yaygın tarikatlarından biridir.²⁶²

Şinnâviyye kolu Ahmed Bedevî'nin keramet ve ahval sahibi müridi Ömer Şinnâvî'ye; *Halebiyye*, aslen Halep'li olup çocukluğunda Mısır'a gidip orada ilim tahsil eden Şeyh Ahmed el-Halebî'ye; *Sütûhiyye*, Ahmed Bedevî'nin halifelerinden Şeyh Abdurrahman Kebîr Sütûhî'ye; *Alvâniyye* Ahmed Bedevî'nin Mekke'de iken müridlerinden olan Ahmed b. Alvân'a;²⁶³ *Metbûliyye* ise İbrâhim el-Metbûlî'ye nisbet edilir.²⁶⁴

Bedeviyye'nin *Şinnâviyye*, *Halebiyye*, *Beyyûmiyye*, *Sütûhiyye*, *Merzûkiyye* (veya *Merâzikiyye*) kolları bugün Mısır'da varlıklarını sürdürmektedir.²⁶⁵

Mevleviyye

Mevleviyye tarikatının kurucusu Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'dir. Abdurrahman Sâmi Efendi Mevlevî tarikat silsilesinin hem Burhâneddîn Tirmizî ve Bahâeddîn Veled hem de Şems-i Tebrîzî vasıtasıyla Necmeddîn-i Kübrâ'ya ulaştığını ifade etmektedir.²⁶⁶

Desûkiyye

²⁶⁰ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 46.

²⁶¹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 46.

²⁶² Hasan Kâmil Yılmaz, "Beyyûmî", *DİA*, C. VI, s. 99.

²⁶³ Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Seyyid Ahmed Bedevî ve Seyyid İbrahim Desûkî*, İstanbul, 1318, s. 19-20.

²⁶⁴ *DİA*, "Tarikat", C. XL, s. 101.

²⁶⁵ Mustafa Kara, "Bedeviyye", *DİA*, C. V, s. 318.

²⁶⁶ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 46. Mevleviyye hakkında geniş bilgi için bk. Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Silsile-i Meşâyih-i Mevleviyye*, İstanbul, 1318; Küçük, "Mevleviyye", *TTTK*, s. 489-536; Bandırmalizâde, *Mir'atu't-Turuk*, s. 17-19.

Desûkiyye tarikatı İbrahim ed-Desûkî tarafından kurulmuştur. Abdurrahman Sâmî Efendi Desûkî'nin hocalarının Hasan eş-Şazelî, Necmeddîn Mahmûd İsfahânî ve Nureddîn Abdüssamed Natanzî olduğunu ifade edip Desûkiyye silsilesinin Necibeddîn Ali Şirazî, Şihâbüddîn Sühreverdî vasıtalarıyla Hz. Ali'ye ulaştığını eklemektedir. Şernûbiyye ve Âşûriyye tarikatları Desûkiyye'nin kolları olarak zikredilmektedir.²⁶⁷

Şernûbiyye, Mısır'ın Şernûb kasabasında doğan Şehâbeddin Ebü'l-Abbas Ahmed b. Osman eş-Şernûbî'ye nisbet edilir. Tarikat silsilesi Şeyh Muhammed Şehâdî vasıtasıyla Seyyid İbrahim Desûkî'ye ulaşır.²⁶⁸ Bu kol günümüzde Mısır'da faal tarikatlar arasında yer almaktadır. *Âşûriyye* kolu ise Seyyid Salih Âşûr el-Mağribî'ye nisbet edilir.²⁶⁹

Sa'diyye

Sa'diyye tarikatının kurucusu Sa'deddîn el-Cebâvî'dir. Sa'deddîn el-Cebâvî'nin tarikat silsilesi mürşidi Abdüsselâm Şeybânî vasıtasıyla Mezîd Şeybânî, Yunus Şeybânî ile Ebû Medyen Mağribî'ye varmakta ve ondan da sekiz vasıta ile Cüneyd Bağdâdî'ye ulaşmaktadır. Sa'diyye'nin kolları şunlardır: Tağlibiyye, Vefâiyye, Âciziyye, Selâmiyye.²⁷⁰

Şam'ın Ammâre mahallesindeki zâviyenin on dördüncü postnişini Ebû Tağlib Muhammed b. Sâlim'e nisbet edilen *Tağlibiyye* XVI. yüzyılın ortalarında kurulmuştur.²⁷¹

Şam'ın Şâgür mahallesindeki zaviyenin şeyhi Ebü'l-Vefâ İbrâhim b. Yusuf eş-Şâmî'ye nisbet edilen *Vefâiyye* XVIII. yüzyılda kurulmuştur. Ebü'l-Vefâ tarikatı İstanbul'a taşımış ve tarikatın Anadolu'da yayılmasını sağlamıştır.²⁷²

Abdüsselâmiyye, Vefâilik kolu kurucusu Ebü'l-Vefâ eş-Şâmî'den hemen sonra XVIII. yüzyılın başlarında İstanbul'a gelen Abdüsselâm eş-Şeybânî'ye nisbet edilir.²⁷³

Âciziyye kolu Ebü'l-Vefâ eş-Şâmî'nin halifesi Süleyman Âcizî Baba'ya nisbet edilir. Bu kol Balkanlar'da yayılmıştır.²⁷⁴

Bektaşîyye

²⁶⁷ Sâmî, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 46-47.

²⁶⁸ Hocasâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Seyyid Ahmed Bedevî ve Seyyid İbrahim Desûkî*, s. 39-42.

²⁶⁹ Mehmet Demirci, "Desûkiyye", *DİA*, C. IX, s. 212.

²⁷⁰ Sâmî, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s.47.

²⁷¹ Hür Mahmut Yücer, "Sa'diyye", *DİA*, C. XXXV, s. 410; Hür Mahmut Yücer, "Sa'diyye", *TTTK*, s. 231; Hocasâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebü'l-Hasan eş-Şazelî ve Sadettin Cibâvî*, s. 50.

²⁷² Yücer, a.g.m., s. 410; Yücer, "Sa'diyye", *TTTK*, s. 231, 238; Hocasâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebü'l-Hasan eş-Şazelî ve Sadettin Cibâvî*, s. 51.

²⁷³ Yücer, a.g.m., s. 410; Yücer, "Sa'diyye", *TTTK*, s. 231, 257.

²⁷⁴ Yücer, a.g.m., s. 410; Yücer, "Sa'diyye", *TTTK*, s. 231, 253.

Bektaşîyye tarikatı Hacı Bektaş Horasânî tarafından kurulmuş olup, tarikatın silsilesi Hacı Bektaş Velî'nin şeyhi Lokman Horasânî vasıtasıyla Cemâleddîn Tebrizî, Şihâbüddîn Şirâzî, Rukneddîn Sencâsî, Kutbuddîn Ebherî ile Ebû'n-Necîb Sühreverdi'ye ulaşmaktadır. Halvetîlere göre silsile Kadı Vahîdüddîn Ömer el-Bekrî, Muhammed el-Bekrî, Ebû Ahmed Esved, Ahmed Yesevî ile devam edip Yusuf Hemedânî'ye varmaktadır. Ayrıca Sâmi Efendi Yusuf Hemedânî'nin silsilesinin altı vasıta ile Hz. Ebubekir'e ve diğer bir yolla da Hz. Ali'ye ulaştığından da bahsetmektedir.²⁷⁵

Nakşibendiyye

Nakşibendiyye tarikatının kurucusu Muhammed Bahâuddîn Şahî Nakşibend olup tarikatın silsilesi şeyhi Emir Külâl vasıtasıyla Muhammed Baba Semmâsî, Ali Ramitenî, Mahmud İncir Fağnevî, Arif Rivegerî, Abdulhâlîk Guçduvânî'ye varmakta ve bu yol ile Hz. Ebûbekir'e ulaşmaktadır. Sâmi Efendi, Bahâuddîn Nakşibend'in Mevlânâ Celâleddîn Rûmî'nin vefatından otuz yıl sonra doğduğunu eklemektedir.²⁷⁶

Nakşibendiyye'nin kolları şunlardır: Ahrâriyye, Nâciyye, Kâsâniyye, Müceddidiyye, Murâdiyye, Mazhariyye, Melâmiyye-i Nûriyye, Câmiyye, Hâliidiyye.²⁷⁷

Ahrâriyye, Ubeydullah Ahrâr Semerkandî'ye nisbet edilir. Bu kol Ubeydullah Ahrâr'ın halifesi Abdullah-ı İlâhî vasıtasıyla Anadolu'ya getirilmiş ve Anadolu, Orta Asya'dan sonra Nakşibendiyye'nin ikinci büyük merkezi olmuştur.²⁷⁸ İstanbul'da Abdullah-ı İlâhî ile başlayıp Emîr Buhârî ve halifeleriyle geniş muhite yayılan Nakşibendiyye'nin Ahrâriyye kolu kısa sürede Isparta, Akşehir, Kastamonu, Bolu ve Bursa gibi Anadolu şehirlerine de ulaşmıştır.²⁷⁹

Ahmed el-Kâsânî'nin faaliyetleriyle bilhassa Fergana, Semerkant ve Buhara'da temelleri atılan *Kâsâniyye* onun vefatından sonra halifeleri yoluyla Orta Asya, Doğu Türkistan, Kuzey Hindistan, Belh, Şam ve İstanbul'da yayılma imkanı bulmuştur. Dehbîdiyye adıyla da anılan Kâsâniyye'nin yükselişi ve şehirlerde etkinlik kazanması Orta Asya'da Kübreviyye ile Yeseviyye'nin zayıflamasına yol açmış, hatta bu yükseliş diğer bazı

²⁷⁵ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s.47-48. Bektaşîyye hakkında geniş bilgi için bk. Ahmet Yaşar Ocak, "Bektaşîlik", *DİA*, C. V, s. 373-379; Ocak, "Bektaşîyye", *TTTK*, s. 447-479; Bandırmalızâde, *Mir'atu't-Turuk*, s. 22-24.

²⁷⁶ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 48. Bahâuddîn Nakşibend'in ve silsilesindeki diğer isimlerin hayatları hakkında geniş bilgi için bk. Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ*, İstanbul, 1318; Necdet Tosun, *Bahâeddîn Nakşibend: Hayatı, Görüşleri, Tarikatı*, İstanbul, 2015.

²⁷⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 48.

²⁷⁸ Hocazâde, *Hadîkatü'l-Evliyâ*, s. 150; Hamid Algar, "Nakşibendiyye", *DİA*, C. XXXII, s. 337.

²⁷⁹ Necdet Tosun, "Nakşibendiyye", *TTTK*, s. 632; Tosun, *Bahâeddîn Nakşibend: Hayatı, Görüşleri, Tarikatı*, s. 155-188.

Nakşibendî kollarına ancak küçük kasabalarda tutunabilme imkanı vermiştir.²⁸⁰ Bu kolu Anadolu'ya ilk getiren kişi ise Ahmed Sâdık Taşkendî'dir.²⁸¹

Müceddidiyye, İmâm-ı Rabbânî Ahmed-i Sirhindî'ye nisbet edilir. XVII. yüzyılda ortaya çıkan ve Ahmediyye diye de anılan bu kol Nakşîliği Hindistan'ın en faal tarikatlarından biri haline getirmiştir. Hindistan ve ötesinde hızlı bir şekilde yayılan Müceddidiyye birkaç nesil sonra tarikatın diğer bütün kollarının yerini almış ve günümüze kadar varlığını sürdürebilmiştir.²⁸²

Câmiyye, Nakşibendiyye'nin Abdurrahman-ı Câmî'ye nisbet edilen koludur. Fakat bu kol fiilen teşekkül etmemiştir.²⁸³

Hâlidiyye, Mevlânâ Hâlid el-Bağdâdî ile ortaya çıkmış ve bu kol hemen hemen bütün Arap topraklarında, Türkiye'de ve Kürtler'in yoğun olduğu bölgelerde Müceddidîliğin yerini almıştır.²⁸⁴ Kürt bölgelerinde elde ettiği bütün başarılarla rağmen bu bölgelerde çok derin ve tarihî köklere sahip olan Kâdiriyye tarikatını büsbütün gölgeleyememiş hatta bu iki tarikat zamanla birbiriyle kaynaşmış ve birçok yerde hem Nakşî hem Kâdirî âyini icra edilmiştir.²⁸⁵ XIX. yüzyılda Hâlid el-Bağdâdî'nin Anadolu'ya gönderdiği halifeleri vasıtasıyla Nakşibendiyye'nin bu kolu Anadolu'da hızla yayılmıştır.²⁸⁶

Murâdiyye, Murad Buhârî'ye nisbet edilir. Nakşibendiyye-Müceddidiyye'yi Anadolu'ya getiren ilk sûfî diye bilinen Murad Buhârî halkın yanısıra şeyhülislâm, vezir ve paşalardan şeyhler ve medrese âlimlerine kadar toplumun hemen her kesiminden insanlar üzerinde etkili olmuştur.²⁸⁷ Murad Buhârî'nin vefatından sonra bu kol İstanbul ve Şam'da halifeleriyle devam ettirilmiş, İstanbul Eyüp'te kendisi hayattayken adına tesis edilen Murad Buhârî Tekkesi XX. yüzyılın başlarına kadar irşat hizmetine devam etmiştir.²⁸⁸

Mazhariyye, Nakşibendiyye-Müceddidiyye tarikatının Hindistanlı mutasavvıf olan Mazhar Cân-ı Cânân'a nisbet edilen koludur. Mirza Mazhar Nakşibendî-Müceddidî şeyhi

²⁸⁰ Necdet Tosun, "Kâsâniyye", *DİA*, C. XXIV, s. 532; Tosun, **Bahâeddîn Nakşbend: Hayatı, Görüşleri, Tarikatı**, s. 180; Algar, a.g.m., s. 337; Hocazâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ**, s. 153-154.

²⁸¹ Tosun, **Bahâeddîn Nakşbend: Hayatı, Görüşleri, Tarikatı**, s. 278; Tosun, "Nakşibendiyye", *TTTK*, s. 632.

²⁸² Tosun, **Bahâeddîn Nakşbend: Hayatı, Görüşleri, Tarikatı**, s. 208; Tosun, "Nakşibendiyye", *TTTK*, s. 637; Hocazâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ**, s. 150; Algar, a.g.m., s. 338.

²⁸³ Algar, a.g.m., s. 336; Tosun, **Bahâeddîn Nakşbend: Hayatı, Görüşleri, Tarikatı**, s. 135-141.

²⁸⁴ Algar, a.g.m., s. 340; Hocazâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ**, s. 155-156.

²⁸⁵ Hamid Algar, "Halidiyye", *DİA*, C. XV, s. 295.

²⁸⁶ Tosun, "Nakşibendiyye", *TTTK*, s. 652. Halidiyye hakkında geniş bilgi için bk. Abdurrahman Memiş, **Hâlidî Bağdâdî ve Anadolu'da Hâlidîlik**, İstanbul, 2000.

²⁸⁷ Halil İbrahim Şimşek, "Murad Buhârî", *DİA*, C. XXXI, s. 186.

²⁸⁸ Tosun, "Nakşibendiyye", *TTTK*, s. 638.

Nûr Muhammed el-Bedâûnî'ye intisap etmiş; şeyhinin vefatına yakın dönemde kendisine müşid araması tavsiyesi üzerine de Şah Muhammed Zübeyr, Şah Hâfız Sa'dullah ve Muhammed Âbid Sünâmî adlı üç Nakşî-Müceddidî şeyhine daha intisap etmiştir. Böylece Mazhar, Nakşibendî-Müceddidî silsilesinin dört ana kolunu kendi şahsında birleştirmiştir.²⁸⁹

Nûriyye, Nakşibendiyye tarikatının Muhammed Nûrû'l-Arabî'ye nisbet edilen koludur. Melâmîyye-i Nûriyye yahut "Üçüncü Devre Melâmîliği" olarak da bilinmektedir. Bu kol daha çok İstanbul, Batı Anadolu ve Rumeli'de yayılmıştır.²⁹⁰

Sâmi Efendi'nin Nakşibendiyye'nin kolu olduğunu ifade ettiği Nâciyye tarikatı hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgi bulunmamakla beraber bazı eserler bu kolu sadece isim olarak zikretmiştir.²⁹¹

Halvetiyye

Halvetiyye tarikatının kurucusu Ömer Ekmeleddîn Halvetî'dir. Tarikatın silsilesi Ömer Halvetî'nin amcası Ahî Muhammed Hârizm, İbrâhim Zahid Geylânî ve Mimşad Dineverî vasıtasıyla Cüneyd Bağdâdî'ye varmakta ve ondan da Hz. Ali'ye ulaşmaktadır.²⁹²

Abdurrahman Sâmi Efendi, Halvetiyye tarikatının ikinci piri kabul edilen Seyyid Yahyâ Şîrvânî'ye nisbet edilen Şîrvânîyye'nin Halvetiyye'nin bir kolu olduğundan ve tarikat silsilesinin Sadreddîn Hiyâmî, Hacı İzzeddîn, Ahî Mirem Muhammed vasıtasıyla Halvetiyye'nin kurucusu Ömer Halvetî'ye geldiğinden bahsetmektedir. Seyyid Yahyâ'nın müridlerine hilafet verip onları çeşitli şehirlere göndermesiyle tarikatın yayılmaya başladığını ve Halvetiyye'nin İslâm dünyasında geniş bir coğrafyaya yayılmasından dolayı da yüz yetmiş kolunun olduğunu eklemektedir.²⁹³

Bayramiyye

Bayramiyye tarikatının kurucusu Hacı Bayram Ankaravî'dir. Abdurrahman Sâmi Efendi, tarikat silsilesinin Hacı Bayram'ın hocası Hamîd-i Kayserî vasıtasıyla Ali Erdebilî, Sadreddîn Erdebilî, Şeyh Erdebilî ile İbrâhim Zâhid Geylânî'ye vardığını ve ondan sonra devam eden silsilenin Halvetiyye silsilesiyle aynı olup Cüneyd Bağdâdî vasıtasıyla Hz.

²⁸⁹ Hamid Algar, "Mazhar Cân-ı Cânân", **DİA**, C. XXVIII, s. 195; Hocazâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ**, s. 151.

²⁹⁰ DİA, "Melâmîyye", C. XXIX, s. 34; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 815-817. Melâmîyye-i Nûriyye hakkında geniş bilgi için bk. Sâdik Vicdânî, **Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye'den Melâmîlik**, İstanbul, 1338-1340, s. 84-106.

²⁹¹ Hocazâde, **Hadîkatü'l-Evliyâ**, s. 154; Sâdik Vicdânî, **Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye'den Melâmîlik**, s. 84; Bandırmalızâde, **Mir'atu't-Turuk**, s. 26.

²⁹² Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 48-49.

²⁹³ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 48-49. Halvetiyye hakkında geniş bilgi için bk. Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 695-769.

Ali'ye ulaştığını söylemektedir. Sâmi Efendi öte yandan Hâmid Kayserî'nin Bâyezîd Bistâmî'ye ulaşan ikinci silsilesinden de bahsetmektedir. Bu sebeple Bayrâmîyye tarikatı hem Aleviyye hem de Sıddikiyye silsilelerini içermektedir.²⁹⁴

Bayramiyye'nin kolları olarak şu tarikatlar sayılmaktadır: Melâmîyye, Hamzaviyye, Şemsiyye, Tennûriyye, Himmetiyye, İseviyye, Celvetiyye.²⁹⁵

Bayramiyye Hacı Bayram Velî'nin vefatından sonra Akşemseddin'e nisbet edilen *Şemsiyye* ve Ömer Sikkînî'ye nisbet edilen *Melâmîyye* adlı iki büyük asli kola ayrılmış ve esas Bayramiyye tarikatı, Akşemseddin'in kurduğu Şemsiyye-i Bayramîyye adı verilen bu kol tarafından sürdürülmüştür.²⁹⁶

Devre-i Vustâ Melâmîliği yahut "İkinci Devre Melâmîliği" isimleriyle de bilinen Bayramî Melâmîliği, Akşemseddin'in temsil ettiği klasik Bayramiyye'den farklı bir seyir takip etmiştir.²⁹⁷ Bayramiyye'den doğan bir kol olarak kabul edilmekle birlikte tarikat mensupları kendilerini bu tarikatın bir kolu değil tâbi bir devamı olarak görmüşler, Bayramî nisbesinin dışında kendilerini herhangi bir sıfatla nitelendirmemişlerdir.²⁹⁸

Akşemseddin tarafından kurulan Şemsiyye kolu, Osmanlı klasik döneminde oldukça geniş bir alana yayılmış, Anadolu'daki en etkin tarikatlardan biri olmuştur. Şeyhin vefatından sonra oğulları Sâdullah, Fazlullah, Emrullah ve Hamdullah Çelebi, Molla Habib Karamânî ve İbrâhim Tennûrî tarafından temsil edilen bu tarikat, ilerleyen zamanda klasik Bayramîliğin asıl temsilcisi olarak kabul görmüştür. Şemsiyye-i Bayramîyye, Tennûriyye, Himmetiyye, İseviyye gibi şubeleri vasıtasıyla Osmanlı toplumunun farklı kesimleri üzerinde entelektüel bir Bayramî kültürünün yaşamasını sağlamıştır.²⁹⁹

Bayramî-Şemsîlik Akşemseddin'den sonra halifelerinden Kayserili İbrâhim Tennûrî döneminde *Tennûriyye* adını almıştır. Bu şube oğulları Şeyh Ali, Şeyh Lutfullah ve Şeyh Kasım tarafından sürdürülmüştür. Tarikat XVI. yüzyılda İstanbul'da Ebüssuûd Efendi'nin babası İskilipli Şeyh Muhyiddin Muhammed Yavsî tarafından temsil edilmiştir.³⁰⁰

²⁹⁴ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 49.

²⁹⁵ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 49-50.

²⁹⁶ Fuat Bayramoğlu-Nihat Azamat, "Bayramiyye", *DİA*, C. V, s. 269-270.

²⁹⁷ Haşim Şahin, "Bayramiyye", *TTTK*, s. 797.

²⁹⁸ DİA, "Melâmîyye", C. XXIX, s. 30. Bayramî-Melâmîliği hakkında geniş bilgi için bk. Sâdık Vicedânî, *Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye'den Melâmîlik*, s. 34-82; Abdurrezzak Tek, *Bayrâmî Melâmîliği'ne Dair Melâmet Risâleleri*, Bursa, 2007.

²⁹⁹ Şahin, "Bayramiyye", *TTTK*, s. 821.

³⁰⁰ Bayramoğlu- Azamat, a.g.m., s. 270; Mustafa Uzun "İbrâhim Tennûrî", *DİA*, C. XXI, s. 356; Şahin, "Bayramiyye", *TTTK*, s. 822-825.

Tennûriyye'nin *Îseviyye* şubesi asıl adı İlyas Saruhânî olan İbn Âsâ'ya nisbet edilmektedir. İbn Âsâ'nın tarikat silsilesi Mecdüddin Âsâ Saruhânî vasıtasıyla İbrâhim Tennûrî'ye, ondan da Şemsiyye-i Bayramiyye'nin piri Akşemseddin'e ulaşır. Bu kol İbn Âsâ'dan sonra devam etmemiştir.³⁰¹

İskilipli Şeyh Muhyiddin Muhammed Yavsî tarafından İstanbul'a getirilen Bayramiyye tarikatı Bolulu Himmet Efendi'ye nisbet edilen *Himmetiyye* kolu vasıtasıyla temsil edilmiştir. Bayramiyye son dönemlere bu şube vasıtasıyla ulaşmıştır.³⁰²

Bayrami Melâmîliği Hamza Bâlî'den sonra *Hamzaviyye* adını almıştır. Bu tarikat Bursalı Hasan Kabâdûz tarafından devam ettirilerek XX. yüzyıla ulaşmıştır.³⁰³

Celvetiyye ise Aziz Mahmud Hüdâyî tarafından kurulmuş olup tarikat silsilesi Üftâde, Hızır Dede, Akbiyık Sultan vasıtasıyla Hacı Bayram Velî'ye ulaştığından bu tarikat Bayramiyye'nin bir şubesi sayılır.³⁰⁴

Zeyniyye

Zeyniyye tarikatının kurucusu Zeynuddîn Ebû Bekir el-Hâfî'dir. Tarikatın silsilesi ise Zeynuddîn Hâfî'den itibaren Abdurrahman Nûreddîn Mısırî, Cemâleddîn Yusuf Gürânî, Hüseyin Hüsâmeddîn Şimşîrî, Necmeddîn Mahmûd İsfahânî vasıtasıyla Sühreverdiyye tarikatının kurucusu Şihâbüddîn Sühreverdi'ye ulaşmaktadır. Sâmi Efendi, tarikatın Şihâbüddîn Sühreverdi'ye ulaşan başka bir silsilesinin olduğundan da bahsetmektedir.³⁰⁵

Sâmi Efendi ayrıca Zeynuddîn Hâfî'nin şeyhi Abdurrahman Mısırî'nin Zahîrüddîn İsâ el-Mısırî'den de tasavvufî eğitim aldığını ve bu silsilenin Abdusselâm Kalbî ve Ebû'l-Fettah Vasitî vasıtasıyla Ahmed Rifâî'ye vardığını, bu sebeple Zeyniyye tarikatının Sühreverdiyye ile Rifâiyye'yi birleştiren bir tarikat olarak kabul edildiğini eklemektedir.³⁰⁶

Gülşeniyye

Gülşeniyye tarikatının kurucusu İbrâhim Gülşenî (Heybetî)'dir. Gülşeniyye silsilesi İbrâhim Gülşenî'nin müşidi Dede Ömer Rûşenî vasıtasıyla Seyyîd Yahyâ Şîrvânî'ye

³⁰¹ Bayramoğlu- Azamat, a.g.m., s. 270; Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı, "İbn Âsâ", **DİA**, C. XX, s. 91; Şahin, "Bayramiyye", **TTTK**, s. 825-828.

³⁰² Bayramoğlu- Azamat, a.g.m., s. 270; Nurettin Albayrak, "Himmet Efendi", **DİA**, C. XVIII, s. 58; Şahin, "Bayramiyye", **TTTK**, s. 828-831.

³⁰³ Nihat Azamat, "Hamza Bâlî", **DİA**, C. XV, s. 504; Tek, **Bayrâmî Melâmîliği'ne Dair Melâmet Risâleleri**, s. 33.

³⁰⁴ Hasan Kâmil Yılmaz, "Celvetiyye", **DİA**, C. VII, s. 274; Yılmaz, "Celvetiyye", **TTTK**, s. 931.

³⁰⁵ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 50; Reşat Öngören, **Alimlerin Gözdesi Bir Tarikat: Zeyniyye**, İstanbul, 2012, s. 15; Öngören, "Zeyniyye", **TTTK**, s. 852; Bandırmalızâde, **Mir'atu't-Turuk**, s. 29.

³⁰⁶ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 50; Bandırmalızâde, **Mir'atu't-Turuk**, s. 29.

ulaşmaktadır. Gülşeniyye'nin kolu olarak Sezâiyye ve Hâletiyye adlı iki şubesi zikredilmektedir.³⁰⁷

Kaynaklarda Gülşeniyye'nin Sezâi-yi Gülşenî'ye nisbet edilen *Sezâiyye*, Hasan Hâletî'ye nisbet edilen *Hâletiyye* adlı iki şubesinin olduğu; tarikatın Sezâi Efendi'den sonra onun halifeleri tarafından temsil edildiği geçmektedir. Hâletiyye şubesinin kurucusu olarak kabul edilen Hasan Hâletî Efendi ve halifelerine dair yeterli bilgi yoktur.³⁰⁸

Adı Hasan olup "Sezâi"nin kendisine mahlas olarak Niyazî Mısırî tarafından verildiği rivâyet edilen Sezâi-yi Gülşenî, Gülşeniyye tarikatının *Sezâiyye* kolunun kurucusudur. Bu kol daha çok Edirne ve çevresinde yaygınlık kazanmıştır. Kaynaklarda Sezâi'nin şeyhi La'li Mehmed Fenâi Efendi'nin Şâbâniyye, Uşşâkiyye, Gülşeniyye, Sünbülüyye, Nakşibendiyye tarikatlarından icazeti olduğu belirtildikten sonra Sezâiyye'nin Gülşeniyye'nin bir şubesi olarak görünmekle birlikte bu beş tarikatı da içerdiği ifade edilmektedir.³⁰⁹

Sünbülüyye

Sünbülüyye tarikatının kurucusu Sünbül Sinan Yusuf Merzîfonî'dir. Sünbül Sinan'ın tarikat silsilesi şeyhi Çelebi Halife diye meşhur olan Muhammed Cemâl Halvetî ve Muhammed Erzincânî vasıtasıyla Halvetiyye tarikatının ikinci piri Seyyîd Yahyâ Şîrvânî'ye ulaşmaktadır. Sâmi Efendi Cemâl Halvetî'nin Zeyniyye tarikatına da intisâp ettiğini ve Sünbülüyye tarikatının Halvetiyye ve Zeyniyye tarikatlarını birleştiren bir tarikat olduğundan bahsetmektedir.³¹⁰

Ahmediyye

Abdurrahman Sâmi Efendi, Ahmediyye tarikatının Halvetiyye'nin şubeleri arasında orta kol sayıldığını, kurucusunun Ahmed Şemseddîn Marmaravî Sârûhânî olduğunu, Ahmed Şemseddîn'in Allah tarafından pek çok şeyhin terbiyesiyle görevlendirildiğinden kendisine Yiğitbaşı denildiğini ve tarikat silsilesinin Alâeddîn Uşşâkî, İbrâhim Kâmil Kayserî, Muhammed Bahâuddîn Erzincânî vasıtasıyla Seyyîd Yahyâ Şîrvânî'ye ulaştığını ifade

³⁰⁷ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 50. Gülşeniyye hakkında geniş bilgi için bk. Himmet Konur, *İbrâhim Gülşenî: Hayatı, Eserleri, Tarikatı*, İstanbul, 2000; Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 712-713; Hocazâde, *İbrâhim Gülşenî*, İstanbul, 1322; Bandırmalızâde, *Mir'atu't-Turuk*, s. 34-35.

³⁰⁸ Mustafa Kara, "Gülşeniyye", *DİA*, C. XIV, s. 259; Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 714.

³⁰⁹ Himmet Konur, "Sezâi-yi Gülşenî", *DİA*, C. XXXVII, s. 79-80; Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 714; Hocazâde, *İbrâhim Gülşenî*, s. 11-17; Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, s. 229-230.

³¹⁰ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 50-51. Sünbülüyye hakkında geniş bilgi için bk. Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 715-720; Hür Mahmut Yücer, "Sünbülüyye", *DİA*, C. XXXVIII, s. 136-140; Bandırmalızâde, *Mir'atu't-Turuk*, s. 32-34.

etmektedir. Ahmediyye'nin kolları şunlardır: Sinâniyye, Uşşâkiyye, Ramazâniyye, Cerrâhiyye, Mısriyye, Buhûriyye.³¹¹

Ahmediyye'nin *Sinâniyye* şubesi İbrâhîm Ümmî Sinan'a nisbet edilir. Bu kol İstanbul'da açılan üç tekkede tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar faaliyet göstermiştir. Ayrıca bazı Sinânî şeyhleri diğer tarikatlara ait tekkelerde de şeyhlik görevinde bulunmuştur. Tarikat XVI. yüzyılın ortalarından itibaren Balkanlar'da da yayılmıştır.³¹²

Ahmediyye tarikatının dört şubesinden biri olan *Ramazâniyye* Ramazan Efendi'ye nisbet edilir. Tarikat, Ramazan Efendi'nin vefatından sonra Kocamustafapaşa'daki Ramazânî Âsitânesi'nin yanı sıra İstanbul ve Bursa'da açılan tekkelerde faaliyet göstermiş, daha sonraki dönemlerde kurulan şubeleri vasıtasıyla Balkan şehirlerinde de yayılmıştır.³¹³

Ramazâniyye'nin en yaygın şubesi Nûreddin Cerrâhî tarafından kurulan *Cerrâhiyye*'dir. Halvetiyye-i Ramazâniyye'nin bir şubesi olmasına rağmen müstakil bir tarikat gibi kendine mahsus bir usûle sahip olan bu kol Karagümrük'teki pîr evine bağlı zâviye konumundaki birçok dergâhta temsil edilmiştir. Bu dergâhlar vasıtasıyla Cerrâhîlik, Halvetîliğin dünyanın çeşitli coğrafyalarında en fazla yaygın kollarından biri olmuştur. Cerrâhî şeyhleri tarafından tesis edilmiş veya başka bir tarikata bağlı olarak inşa edilip sonradan Cerrâhiyye'ye intikal etmiş İstanbul, Anadolu, Balkanlar, Orta Doğu ve Afrika'da pek çok tekke vardır.³¹⁴

Ramazâniyye'nin Edirneli Mehmet Buhûrî'ye nisbet edilen kolu *Buhûriyye*'dir. Üsküdar'daki Saçlı Şeyh Hüseyin Efendi Tekkesi'nin bir süre Buhûrî Tekkesi olarak faaliyet gösterdiği, daha sonra Sünbüliyye'ye intikal ettiği kaydedilmektedir.³¹⁵

Ahmediyye'nin *Mısriyye* şubesi Niyâzî-i Mısırî'ye nisbet edilir. Tarikatın Bursa Ulucamii'nin güney kısmında Niyâzî'nin sağlığında inşa edilen âsitanesi XX. yüzyılın başlarına kadar faaliyetini sürdürmüş, daha sonra bakımsızlıktan yıkılmıştır. Tarikatın Bursa dışında Selânik, İzmir ve Kahire'de de dergâhları vardır.³¹⁶

³¹¹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 51. Ahmediyye hakkında geniş bilgi için bk. Ahmet Ögke, *Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî: Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İstanbul, 2001.

³¹² A.Azmi Bilgin, "Sinâniyye", *DİA*, C. XXXVII, s. 240; Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 735; Yücer, *Osmanlı Toplumunda Tasavvuf*, s. 198-204; Bandırmalızâde, *Mir'atu't-Turuk*, s. 35-36.

³¹³ Mehmet Cemal Öztürk, "Ramazâniyye", *DİA*, C. XXXIV, s. 440; Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 744-748; Hocazâde, *İbrâhim Gülşenî*, s. 17-20.

³¹⁴ Öztürk, a.g.m., s. 441; Şenay Yola, "Cerrâhiyye", *DİA*, C. VII, s. 417; Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 753-754; Hocazâde, *İbrâhim Gülşenî*, s. 25-26. Cerrâhiyye hakkında geniş bilgi için bk. Mehmet Cemal Öztürk, *Cerrâhîlik*, İstanbul, 2004.

³¹⁵ Öztürk, a.g.m., s. 441; Ceyhan, "Halvetiyye", *Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür*, s. 748-749.

³¹⁶ Mustafa Aşkar, "Niyâzî-i Mısırî", *DİA*, C. XXXIII, s. 167; Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 742-743.

Uşşâkiyye, Hasan Hüsâmeddin Uşşâkî'ye nisbet edilir. Kasımpaşa'da bulunan Hüsâmeddin Uşşâkî Tekkesi Uşşâkîliğin âsitânesi ve pîr makamıdır. XVI. yüzyılın son çeyreğinde Hüsâmeddin Uşşâkî tarafından kurulan bu tekke, tekkelerin kapatıldığı tarihe kadar aralıksız faaliyetlerine devam etmiştir. İstanbul merkezli bir tasavvuf mektebi olan Uşşâkîlik, halifeler eliyle daha çok Ege ve Rumeli'ye doğru yayılır.³¹⁷

Şâbâniyye

Şâbâniyye tarikatı Şâban Kastamonî tarafından kurulmuştur. Tarikatın silsilesi Şâbân Kastamonî'nin şeyhi Hayreddîn Tokâdî vasıtasıyla Muhammed Cemâl Halvetî'ye ulaşmaktadır. Sâmi Efendi ayrıca Şâbâniyye tarikatının Sünbüliyye gibi Halvetiyye ve Zeyniyye tarikatlarını birleştiren bir tarikat olduğundan bahsetmektedir. Şâbâniyye'nin kolları olarak Karabaşîyye, Nasûhiyye, Çerkeşîyye ve Bekriyye zikredilmektedir.³¹⁸

Şâbâniyye tarikatının gelişip yayılması ve kurumsallaşmasına büyük katkısı olan Karabaş Velî tarikatının ikinci pîri sayılır ve kendisine tarikatın *Karabaşîyye* kolu nisbet edilir. Karabaş Velî'nin İstanbul'a gelip tarikatı yayması ve pîr kabul edilmesinin ardından tarikatın merkezi faaliyet gösterdiği Kastamonu'dan İstanbul'a intikal etmiştir.³¹⁹ Şâbâniyye'nin Anadolu ve Arap ülkelerinde zuhûr eden bütün kolları Karabaşîyye'den zuhûr etmektedir.³²⁰

Karabaş Velî'nin İstanbul'da tarikatın yayılmasını sağlayan halifelerinden olan Mehmed Nasûhî Şâbâniyye-Karabaşîyye'nin *Nasûhiyye* kolunun pîridir. Nasûhî Dergâhı, Şâbâniyye'nin İstanbul'daki âsitânesi olmuş ve önemli bir tasavvuf ve kültür merkezi özelliğini tekkelerin kapatıldığı tarihe kadar sürdürmüştür.³²¹

Şâbâniyye tarikatını XVIII. yüzyılda İstanbul, Anadolu ve Balkanlar'da temsil eden Nasûhiyye kolundan, bu yüzyılın sonlarına doğru doğduğu Kastamonu civarında Çerkeş'te, Çerkeşî Mustafa Efendi'ye nisbet edilen *Çerkeşîyye* kolu zuhûr etmiş, bu kol XIX. ve XX. yüzyıllar boyunca etkili olmuştur.³²² Çerkeşî Mustafa Efendi'nin hayatı hakkında kaynaklarda yeterli bilgi bulunmamaktadır. Şâbâniyye müntesiplerince pîr-i sâni kabul edilir. Yetiştirdiği halifelerin faaliyetleri sonucu Çerkeşîyye tarikatı Batı Karadeniz, başta

³¹⁷ Süleyman Uludağ, "Ahmediyye", **DİA**, C. II, s. 171; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 737-738.

³¹⁸ Sâmi, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 51.

³¹⁹ Mustafa Tatcı, "Şâbâniyye", **DİA**, C. XXXVIII, s. 212.

³²⁰ Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 721-722. Karabaşîyye hakkında geniş bilgi için bk. Kerim Kara, **Karabaş Velî: Hayatı, Fikirleri, Risaleleri**, İstanbul, 2003.

³²¹ Tatcı, a.g.m., s. 212; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 723.

³²² Tatcı, a.g.m., s. 212-213.

Ankara ve çevresi olmak üzere Orta Anadolu, İstanbul ve Balkanlar'da yaygınlık kazanmıştır.³²³

Bekriyye, Kutbüddin Mustafa Kemâleddin el-Bekrî'ye nisbet edilir. Kutbüddin el-Bekrî ve yetiştirdiği halifeler tarikatın Halep, Şam, Kudüs, Hicaz, Yemen, Mısır, Trablus, Cezayir, Tunus ve Fas dahil İslâm ülkelerinin çoğunda yayılmasını sağlamıştır.³²⁴

Uşşâkiyye

Uşşâkiyye tarikatının kurucusu Hüsâmeddîn Uşşâkî (Buhârî)'dir. Abdurrahman Sâmî Efendi, Hüsâmeddîn Uşşâkî'nin Seyyid Ahmed Semerkandî'ye intisap etmesinin yanı sıra İstanbul ziyaretinde İbrâhim Ümmü Sinan'dan da icazet aldığını ve tarikat silsilesinin el-Hâc İzzeddîn Karamânî ile devam ettiğini eklemektedir. Uşşâkiyye'nin kolu olarak şu tarikatlar sayılmaktadır: Muslihiyye, Câhidiyye, Cemâliyye, Salâhiyye, Zühdiyye, Rüşdiyye, Hulûsiyye, İrşâdiyye.³²⁵

Uşşâkiyye tarikatının *Câhidiyye* kolu Câhidî Ahmed Efendi'ye nisbet edilir. Şeyhin vefatından sonra oğlu Abdüllatif Efendi tarafından sürdürülmüştür. Tarikatın XVIII. yüzyılda Çanakkale, Bursa, Edirne çevresinde hayli yaygın olduğu, ancak İstanbul'a ulaşamadığı anlaşılmaktadır. Câhidiyye mensupları XIX. yüzyılın başlarından itibaren Câhidî'nin takip ettiği Sünnî çizgiden uzaklaşarak Bektaşîleşmişler ve sayıları giderek azalmıştır. XX. yüzyılın başlarında Câhidiyye tamamen ortadan kalkmıştır.³²⁶

Uşşâkiyye'nin *Muslihiyye* şubesinin kurucusu ise Câhidî Ahmed Efendi'nin halifelerinden Muslihuddin Karamânî'dir.³²⁷ Rumelî ve Güney Marmara boyunca yaygınlaşan Câhidiyye ve Bektâşî etkilerinin görüldüğü Muslihiyye kolları tarikat özelliğini kaybetmiş, Uşşâkiyye'den ayrılmıştır.³²⁸

Uşşâkiyye tarikatının *Cemâliyye* şubesi Cemâleddîn Uşşâkî'ye nisbet edilir. Yaşadığı dönemde İstanbul'da zayıflamaya yüz tutan Uşşâkiyye tarikatını yeniden canlandırdığı için Uşşâkî müntesipleri tarafından tarikatın ikinci kurucusu sayılır. Kaynaklarda Cemâleddîn Uşşâkî'nin ayrıca Halvetiyye'nin Gülşeniyye, Sünbülüyye, Şâbâniyye şubeleriyle Nakşibendiyye tarikatlarına da mensup olduğu ve kendisinde bu tarikatları birleştirdiği

³²³ Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 723-724.

³²⁴ Tatcı, a.g.m., s. 212; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 726.

³²⁵ Sâmî, **Mi'yâru'l-Evliyâ**, s. 51-52.

³²⁶ Nihat Azamat, "Câhidî Ahmed Efendi", **DİA**, C. VII, s. 16; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 741.

³²⁷ Azamat, a.g.m., s. 16; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 741.

³²⁸ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 210.

geçmektedir. Uşşâkiyye tarikatı Cemâliyye şubesi vasıtasıyla son dönemlere kadar ulaşmıştır.³²⁹

Cemâleddîn Uşşâkî'nin çok sayıdaki halifelerinden en tanınmış olanı, damadı ve Fatih'teki Tâhir Ağa Dergâhı şeyhi Selâhaddîn Uşşâkî'dir. Osmanlı'da yaygınlık kazanan bütün tarikatlardan hisse almış olan bu zat *Salâhiyye* şubesinin kurucusudur. Halvetî-Uşşâkîliğin günümüze intikalini sağlayan en önemli halkalarından biridir. Salâhî Uşşâkî diye tanınır. Salâhî'nin en meşhur halifesi bir ara Nazilli müftülüğü yapan Mehmed Zühdü Efendi'dir. Diğer bir halifesi kabri Balçık Baba Tekke'sinde bulunan Mehmed Sâdık Efendi'dir.³³⁰

İrşâdiyye kolu Ahmed Tâlib-i İrşâdî'ye nisbet edilir. Medresede ilim tahsili ile meşgul iken Uşşâkiyye'den Ömer Hulûsi ve Hüseyin Hakkı Efendilerle karşılaşmış; Ömer Hulûsi "Tâlib benim İrşâd senin" diyerek Tâlib-i İrşâdî'yi Hüseyin Hakkı Efendi'ye teslim etmiş, o da bu vazifeye, "Efendim can senin canan senin" diye mukabelede bulunmuştur. Hüseyin Hakkı Efendi'den müstahlef olmuş ve Uşşâkiyye'nin İrşâdiyye kolunu kurmuştur. Kendisinin yirmi bir sene mukim olmayıp Çanakkale ve civarında seyahat ettiği söylenmektedir. Aslen Bektâşî olduğunu, zarardan korunmak kastıyla kendisini Uşşâkî olarak tanıttığını ileri sürenler de vardır.³³¹

Sâmi Efendi'nin Uşşâkiyye'nin kolu olarak zikrettiği *Zühdiyye* Salâhî'nin halifesi Mehmed Zühdü Efendi'ye; *Rüşdiyye* Süleyman Rüştü Efendi'ye; *Hulûsiyye* Ömer Hulûsî Efendi'ye³³² nisbet edilmiş olmalıdır.³³³

Celvetiyye

Abdurrahman Sâmi Efendi, Celvetiyye tarikatının İbrâhim Zâhid Geylânî zamanında "hilâl", Muhammed Üftâde ve Aziz Mahmud Hüdâyî zamanında ise "dolunay" durumunda bulunduğunu ifade eder. Ayrıca tarikatın kurucusu Aziz Mahmud Hüdâyî'nin Mısır'da Kerîmüddîn Halvetî'den tasavvuf eğitimi aldığını fakat asıl terbiyesini Üftâde'nin yanında yaptığını söylemekle beraber Aziz Mahmud Hüdâyî'nin tarikat silsilesinin Hızır Dede

³²⁹ Mahmut Erol Kılıç, "Cemâleddîn Uşşâkî", **DİA**, C. VII, s. 314-315; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 739.

³³⁰ Kılıç, a.g.m., s. 315; Semih Ceyhan "Salâhî Efendi", **DİA**, C. XXXVI, s. 18; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 739-740.

³³¹ Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 226-227; Ceyhan, "Halvetiyye", **TTTK**, s. 741-742.

³³² Ömer Hulûsî hakkında geniş bilgi için bk. Mehmet Şamil Baş, **Aydınlı Bir Uşşâkî Şeyhi Ömer Hulûsî ve Dîvân'ı**.

³³³ Sâmi, **Meslekü's-Sâmiyye**, s. 115; Yücer, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf**, s. 218-222.

vasıtasıyla Hacı Bayram Velî'ye ulaştığını eklemektedir. Celvetiyye'nin kolu olarak Selâmiyye, Hakkıyye, Hâşimiyye tarikatları zikredilir.³³⁴

Selâmiyye, Selâmi Ali Efendi'ye nisbet edilen koldur. Celvetiyye tarikatı XVII. yüzyılda Aziz Mahmud Hüdâyî Âsitânesi'nin yanı sıra Selâmi Ali Efendi'nin inşa ettirdiği tekkelerde faaliyet göstermiştir.³³⁵

Hakkıyye, İsmâil Hakkı Bursevî'ye nisbet edilir. Bu kol gerek Bursa'da, gerekse İstanbul'da bilhassa Hüdâyî Âsitânesi şeyhi Mudanyalı Büyük Rûşen Efendi'den sonra uzun yıllar etkisini sürdürmüştür.³³⁶

Hâşimiyye kolunun kurucusu Bandırmalizâde Mustafa Hâşim Baba'dır. Celvetî âdâb ve erkânını öğrenerek büyüdü, ancak daha sonra Bektâşîliğe meyledip Kaygusuz Abdal Bektâşî şeyhi Hasan Baba'ya intisap etti. Bir ara Bektaşîlere dedebabalık yapmıştır. Hâşim Baba çok yönlü şahsiyeti sebebiyle bir yerde karar kılmamış ve her grup tarafından genellikle dışlanmıştır. Bu yüzden ne Bektâşîler'e Bektâşîliğini ne de Celvetîler'e Celvetîliğini kabul ettirebilmiştir. Hayatının yarısına yakın kısmını irşad ve tarikat hizmetiyle geçirmesine rağmen Celvetî âsitânesi şeyhlerince dışlanması üzerine vefatından sonra mensupları kendisine Hâşimiyye adlı bir tarikat nisbet etmişlerdir.³³⁷

Mısriyye

Mısriyye tarikatının kurucusu Muhammed Mısrî'dir. Abdurrahman Sâmi Efendi, Niyâzî Mısrî'nin Ümmî Sinan'a intisap etmesinden ve tarikat silsilesinin Ümmî Sinan vasıtasıyla Şeyh Ahmed, Şeyh Abdülvehhab Elmalı ve Şeyh Tâlip Ümmî ile Yiğitbaşı Ahmed Şemseddîn'e ulaşmasından bahsetmektedir.³³⁸

Cerrâhiyye

Cerrâhiyye tarikatının kurucusu Nureddîn Cerrâhî'dir. Abdurrahman Sâmi Efendi Nureddîn Cerrâhî'nin şeyhinin Ali Köstendillî olduğunu ve tarikat silsilesinin sekiz vasıta ile Yiğitbaşı Ahmed Şemseddîn'e ulaştığını ifade etmektedir.³³⁹

³³⁴ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 52.

³³⁵ İhsan Kara, "Selâmi Ali Efendi", *DİA*, C. XXXVI, s. 349; Yılmaz, "Celvetiyye", *TTTK*, s. 939-940; Bandırmalizâde, *Mir'atu't-Turuk*, s. 43.

³³⁶ Ali Namlı, "İsmâil Hakkı Bursevî", *DİA*, C. XXIII, s. 104; Yılmaz, "Celvetiyye", *TTTK*, s. 940-941; Bandırmalizâde, *Mir'atu't-Turuk*, s. 44. İsmâil Hakkı Bursevî hakkında geniş bilgi için bk. Ali Namlı, *İsmâil Hakkı Bursevî, Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı*, İstanbul, 2001.

³³⁷ Yılmaz, "Hâşim Baba", *DİA*, C. XVI, s. 406; Yılmaz, "Celvetiyye", *TTTK*, s. 943-944; Bandırmalizâde, *Mir'atu't-Turuk*, s. 45-47.

³³⁸ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 52. Mısriyye hakkında geniş bilgi için bk. Mustafa Aşkar, *Niyâzî-i Mısrî: Hayatı, Eserleri, Görüşleri*, İstanbul, 2005.

³³⁹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 53. Cerrâhiyye hakkında geniş bilgi için bk. Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 751-756.

Bekriyye

Abdurrahman Sâmi Efendi, Bekriyye tarikatının kurucusunun Seyyid Mustafa el-Bekrî es-Siddîk olduğunu ve kendisinin arap ülkelerinde Halvetiyye tarikatını yayan çok değerli bir zât olduğunu zikretmektedir. Mustafa el-Bekrî'nin şeyhinin Hacı Baba diye meşhur olan Edirne'de medfûn Mustafa Bolûvî olduğunu ve silsilesinin Karabaş Velî, İsmâil Çorûmî, Ömer el-Fuâdî, Muhyiddîn vasıtasıyla Şaban-ı Velî'ye ulaştığını eklemektedir. Sâmi Efendi ayrıca Mustafa el-Bekrî'nin Abdülganî Nablusî, Muhammed Bedir Dimyâtî ve Muhammed el-Mekkî gibi çeşitli hocalardan da dersler aldığını ifade etmektedir.³⁴⁰

Bekriyye'nin kolları şunlardır: Hifniyye, Semmâniyye, Derdîriyye, Ezheriyye, Ticâniyye, Sâdiyye, Kemâliyye.³⁴¹

Hifniyye, Muhammed b. Sâlim el-Hifnî'ye nisbet edilir. Halvetiyye tarikatının Şâbâniyye kolunun Bekriyye şubesinin kurucusu Kutbüddin el-Bekrî'ye intisap etmiş ve seyrüsülûkünü onun yanında tamamlayarak hilafet almıştır. Hifniyye tarikatı Ticâniyye, Derdîriyye, Rahmâniyye, Ezheriyye ve Mervâniyye adlı beş kola ayrılmıştır.³⁴²

Derdîriyye, Mısır'ın en önemli âlim ve şeyhlerinden olan Ahmed ed-Derdîr'e nisbet edilen bir koldur. Ahmed ed-Derdîr Şeyh Hifnî'ye intisap ederek ondan Halvetiyye tarikatı hırkasını giymiş, daha sonra şeyhinin halifesi sıfatıyla faaliyet göstermiştir. Çok sayıda olan mürid ve halifeleri ölümünden sonra Halvetiyye'nin Derdîriyye kolunu meydana getirmişlerdir. Sâviyye, Sibâiyye, Vefâiyye adlı üç şubeye ayrılan tarikat daha çok Mısır'da yaygınlık kazanmıştır. Günümüzde Halvetiyye'nin yaklaşık bütün kolları Ahmed ed-Derdîr'e dayanır.³⁴³

Ticâniyye, Ahmed et-Ticânî'ye nisbet edilir. Şeyhi Mahmûd el-Kürdî'den Halvetiyye hilâfeti alıp Halvetî şeyhi sıfatıyla irşad faaliyetine başlamış, mânevî keşfe nâil olup Hz. Peygamber tarafından kendisine irşad yetkisi verildiğini söyledikten sonra hiçbir tarikatla ilgisi bulunmadığını bildirip tarikatına Tarikat-ı Ahmediyye/Muhammediyye adını vermiştir. Bu sebeple Ticânî kaynaklarında tarikatın bir silsilesi olduğu kabul edilmez, silsile Hz. Peygamber ve Ahmed et-Ticânî ile başlatılır. Bu sebeple mensupları Ticâniyye diye anılmaya başlanmış ve bu ad yaygınlık kazanmıştır. Bu kol özellikle Kuzey Afrika'nın en

³⁴⁰ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 53.

³⁴¹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 53.

³⁴² Cengiz Kallek, "Hifnî", *DİA*, C. XVII, s. 478; Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 727; Hocazâde, *İbrâhim Gülşenî*, s. 26-29.

³⁴³ Muhammed el-Celyend, "Derdîriyye", *DİA*, C. IX, s. 169; Ceyhan, "Halvetiyye", *TTTK*, s. 727.

yaygın tarikâtı haline gelmiştir. Senegal, Endonezya ve Türkiye’de de mümessilleri olmuştur.³⁴⁴

Muhammed b. Abdülkerîm es-Semmân’a nisbet edilen *Semmâniyye* kolu Halvetiyye’den bağımsız bir gelişme göstermiştir. Kurucusu Semmân’ın hilâfet aldığı Halvetiyye, Kâdiriyye, Şâzeliyye ve Nakşibendiyye gibi tarikâtları bir araya getirip âyinlerdeki unsurları cemetmeyi hedeflediği için bunların her birinden unsurlar taşıyan bir tarikât hüviyetindeydi. Bu kol Mısır, Sudan, Nijerya, Senegal ve Yemen ile Hindistan, Sumatra ve Endonezya gibi Güneydoğu Asya ülkelerinde yaygınlık kazanmıştır. Muhammed es-Semmân’dan sonra tarikât Tayyibiyye ve Feyziyye olmak üzere iki kola ayrılmıştır.³⁴⁵

Ezheriyye, Muhammed b. Abdurrahman ez-Zevâvî el-Ezherî’ye; *Kemâliyye* ise Mustafa el-Bekrî’nin oğlu ve halifesi olan Kemâleddin Mustafa’ya nisbet edilir.³⁴⁶

Bekriyye tarikâtının bu kolları Mısır, Kuzey Afrika, Suriye, Hicaz ve Yemen’de yaygınlık kazanmıştır.³⁴⁷

Hâliidiyye

Hâliidiyye tarikâtının kurucusu Ziyâeddîn Mevlânâ Hâlid’dir. Tarikatın silsilesi Mevlânâ Hâlid’in şeyhi Abdullah Dihlevî vasıtasıyla Şemseddîn Cân-ı Cânân Mazhar, Muhammed Nuri Bedvânî, Seyfettin Arif, urvetü’l-vüskâ Muhammed el-Masum, müceddid-i elf-i sâni İmam Rabbânî Ahmed Farûkî Sirhindî’ye ulaşmaktadır. Sâmi Efendi, Mevlânâ Hâlid’in Nakşibendiyye’nin yanı sıra Kadiriyye, Sühreverdiyye ve Kübreviyye tarikâtlarından da feyiz aldığını eklemektedir.³⁴⁸

Sâmi Efendi’nin ayrıntılı olarak ele aldığı bu tarikâtlardan başka sadece isim olarak zikrettikleri de vardır. Bunlar: Üveysiyye, Enesiyye, Kemâliyye, Edhemiyeye, A’zamiyye, Sûfiyye, Tayfûriyye, Harrâziyye, Kassâriyye, Nûriyye, Cüneydiyye, Bestâmiyye, Hatiriyye, Hevâriyye, Sehliyye, Hafifiyye, Aşkiyye, Aleviyye, Gazzâliyye, Kuşeyriyye, Vefâiyye, Ebheriyye, Safeviyye, Arîfiyye, Yeseviyye, Kalenderiyye, Şeybâniyye, Sâbiriyye, İbâdiyye, Amûdiyye, Meşîşiyye, Sadriyye, Şuttâriyye, Ayderûsiyye, Nizâmiyye, İfâiyye,

³⁴⁴ Kadir Özköse, “Ticânî, Ahmed b. Muhammed”, *DİA*, C. XLI, s. 131; Ceyhan, “Halvetiyye”, *TTTK*, s. 728.

³⁴⁵ Salih Çift, “Semmân, Muhammed b. Abdülkerîm”, *DİA*, C. XXXVI, s. 497; Ceyhan, “Halvetiyye”, *TTTK*, s. 729; Hocazâde, *İbrâhim Gülşeni*, s. 29.

³⁴⁶ Kerim Kara, “Karabaş Veli”, *DİA*, C. XXIV, s. 370; Ceyhan, “Halvetiyye”, *TTTK*, s. 728-729.

³⁴⁷ İrfan Gündüz, “Bekriyye”, *DİA*, C. V, s. 371; Mehmet Serhan Tayşi, “Cemâliyye”, *DİA*, C. VII, s. 318.

³⁴⁸ Sâmi, *Mi’yâru’l-Evliyâ*, s. 53-54.

Ni'metullahiyye, Mirganiyye, Sabriyye, Gavsıyye, Medâriyye, İdrîsiyye'dir. Sâmi Efendi isimlerini zikrettiklerinin ayrıntılarının ise Harîrizâde'nin *Tıbyânü Vesâil* isimli eserinde bulunduğunu eklemektedir.³⁴⁹ Ancak yukarıda isimleri sayılan Üveysiyye, Tayfûriyye, Harrâziyye gibi bazı yollar ilk dönem sûfilerin temsil ettikleri fırkalar olup bunları müstakil birer tarikat olarak değerlendirmek doğru değildir. Bilindiği üzere tarikatların sistemli bir şekilde kurumsallaşmış olarak ortaya çıkışı VI/XII. yüzyıldan sonradır. Tarikatların faaliyet gösteren daha pek çok kolları bulunmaktadır. Fakat burada sadece Sami Efendi'nin zikretmiş olduğu tarikatları ve kollarını ele almaya çalıştık.

D. Esmâ-i Hüsnâ Yorumu

Abdurrahman Sâmi Efendi'nin kaleme aldığı *Vesiletü'l-Kübra* isimli eseri bir Esmâ-i Hüsnâ şerhidir. O bu eserinde Allah'ın güzel isimlerinin her birini ayrı ayrı ele alarak, ne manaya geldiklerini, insanların karşılaştıkları veya karşılaşacakları birtakım hadiseler, hastalıklar gibi durumlarda bu isimlerden hangilerini okumaları gerektiğini, hangi ismin hangi faydaya yönelik olduğunu ve isimlerin tecellilerinin kişiler üzerindeki etkisini açıklamaktadır.

Sâmi Efendi dünyevî ve uhrevî talep edilenlerin gerçekleşmesinin Cenâb-ı Hakk'ın dualara icâbet etmesiyle meydana geldiğini ifade etmektedir. "*En güzel isimler Allah'ındır. O'na o isimlerle dua edin*"³⁵⁰ âyeti dualarımızın kabul olması ve isteklerimizin gerçekleşmesi için Esmâ-i hüsnâ ile istimdad etmemiz gerektiğini emir buyurmaktadır. İlahi isimlerle istimdad talep etmekle mükellef olduğumuzu dile getiren Sâmi Efendi, peygamberlerin de Esmâ-i Hüsnâ ile istimdatta bulduklarının birçok âyet ile sabit olduğunu belirtmektedir.³⁵¹

Ebû Hureyre'den rivâyete gelen "Allah'ın doksan dokuz isminin olduğu ve bu isimleri ezberleyenlerin cennete girecekleri"³⁵² hadisini dile getiren Sâmi Efendi Esmâ-i Hüsnâ'yı avamın lafz itibariyle ezberleyerek efâl cennetine, havâssın mana ve tahalluk itibariyle ezberleyerek sıfat cennetine, ahassu'l-havâssın ise hakikat itibariyle ezberleyerek isimlerin tecellilerine vuslatla zât cennetine gireceklerinin müjdelendiğini ifade etmektedir. Sâmi Efendi bu sözü edilen müjdenin doksan dokuz sayısına mahsus olmasının sebebinin

³⁴⁹ Sâmi, *Mi'yâru'l-Evliyâ*, s. 54.

³⁵⁰ Araf Sûresi, 7/180.

³⁵¹ Abdurrahman Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, İstanbul, 1334, s. 3.

³⁵² Tirmizî, Daavât, 83; İbn Mâce, Dua, 10; Müslim, Zikir, 2677.

Esmâ-i Hüsnâ sayısına eşit olan cennet derecelerinin bulunuyor olmasından kaynaklandığını ve Rahmân'ın rahmetinden yüz çevirenlerin ve O'nu inkâr edenlerin yüz türlü azabı hak etmelerinin de bu sırdan meydana geldiğini belirtmektedir.³⁵³

Sâmi Efendi Esmâ-i Hüsnâ'nın anlamlarını, özelliklerini ve bununla bağlantılı olarak kulların vasıflanmaları mümkün olan güzel huyları açıkladığı *Vesîletü'l-Kübrâ* isimli eserinde, ilahi isimleri tek tek ele almaktadır.

Allah ismi, Esmâ-i Hüsnânın sultanı mertebesindedir. Bütün Esmâ-i Hüsnâ'yı, fiilleri, sıfatları içine alan Cenâb-ı Hakk'ın zatına mahsus, tekili ve çoğulu olmayan yüce isimdir. Allah isminden kulun nasibi olgun bir müslüman olması, Allah'a tazim, hürmet göstermesi, bedenen ibadet yapması, kalben tevekkül etmesi, ruhen Allah'a yönelmesidir. Sırrı ise Allah'tan alıkoyan dünyalık zevk ve eğlencelere ait duygu ve düşünceleri, bağlılıkları, sevgileri ve muhabbetleri müşâhededen uzak tutmasıdır.³⁵⁴

Sâmi Efendi ayrıca Allah isminin Kur'ân'da iki bin üç yüz altmış defa geçtiğini ve çoğu ulemaya göre bu durumun ismi âzam olmasına delalet olduğunu eklemektedir.³⁵⁵

İmam Gazâlî'ye göre cuma günü bin defa “Ya Allah” ismini zikreden kimse evliyâ zümresine dâhil olur. Ayrıca cuma günü namazdan önce yüz defa bu ismi zikreden kişinin istediği şey yerine gelir. Her gün bin defa bu ismi zikreden kişi ise ilme'l-yakîn derecesine yükselerek selim bir kalbe ulaşır. Bu isim hasta olan kişiye iki yüz defa okunsa hastanın eceli gelmemişse şifa bulur.³⁵⁶

“*Lâ ilâhe illâ Hû*” bütün isim ve sıfatları kendisinde toplayan, hakkıyla ibadete edilmeye en layık zât olan Allah'ı ifade etmektedir. Kelime-i tevhidden kulun nasibi kalben ibadete en layık olan Allah'a itikad etmesi, ruhen istenilmeye en layık olan Allah'a itikad etmesi, sırrın gerçek anlamda sevmeye en layık olan Allah'a itikad etmesidir. Her namazdan sonra yüz defa “*Lâ ilâhe illallah*” diyen kimse gaflet, unutkanlık ve kalp katılığından kurtulur.³⁵⁷

er-Rahman: Âlemdeki bütün mahlûkata nimet vermeği dilemesi anlamında zâtî sıfattır ya da tek tek her nefse nimet bahşetmesi anlamında fiili sıfattır. Kulun bu isimden nasibi fakirlere sadaka vermekle, âlimlere hürmet, amirlere itaat etmekle, büyüklere saygı göstermekle, cahillere öğretmekle, fâsıklara dua ile merhamet etmektir. Bu ismi günde yüz

³⁵³ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 3-4.

³⁵⁴ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 4.

³⁵⁵ Sâmi, *Binay-ı İslâm*, s. 16.

³⁵⁶ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 4.

³⁵⁷ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 5.

defa zikr eden kişinin kalbinde merhamet meydana gelir. Ayrıca iki yüz doksan sekiz defa yazıp üzerinde taşıyan kişi her türlü afetten kurtulur ve vücudu rahmet dairesinde mutlu olur. Zaferan ve misk ile yazılıp eve gömülse o ev sahibinin kötü ahlâkı hayra dönüşür.³⁵⁸

er-Rahîm: Bütün tevhid ehline âhirette nimetler ihsan edici demektir. Bu ismi zikreden veya üzerinde taşıyan kişinin bu isimden nasibi kalbinde yumuşaklığın meydana gelmesidir. Bu ismi iki yüz elli sekiz defa zikreden kişi her türlü tehlikeden kurtulur. Ayrıca yazılıp ağaç köküne dökülse ağacın meyvesi çok olur, yazılıp suda silinerek bir kişiye içirilse yazan kişiye karşı sevgi duyulur.³⁵⁹

el-Melik: Bütün âlemlerde tasarruf sahibi, yoktan var eden, ne zâtında ne de sıfatında hiçbir varlığa muhtaç olmayan bilakis her şeyin ona muhtaç olduğu, bütün mahlûkatın sahibi manasındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın gerçek hükümdar olduğunu bilip, Allah dışındaki her şeyden müstağni olarak, her işinde O'na yönelmesi ve her şeyi O'ndan talep etmesidir. Bu ismi zeval vaktinde yüz defa okumaya devam eden kişinin üzüntüsü ortadan kalkar ve fecirden sonra yüz yirmi defa okuyan ise zengin olur.³⁶⁰

el-Kuddûs: Zatın hudûstan, sıfatın aczden, fiillerin lüzumsuz işlerden uzak ve temiz, kusur ve noksanlıklardan münezze olması manasındadır. Kulun bu isimden nasibi her türlü günahlardan ibadet sayesinde kendisini arındırıp temizlemesidir. Bu ismi günde yüz yetmiş dört defa zikr eden kişi kötü ahlâktan kurtulup güzel vasıflar elde eder. Ayrıca ekmeğe yazılıp yenilse kişinin vücuduna sıhhat, kalbine selamet, ruhuna güzel ahlâk nasip olur. Yine bu zikre devam eden kişi kuds âleminde melekûtun halleriyle muttasıf olur.³⁶¹

es-Selam: Herhangi bir bozulmaya, değişikliğe uğramaktan uzak, kullarını dünyevî ve uhrevî afetlerden kurtarıcı manasındadır. Kulun bu isimden nasibi dünya ve âhîret musibetine sebep olan günah ve isyanlardan sakınmasıdır. Bu ismi her gün yüz otuz bir defa zikr eden kişinin kalbi selîm olur. Bir hastaya okunsa eceli gelmedikçe selâmet bulur. Ayrıca da semâvi afetlerden ve dünya tehlikelerinden kurtulma sebebidir.³⁶²

el-Mümin: Bütün mahlûkatı afetlerden, iyileri âhirette azaptan ve mucizeler vermek sûretiyle peygamberlerini yalandan koruyan manasındadır. Kulun bu isimden nasibi imanını noksanlıklardan muhafaza etmesi ve kendisine sığınanları zarardan korumasıdır. Bu ismi yüz otuz altı defa zikr eden kişi her türlü tehlikeden emin olur, eğer yazıp yanında taşırsa cin

³⁵⁸ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 5.

³⁵⁹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 5.

³⁶⁰ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 5-6.

³⁶¹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 6.

³⁶² Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 6.

ve şeytan şerrinden kurtulur. Ayrıca zikre devam eden kişinin tasdiki tam olur ve ikana ulaşır.³⁶³

el-Müheymin: Her şeyi gören, gözeten ve koruyan manasındadır. Kulun bu isimden nasibi yapıp ettiklerini şeriatle, tarikatle, hakîkatle, mârifetle korumak ve Allah'ın kullarına karşı nezaket ile muamelede bulunmaktır. Bu ismi yüz otuz beş defa tenha bir yerde tam bir taharetle okuyan kişi ulviyet elde edip arzusuna kavuşur, izzet ve şerefi artar.³⁶⁴

el-Azîz: Her şeye gâlip olan, benzeri olmayan, tek, şanı yüce manasındadır. Kulun bu isimden nasibi zelliğin sebep olduğu süflî ahlâktan sıyrılıp izzetin gerektirdiği rûhani nitelikler ile vasıflanması ve sadece Allah'tan yardım istemesidir. Bu ismi kırk gün sabahları doksan defa zikr eden kişi borcundan kurtulup zengin olur ve kimseye muhtaç olmaz. Ayrıca sûrette ve manada izzet sahibi olur, kalbi taklid ve kötülükten kurtulur.³⁶⁵

el-Cebbâr: Bütün işler, rızıklar ve huylar konusunda kullarını dilediği gibi ıslah eden ve hükmünü yerine getiren manasındadır. Kulun bu isimden nasibi Cebbar olan Allah'a karşı her durumda ihtiyacını ve aczini itiraf ederek kendini alçak tutması ve tam bir teslimiyet göstermesidir. Bu ismi kırk gün iki yüz on bir defa zikr eden kişi zulme maruz kalmış, hapsedilmiş ve esir düşmüş olsa kurtulur ve her muradı gerçekleşir.³⁶⁶

el-Mütekebbir: Azamet sahibi, bütün varlıkların her bakımdan Allah'ın büyüklüğü karşısında küçük ve basit olması anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi isyan ve gafleti küçüklük olarak görüp nefsi tezkiye, kalbi tasfiye, ruhu tecelli ve sırrı tahliye ederek azamet sahibi olan Allah'a karşı daima mahviyette bulunmasıdır. Bu ismi zikr edenlerin sûret ve sûretlerinde heybet, maişetlerinde bereket meydana gelir. Düğün gecesi on defa zikr eden kişiler güzel ahlâklı evlat sahibi olurlar.³⁶⁷

el-Hâlık: Her şeyi modeli olmaksızın yoktan var eden manasındadır. Kulun bu isimden nasibi bütün her şeyin Allah'ın tasarrufunda olduğunu müşâhede ederek yüce yaratıcıyı tanımaya çalışmasıdır. Bu ismi gece yarısı zikr etmeye devam eden kişilerin zâhir ve bâtınları nurlu ve parlak olup sıkıntı ve kederden kurtulur.³⁶⁸

el-Bârî: Bütün varlıkları mükemmel bir nizam üzere, hikmeti gereğince herhangi bir uygunsuzluk olmaksızın yaratan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi en küçük bir şeyin

³⁶³ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 6.

³⁶⁴ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 6.

³⁶⁵ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 6-7.

³⁶⁶ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 7.

³⁶⁷ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 7.

³⁶⁸ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 7.

bile Allah'ın hikmetinin gereği olduğunu görmesidir. Bu ismi yedi gün yüzer defa zikir eden kişi ruhen ve bedenen sağlık ve sıhate kavuşur. Ayrıca bu ismi her gün okumaya devam eden kişinin kabir azabından kurtulacağı ve Yüce Allah'ın kendisi için bir melek yaratacağı ve o meleğin kişiyi zulmet ve vahşetten koruyacağı belirtilmiştir.³⁶⁹

el-Musavvir: Yoktan var etmesiyle *Hâlik* ve varlığı maddesi ve modeli olmadan yaratması itibarıyla *Bârî* vasıflarını taşıyanın, mahlukâtı en güzel şekilde tertip eden ve diğerlerinden ayırıp en uygun şekli veren, tasvir eden olması anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi eşyanın sûretinden isimlerin manasını müşâhede, fiilleri keşfetmesi ve yine vasıflarını ayne'l-yakîn (*mu'âyene*) görebilmesidir. Çocuğu olmayan kadın yedi gün oruç tutup iftar vaktinde yirmi bir defa bu ismi zikretse Allah kendisine çocuk ihsan eder. Erkek de üç gün oruç tutup iftar anında yirmi bir defa bu ismi suya okuyup üflese ve onu içse evlat sahibi olur.³⁷⁰

el-Gaffâr: Kulların günahlarını dünyada örten ve azarlamayı âhirete bırakan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi insanların ayıbını örtmesi ve zalimlerin azarlamasını bağışlamasıdır. Bu ismi cuma namazı sonrasında yüz defa zikir edenlere Allah mağfiret eder. Bazı âlimler rızıkında bereket, mal ve evladında hayır isteyen kişilerin günde yetmiş defa “estağfirullahe innehu kâne gaffâra” zikrine devam etmelerini tavsiye etmektedir.³⁷¹

el-Kahhâr: Kuvvet ve kudretiyle bütün varlıkları içinden ve dışından kuşatan, her an kahretmeye muktedir, mağlup edici ve itaat ettirici anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi zayıf kimselere zulüm etmekten kendisini koruması ve Hakk'ın izharı için güç ve kuvvet sarf etmesidir. Bu ismi günde üç yüz altı defa zikredenlerin kalbinden dünya sevgisi çıkar ve Allah'tan başka hiçbir şeye ilgileri kalmaz. Ayrıca güneş doğarken ve gece yarısında zikir edenler düşmanlarına galip gelirler ve düşmanın zulmünden kurtulurlar.³⁷²

el-Vehhâb: Karşılıksız ve sebepsiz olarak, hak sahibi olmadıkları halde yarattıklarına bol bol veren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi insanlara ve diğer bütün yaratılmışlara herhangi bir karşılık ve gaye beklemeden cömert olması ve ikramda bulunmasıdır. Bu ismi günde on dört defa zikir eden kişinin malı çoğalır ve kendisi yüce bir makama ulaşır. Ayrıca duha namazından sonra secdeye gidip Vehhâb zikrine devam eden kimse dünyalık olarak istediği mal ve menfaate sahip olur. Bu ismin bir özelliği de şerîat ehlinin ibadetinin, tarikat

³⁶⁹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 7.

³⁷⁰ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 7-8.

³⁷¹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 8.

³⁷² Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 8.

ehlinin huzurunun, hakikat ehlinin keşfinin ve mârifet ehlinin irfanının artmasına vesile olmasıdır.³⁷³

er-Rezzâk: Rızkı veren manasında olup kendisinden faydalanılan her şeye rızık denir. Maddî rızık cisim ve maddiyatın kesilmesine ve büyüyüp çoğalmasına, mânevî rızık ise ruh ve mânevîyatın tamamlanmasına sebep olana denilir. Aklın ilmi, kalbin keşfi, ruhun müşâhedesi, sırrın muayenesi gibi. Kulun bu isimden nasibi gerçek verenin Allah olduğunu bilip sadece O'na güvenmesi, Allah'ın takdirine rıza göstermesi ve kanaat etmesidir. Güneş doğmadan önce evinin sağ tarafından başlayarak her köşesine “Yâ Rezzâk” diyen kişinin rızkı genişler. Günde üç yüz on beş defa olmak üzere beş gün bu ismi zikir eden kişinin dünyalık istekleri yerine gelir. Yirmi bir gün yemekten önce bu ismi okuyan kişinin ise zihni açılır, anlayışı ince ve kolay olur.³⁷⁴

el-Fettâh: Rahmet, bereket, yardım ve geçim kapılarını açan, nefse tevfik kapısını, kalbe de tahkik kapısını açan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi insanlara yardımı esirgemeyip malını bu hususta harcamasıdır. Sabah namazından sonra elini göğsüne koyup on beş defa bu ismi zikir eden kişinin kalbi aydınlanır, işleri kolaylaşır ve rızık bol olur.³⁷⁵

el-Alîm: Mevcud olan veya olmayan, cüzi, külli, sonsuz olan veya olmayan her şeyi hakkıyla bilen anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın huzurunda olduğunu bilip hayâ etmesi, belaya sabır göstermesi, nimetlere şükretmesi ve hatalara tevbe etmesidir. Bu ismi günde yüz elli defa zikretmeye devam eden kişi mârifetullahıya sahip olur. Evham ve şüpheleri kalkar, ilme'l-yakîn derecesine ulaşır.³⁷⁶

el-Kâbız: Rızkı kesen, canlıların ruhunu alan, kalbi kederle sıkıyan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi malı israf etmekten, ilmi ehil olmayan kişilerden, sırrı nâkis kimselerden, hâli de değer bilmeyen kişilerden sakınmaktır. Bu ismi dört gün dokuz yüz üç defa zikir eden kişi düşmanından kurtulur, kırk lokma ekmek üzerine yazıp kırk gün yese açlıktan emin olur.³⁷⁷

el-Bâsıt: Kullarının ihtiyaçlarını veren, rızıklarını genişleten, nefislerini temizleyip arıtan, kalplerini hidâyete açan, ruhlarına genişlik veren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi güzel ahlâk, cömertlik, insanlar ile iyi ilişkiler kurma ve tevazudur. Bu ismi duha namazından sonra on defa zikir eden kişinin rızkı, ilmi, şerefi ve itibarı artar. Ayrıca ellerini

³⁷³ Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, s. 8.

³⁷⁴ Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, s. 8-9.

³⁷⁵ Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, s. 9.

³⁷⁶ Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, s. 9.

³⁷⁷ Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, s. 9.

semaya doğru kaldırıp yetmiş bir defa zikrederek yüzüne süren kişi ise fakirlikten kurtulup mala-mülke kavuşur.³⁷⁸

el-Hâfiz: Zalim ve kötü kimseleri alçaltan ve zillete düşüren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi bâtilı kıymetsiz görmesi, alçaklıktan inancı sayesinde korunması ve mekri ilahiden emin olmamasıdır. Üç gün bu isimle dua edip dördüncü gün de bir mecliste yetmiş bin defa zikir eden kişi düşmanına galip gelir, savaşta ise zafer kazanır. Ayrıca bir isteğin yerine gelmesi için beş yüz defa okuyan kişi istediği şeyi elde eder.³⁷⁹

er-Râfi: Dostlarını ve takva sahiplerini tevfiik ve takrîb ile yücelten, aziz kılan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Hakk'a itikad edip evliyâullahı yüceltmesidir. Bu ismi zulmünden korktuğu bir kimsenin huzuruna girmeden önce yetmiş defa okuyan kişi zulümden, saldırıdan, hırsızlıktan korunur. Ayrıca gece yarısı üç yüz elli bir defa okuyan kişinin gönlü huzura ulaşır, işleri kolaylaşır, zenginleşir ve isteklerine kavuşur.³⁸⁰

el-Muiz: Dilediği kulunu dünyevî ve uhrevî izzetler ile aziz kılan ve kıymet veren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi dünya ve âhîret üstünlüğü olan ibadetlere sıkı sıkıya yapışarak gerçek izzete kavuşmasıdır. Bu ismi cuma veya pazartesi geceleri akşam namazından sonra yüz kırk defa okuyan kişi heybet ve ihtiram sahibi olur, onun korku ve dehşeti sadece Allah'a karşı olur.³⁸¹

el-Muzil: Dilediği kulunu dünyevî ve uhrevî zillete sebep olacak şekilde hor ve hakîr eden anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi gerçek zilletin günah ve isyanda olduğunu bilip bunlardan kaçınmasıdır. Zâlim ve kıskanç kişinin şerrinden korunmak isteyen kişi yetmiş beş defa bu ismi zikrederek secdeye varsa gayesine ulaşmış olur. Ayrıca ilki pazartesi sonuncusu da perşembe gününe denk gelecek şekilde üç gün oruç tutulsa ve cuma gecesi de her rekatta Fâtiha sûresinden sonra yüz defa "Yâ Muzil" denilmek sûretiyle iki rekât namaz kılınıp düşmanın zelil olması zihne getirilse Allah onları zelil eder.³⁸²

es-Semi: Vasıtasız, cihetsiz bütün sesleri ve kelimeleri işiten anlamında olup Allah'ın kemal sıfatlarındandır. Kulun bu isimden nasibi Hakk'ın emrine muhalefet etmekten sakınarak, kendini kontrol etmesidir. Perşembe günü duha namazından sonra bu ismi beş yüz defa zikreden kişi her ne zaman dua etse duası kabul olur.³⁸³

³⁷⁸ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 9.

³⁷⁹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 9-10.

³⁸⁰ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 10.

³⁸¹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 10.

³⁸² Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 10.

³⁸³ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 10-11.

el-Basîr: Bütün varlıkları vasıtasız olarak gören anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın kendisini gördüğünü bilerek dışını şeriatle süsleyip içini de tarikatle güzelleştirerek ihsan mertebesine ulaşmasıdır. Bu ismi cuma namazından önce üç yüz iki defa zikreden kişinin basîret gözü açılır. Ayrıca pazartesi günü farz ile sünnet arasında sağlam bir itikad ile yüz defa bu ismi zikreden kişi Allah'ın yardımına kavuşur.³⁸⁴

el-Hakem: Hükümünü yerine getirmekte acizlikten münezzehtir olan, mutlak hâkim anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın her şeye hükmeden ve emreden olduğunu bilerek emrine teslim, hükmüne itaatkar ve nefesine hâkim olmasıdır. Bu ismi gece yarısı altmış sekiz defa okumaya devam eden kişi gizli sırlara ve hikmete mazhar olur.³⁸⁵

el-Adl: Hükümünde aşırılığa meyiletmeyen, her varlığa layık olduğu ölçüde varlığını devam ettirme hakkı vermekle adaletini gösteren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi sağlam bir kudrete sahip olmasıdır. Kişi bununla nefisini yenebilme, kalbini dünyaya ait duygu ve düşüncelerden temizleyebilme, amellerini ihlasla yapabilme, ruhunu güzel ahlâkla süsleyebilme, insanlarla ilişkisini sıkıntı, zulüm ve aşırılıktan koruyabilme gücüne sahip olur. Bir kişi cuma gecesi yirmi lokma ekmek üzerine bu ismi yazıp o ekmeği yese bütün mahlûkatın hürmet ve saygısını kazanır.³⁸⁶

el-Latîf: Kullara yumuşaklık ve lütufla muamele edip gizli olan işlerin inceliklerini bilen, kahrında bile lütfü çok anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi niyet ve isteklerinde Allah'tan çekinmesi ve insanlara karşı yumuşak davranmasıdır. Bu ismi her gün yüz otuz üç defa okumaya devam eden kişinin sorunları çözülür, zor işleri kolaylaşır ve Allah'ın lütfuna kavuşur. Yine her gün olmak üzere bu ismi dokuz defa zikreden kişiye ilahi lütuf tecellî eder, rızkı genişler. Ayrıca günde altı yüz doksan üç defa “Bismillâhi'l-Latîf” şeklinde zikreden kişinin her ne isteği varsa yerine getirilir.³⁸⁷

el-Habîr: Bâtînî ve gizli olan kalbi, ruhu, akli bilen, dünyevî ve uhrevî bütün işlerin gizlisinden haberdar olan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi bâtınını tarikat nuruyla düzeltmesi ve parlatması, zâhirini de şeriat sırrıyla kontrol edip temizlemesidir. Bu ismi günde sekiz yüz on iki defa okumaya devam eden kişi ruhânî sırlara, keşiflere nâil olur. Bir kişinin zulmü altında bulunan kimse aynı şekilde zikre devam ederse zulümden kurtulur. Bir kimse uyumadan önce yedi defa “elâ ya'lemu men halak vehüve'l-latîfü'l-habîr”³⁸⁸âyetini

³⁸⁴ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 11.

³⁸⁵ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 11.

³⁸⁶ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 11.

³⁸⁷ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 11.

³⁸⁸ Mülk Sûresi,67/14.

okusa dilediği şeyi ve istihâre ettiği konuyu rüyasında görür. Aynı zamanda nefsini ıslah etmekte sıkıntı yaşayan kişi okusa bu konuda amacına ulaşır.³⁸⁹

el-Halîm: Cezayı hak edene cezasını vermeye kudreti yettiği halde hikmete binaen suçluları cezalandırmayan veya cezalarını geriye bırakan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi gazap ve intikam gibi kötü huyları terk ederek Allah'ın rahmetini elde etmesidir. Bir işte, bir makamda idareci olan kişi her gün seksen sekiz defa bu ismi zikrederse idareciliği rahat bir şekilde devam eder. Ayrıca gül suyuyla yazılıp iş yeri, işte kullanılan âlet ve edevata veya ekili araziye serpilse bereket olur. Eğer gemiye serpilse boğulmaktan emin olunur. Eve serpmekle de her türlü şer ve beladan uzak olunur.³⁹⁰

el-Azîm: Hem zât hemde sıfatları bakımından münezzeh ve mukaddes, her şeyden ulu, herkesten yüce, azamet sahibi anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın büyüklüğü karşısında acizliği ve zayıflığıyla Allah'ın emir ve yasaklarına uyması ve nefsinin kibirden korumasıdır. Bu ismi okumaya devam eden kişinin yaşlıları arasında değeri artar. Ayrıca hasta olan kişiye bin on defa okunsa eceli gelmemişse şifa olur.³⁹¹

el-Gafûr: Kulunu hak ettiği cezadan koruyan, günahlarını örten, hatalarını bağışlayan anlamındadır. İnsanların çoğunu affettiğinde Gafûr, affi çok olduğunda da Gaffâr denilir. Kulun bu isimden nasibi suçlu olanın ayıbını örtmesi ve iyilikle muamele etmesidir. Bu ismi humma için yazıp içmek fayda sağlamaktadır. Ölüm halinde olan ve dili tutulan kimseye Seyyidü'l-İstiğfâr duası yazılıp içirilse dili çözülür ve ölümü kolay olur. Cuma namazından sonra bu ismi yüz defa zikreden kişiye mağfîret edilir. Ayrıca derdi olan kimse bir kâğıda üç satır “Yâ Gafûr Yâ Gafûr Yâ Gafûr” diye yazıp boynuna assa veya ilk kâğıdı yutsa derdinden, ağrı ve sızılarından kurtulur.³⁹²

eş-Şekûr: Emrine itaat eden, yasaklarından kaçınan kullarını öven ve onları pek çok iyiliklerle mükâfatlandıran anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi kendisine verilmiş olan nimetin varlığına ibadetlerine devam ederek şükrünü göstermesi ve bunu alışkanlık haline getirmesidir. Bu ismi her gün beş yüz yirmi altı defa okumaya devam eden kişinin vücudu sağlıklı olur ve o kişi çok mal elde eder. Nefes darlığı çeken ve ağır cüsseli kimse kırk bir defa bu ismi yazıp suyuyla mesh edip bir miktarını da içse şifa bulur, görme zorluğu çeken kişinin gözüne sürülse gözün nuru artar.³⁹³

³⁸⁹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 11-12.

³⁹⁰ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 12.

³⁹¹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 12.

³⁹² Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 12-13.

³⁹³ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 13.

el-Ali: Zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde akılların idrak edebileceğinden yüce, mekan ve cihet bakımından münezzeh anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi dinin yüceliğine muhalif olan süfliyet ve masiyetten kendisini korumasıdır. Bu ismi yüz on defa yazıp başının üzerinde taşıyan kişinin itibarı artar, yolculuğa çıkarken yanında götürse sağlıklı ve emniyetle vatanına döner, fakir olan kimse üzerinde bulundursa zengin olur.³⁹⁴

el-Kebîr: Zât, sıfat ve fiilleri kemâl derecesinde olan, ezeli ve ebedî ulu anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi nefsanî mertebelerden ve onun emmâre, mülhime gibi sınıflarından temizlenerek kalbini itmi'nan, ruhunu sâfiyet, sırrını tevhid-i efal, tevhidi sıfat, tevhidi zât mertebesine ulaştırmasıyla gerçek yüceliği elde etmesidir. Bu ismi iki yüz otuz iki defa zikretmeye devam edip vird edinenlerin mârifeti artar, borçlu kişi zikretse borcundan kurtulur, işten çıkarılmış biri zikretse görevine geri döner. Ayrıca bu isim bir yiyecek üzerine okunup aralarında kırgınlık olan kadın ve erkeğe yedirilse aralarında barış ve huzur olur.³⁹⁵

el-Hafîz: Bütün varlıkları murad ettiği sona ermeden korumada aşırıya gidip birbirine zıt olan şeylerin bazısını bazısından koruyan, kulların amellerini kayıt altına almakla muhafaza eden anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi bedeninin her bir azasını muhafazeden, kendisine emanet edilenlere hıyanetlik etmekten, kul hakkı yemekten ve dini kötü kimseye hedef etmekten korumasıdır. Bu ismi tehlikede olan kişi zikr ederse tehlikeden kurtulur ve kendisine vahşi hayvanların zararı dokunmaz. Ayrıca her gün on defa zikr eden kimseye hiçbir şey zarar vermez. Ateş, su, cin, insan şerrinden, karın ağrısından ve hayvanların zararlarından korunur.³⁹⁶

el-Mukîr: Bedenlerin ve ruhların gıdasını veren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi insanlara cömert davranması, nefsinin hayra yönlendirmesi ve gâfil kimseye nasihatte bulunmasıdır. Oruçlu bir kimse bu ismi yazıp suda ezse ve toprağa döküp koklarsa kendisine gelen güçsüzlük hali kaybolur ve açlık hissetmez. Ayrıca bu isim beş yüz elli defa bir kap suya okunup üzerine de “Mukîr” yazılsa ve yolculuğa çıkan kişi bu sudan içse her türlü tehlikeden korunur, çok ağlayan çocuk içse ağlaması durur.³⁹⁷

el-Hasîb: Kulların her yaptıklarını bilip karşılığını veren ve amellerinden dolayı onları hesaba çeken anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi kötü işler yapmaktan kaçınmak için kendini hesaba çekmesi, yoksul kimselerin ihtiyaçlarını karşılamaya çaba göstermesidir.

³⁹⁴ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 13.

³⁹⁵ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 13.

³⁹⁶ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 13-14.

³⁹⁷ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 14.

Aynı zamanda Allah'tan korkup, O'na karşı haşyet duymasıdır. Akralarından korkan bir kimse bu ismi güneş doğmadan ve batmadan yetmiş defa okusa, akraları arasında emniyet ve dostluk meydana gelir. Ayrıca bu ismi zikredenler düşmandan, hasetçi kişiden, nazardan ve hırsızlık gibi kötülüklerden Allah'ın izniyle kurtulurlar.³⁹⁸

el-Celîl: Her şeyi mükemmel yaratmasıyla celâl ve kemâl sıfatları bakımından münezzeh anlamındadır. Kebîr Allah'ın zâtının kemâlini, Celîl sıfatlarının kemâlini, Azîm zât ve sıfatlarının kemâlini, Alî zât ve sıfatların fiillerinin kemâlini ifade etmek için kullanılmıştır. Kulun bu isimden nasibi kötü ahlâktan kurtulup güzel ahlâk ile değer elde etmesidir. Bu ismi yetmiş sekiz defa zikir eden kişinin meziyeti artar, sözü tesirli olur. Ayrıca bu ismi misk ile yazıp üzerinde taşıyan kimse süflî duygulardan ve nefsin kötü ahlâkından kurtulur.³⁹⁹

el-Kerîm: Karşılık beklemezsizin veren ve sebepsiz hataları affetme ile dereceleri yükselten, şanı yüce anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın rızasını dileyerek gerçek takva sahibi olması ve iyi huylarla vasıflanmasıdır. Yatmadan önce iki yüz yetmiş defa bu ismi zikreden kişi halktan birilerinin yardımıyla Allah'ın ikramına kavuşur.⁴⁰⁰

er-Rakîb: Bütün varlıkları her an ve her şekilde koruyan ve gözeten anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi nefsini, kalbini, amellerini murâkabe etmesi ile günahlardan sakınması ve Allah'ın muhabbetini elde etmesidir. Bu ismi üç yüz on iki defa okuyan kişi çalınmış olan malını bulur, hamile olan okusa doğumu kolay olur, yolcu okusa evladı tarafından emin olur.⁴⁰¹

el-Mucîb: Kulların ihtiyaçlarına ve dualarına cevap veren, sıkıntıda ve çaresiz durumda kalanların yardımına yetişen, hatta kendisinden istenilmeden istekleri veren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın emirlerine ve Peygamberin sünnetine icabet etmesi ve bütün yaratılmışlara karşı iyilikle davranmasıdır. Bu ismi altmış defa zikreden kişinin duası kabul olur ve Allah'ın himayesinde bulunur.⁴⁰²

el-Vâsi: Burhanı, kudreti, ihsanı sonsuz ve geniş olan, ilmi her şeyi kuşatan, ihsanı bol anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi malıyla, davranışlarıyla, sözleriyle insanlara

³⁹⁸ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 14.

³⁹⁹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 14.

⁴⁰⁰ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 14.

⁴⁰¹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 15.

⁴⁰² Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 15.

iltifat etmesidir. Bu ismi yüz otuz yedi defa zikreden kişi kin, haset ve sıkıntılardan kurtulur, rahata ve huzura kavuşur, geniş rızık elde eder.⁴⁰³

el-Hakîm: Takdirinin, iradesinin, yaratmasının ve kudretinin izlerini faydalı ve hikmetli bir şekilde meydana çıkararak, acizlikten uzak hikmet sahibi anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi sözlerinde ve ibadetlerinde Allah'a karşı gelecek kötülüklerden ve günahlardan sakınması ve Allah'a karşı her halde rıza ile mukabele etmesidir. Bu ismi yetmiş sekiz defa zikretmeye devam eden kişi korku ve sıkıntılarından kurtulup hikmet sahibi olur.⁴⁰⁴

el-Vedûd: Kullarına nimet veren, onlardan azabı ve zahmeti kaldıran, yoksul, kimsesiz ve temiz kimselerle muhabbet eden veya velî kullarını zâtî muhabbetle, takva sahiplerine sıfatlarıyla ilgili muhabbetle, müminleri de fiilî sevgisi ile seven anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ı, Rasulullah'ı ve Allah'ın veli kullarını sevip insanlar hakkında hayırlı olanı istemesidir. Bir kişi bir yemeğin üzerine bu ismi bin defa okuyup ondan da eşiyile birlikte yerse aralarındaki muhabbet artar. Günde yirmi defa okuyan kişi insanlar tarafından sevilir, hürmet görür.⁴⁰⁵

el-Mecîd: Zâtında, sıfatlarında, fiillerinde şerefi sonsuz, ihsanı çok, lütfu güzel, mülk ve keremi geniş anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi insanlara güzel davranması, kerem ve şeref elde etmesidir. Ayın birinde, on beşinde ve otuzunda oruç tutup iftarda “Yâ Mecîd” diye zikreden kimse baras hastalığından kurtulur. Ayrıca günde altmış iki defa zikreden kişi şan ve şeref kazanıp açık ve gizli sırlara ulaşır.⁴⁰⁶

el-Bâis: Ölülerini diriltip kabirlerinden çıkararak, peygamberleri ümmetlere gönderen, rızıkları kullara, sırları müride, halleri müşâhede ehline, nurları muâyene ehline veren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi iman edip tamamıyla mahşer günü için himmet, azim, gayret ve istikamet üzere hayatını devam ettirmesidir. Uyumadan önce elini göğsüne koyup yüz defa “Yâ Bâis” diyen kişinin kalbi nurlanır, o kişiye ilim ve hikmet ilham edilir.⁴⁰⁷

eş-Şehîd: Her şeyin dış yüzünü bilen, gören, işiten ve her şeyde tasarruf sahibi olan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ı şühûd mertebesinde görür gibi ibadet ve

⁴⁰³ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 15.

⁴⁰⁴ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 15.

⁴⁰⁵ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 15-16.

⁴⁰⁶ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 16.

⁴⁰⁷ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 16.

hareket etmesidir. Bir baba, itaatsiz çocuğunun veya eşinin alınından bir saç alıp saçın üzerine bin defa bu ismi okusa, asi olan eşi veya çocuğu islah olur, ahlâkı güzelleşir.⁴⁰⁸

el-Hak: Varlığı hiç son bulmadan, hiç değişmeden ve hiç yok olmadan daima sabit olan veya hikmetine binaen eşyayı yaratan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın zât, sıfat ve fiillerinin yanında kendi fiil, sıfat ve zâtını yok kabul ederek gerçek varlığın Hak olduğunu bilmesidir. Dört köşeli bir kâğıdın her köşesine bu ismi yazıp seher vaktinde göğe doğru kaldıran bir kişinin isteği yerine getirilir. “Lâ ilâhe illallahü'l-Melikü'l Hakku'l-Mübîn” zikrini günde yüz defa vird edinen kişiye zenginlik nasip olur. Her gün bin defa “Yâ Hak” diyen kimse ise kötü akıbet ve kötü amelden kurtulur. Ayrıca bir eşyası kaybolan kişi dört köşesine bu ismi yazdığı dört kâğıdın ortasına da kaybettiği eşyasını yazsa ve gece yarısı kalkıp ellerini açıp gökyüzüne bakarak kaybettiğini Allah'tan istese, kaybettiği eşyasını bulur. Eğer bulamazsa da Cenab-ı Hak kendisine daha hayırlısını ihsan eder.⁴⁰⁹

el-Vekîl: Kulların bütün işlerinde onlara kefil olan, yardım eden anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'a tevekkül etmesi ve isteklerinin gerçekleşmesi için çaba gösterip sonucunu Allah'a bırakmasıdır. Bu isim isteklerin gerçekleşmesi, belaların defedilmesi için okunur. Yetmiş altı defa okuyan kişi yangından, suda boğulmaktan, depremden, şiddetli rüzgârdan zarar görmez. Ayrıca okumaya devam eden kişilerin hayır ve rızkı artar.⁴¹⁰

El-Kavî: Zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde acizlikten, zaaftan, yorgunluktan, kusur ve noksanlıktan uzak bir şekilde kuvvet sahibi anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi aczini bilip her konuda Allah'a yönelmesi ve işini O'na havale etmesidir. Bu isim vücutta kuvvetin olması için okunur. Vücudunda takatsızlık veya gayretsizlik bulunan bir kimse her gün yüz on dört defa bu ismi zikrederse zayıflığı ortadan kalkar, himmeti ve kuvveti artar. Eğer zayıf bir mazlum okursa zalimin zulmünden emin olur.⁴¹¹

el-Metîn: Hiçbir madde ve sebebe muhtaç olmayıp zaaf ve mağlubiyetten uzak, dilediğini kudretiyle yerine getiren, çok güçlü anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın kudretini bilmesi, sadece O'na güvenip dayanması ve sadece O'ndan korkup kalbini Cenâb-ı Hakk'a yönlendirmesidir. Bu ismi beş yüz defa okuyan kişinin ibadetinde kalp metâneti hâsıl olur. Haram ve günaha dalmış olan kadın ve erkeğe “Eûzübillah Teâlâ” diyerek bu isim okunsa bu kişiler günah ve çirkin işleri bırakırlar. Ayrıca sütü olmayan

⁴⁰⁸ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 16.

⁴⁰⁹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 16-17.

⁴¹⁰ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 17.

⁴¹¹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 17.

kadınlar için bu isim bir suya okunur ve bu sudan onlara içirilirse Allah'ın izni ile sütleri çoğalır.⁴¹²

El-Velî: Mahlûkatın bütün işlerini üzerine alan, sevk ve idare eden anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi her şeyden uzaklaşarak sadece Allah'a yönelmesidir. Bu ismin fazileti yakınlık ve beraberlik sebebiyle Allah'a kurbiyetin meydana gelmesidir. Cuma günü bin defa “Yâ Velî Yâ Allah” şeklinde zikir eden kişinin isteği yerine gelir. Ayrıca itaat etmeyen eş için okunsa ve yanına girip çıktıkça “Yâ Velî” denilse eş itaatkâr olur.⁴¹³

el-Hamîd: Her bakımdan övgüye daha layık olan yüce ve büyük zât anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın vermiş olduğu nimetlerin sonsuz olması dolayısıyla acziyetini itiraf edip şükrünü ifade etmesi, hâl diliyle veya kâl dili ile olsun Allah'a hamd edip emir ve yasaklara riâyet etmesidir. Günde altmış iki defa zikir eden kişi ahlâkı ve amelleri bakımından övgüye layık olur. Ayrıca sürekli kötü konuşan bir kişinin su içtiği kaseye bu isim yazılsa, o kişinin ağzı düzelir, sözleri güzel olur.⁴¹⁴

el-Muhsî: Sonsuz ilmi ile her şeyi kuşatan ve her şeyin miktarını bilip tek tek sayan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın ihşa sıfatını bilip her davranışını ilâhi murad üzere yerine getirmesi ile gerçek mutluluğu elde etmesidir. Bu isim kalpleri ele geçirmede etkilidir. Hatta bir kimse bu ismi yirmi lokma ekmeğe yirmişer defa okuyup dilediği kişiye bunu yedirse, o kişi emri altına girer. Ayrıca bu ismi cuma geceleri bin defa okuyan kişilerin kıyamet günü hesapları kolay olur ve kitapları sağ taraflarından verilir.⁴¹⁵

el-Mübdî: Her şeyi yoktan vücuda getiren, örneksiz ve mükemmel bir şekilde yaratan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi isimlerin sûretleri olan eşyada Allah'ın kudretini müşâhede ederek ehadiyyette fâni olması ve Hakka'l-yakîne ulaşmasıdır. Hamile olan kişinin karnına eşi şehâdet parmağıyla daire çizip yirmi defa bu ismi yazsa ve okusa çocuğun düşmesinden korunulmuş olur.⁴¹⁶

el-Muîd: Mevcûdâtı yok ettikten sonra tekrar yaratan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi her işinde Allah'a yönelmesi ve kıyamet gününde ahsen-i takvîm ahlâkı üzere kendisine verilen emaneti de yüklenmiş olabilecek şekilde haşrolmaya hazır bir insan-ı kâmil mertebesine ulaşmasıdır. “Yâ Mübdî Yâ Muîd” zikri unutkanlığın giderilmesi için

⁴¹² Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 17.

⁴¹³ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 17-18.

⁴¹⁴ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 18.

⁴¹⁵ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 18.

⁴¹⁶ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 18.

okunmalıdır. Ayrıca günde yüz yirmi dört defa zikreden kişi hayatını gaflet içerisinde geçirmekten kurtulur.⁴¹⁷

el-Muhyî: Dilediğine hayat veren ve kalbi mârifet nuruyla, ruhu mükâşefe nuruyla, sırrı müşâhede nuruyla canlandıran anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi ilâhi ihsan olan hayatını Allah'ın rızası doğrultusunda geçirerek ebedî hayatı elde etmesi ve hayatın geçici olduğunu bilip benliğini ortadan kaldırarak Allah'ın emirlerini yerine getirmeye çalışmasıdır. Bu ismi altmış sekiz defa okuyan kişi mahpus ise hapisten kurtulur ve isteğine kavuşur.⁴¹⁸

el-Mümît: Ölümü yaratan anlamındadır. Cisimleri ruhlardan, kalpleri iman nurundan, ruhları mükâşefeden, sırrı ise müşâhede ve muâyeneden mahrum bırakarak öldüren demektir. Kulun bu isimden nasibi ölümü hatırlaması, masivallaha muhabbetten kurtulup Allah'a muhabbet duyması ve istikamet üzere yaşamasıdır. Kalbi üzerine elini koyup nefsi-i emmârenin ıslahı için dörtyüz doksan defa bu ismi zikr eden kişinin nefsi-i emmâresi itaatkâr olup nefsi-i mutmainneye dönüşür.⁴¹⁹

el-Hayy: Ezeli ve ebedî bir hayat ile diri olup, son bulma ve zaaf gibi noksanlıklardan uzak, hayat sahibi anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi hayvanî hayattan hakkânî hayata yükselmek için vesile olan ibadet ve zikir ile meşgul olmasıdır. Bu ismi üç yüz bin defa zikr eden kişi hiçbir zaman hasta olmaz. Bir kabın içine misk ve gül suyu ile yazılıp hasta olan kişiye üç gün bundan içirilse şifa olur. Ayrıca seher vaktinde bu ismi okuyan kişi insanların kalplerini kazanır.⁴²⁰

el-Kayyûm: Kendi nefsi ile kâim ve mevcut olup, kendi dışındaki her şeyi yaratan, yöneten ve bâki olan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi eserleri, sebeplerini ve her şeyin bir düzen içerisinde varlıklarını devam ettirmelerini açıkça görerek Allah'ın kudretini, ezeli ve ebedî oluşunu, yaratmasını müşâhede etmesidir. Bu ismi yüz elli altı defa zikr eden kişi az uyku uyur ve gafletten kurtulur. Ayrıca yediği yemeğin her lokmasında “Yâ Kayyûm” diyen kişinin midesi nur ile dolar ve bu ruhânî gıda olur. “Yâ Hayyu Yâ Kayyûm lâ ilâhe illâ ente” zikrini kırk defa okuyan kişi dünyevî ve uhrevî büyük faydalar elde eder.⁴²¹

el-Vâcid: Dilediğini istediği anda var edip bulabilen, hiçbir şeye ihtiyacı olmayan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi kimseye muhtaç olmayıp sadece Allah'a güvenip

⁴¹⁷ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 18-19.

⁴¹⁸ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 19.

⁴¹⁹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 19.

⁴²⁰ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 19.

⁴²¹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 19-20.

sığınmasıdır. Yemek yerken her lokmada bu ismi zikreden kişi sağlam bir tevhid inancına, kuvvetli ve nurlu bir kalbe sahip olur.⁴²²

el-Mâcid: Kerem ve nimeti geniş, bol olan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi himmeti Allah'a mahsus kılarak izzet elde etmeye çalışmasıdır. Bu ismi boş ve تنها bir yerde kendinden geçinceye kadar zikir eden kişi uykusunda istediğini görür.⁴²³

el-Vâhid: Zâtında, sıfatlarında, fiillerinde tek olup bölünmeyen, ortağı, benzeri olmayan yüce anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi kalbini Allah sevgisi ile doldurması ve dünya ile alâka ve meşguliyetlerinden ayrılıp ibadet ve taatini artırmasıdır. Bu ismi her gün bin defa okuyan kişinin kalbinden masivallah çıkar.⁴²⁴

el-Ehad: Zâtında ortağı kabul etmeyen, tek olan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Tevhîd-i zâta ulaşmasıdır. Yolculukta tek başına olan kişi bu ismi zikretse kendisine yoldaş nasip olur.⁴²⁵

es-Samed: Kâinatın bütün ihtiyaçlarını karşılayan, her şeyin kendisine muhtaç olduğu, kendisinin ise hiçbir şeye ve hiçbir kimseye muhtaç olmadığı tek varlık anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi her an ihtiyacını bilip Allah'a yönelmesi ve sadece O'na güvenmesidir. Bu ismi seher vaktinde yüz elli defa okuyan kişi iyi hal sahibi olur, haramlardan korunur ve Allah'ın muhabbetini ve rızasını kazanmaya çalışır.⁴²⁶

el-Kâdir: İstedikini vasıtasız olarak vücuda getirmekten aciz olmayan, gücü yeten, dilediği gibi yaratan kudret sahibi anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi üç yüz beş defa okumaya devam etmesi durumunda cismânî ve ruhânî kuvvete ulaşp ibadette tembellikten kurtulmasıdır. Bu ismi abdest esnasında zikreden kişi düşmanın şerrinden korunur.⁴²⁷

el-Muktedir: Kudreti bütün kudretlerin üstünde olan, gâlib anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi her şeyin Allah'ın kudretiyle meydana geldiğini müşâhede ederek tevhîd ve tefrîde ulaşmasıdır. Bu ismi vird edinen kişiler unutkanlıktan ve acziyetten kurtulur. Ayrıca uykudan uyanınca bu ismi zikreden kişi hayırlar elde eder.⁴²⁸

⁴²² Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 20.

⁴²³ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 20.

⁴²⁴ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 20.

⁴²⁵ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 20.

⁴²⁶ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 20.

⁴²⁷ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 20-21.

⁴²⁸ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 21.

el-Mukaddim: Mükâfatta üstün kişilere öncelik veren, hilkat hususunda arzu ettiğini öne alan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi ilahi emre öncelik vermesi ve tazim göstermesidir. Savaş sırasında yüz seksen sekiz defa zikredilse zafer elde edilir.⁴²⁹

el-Muahhir: Ceza konusunda azabı erteleyen, hilkat hususunda arzu ettiğini geride bırakan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah'ın rızasına aykırı olan amelleri ve hareketleri terk etmesidir. Bu ismi zikreden kişilere nasuh tevbesi ve sahîh takva kapıları açılır.⁴³⁰

el-Evvel: Varlığının başlangıcı olmayan, kendisinden önce ve onunla beraber hiçbir şeyin var olmadığı anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi ibadetlerine özen göstermesi, namazını erken vakitte edâ etmesi ve istikamettir. Yolcu olan kişi cuma günleri bin defa bu ismi zikretse vatanına ve akrabalarına kavuşur. Ayrıca çocuğu olmayan kişi dört cuma bu ismi zikretse Allah o kişinin duasını kabul eder ve kudretiyle onu çocuk sahibi yapar.⁴³¹

el-Âhir: Varlığının sonu olmayan, tüm varlıkların hayatı son bulsa da varlığı daimi olan, ezeli ve ebedî olarak değişmekten münezzehtir anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi ebedî huzur kaynağının Yüce Allah olduğunu bilip, ibadete devam ederek, günahlardan korunarak ve güzel ahlâk elde ederek dünya ile alâkalı şeylerden uzaklaşıp Allah aşkına doğru ilerlemesidir. Bu ismi her gün yüz defa okuyan kişinin kalbinden masivallah çıkar. Ayrıca hayırlı amelleri olmayan kişi günde yetmiş defa bu ismi okuduğunda Cenâb-ı Hak o kimsenin amelini salih yapar, akıbetini de hayır ile sonlandırır.⁴³²

ez-Zâhir: Apaçık alâmetler, deliller ve eserlerle varlığı ve birliği aşikâr olan, görünen anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi kâinata ibret nazarıyla bakıp Allah'ın varlığını belgeleyen birçok delili görmesi ve hakîkatı kalbiyle hissederek gerçek muvahhid olup taklitten kurtulmasıdır. Bu ismi vird edinen kişilerin kalbinde velâyet nuru zuhûr eder. İşrak namazından sonra dokuz yüz defa zikreden kişilerin ise gözleri nurlu olur.⁴³³

el-Bâtin: Aklın ve duyunların idrakinden, bütün canlıların nazarlarından gizlenen ve kapalı olan her şeyi bilen anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi kalbindeki sırların Allah'a gizli olmadığını düşünerek riya, gurur gibi kötü huylardan ve gizli, açık her türlü günahlardan kendisini korumasıdır. Günde üç vakit olmak üzere bu ismi zikreden kişi Allah

⁴²⁹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 21.

⁴³⁰ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 21.

⁴³¹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 21.

⁴³² Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 21-22.

⁴³³ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 22.

ile ünsiyet kurar ve her gün otuz üç defa zikreden kişi ilâhi sırlara vâkıf olur. Ayrıca “Yâ Zâhir Yâ Bâtın” diye zikreden kişi şeytânî düşüncelerden kurtulur.⁴³⁴

el-Vâlî: Mahlukâtın bütün işlerini üstlenip idare eden ve her zerreyi kudretiyle kuşatan mutlak hâkim ve mâlik anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi hem kendi hem de başkalarının işlerini idare konusunda Allah’ın velâyetini kabul etmesi ve kalp sükûneti ile O’na güvenip bağlanmasıdır. Bu ismi kırk yedi defa zikreden kişi her türlü afetten korunur. cuma günü bin defa zikreden kişinin her işi kolayca maksadına ulaşır. Ayrıca bu isim bir kap içerisine yazılıp su ile silinse ve o su ev veya tarlaya dökülse her türlü afetten emin olunur.⁴³⁵

el-Muteâlî: Her türlü kusurdan uzak, son derece yüce olan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi çok ibadet etmekle kazanması ve istikamet üzere yükselmesidir. Bu ismi beş yüz elli bir defa zikretmeye devam eden kişiler günah işlemekten kurtulurlar. Altı yüz defa okumaya devam edenler ise bütün bela ve âfetlerden korunurlar.⁴³⁶

el-Berr: Hayırlı kullara iyilikler ulaştıran, merhametli, cömert, ihsanı bol anlamlarına gelmektedir. Kulun bu isimden nasibi anne, baba, akraba, komşu, din kardeşi ve bütün mahlukâta iyilik etmeyi alışkanlık haline getirmesidir. Bu ismi felç olan kişi zikretse bu rahatsızlıktan kurtulur. Ayrıca suya yedi defa okunsa, o sudan içen kişi güzel ahlâk sahibi olur.⁴³⁷

et-Tevvâb: Günahkâr kimselerin tevbesini kabul eden ve onlara ihsan ve yardım ile muamele eden anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi günahlarının çokluğu sebebiyle Allah’ın rahmetinden ümidini kesmeyip tevbe ile hatalarından vazgeçmesi ve insanların hatalarını bağışlayıp özürlerini kabul etmesidir. Bu ismi duha namazından sonra üç yüz defa okuyan kişinin tevbesi kabul edilir ve kendisi tevbesi kabul edilmiş kimseler zümresine dâhil edilir. Saldırıda bulunan düşmana on defa okunsa zulmünden vazgeçer.⁴³⁸

el-Müntekim: Tevbe etmeyenleri uyardıktan ve onlara fırsat verdikten sonra azap eden ve şiddetli cezayı da adaleti ile veren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi nefsinin küçümseyerek ve azarlayarak ibadette ve hayırda tembellikten, kusurdan korunması ve sevmediğini Allah için sevmemesi, Allah için buğz etmesidir. Bu ismi altı yüz otuz defa zikr

⁴³⁴ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 22.

⁴³⁵ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 22.

⁴³⁶ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 22.

⁴³⁷ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 22-23.

⁴³⁸ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 23.

eden kimseye hiçbir düşman zarar veremez. Cenâb-ı Hak zarar vermek için uğraşanlardan intikam alır.⁴³⁹

el-Afiyv: Müminlerin isyanlarından dolayı onları cezalandırmayan, günahlarını silen, affeden anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi insanların hatalarını bağışlaması ve kötü davranışlara iyilikle karşılık vermesidir. Bu ismi yüz elli altı defa zikreden kişiye rıza kapısı açılır. Okumaya devam eden kişinin düşmanı itaat eder. Ayrıca vesveseden kurtulmak isteyen kişi bu ismi zikretmeye devam etse vesveseden kurtulur.⁴⁴⁰

er-Rauf: Kullarına fazlasıyla lütufkâr davranan, onlara şefkat ve yumuşaklıkla karşılık veren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi müminlere şefkat göstermesi, günahkârlar için de istiğfar etmesidir. Çok öfkeli olan kişi bu ismi on defa okusa öfkesi geçer. İsteklerinin gerçekleşmesini arzulayan kişi bu ismi iki yüz yetmiş yedi defa okursa isteği kabul olur.⁴⁴¹

Mâlikü'l-mülk: Bütün mülkün gerçek sahibi, mülkünde dilediği gibi davranan, isterse var eden, isterse yok eden, yüce iradesine asla bir engel olmayan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi her şeyin ödünç ve emanet olduğunu bilip, Allah'a gereği gibi kulluk etmesi ve hakiki mâlik olan Allah'a karşı tevâzu, huşu, teslimiyet ve tevekkül göstermesidir. Bu zikre devam edenler helal mal ile zenginlik elde ederler ve şüpheden kurtulurlar.⁴⁴²

Zü'l-celâli ve'l-İkrâm: Şeref, kemal, ihsan ve ikramın zâtında mevcut olduğu, azamet, büyüklük sahibi anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi nefsinin isyanın zilletinden muhafaza edip kerâmet elde etmesi ve kendisinden daha alt derecede olanlara karşı iyilikle muamele etmesidir. Bu ismi zikreden kişiye üstünlük ve azamet nasip olur. Ayrıca insanlar arasında kıymetli ve şerefli olup kerâmete nail olur.⁴⁴³

el-Muksit: Hükmünde ve fiillerinde âdil ve insafli olan, haksızlık ve zulüm olmaksızın hükmeden anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi işlerinde ve davranışlarında insafî elden bırakmaması ve Allah'ın adaletinden havf etmesi, fazlına karşı ise recâ hali içinde bulunmasıdır. Bu ismi iki yüz sekiz defa zikretmeye devam edenler ibadetlerinde vesveseye sebep olan şeylerden kurtulurlar. Ayrıca ticaret yapanlar okumaya devam ederlerse adalet üzere olurlar ve helal kazanç elde ederler.⁴⁴⁴

⁴³⁹ Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, s. 23.

⁴⁴⁰ Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, s. 23.

⁴⁴¹ Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, s. 23.

⁴⁴² Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, s. 23-24.

⁴⁴³ Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, s. 24.

⁴⁴⁴ Sâmi, *Vesiletü'l-Kübrâ*, s. 24.

el-Câmi: Birbirlerine benzeyen, birbirlerine benzemeyen veya birbirlerinin zıddı olan bütün varlıkları istediğinde bir araya getiren, toplayan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi şeriatle nefsinin tezkiye, tarikatle kalbini tasfiye, hakikatle ruhunu tahliye, mağrifetle sırrını tahliye ederek insânî iyilik ve faziletlerin hepsini kendisinde barındırmasıdır. Bu ismi yüz on sekiz defa zikretmeye devam eden kişiler sevdiklerine ve istediklerine sebepler hâsıl olarak kavuşurlar. Bir şeyini kaybeden kimse “Yâ câmiannâsi liyevmin lâ raybe fihi icma ala dâlleti” diye dua etse kaybettiğini bulur. Bu ismi zikreden kişi evladına kavuşur. Ayrıca duha vaktinde gusül aldıktan sonra semaya bakarak on defa “Yâ Muksit Yâ Câmi” deyip her birinde bir parmağını kapatıp sonra elini yüzüne süren hasret çektiklerine kavuşur.⁴⁴⁵

el-Ganî: Zâtı, sıfatı ve fiillerinde hiçbir şeye muhtaç olmayıp her şeyin her an kendisine muhtaç olması anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi daima Allah’a ihtiyacı olduğunu bilip O’na karşı hürmet göstermesi ve mâsivadan uzaklaşarak ihlâs ile Allah’a yönelip ibadet etmesidir. Hastalık veya musibet için bin altmış defa okunsa musibet ve hastalık ortadan kalkar. Ayrıca bu ismi zikreden kişiler iki cihanda da zengin olurlar.⁴⁴⁶

el-Muğnî: Mahlukâtın her türlü ihtiyaçlarını gideren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi Allah’a güvenip dayanması ve kanaati alışkanlık edinmesidir. Bu ismi her gecesi on bin defa olmak üzere on cuma gecesi okuyan kimse zenginlik elde eder. Ayrıca ailesiyle birlikteyken bu ismi kalben zikreden kişiye karşı onların muhabbeti artar.⁴⁴⁷

el-Mânî: Dinlerde ve bedenlerde görülecek helaki önleyen, yasaklamayı hak edene adaletiyle engel olan ve fesada sebep olan şeylerden koruyan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi kendisini haramlardan muhafaza etmesidir. Bu ismi günde yüz altmış bir defa okuyan kişi dinî ve dünyevî her türlü sıkıntıdan, zarardan kurtulur. Muradı gerçekleşmeyen kişi bu ismi vird edinmesiyle muradına ulaşır. Ayrıca yatarken eşlerden biri okusa aralarında bulunan soğukluk ortadan kalkar.⁴⁴⁸

ed-Dârr: Zararları ve sebeplerini yaratma kudretinde olan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi başına gelen belalara sabretmesiyle Allah’ın seçmiş olduğu kullarından olmayı hak kazanmasıdır. Her cuma gecesi yüz defa bu ismi zikreden kişi Cenâb-ı Hakk’a yakîn olup her türlü sıkıntıdan kurtulur.⁴⁴⁹

⁴⁴⁵ Sâmi, *Vesîletü’l-Kübrâ*, s. 24.

⁴⁴⁶ Sâmi, *Vesîletü’l-Kübrâ*, s. 24-25.

⁴⁴⁷ Sâmi, *Vesîletü’l-Kübrâ*, s. 25.

⁴⁴⁸ Sâmi, *Vesîletü’l-Kübrâ*, s. 25.

⁴⁴⁹ Sâmi, *Vesîletü’l-Kübrâ*, s. 25.

en-Nâfi: Faydalı şeyler ve sebepleri kudretinden lütuf ve keremle zuhûr eden anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi yaratmanın Allah'ın kudretinden olduğunu bilip recâ hali içinde olması, nefse fayda sağlayan ibadete devam etmesi ve zarar veren itaatsizlikten kaçınmaya özen göstermesidir. Bu ismi yolculuk esnasında zikreden kişiler sıkıntılardan, musibetlerden kurtulurlar. Ayrıca gemiye binen kimse yüz defa okusa güvenli bir sahil bulur.⁴⁵⁰

en-Nûr: Kendi nefsinde görünen, başkasını da gösteren, her şeyi izhar eden ve nurlandıran anlamındadır. Nur ikiye ayrılır. Birincisi güneş, ay, yıldırım gibi gözle algılanan nurlar, ikincisi Kur'ân, hidâyet, din, akıl gibi basîretle idrak edilen mânevî nurlardır. Kulun bu isimden nasibi gücü yettiği ölçüde bâtınını nurlandırmaya gayret göstermesidir. Bu ismi günde iki yüz elli altı defa zikreden kişinin kalbi ve basireti nurlu olur. Ayrıca nedeni bilinmeyen bir hastalığa yakalanan kişi yediği yemeğin her lokmasında “Yâ Nûr” derse eceli gelmemişse şifa bulur.⁴⁵¹

el-Hâdî: Kullarından ehassu'l-havâs olanları zâtını tanımaya, havâs olanları sıfatlarını tanımaya, avâm olanları da isim ve fiillerini tanımaya irşad eden anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi hidâyet sebeplerinden riyâzet ve onun telkînine çaba göstermesi, daima esmâyı zikretmesi, samimi bir niyetle ibadete teşebbüs etmesi ve dosdoğru yolu insanlara göstermesidir. Bu ismi günde yirmi bir defa zikreden kişi hidâyet mertebelerine ulaşmış, bâtınî istikamet elde eder.⁴⁵²

el-Bedî: Zâtında, sıfatında ve her işte benzeri olmayan, mahlukâtı yoktan var eden anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi bidatlerden kaçınması ve kudreti kâmil, merhameti her şeyi kapsayan, nimeti sonsuz olan Allah'a dayanmasıdır. Bu ismi yetmiş bin defa okuyan kişinin her türlü isteği gerçekleşir.⁴⁵³

el-Bâkî: Birdenbire yok olmaktan münezzeh, ezeli, ebedî, değişmeyen, daima var olan anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi ibadet, istikâmet, murâkabe ve tevhid mertebelerinde devamlılık göstermesidir. Bu ismi bin defa okuyan kişi her türlü gam, vehim ve endişeden kurtulur. Ayrıca bir konuda kararsız kalan kişi akşamla yatsı arasında bin defa bu ismi zikretse kendisine hayırlı olan nasip olur. Bir nesneden korkan günde yüz defa okusa korkularından kurtulur.⁴⁵⁴

⁴⁵⁰ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 25.

⁴⁵¹ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 25-26

⁴⁵² Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 26.

⁴⁵³ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 26.

⁴⁵⁴ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 26.

el-Vâris: Ezeli ve ebedî mâlik, varlığında yokluğunda sahibi, yaratılmışların hayatı son bulduktan sonra da varlığını sürdüren, her şeyin dönüşünün kendisine olduğu, tüm varlıkların gerçek sahibi anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi güzel ahlâk ve ameller ile bâkî olanı fânî olana tercih etmesidir. Günde yedi yüz yedi defa bu ismi zikreden kişi hayretten kurtulur. Gün doğmadan önce zikreden kişinin vücuduna hiçbir hastalık isabet etmez.⁴⁵⁵

er-Reşîd: Hiç kimseye danışma ihtiyacı duymayıp her şeyi sonsuz hikmetiyle en güzel biçimde var eden, kullarını doğru yola ileten, insanlara maslahatlarını gösteren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi dinî ve dünyevî isteklerinde sevabı esas alması ve âhiret mutluluğu için çalışıp çabalamasıdır. Yatsı namazından sonra yüz defa bu ismi zikreden kişinin ameli makbul olur. Ayrıca günde beş yüz on dört defa zikreden tarikat, istikâmet ve rızada raşit ve mürşit olur. İşlerinde sürekli hata yapan kişi bin defa okusa hatalarından kurtulur, işleri düzene girer.⁴⁵⁶

es-Sabûr: Bütün âsilere layık oldukları cezayı hemen vermeye gücü yettiği halde onları cezalandırmada acele etmeyen, onlara mühlet veren anlamındadır. Kulun bu isimden nasibi ibadete devam etmeye, günah işlememeye, dünyayı terk etmeye ve musibete sabretmesi ve kâmil bir imana, bol ihsana nail olmasıdır. Bu ismi gün doğmadan önce yüz defa zikreden kişiye bela ve musibet gelmez. İki yüz doksan altı defa zikreden kişiye sabr-ı cemîl ihsan olur ve sabredenlerin derecesine ulaşmasıyla iki cihan saadeti elde eder. Ayrıca vücudunda bir hastalık olan kişi otuz üç defa zikretse şifa bulur.⁴⁵⁷

Sami Efendi ayrıca konuyla ilgili eserinin sonunda aşağıdaki kaside ile Esmâ-i Hüsnâ'nın tamamını anlamlarıyla özet olarak ele almaktadır:

Sana mahsûs ulûhiyet ilahe'l-âlemîn Allah

Şerîkin yok nazîrin yok penâhu'l-âlemîn Allah

Vücûdî eyleyen ihsân bir ismindir senin Rahman

Çû sensin âleme Mennân ve Deyyân ve Muîn Allah

Havâssa hep Rahîm sensin ehasssa hem Rauf sensin

Bi-küllî şey'in Alîm sensin Kerîmü's-sâilîn Allah

⁴⁵⁵ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 26-27.

⁴⁵⁶ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 27.

⁴⁵⁷ Sâmi, *Vesîletü'l-Kübrâ*, s. 27.

Senindir mülk ve melekût Selâm ismin selîm ile
Çû Kuddûs'sün mukaddes kıl nakâisden hemîn Allah
Ki Mü'minsin emîn ile Müheymin'sin Muîn ile
Azîz'sin Sen hasîn ile dû âlemde Metîn Allah
Sen Evvel Cebbâr ve Kakhâr'sın Mütekebbir Musavvir'sin
Ridâ, kibriyâ ki vasf eder arş u zemîn Allah
Ki Cebbâr'sın senin ceberût ki Kakhâr'sın senin azamût
Yedinde mülk ve melekût ki za'l-kadri'l-mübîn Allah
Eden temyîz a'yânı sıfatındır senin Bârî
Musavvir sensin her varı ki hayru'l-hâlikîn Allah
Ki feyzin âleme sârî Muhît'dir ilmin esrârı
Müfîz'sin cümle envârı ki hayru'l-hâfîzîn Allah
Muallâ rütbe-i zâtın mukaddes cümle evsâfın
Münezzeh cümle ef'âlin abesden zü'l-kemâlullah
Semî'sin sır ile cehrî Hakîm'sin hikmetin mahfî
Latîf'sin eyleyip lutfu umûma zü'n-nevâlullah
Habîr'sin cümle esrârı Rakîb'sin cümle etvârı
Müzil'sin sâhib-i kübrâ dû âlem zü'l-celâlullah
Şekûr'sun nimetin bî-had, Halîm'sin rahmetin bî-'add
Azîm'sin Sen ebed sermed ezelden bî-misâlullah
Aliyy'sin yok sana mekan ki dâimsin bilâ zaman
Ki sensin külle yevm şe'n Cemîl ve zü'l-celâlullah
Şehîd'sin küllü şey şâhid, Kebir'sin hep sana sâcid
Ki sensin Dâim ve Muhyi ezelden bî-zevâlullah
Ki sensin Bâkî ve Âdil ki senden gayrisi zâil

Ki sen Hak'sın sivâ Bâtıl ki memdûd zilâlullah
Ki Evvel'sin bidâyetsiz ki Âhir'sin nihâyetsiz
Ki Bâtn'sın sirâyetsiz ki Zâhir her kemâlullah
Umûma tâibe Tevvâb umûma tâlibe Vehhâb
Olur mu nimetin hesap, edersin ibtizâlullah
Ki sensin Hayy ve'l-Kayyûm ki Dâimsin veya Deyyûm
Ki sensin âlim-i ma'dûm Ferîd Müte'âlullah
Sunûf-ı mümkün Kâdir, Samed'sin cümleye bâhir
Ki Vâcid Mâcid ve Sâtir dû âlemde Şekûrullah
Bi-lâ ifrâd ve't-tefrîd heme mâhiyete Muksıt
Ki sensin Câmi' ve Mu'tî li-küllî şey'in nûrullah
Ki ehli hayra Mün'im'sin şerîre Müntakim sensin
Ki Gaffâr ve Kerîm sensin 'usâta hep gafûrullah
Mücîb ve Kâbiz ve Bâsıt, Mukaddim hem Muahhir'sin
Ki Fettâh, Müdebbir'sin li-izhâri'l-umûrullah
Ganî sensin Velî sensin, Bedî-i halkın Refî' sensin
Ki sensin Kâfi ve Dâfi' li-envâ'îş-şurûrillah
Hamîd'sin her hısâlinde Mecîd'sin her kemâlinde
Mu'îd sensin me'linde li ashâbi'l-kubûrillah
Vekîlü'l-mütevekkilîn, Celîlü'l-mütezellilsin
Delîlü'l-mütedelilsin li envâ'is-surûrillah
Sabûr sensin Mucîb şânın, sıfatındır senin Vâhid
Ehad zâtın bi-dûn (?) refî'id-derecâtillah
Hafîz'sin her mehâlikden Hasîb'sin her mesâlikden
Mukît'sin her sivâlikden celîlü'l-beyyinâtillah

Hedy senden ki sensin Hâdi, Reşîd sensin senin irşâd
Ki sensin Vâris-i eşhâd Bedî'ü'l-kâinâtillah
Bir ism-i a'zâmın hakkı, Habîb-i Ekremin aşkı
Atâ et nur-ı tevfikî bi-esrârı sıfâtillah
Umûm kullarına her an dilediklerin et ihsan
Bu Sâmi-i ahkara gufrân visâl-i nuruzâtillah⁴⁵⁸

E. Bazı Sûre, Âyet Ve Duaların Özellikleri

1. Sûreler

Abdurrahman Sâmi Efendi sûrelerin faziletlerini açıklamadan önce “Besmele”nin sırlarını ele almaktadır. Maddeler halinde ele aldığı özellikler şu şekildedir:

1. Bir kişi her çeşit isteği için besmeleyi yedi yüz seksen altı defa okusa ve buna yedi gün devam etse bütün isteklerine kavuşur.
2. Yatarken yirmi bir kere okunsa her türlü kötülükten, hırsızlıktan, yangından, ani ölümden emin olunur.
3. Bir zalimin veya düşmanın yüzüne elli bir kere okunsa o kişinin şerrinden emin olunur.
4. Güneş doğarken güneşe doğru altı yüz kere okunup altı yüz kere salavât getirilse beklenmedik bir yerden zenginlik elde edilir.
5. Yedi yüz seksen altı kere suya okunup sevgisi kazanılmak istenilen kişiye içirilse derhal muhabbeti elde edilir, vesvese sahibi içse vesveseden kurtulur, şüursuz kimse içse akli yerine gelir, hafızası zayıf olan içse zeki olur ancak güneş doğarken ve yedi sabah içmek gerekir.
6. Sabah namazından sonra iki bin beş yüz kere okunursa okuyan kişinin keşfi açılır ve kâinât ile ilgili olacak olayları rüyasında görür.
7. Bir tabak içine kırk defa yazılıp su veya zemzemle silindikten sonra suyu hastaya içirilse ne tür rahatsızlığı varsa şifa bulur.

⁴⁵⁸ Sâmi, **Vesîletü'l-Kübrâ**, s. 28-30.

8. Bir kağıda otuz beş kere yazılıp bir eve asılsa o evden her türlü şer uzak olur, cin ve insan kötülüğü dokunmaz, dükkana asılsa ticaret artar.

9. Muharrem'in birinci günü yüz otuz defa yazılıp üstünde taşınsa, onu taşıyan kimseye ve akrabasına ömrü boyunca hiç musibet gelmez.

10. Evladı yaşamayan veya evlattan mahrum olan kimse için yüz defa yazılıp nüsha edilse o kişinin evladı olur ve uzun bir ömür yaşar.

11. Yüz kere yazılıp tarlaya gömülse tarlanın bereketi artar.

12. Yetmiş kere yazılıp ölen kimsenin kefenine konulsa Münker Nekirin korkusundan ve kabrin azabından emin olunur.

13. Kurşun üzerine yazılıp oltaya bağlansa av bereketli olur.

14. Yirmi bir kere yazılıp “Selâmun alâ Nûhin fil âlemîn” âyet-i kerîmesi hurûf-ı mukatta ile yazılarak su ile ezilse ve suyu zehirlenen kimseye içirilse o kişi iyileşir.

15. Besmele yazılıp her gün kırk defa aynaya bakılarak Âli İmrân sûresinin 26.âyeti okunsa, okuyan kişi kısa zamanda zengin olur, zarurettten kurtulur.

16. Rahmânirrahîm elli kere yazılıp üzerine yüz elli kere besmele okunsa onu taşıyan kimsenin her isteği gerçekleşir.

17. On dört gün oruç tutup o süre zarfında da her namaz sonu bin besmele okunsa, okuyan kişi rûhânî varlıklarla görüşür.

18. Yüz doksan kere yazılıp nüsha edilse ve savaşa giden kimseye verilse o kişiye silah tesir etmez hatta hasta dahi olmaz.

19. Yedi badem üzerine bakır iğne ile Rahîm ismi şerîfi yazılıp, her badem üzerine üç yüz otuz bir defa okunarak bir kimseye yedirilse, yiyen kimsenin yedirene ziyadesiyle muhabbeti olur.

20. Besmele bir daire içine sekiz kere yazılıp etrafına da “*Vellezîne meahû eşiddâû*”⁴⁵⁹ âyeti yazılrsa ve nüsha edilip taşınrsa taşıyan kimseyi herkes sever, herkese güzel görünür, herkesin muhabbet ve hürmetine layık olur.⁴⁶⁰

Abdurrahman Sâmi Efendi Fâtiha sûresinin maddî ve manevî sıkıntı, hastalık, dert ve kederlere karşı barındırdığı sırları maddeler halinde şu şekilde saymaktadır:

1. Bir kimse yatarken Fâtiha sûresi ile muavvizeteyni okursa ölümden başka her türlü musibetten kurtulur.

⁴⁵⁹ Fetih Sûresi, 48/29.

⁴⁶⁰ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 4-6.

2. Kuran-ı Kerîm'in fe harfi olmayan sûresi Fâtiha'dır. Kişiyi her türlü afetten korur. Eğer kırk defa yazılıp suda silinse ve o su hastaya içirilse veya yüzüne ve ellerine sürülse bin türlü derde deva olur.

3. Tehlike anında on dokuz defa okuyan kişi tehlikeden kurtulur.

4. Fâtiha sûresinin harflerinin sayısı kadar bu sûreyi cuma günü yazan kişi cin, insan, hayvan ve ateş gibi şerlerden emin olur.

5. Sûre yazılıp yağmur suyuyla silinerek birine içirilse, o suyu içen kişi her hastalıktan, kalp sıkıntısından ve şiddetli korkudan kurtulur.

6. Misk ile kase içine yazılıp yağmur suyuyla silinerek sürmeye ilave edilse görme duyusu zayıf olan kişiye şifa olur.

7. Bu sürmeye beyaz horoz ve siyah tavuk odu ilave edilse bunu kullanan kişi rûhânî varlıkları görür.

8. Temiz bir kâseye yazılıp gül suyuyla silinip kulağa damlatılsa ağrısı geçer.

9. Bir isteği olan kişi iki rekat namaz kılar ve namazın her rekatında yedi Fâtiha sûresi ve üç İhlas sûresi okur, namaz sonunda da dua ederse duası kabul olur.

10. Günde yüz kere Fâtiha sûresini okumaya devam eden kişi her türlü kötü ahlâktan kurtulur, her çeşit isteğine ulaşır ve malı-mülkü artar.⁴⁶¹

Sâmi Efendi sûre başlarında bulunan elif, lam, mim, sad gibi harflerin de faydalarını belirtmektedir. Bu harflerin yazılıp su ile silinerek içildiğinde zehirlenen kişiye şifa olduğundan, bu harfler zikredilerek dua edildiğinde yapılan duanın kabul olduğundan, hastaya okunduğunda hastanın iyileştiğinden, tehlike anında okunduğunda ise kişiyi tehlikeden kurtardığından bahsetmekte ve sonrasında sûrelerin faydalarını tek tek şu şekilde ele almaktadır.⁴⁶²

Bakara sûresi her türlü ruhânî hastalıklar için üç defa okunmalı veya nüsha edilmelidir. Âli İmran sûresi borçtan kurtulmak ve zenginlik için üç defa okunmalıdır. Nisâ sûresi akraba arasındaki soğukluğu kaldırmak için okunmalıdır. Mâide sûresi her türlü zarûreti ortadan kaldırmak için yedi defa, En'am sûresi önemli istekler için dört defa okunmalıdır. Â'raf sûresi dareyn saadeti için okunmalıdır. Enfâl sûresi zindan, iftira ve musibetten kurtulmak için yedi defa okunmalıdır.⁴⁶³

⁴⁶¹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 6-7.

⁴⁶² Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 7.

⁴⁶³ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 7

Tevbe sûresi her türlü şerden kurtulmak için yedi defa okunsa ve ezberlense o yere hırsız girmez. Yunus sûresinin yazılması, nüsha edilmesi veya suyunun içilmesi düşmanları yenmek içindir. Hûd sûresi zalimlerden intikam almak için üç defa okunmalıdır. Yusuf sûresi izzet ve saadet elde edip, bahtın açılması ve devlet büyüklerinden ihsan elde etmek için, Ra'd sûresi düşmanı perişan etmek için okunmalıdır. İbrahîm sûresi güzel ahlâk için on defa, Hicr sûresi ticaret için üç defa, Nahl sûresi fitne ve fesadın ortadan kalkması için on defa okunmalıdır.⁴⁶⁴

İsra sûresi hilekâr kimsenin hilesinden kurtulmak için ve dili tutulan kişinin konuşması için misk ve zaferanla yazılıp içilse fayda sağlar. Kehf sûresi her türlü fitneden ve musibetten emin olmak için okunmalıdır. Meryem sûresini kırk bir defa okuyan kimse yoksulluktan kurtulur ve zengin olur. Tahâ sûresini yirmi bir defa okuyan kişinin kısmeti açılır. Cuma geceleri okumaya devam eden kadın veya kızın nasibi hemen açılır. Enbiyâ sûresini her türlü tehlike ve korku anında okuyan kişi kaygıdan kurtulur.⁴⁶⁵

Hac sûresi mahşer ve âhiret korkusundan emin olmak için, Mü'minun sûresi kişinin kendisini düzeltmesi için, Nûr sûresi vesveseyi gidermek, yakîni arttırmak ve imanı kemale erdirmek için, Furkan sûresi düşmanın perişan olması için, Şuara sûresi zarardan korunmak için, Neml sûresi her çeşit zulüm ve saldırıdan kurtulmak için, Kasas sûresi azaptan, esaretten ve mihnetten kurtulmak için okunmalıdır.⁴⁶⁶

Ankebut sûresi şuuru kapalı olan kişiler için okunduğunda okunan kişiye şifa olur. Rûm sûresi savaş sırasında üstün gelmek için okunmalıdır. Lokman sûresi iç hastalıklar için yedi defa okunmalıdır. Secde sûresi yazılıp bir şişe içine konulsa ve bir eve asılrsa o ev her türlü afetten korunur. Azhab sûresi nasip, kısmet, bereket için yedi defa okunmalıdır. Fâtır sûresi cinlerin isabet etmemesi için okunmalıdır. Yasin sûresini her türlü istek için yetmiş defa okumak büyük bir iksirdir. Ayrıca yazıp taşıyanların gönlü sıkıntıdan kurtulur.⁴⁶⁷

Sâffât sûresi bereket ve rızık için, Sâd sûresi zararlı hayvanların şerrinden kurtulmak için, Zümer sûresi halk içinde aziz ve muhterem olmak için okunmalıdır. Mü'min sûresi sultanın şerrinden emin olmak için yedi defa okunmalıdır. Fussilet sûresi seferde her türü tehlikeden korunmak için, Şûrâ sûresi düşmanı yenmek için okunmalıdır. Zuhruf sûresi her çeşit istek için yedi defa, Duhan sûresi her türlü murad için üç defa okunmalıdır.⁴⁶⁸

⁴⁶⁴ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 8.

⁴⁶⁵ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 8.

⁴⁶⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 8-9.

⁴⁶⁷ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 9.

⁴⁶⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 9.

Câsiye sûresi iftira ve gammaz şerrinden korunmak için, Ahkaf sûresi cin, peri ve sihir şerrinden korunmak için, Muhammed sûresi zararlardan kurtulup saadete ulaşmak için okunmalıdır. Fetih sûresi her zorluğun giderilmesi ve her isteğin gerçekleşmesi için yedi defa, Hucurât sûresi her türlü hastalığın şifa bulması için yedi defa okunmalıdır. Kâf sûresi cuma geceleri âhiret mutluluğu için okunmalıdır. Zâriyât sûresi kuraklık ve pahalılıktan kurtulmak için yetmiş bir defa okunmalıdır. Tûr sûresi Hakk'a yakın olmak ve dertlerden kurtulmak için okunmalıdır.⁴⁶⁹

Necm sûresi her türlü istekler için yirmi bir defa, Kamer sûresi zalimin şerrinden kurtulmak için yetmiş defa, Rahmân sûresi hayırların açılması için yetmiş defa okunmalı; Vâkıa sûresi rızık bereketi için kırk bir defa, Hadîd sûresi kederden kurtulmak ve mutlu olmak için yetmiş beş defa okunmalıdır.⁴⁷⁰

Mücâdele sûresi bir avuç toprağa üç kere okunup düşman üzerine saçılrsa galip olunur. Haşr sûresi kırk gün kırk defa her isteğin gerçekleşmesi için, Mümtehine sûresi borçtan kurtulmak ve haramdan korunmak için okunmalıdır. Sâff sûresi aile fertlerinin itaatkar olması için yetmiş defa, Cuma sûresi nikahı arzulanan kişinin kendisine nasip olması için on sekiz defa, Münâfikûn sûresi yalandan, ara bozuculuktan ve kötülüklerden kurtulmak ve şerre hedef olmamak için yedi defa okunmalıdır.⁴⁷¹

Tegâbün sûresi yedi defa suya okunup içilirse göğüs ağrısı, karın ağrısı, dalak ağrısı ve göğüs darlığına iyi gelir. Talak sûresi eş ile iyi geçinmek için üç defa, Tahrim sûresi düşmanın dost olması için yirmi bir defa, Mülk sûresi her türlü bela ve zorluktan kurtulmak için kırk bir defa, Kalem sûresi her türlü ihtiyaç için, kötülüklerden korunmak için ve zorlukların üstesinden gelebilmek için yetmiş bir defa, Hakka sûresi âhiret mutluluğu için yetmiş bir defa, Meâric sûresi zafer kazanmak için yüz seksen defa, Nuh sûresi düşmanı yenmek için bin bir defa, Cin sûresi göz, sara, sıtma gibi hastalıklar ve evham için yedi defa, Müddessir sûresi gaybden ve umulmadık yerden rızıklanmak ve şerefın artması için kırk defa okunmalıdır. Kıyâmet sûresi hesap kolaylığı ve âhiret mutluluğu için Cuma geceleri okunmalıdır.⁴⁷²

Eğer İnsan sûresi yetmiş defa okunursa hayvânî sıfatlardan kurtulunur ve evliyâ sınıfına ulaşılır. Mürselât sûresi yedi defa okunursa okuyan kişiye göz hastalıkları isabet

⁴⁶⁹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 9-10.

⁴⁷⁰ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 10.

⁴⁷¹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 10.

⁴⁷² Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 10-11.

etmez. Nebe sûresi dünya ve âhiret mutluluğuna ulaşmak için ikindiden sonra okunmalı; Nâziât sûresi güzel akıbet ve ölüm için her gece okunmalıdır. Abese sûresi kıyamet gününü görmüş gibi yakîne ulaşmak için yedi defa okunmalıdır. Tekvîr sûresi zor durumların çözülmesi için, İnfitâr sûresi her istenileni elde etmek için, Mutaffifîn sûresi ağlayan çocuğu susturmak ve çocuk hastalıkları için, İnşikâk sûresi doğumun kolay olması için okunmalıdır.⁴⁷³

Bürûc sûresi fitne, gammaz, düşman ve hasetçi kimselerin şerrinden kurtulmak için on defa, Târik sûresi peri ve cinlerin şerrinden kurtulmak için üç defa okunmalıdır. A'la sûresi seferden sağ salim geri dönmek için okunmalıdır. Gâşiye sûresi vücuttaki her türlü yelin giderilmesi için üç gün yedi defa, Fecr sûresi belanın uzaklaştırılması için yedi defa, Beled sûresi kıyamette hesabın kolaylığı için yedi defa okunmalıdır.⁴⁷⁴

Şems sûresi güneş doğarken kırk bir defa okunsa her türlü beladan uzak olunur. Leyl sûresi zengin olmak için yüz sekiz defa okunmalıdır. Duhâ sûresi feraha çıkmak, isteğini elde etmek ve zengin olmak için her gün, İnşirah sûresi kalp sıkıntısından kurtulmak ve bol rızka kavuşmak için her gün okunmalıdır. Tîn sûresi kötü ahlâktan kurtulmak için günde yedi defa, Alak sûresi hacetin yerine gelmesi, sözün geçerli olması için yedi defa, Kadir sûresi her zorluğu kolaylaştırmak için yirmi bir defa okunmalıdır. Beyyine sûresi insan-ı kâmil olmak için okunmalıdır. Zilzal sûresi düşmanın helak olması için kırk bin defa, Âdiyât sûresi nazardan korunmak için üç defa, Kâria sûresi her işin düzgün gitmesi için yüz defa, Tekâsür sûresi dünyevî ve uhrevî musibetlerden kurtulmak için günde üç defa okunmalıdır.⁴⁷⁵

Asr sûresi iç hastalıkların tedavisi için yazılıp suyu içilse ve yetmiş defa okunsa iksirdir. Hümeze sûresi insanların zemminden ve iftirasından kurtulmak için yirmi bir defa, Fîl sûresi her türlü muradın elde edilmesi için akşamla yatsı arasında bin defa, Kureyş sûresi zengin olmak, güzel ahlâka sahip olmak, musibetten ve zarardan kurtulmak için yedi defa, Mâûn sûresi Hz. Peygamberi rüyada görmek ve ihsana nâil olmak için kırk bir defa, Kevser sûresi Hz. Peygamberi rüyada görmek ve muradın gerçekleşmesi için bin defa okunmalıdır.⁴⁷⁶

⁴⁷³ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 11-12.

⁴⁷⁴ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 12.

⁴⁷⁵ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 12-13.

⁴⁷⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 13.

Kâfirûn sûresi sabah namazının sünnetinin ilk rekatında okunur, ikinci rekatında da ihlas sûresi okunursa, okuyan kişi şakî de olsa saadete ulaşır. Nasr sûresi her muradın gerçekleşmesi için bin defa, Tebbet sûresi düşmanın helak olması için bin defa okunmalıdır. İhlas sûresi sabah namazından sonra on defa okunsa okuyan kişiye o gün günah yazılmaz. Günde yüz defa okunsa okuyan kişi kâmil bir imana ulaşır ve kul hakkından kurtulur. Son hastalıkta bin defa okunsa okuyan kişinin vücudu kabirde çürümez. Ayrıca her hastalıkta da okumak gereklidir. Eğer on bin defa okunsa her murad elde edilir. Felak ve Nas sûreleri cin ve insan şerrinden korunmak için okunmalıdır. Ayrıca sihirden kurtulmak için ipe yüz düğüm atılıp bu sûrelerden her biri okundukça birer birer üflense sihir geçersiz olur. Vesvese için sabah akşam üç defa okunsa evhamdan kurtulunur.⁴⁷⁷

2. Âyetler

Abdurrahman Sâmi Efendi bazı âyetlerin faydalarını ele almadan önce âyete'l-kürsî'nin sırlarını saymaktadır. Âyete'l-kürsî'nin kırk bin melek tarafından indirildiğini ve faydalarının sayısız olduğunu ifade edip sırlarını şu şekilde belirtmektedir:

1. Her türlü istekler için harfleri sayısınca yüz yetmiş defa okunursa okuyan kişinin her arzusu yerine gelir.
2. Kelimeleri sayısınca elli defa okunursa rızık, mal, sıhhat ve gayret nasip olur.
3. Durak yerleri sayısınca yedi defa Cuma namazından sonra okunursa dualar kabul olur.
4. Gece yarısında iki yüz yirmi beş kere okunursa, okuyan kişinin dinî ve dünyevî her zorluğu kolaylaşır, düşmanlarını yener ve maksuduna ulaşır.
5. Göğüs ağrısı çekenler için yedi tane tuz parçasının her birine yedişer defa okunup sabahları aç karnına yutulursa şifadır.
6. Harfleri ayrı ayrı yazılıp suyu bir hastaya içirilse ve bu yedi defa tekrar edilse şifa olur.
7. Gece ve gündüz okuyan kişi şeytanın şerrinden kurtulur.
8. Yedi defa yazılıp bir sandık içine konulsa hırsızın şerrinden emin olunur.
9. Üç defa okunup ellere üfürülüp yüze sürülse okuyan kişi hilecinin hilesinden, hasetçinin hasedinden ve şer kimsenin şerrinden kurtulur.
10. Ölünün kefenine üç defa yazılırsa ölen kişi kabir azabından kurtulur.

⁴⁷⁷ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 13-14.

11. Abdest aldıktan sonra okumaya devam edenlerin ruhunu Cenâb-ı Allah bizzat kendi kudret eliyle kabz eder.

12. Yatarken okunursa okuyan kişi her çeşit şerden korunur.

13. Namazdan sonra okuyan kişilerin günahları affedilir.

14. Gazab esnasında okuyan kişilerin gazabı ortadan kalkar.

15. Evham, vesvese, korku ve kalp çarpıntısı için yedi defa okunması iksirdir.

16. Cin musallat olmuş kişi için yetmiş defa okunursa şifa olur.

17. Dâhili ve ruhânî hastalıkların hepsi için yedi defa misk ve gül sulu mürekkeple yazılıp hastalığa şifa niyetiyle üç sabah içirilse şifa olur.

18. Yedi defa misk ve gül sulu mürekkeple yazılıp yıldıza karşı geceledikten sonra sabahları içilse aşk sebebiyle üzüntülü olan kişi bu durumdan kurtulur.⁴⁷⁸

Sâmi Efendi daha sonra altı tane olduğunu söylediği şifa âyetlerini saymaktadır. Bu âyetlerin yetmiş çeşit sıkıntı ve hastalık için bir kâseye yazılıp yedi defa suyunun içilmesinin şifa olacağını da belirtmektedir.⁴⁷⁹ Şifa âyetleri şunlardır:

* وَ يَشْفِي صُدُورَ قَوْمٍ مُّؤْمِنِينَ*⁴⁸⁰

* يَا أَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَاءَ تَكْوَمٌ مَّوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ وَ شِفَاءٌ لِّمَا فِي الصُّدُورِ وَ هُدًى وَ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ*⁴⁸¹

* يَخْرُجُ مِنْ بُطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِّلنَّاسِ*⁴⁸²

* وَ نُزِّلَ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَ رَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ*⁴⁸³

* وَ إِذَا مَرَضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ*⁴⁸⁴

* قُلْ هُوَ الَّذِي آمَنُوا هُدًى وَ شِفَاءً*⁴⁸⁵

⁴⁷⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 14-15.

⁴⁷⁹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 15.

⁴⁸⁰ TevbeSûresi, 9/14.

⁴⁸¹ Yunus Sûresi, 10/57.

⁴⁸² Nahl Sûresi, 16/69.

⁴⁸³ İsra Sûresi, 17/82.

⁴⁸⁴ Şuara Sûresi, 26/80.

⁴⁸⁵ Fussilet Sûresi, 41/44.

Bir kişinin hiç kimseye muhtaç olmadan yaşaması ve kısa zamanda zengin olması için şu âyeti günde yedi defa okumaya devam etmesi gerekmektedir.⁴⁸⁶

قُلِ اللَّهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِي الْمُلْكَ مَنْ تَشَاءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَاءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَاءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَاءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ إِنَّكَ
عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ⁴⁸⁷

Kötü ahlâktan kurtulup güzel ahlâk sahibi olmak için günde on beş defa okumaya devam edilmesi gereken âyet şudur.⁴⁸⁸

وَمَا أُبْرِئُ نَفْسِي إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ رَبِّي إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ⁴⁸⁹

Hiçbir musibet gelmemesi için günde kırk defa; dünyevî ve uhrevî her türlü isteğin elde edilmesi içinse yetmiş bin kere okunması gereken âyet şudur.⁴⁹⁰

سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ⁴⁹¹

Dünyevî işlerin ibadet sayılmaları için her işin hemen sonrasında okunması gereken âyet şudur.⁴⁹²

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعِزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ* وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ* وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ⁴⁹³

Sâmi Efendi, yatsı namazından sonra amenerrasuluyü sonuna kadar okuyan kişilerin sabaha kadar ibadet etmiş gibi sevaba nail olduklarını⁴⁹⁴ ve Kuran-ı Kerîm'deki on dört secde âyetine gelince secde edip secdesinde de isteğini aklına getiren kişilerin Kuran-ı Kerîm'i hatmedinceye kadar isteklerine ulaşacaklarını ifade etmektedir.⁴⁹⁵

⁴⁸⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 16.

⁴⁸⁷ Ali İmran Sûresi, 3/26.

⁴⁸⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 16.

⁴⁸⁹ Yusuf Sûresi, 12/53.

⁴⁹⁰ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 16.

⁴⁹¹ Yasin Sûresi, 36/58.

⁴⁹² Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 16.

⁴⁹³ Sâffât Sûresi, 37/180-182.

⁴⁹⁴ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 16.

⁴⁹⁵ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 17.

Uykudan önce okuyanların her türlü eziyet veren hayvanların şerrinden kurtuldukları ve gemiye binenlerin ise üç kere okuduklarının da batmaktan kurtulacakları âyet şudur:⁴⁹⁶

سَلَامٌ عَلَى نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ * إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ * إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ⁴⁹⁷

Ticaretin çok olması, bereketin artması ve kimseye muhtaç olunmaması için her gün okunmaya devam edilmesi gereken âyet şudur:⁴⁹⁸

فَقُلْتُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا * يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا * وَيُمْدِدْكُمْ بِأَمْوَالٍ وَيَبْنِيَنَّ وَيَجْعَلْ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلْ لَكُمْ أَنْهَارًا⁴⁹⁹

Sâmi Efendi kalbinde sıkıntı, dilinde tutukluk olan kişiler için her gün okumaya devam edilmesi gerektiğini söylediği âyetin kırk üç defa yazılıp dili tutulan kimseye yedi gün içirilmesini tavsiye etmektedir. Kırk üç defa yazılan âyetin üçüncüsünde ikra sûresinin yazılması gerektiğini de eklemektedir. Şifa olacak âyet şudur:⁵⁰⁰

رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي * وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي * وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِنْ لِسَانِي * يَفْقَهُوا قَوْلِي⁵⁰¹

Her türlü göz rahatsızlığının şifası için şu âyet üç gün yetmiş defa göze okunmalıdır:⁵⁰²

فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ⁵⁰³

Her namazın teşehhüd oturduğunda okunduğunda kişiyi su-i hâtimedden kurtaracak olan, ayrıca vesvese, göğüs darlığı, sıkıntı gibi rahatsızlıkları olan kişilerin ise günde on defa okumalarıyla şifa bulacakları âyet şudur:⁵⁰⁴

⁴⁹⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 16.

⁴⁹⁷ Sâffât Sûresi, 37/79-81.

⁴⁹⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 17.

⁴⁹⁹ Nuh Sûresi, 71/10-12.

⁵⁰⁰ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 17.

⁵⁰¹ Tâhâ Sûresi, 20/25-28.

⁵⁰² Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 17.

⁵⁰³ Kaf Sûresi, 50/22.

⁵⁰⁴ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 17-18.

رَبَّنَا لَا تُرِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ⁵⁰⁵

Günde kırk defa okumayla kırk güne kadar istenilene kavuşmakta veya bir devlet ve saadete nail olmakta etkili olan şu âyettir:⁵⁰⁶

رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَأَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ⁵⁰⁷

İnsan ve cinlerin musibetinden, mihnetten, zaruretten, her türlü afetten ve hastalıklardan kurtulmak ve her türlü murada ulaşmak için her gün kırk defa şu âyetin okunması gerekmektedir:⁵⁰⁸

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ⁵⁰⁹

Her türlü şiddetli sihirlerin iptali için hem yazılıp nüsha edilmesi hemde ezilip suyunun içilmesi gereken âyet şudur:⁵¹⁰

وَاتَّبِعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمَانَ⁵¹¹

Sıtma hastalığının en şiddetlisi için bile şifa olacak, kevser sûresi ile yazılıp nüsha edilmesi ve ezilip suyunun içilmesi gereken âyet şudur:⁵¹²

قُلْنَا يَا نَارُ كُونِي بَرْدًا وَسَلَامًا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ⁵¹³

⁵⁰⁵ Ali İmran Sûresi, 3/8.

⁵⁰⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 18.

⁵⁰⁷ A'râf Sûresi, 7/89.

⁵⁰⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 18.

⁵⁰⁹ Enbiya Sûresi, 21/87.

⁵¹⁰ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 18.

⁵¹¹ Bakara Sûresi, 2/102.

⁵¹² Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 18.

⁵¹³ Enbiya Sûresi, 21/69.

Üzüntü, sıkıntı, keder anında okunduğunda kişiye ferahlık ve sevinç halinin gelmesine vesile olan şu âyettir:⁵¹⁴

رَبِّ نَجِّنِي مِنَ الظَّالِمِينَ⁵¹⁵

Sâmi Efendi vesvese ve evham için İnşirah sûresini üç defa okuduktan sonra avuca üfleyip elleri sadra sürerek “uhruc ya adüvallah” demenin göğsün ferahlamasına yardımcı olacağını belirtmektedir. Yine Kadir sûresini üç defa okuduktan sonra avuca üfleyip elleri gözlere sürmenin göz ağrılarına iyi geldiğini ifade etmektedir. Nasr sûresini ise beş kere okuyup her birini bir parmağa üfledikten sonra salavât-ı şerîfe, Fâtiha ve Kevser sûrelerini okuyup yatmanın istenilen şeyin rüyada görülmesine vesile olduğunu eklemektedir.⁵¹⁶

Yüz yirmi dört defa okunup öyle uykuya yatırıldığında istihâre edilen şeyin rüyada açıkça görülmesini sağlayan âyet şudur:⁵¹⁷

أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللطيفُ الخبيرُ⁵¹⁸

Şu âyetin düşmanın şerrinden emin olmak ve kimseden zarar gelmemesi için yazılıp sağ kolda taşınması gerekmektedir:⁵¹⁹

يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ الدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُ وَخَشَعَتِ الْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا* يَوْمَئِذٍ لَا تَنْفَعُ الشَّفَاعَةُ إِلَّا مَنْ أَذِنَ لَهُ الرَّحْمَنُ وَرَضِيَ لَهُ قَوْلًا* يَعْلَمُ مَا بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِ عِلْمًا* وَعَنْتِ الْوُجُوهُ لِلْحَيِّ الْقَيُّومِ وَقَدْ خَابَ مَنْ حَمَلَ ظُلْمًا* وَمَنْ يَعْمَلْ مِنَ الصَّالِحَاتِ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَا يَخَافُ ظُلْمًا وَلَا هَضْمًا⁵²⁰

Ağaç dikilirken üç defa okunduğunda ağacın kurumadığı ve tohum ekilirken okunduğunda ise bereketin arttığı âyet şudur:⁵²¹

⁵¹⁴ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 18.

⁵¹⁵ Kasas Sûresi, 28/21.

⁵¹⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 18-19.

⁵¹⁷ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 19.

⁵¹⁸ Mülk Sûresi, 67/14.

⁵¹⁹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 19.

⁵²⁰ Taha Sûresi, 20/108-112.

⁵²¹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 19.

أَفَرَأَيْتُمْ مَا تَحْرُثُونَ* ءَأَنْتُمْ تَزْرَعُونَهُ أَمْ نَحْنُ الزَّارِعُونَ⁵²²

Sâmi Efendi, şu âyetin yazılıp yağmur suyuyla ezildikten sonra onunla çörek yoğurulup pişirilmesi gerektiğini, piştikten sonrada üç parçasının yoksul bir kimseye verilip bir parçasının da haram işleyen kişiye yedirildiğinde o kişinin tevbekâr olduğunu, içki içmek, haram yemek, zina etmek gibi kötülüklerden kurtulduğunu ifade etmektedir:⁵²³

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالِدُ وَالْحَمُّ الْخَنِزِيرُ وَمَا أُهْلِلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ إِلَّا مَا ذَكَيْتُمْ وَمَا دُبِحَ عَلَى الطُّبِّ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَلِكُمْ فَسُقُ الْيَوْمَ يَبْسُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَحْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنَ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا⁵²⁴

Şu âyet yazılıp zeytin yaprağının suyuyla ezilip, suyu da evin dört köşesine döküldüğü zaman o evde yılan, çıyan, pire kalmamaktadır. Ayrıca dört zeytin yaprağına yazılıp evin dört köşesine gömüldüğü zaman da tahtakurusu yok olmaktadır:⁵²⁵

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا ثُمَّ أَحْيَاهُمْ إِنَّ اللَّهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ⁵²⁶

Evlat sahibi olmak isteyen kadın ve erkek için cuma gecesinin yarısında kimsesiz yerde tatlı bir şey üzerine şu âyetin yazılıp yenilmesi tavsiye edilmektedir:⁵²⁷

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا⁵²⁸

⁵²² Vâkıa Sûresi, 56/63-64.

⁵²³ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 19-20.

⁵²⁴ Mâide Sûresi, 5/3.

⁵²⁵ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 20.

⁵²⁶ Bakara Sûresi, 2/243.

⁵²⁷ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 20.

⁵²⁸ Nisâ Sûresi, 4/1.

Sâmi Efendi her türlü kötülüklerini uykuda açıkça söylemesini isteyen kişinin Bakara sûresinin 72. âyetindeki “وَاللهُ مُخْرِجُ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ” den başlayarak 80. âyetteki “تَقُولُونَ” kadar eline yazıp uyuyan kimsenin göğsüne elini koyması gerektiğini tavsiye etmektedir.⁵²⁹

Fare gibi zararlı hayvanlardan kurtulmak için şu âyet zeytin tahtasına yazılıp yerin dört tarafına gömülmelidir.⁵³⁰

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا فَأَوْحَى إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ⁵³¹

Sâmi Efendi, bir kişinin muhabbetini elde etmek için şunu tavsiye etmektedir: Enam sûresi 83. âyetten 88. âyetin yarısındaki “من عباده” e kadar yazılıp sonrasında da “يهدى الله محبته” şeklinde isimler yazılıp nüsha edilmeli ve taşınmalıdır.⁵³²

Göz değmesi için şu âyet yazılıp nazar değen kişiye içirilmeli veya nüsha edilmelidir.⁵³³

وَأَنْ يَكَاذِبَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُرْسِلُواكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ* وَمَا هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَمِينَ⁵³⁴

3. Dualar

Abdurrahman Sâmi Efendi her türlü hastalıkların tedavisi için bazı dualar okunmasını tavsiye etmektedir.

Baş ağrısı için er-Rahîm ismi yirmi bir defa yazılıp hastanın başına konulmalıdır. Baş ağrısı için yapılması gereken bir diğer şey ise şu duanın el başa koyularak yedi defa okunmasıdır.⁵³⁵

بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّهُ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ⁵³⁶

⁵²⁹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 20.

⁵³⁰ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 20.

⁵³¹ İbrahim Sûresi, 14/13.

⁵³² Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 20.

⁵³³ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 21.

⁵³⁴ Kalem Sûresi, 68/51-52.

⁵³⁵ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 24.

⁵³⁶ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 24.

Yarım baş ağrısı için ise şu âyetin yedi defa okunması yeterlidir.⁵³⁷

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا⁵³⁸

Göz ağrısı için şu duanın yazılıp göze bağlanması şifadır:

لا اله الا الله إيماننا واستسلامنا والحمد لله إفضالا إنعاما والله اكبر اكبارا لخلق السماوات والارض اكبر من خلق الناس ولكن اكثر الناس لا يعلمون اللهم رب قيس قابس و ليل داعس و بحر طامس و حجر يابس في عين المعيان اللهم اعم عين المعيان قل أعوذ برب الفلق من شرماخلق ومن شر غاسق إذا وقب ومن شر النفاثات في العقد ومن شر حاسد اذا حسد عين المعيان مردوده عليه أنت الله امنع من شئت بمن شئت ولا حول ولا قوة الا بالله العظيم⁵³⁹

Gözlerde meydana gelen perdenin kalkması için şu duaların yazılmaları tavsiye edilmektedir:

قل هو الله احد ان في العينين رمد احمر في البياض حسبي الله الصمد يا الهن باعتراف في اعتزالك عن ولد عاف عيني ياالهي اكفني شرالرمد ليس له شريك ولاكفوا احد لم يلد ولم يولد ولم يكن له كفوا احد الله يغلب كل غلب ولايموت الله احد فسيكفيكمهم الله وهو السميع العليم⁵⁴⁰

أقسمت عليك أيها الرمد المرمود المتمسك بعروق الرأس اخرج من عين المصاب اخرج بتوراة موسى انجيل عيسى وزبور داود وفرقان محمد صلى الله عليه وعليهم وسلم لايقح فسيكفيكمهم الله وهو السميع العليم ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم⁵⁴¹

Her türlü göz hastalıkları için yüz defa İhlas sûresinin, daha sonra da yetmiş defa şu âyetin okunması gerekmektedir.⁵⁴²

⁵³⁷ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 24.

⁵³⁸ Ra'd Sûresi, 13/16.

⁵³⁹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 25-26.

⁵⁴⁰ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 26.

⁵⁴¹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 26.

⁵⁴² Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 27.

فَكَشَفْنَا عَنْكَ غِطَاءَكَ فَبَصَرُكَ الْيَوْمَ حَدِيدٌ⁵⁴³

Ayrıca göz rahatsızlığı olup daima gözünden su akan kimsenin alınına şu âyet yazılmalıdır.⁵⁴⁴

لِكُلِّ نَبِيٍّ مُسْتَقَرٌّ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ⁵⁴⁵

Diş ağrısının hemen geçmesi için şu âyet ekmeğin kabuğuna yazılıp çiğnenmelidir.⁵⁴⁶

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا مُوتُوا مُوتُوا⁵⁴⁷

Diş ağrısı için yapılması gereken bir başka şey ise tahâret-i kâmile ile oturulup bir defada bin İhlas sûresinin okunmasıdır. Bunu yapan kişinin hiçbir zaman diş ağrısı yaşamayacağı ifade edilmektedir.⁵⁴⁸

Çiçek hastalığı için yedi tane arpaya üçer defa şu âyetlerin okunması ve hasta olan kişiye bunların yedirilmesi tavsiye edilmektedir.⁵⁴⁹

أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ أُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللَّهُ مُوتُوا مُوتُوا مُوتُوا⁵⁵⁰ فَقُلْ يَنْسِفُهَا رَبِّي نَسْفًا*
فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا* لَا تَبْقَى فِيهَا عِوَجًا وَلَا أَمْتًا⁵⁵¹

Her gün şu âyetin ikiyüz seksen defa okunması kişiyi tâûn hastalığına yakalanmaktan kurtarmaktadır.⁵⁵²

سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ⁵⁵³

⁵⁴³ Kaf Sûresi, 50/22.

⁵⁴⁴ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 27.

⁵⁴⁵ En'am Sûresi, 6/67.

⁵⁴⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 27.

⁵⁴⁷ Bakara Sûresi, 2/243.

⁵⁴⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 27.

⁵⁴⁹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 28.

⁵⁵⁰ Bakara Sûresi, 2/243.

⁵⁵¹ Taha Sûresi, 20/105-107.

⁵⁵² Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 28.

⁵⁵³ Yasin Sûresi, 36/58.

Her türlü karın ağrısının şifası için şunlar yapılmalıdır: Birincisi, yetmiş defa ihlas sûresinin okunması; ikincisi ise Târik sûresinin ilk yedi âyeti yazıldıktan sonra on beş defa “Yâ Hû”, on bir defa da “Yâ Allah Yâ Ehad” isimlerinin yazılıp suda silinerek içilmesidir.⁵⁵⁴

Sâmi Efendi kulağı duymayan kişiye uygulanması gerekeni şöyle ifade etmektedir: Allah’ın “Semi” ismi yüz seksen defa yazılıp gül yağıyla silindikten sonra o yağ yedi gün kulağa akıtılsa sağır olan kişinin kulağı açılır.⁵⁵⁵

Şiddetli dalak ağrısı için beyaz bir kağıda on tane “ع” beş tane “ف” harfinin yazıldıktan sonra Taha sûresinin 105. âyetinin yazılıp taşınmasının veya seksen tane “ع” harfinin yazılıp sirke içinde silinerek yedi sabah aç karnına içilmesinin Allah’ın izniyle şifa olacağı söylenmektedir.⁵⁵⁶

Vücûdda meydana gelmesi mümkün olan her türlü hastalık için nüsha olarak yazılmasının büyük iksir olacağının belirtildiği dua şudur:

و صلى الله على سيدنا و مولانا محمد و على آله و صحبه و سلم تسليما اقسمت عليك يا جميع العلل و الأمراض و الأرياح و الأوجاع بعز الله وبعظمة عظمة الله و بجلال جلال الله و بنور نور الله و بسلطان سلطان الله و بلا إله إلا الله و بلا حول و لا قوة إلا بالله العلي العظيم و صلى الله على سيدنا محمد و على آله و صحبه و سلم تسليما⁵⁵⁷

Sâmi Efendi Cebrâil’in Efendimize öğrettiği yetmiş türlü derde deva olan duadan bahsetmektedir. Yapılması gereken nisan yağmurunun suyunun bir şişeye konulup; yedi duanın yetmiş defa okunması ve yedi sabah yedişer yudum içilmesidir. Bu göğüs ağrısı, nefes darlığı, vesvese, baş dönmesi, humma gibi her türlü hastalıklara şifadır. Okunacaklar Fâtiha Sûresi, İhlas Sûresi, Felak Sûresi, Nas Sûresi, Âyete’l-Kürsi, Salavât-ı şerife ve şu duadır:

لا إله إلا الله وحده لا شريك له له الملك و له الحمد وهو على كل شئ قدير⁵⁵⁸

⁵⁵⁴ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 29.

⁵⁵⁵ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 29.

⁵⁵⁶ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 30.

⁵⁵⁷ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 30-31.

⁵⁵⁸ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 31.

Haşr sûresinin son dört âyetinin beyaz bir tabak içine yazılıp bal suyuyla ezilmesi ve tabaktaki âyetlerin o su ile silinip kalp rahatsızlığı olan kişiye bu suyun içirilmesi gerekmektedir.⁵⁵⁹

Sâmi Efendi kalp çarpıntısı (hafakân-ı kalb) için Âli İmran sûresinin 83,84 ve 85. âyetlerinin yazılmasından bahsetmektedir. Bir diğer yapılması gerekenin ise yeni bir cam tabak içine oruçlu birisinin yirmi tane “ح” harfi beş tane de “و” harfi yazdıktan sonra yağmur veya kuyu suyu ile ezip o suyu kalp rahatsızlığı olan kişiye içirmesi olduğunu ifade edip bunun kalbe ârız olan her türlü dertten kurtulmak için şifa olduğunu eklemektedir.⁵⁶⁰

Karında meydana gelen solucanlar için yirmi diş sarımsağın dövülüp bal ile karıştırıldıktan sonra sabahları aç karnına küçük bir kaşık yemeye devam edilmesi gerektiği ifade edilmektedir.⁵⁶¹

Sıtma ve her türlü hastalığın şifası için Enbiya sûresinin 101, 102 ve 103. âyetlerinin bir tabak içine yazılıp güneş görmemiş su ile silinerek hastaya içirilmesi veya ağrıyan yerlerine sürülmesi gerekmektedir.⁵⁶²

Sâmi Efendi sıtma için yapılması gereken bir diğer tedavinin şu olduğunu belirtmektedir: üç kağıt alınır; birincisine “إنا أعطيناك الكوثر الآن حفف الله عنكم”, ikincisine “فصل لربك وانحر يا شافي يا الله”, üçüncüsüne de “إن شانئك هو الأبتر الآن حفف الله عنكم”, “لربك وانحر الآن حفف الله عنكم” yazılır ve sıtma nöbeti geldikçe tütsü edilir.⁵⁶³

Yine sıtma için üç kağıda yazılıp tütsü edilmesi gereken bir başka tertib ise şudur: birincisine “فصل لربك وانحر وانحريا كافي يا الله”, ikincisine “إنا أعطيناك الكوثر يا شافي يا الله”, üçüncüsüne de “إن شانئك هو الأبتر يا معافي يا الله” yazılmalıdır.⁵⁶⁴

Humma hastalığı için İnsan sûresinin 13. ve 14. âyetlerinin ve yedi defa “Yâ Gaffâr Yâ Settâr” isimlerinin yazılıp suda silinerek içilmesi tavsiye edilmektedir.⁵⁶⁵

⁵⁵⁹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 31.

⁵⁶⁰ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 32.

⁵⁶¹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 32.

⁵⁶² Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 32.

⁵⁶³ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 33.

⁵⁶⁴ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 33.

⁵⁶⁵ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 34.

Nefsânî isteklerden ve günahlardan kendini koruyamayan kimse isyana düşmemek için günde on sekiz defa şu duayı okumalıdır:

اللهم يا حي يا قيوم يا ذا الجلال والإكرام يا لآلى الا لله أصلح لي نشأني كله ولا تكني إلى نفسي طرفته عين⁵⁶⁶

Sâmi Efendi büyü ve sihirle bağlanan bir insanı çözmek için dört formül öğretmektedir. Birincisi bağlı olan kimsenin göbeğinin altına şu âyetin yazılmasıdır:

إِنَّ الَّذِينَ يُحَادُّونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ كَثُورًا كَمَا كُتِبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ⁵⁶⁷

İkincisi siyah tavuk yumurtasından üç tane alıp, birine şu âyetin;

قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ⁵⁶⁸

diğerine Fetih sûresinin 1. ve 2.âyetlerinin, sonuncusuna da Nasr sûresinin tamamının yazılıp içilmesidir.

Üçüncüsü on dört tane hurmanın üzerine “فقج محمت” yazılıp hurmaların yedisini erkeğin yedisini kadının yemesidir.

Dördüncüsü ise bir tabak içine on beş defa Kadir sûresinin yazılması ve su ile silinip içilmesidir. Bunlar uygulandığında sihir bozulur ve rahatsız olan kişilerin bağları çözülür.⁵⁶⁹

Sihri iptal etmek için şu âyetler yazılarak suda silindikten sonra içilmelidir:⁵⁷⁰

قَالَ مُوسَى مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ⁵⁷¹

وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْأَخْسَرِينَ⁵⁷²

وَقَدِمْنَا إِلَى مَا عَمِلُوا مِنْ عَمَلٍ فَجَعَلْنَاهُ هَبَاءً مَنْثُورًا⁵⁷³

⁵⁶⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 35.

⁵⁶⁷ Mücâdele Sûresi, 58/5.

⁵⁶⁸ Yunus Sûresi, 10/81.

⁵⁶⁹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 35-36.

⁵⁷⁰ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 36.

⁵⁷¹ Yunus Sûresi, 10/81.

⁵⁷² Enbiya Sûresi, 21/70.

⁵⁷³ Furkan Sûresi, 25/23.

وَخَسِرَ هُنَالِكَ الْمُبْتَطِلُونَ⁵⁷⁴

أَعْمَالُهُمْ كَسَرَابٍ بِقِيَعَةٍ يَحْسَبُهُ الظَّمْآنُ مَاءً حَتَّىٰ إِذَا جَاءَهُ لَمْ يَجِدْهُ شَيْئًا⁵⁷⁵

فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ* فَعُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرِينَ⁵⁷⁶

Yine sihir için Bakara sûresinin 102. âyeti bir kağıda yazılıp içilse sihir geçersiz olur.⁵⁷⁷

Bir kağıda beş tane “ل” ile “خ” harfleri yazılıp şu âyette ilave edilse ve gece vakti yıldızların ışığı altında bekletildikten sonra suyu içilse sihir batıl olur.⁵⁷⁸

وَقُلْ جَاءَ الْحَقُّ وَرَهَقَ الْبَاطِلُ إِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا⁵⁷⁹

Her türlü sihrin batıl olması için yapılması gereken bir başka şey ise şudur: bir iplik yüz on bir defa düğümlenir. Daha sonra İhlas sûresi, Felak sûresi ve Nas sûresi düğümler bitinceye kadar bu sırayla hem okunur hemde düğümler çözülür. Okuma bitince ip su içine atılır ve o sudan içilir veya iplik yakılır.⁵⁸⁰

Vesveseden kurtulmak için şunların yapılması tavsiye edilmektedir:

İhlas sûresi ile muavvizeteyn yazılıp suda ezilmeli ve o sudan üç gün içilmeli veya bu sûreler sabah akşam okumaya devam edilmelidir. Yine Allah'ın Kuddûs ismi şerifi günde yüz yetmiş defa okunmalıdır. Ayrıca şu duanın okunması da yeterlidir:

يا الله الحي القيوم القائم على كل نفس بما كسبت حل بيني و بين عدوى⁵⁸¹

⁵⁷⁴ Mümin Sûresi, 40/78.

⁵⁷⁵ Nur Sûresi, 24/39.

⁵⁷⁶ Araf Sûresi, 7/118-119.

⁵⁷⁷ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 36.

⁵⁷⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 36.

⁵⁷⁹ İsra Sûresi, 17/81.

⁵⁸⁰ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 36-37.

⁵⁸¹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 37.

Herhangi bir azası tutulan kimsenin azasına yedi gün yetmiş defa Fâtiha sûresi okunduğunda şifa olduğunu söyleyen Sâmi Efendi azası tutulan kimse için bir diğer yapılması gerekenin kendi eseri olduğunu belirttiği *Evrâdü'l-Mukarrebîn*'den o aza üzerine yedi gün yedi hizb okunması olduğunu ifade etmektedir. Hatta kendi ihvanında tecrübe ettiğini de eklemektedir.⁵⁸²

Neslin devamı için horozlu bir tavuğun yumurtasının yakılıp kül edilmesi ve o külün su ile beraber üç sabah içilmesi gerekmektedir.⁵⁸³

Hamile olup daima vaktinden önce çocuğunu düşürenler için tek çarenin şu duanın yazılıp içilmesi ve bir kıtasında nüsha olarak taşınması olduğu ifade edilmektedir:

افق مزيق تزيق وثيق لا بد ولا تزيغ اسكن ايها المولود برب عاد و ثمود ونقر في الأرحام ما نشاء إلى أجل مسمى⁵⁸⁴

Doğumu zor olanların doğumunu kolaylaştırmak için temiz bir kaseye şu âyetler yazılıp hamile olan kişiye içirilmelidir:

الله لا اله الا هو العليم الحكيم سبحان رب العرش العظيم والحمد لله رب العالمين كأنهم يوم يرونها لم يلبثوا إلا عشية أو ضحاها كأنهم يوم يرون ما يوعدون لم يلبثوا إلا ساعة من نهار⁵⁸⁵

Zehirlenmeler için şu isimler yazılıp bal, zeytinyağı veya yağmur suyuyla silinerek içilmelidir:

بلقيم فلقمضمام فالله خير حافظا وهو أرحم الرحمين ايها السم والادخاع ارتفعي إلى مكانك الذي انتشأت منه اولاً وكوني كما كانت النار برداً وسلاماً على ابراهيم ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم⁵⁸⁶

Yine zeytin yaprağı ezilip suyu içilse veya şarap sirke ile kaynatılıp zehirlenen yere merhem olarak sürülse şifa olmaktadır.⁵⁸⁷

⁵⁸² Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 37.

⁵⁸³ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 38.

⁵⁸⁴ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 38.

⁵⁸⁵ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 38-39.

⁵⁸⁶ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 39.

⁵⁸⁷ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 39.

Evden tahtakurusunu uzaklaştırmak için şu duanın yazılıp evin dört köşesine asılması gerekmektedir:

ألم تر إلى الذين خرجوا من ديارهم وهم ألوف حذر الموت فقال لهم الله موتوا فمات البق موتوا فمات البق موتوا

فمات البق⁵⁸⁸

Eşler arasındaki muhabbet için yapılması gerekenler şunlardır: birincisi yenilen veya koklanan bir şey üzerine “يا بدوح” isminin kırk defa okunması, ikincisi ayakların yıkandığı suyun içilmesi ve üçüncüsü de tırnakların yakıldıktan sonra külünün suda ezilip içilmesidir. Bunlardan biri yapıldığında eşler arasında muhabbet meydana gelmektedir. Ev içindeki anlaşmazlık içinse her gün Kureyş sûresinin veya “يا مانع” isminin okunması gerekmektedir.⁵⁸⁹

Sâmi Efendi bir kimseyi uykuda konuşurmak için yazılıp uyuyan kimsenin göğsüne konulması gereken beyitler, dualar, âyetlerden bahsetmektedir. Bunlardan biri şu âyetin yazılıp sonrasında da Zilzal sûresinin yazılıp uyuyan kimsenin göğsüne konulmasıdır.⁵⁹⁰

وَأَذِّقْتُمْ نَفْسًا فَاذَّارَءُتُمْ فِيهَا وَاللَّهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ⁵⁹¹ وَلَا يَكْتُمُونَ اللَّهَ حَدِيثًا⁵⁹² هَذَا كِتَابُنَا يَنْطِقُ عَلَيْكُمْ بِالْحَقِّ إِنَّا كُنَّا

نَسْتَنْسِخُ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ⁵⁹³

Çalınan bir şeyin geri gelmesi için bazı dualar ve âyetlerin okunması tavsiye edilmektedir: birincisi şu duanın günde bin kere okunmasıdır:

لااله الاالله الملك الحق المبين⁵⁹⁴

⁵⁸⁸ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 39.

⁵⁸⁹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 40.

⁵⁹⁰ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 40-41.

⁵⁹¹ Bakara Sûresi, 2/72.

⁵⁹² Nisa Sûresi, 4/42.

⁵⁹³ Câsiye Sûresi, 45/29.

⁵⁹⁴ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 41.

İkincisi bir ipliğe her düğümde Kâfirun sûresi okumak şartıyla dokuz düğüm atılıp çalınan şeyin yerine konulmasıdır.⁵⁹⁵

Üçüncüsü bir dairenin ortasına çalınan şey yazılıp etrafına da “جست مال فلان ابن فلان” diye mal sahibinin ismini yazıktan sonra besmele ile şu âyetler yazılıp iğne ile iğnelenip çalınan şeyin üstüne asılmasıdır.⁵⁹⁶

خَتَمَ اللَّهُ عَلَى قُلُوبِهِمْ وَعَلَى سَمْعِهِمْ وَعَلَى أَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ⁵⁹⁷ أَوْ كَصَيْبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ⁵⁹⁸ وَاللَّهُ مِنْ وَرَائِهِمْ مُحِيطٌ⁵⁹⁹

Sar'a hastalığına şifa olması için bazı reçeteler verilmiştir. Bunlardan birincisi şu âyetin iki kağıda yazılıp birinin nüsha edilmesi diğzerinin de ezilip suyunun içilmesidir.⁶⁰⁰

مضبحطيعتا قل الله اذن لكم ام على الله تفترون⁶⁰¹

İkincisi temiz bir suya Fâtiha sûresi, Âyete'l-kürsi ve Cin sûresinin ilk beş âyeti okunup sar'a esnasında hastanın burnuna serpilmesidir. Bu şekilde yapıldığında hasta olan kişi iyileşir. Eğer hastanın sar'a esnasında gördüğü şeyin mekanına serpilse hastalığın bir daha geri gelmesi söz konusu olmaz. Ayrıca bir kaseye doluncaya kadar “Allah” ismi şerifi yazılıp hastanın yüzüne sürülse veya içirilse hastalıktan kurtulur.⁶⁰²

Üçüncüsü hasta olan kişiye üç gün günde yetmiş defa şunun okunmasıdır:

بسم الله الرحمن الرحيم طه طس طسم كهيهص يس والقرآن الحكيم حم عسق والقلم وما يسطرون⁶⁰³

Dördüncüsü hasta olan kişiye yedi gün günde yetmiş defa şunun okunmasıdır:

اخرج بلا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم⁶⁰⁴

⁵⁹⁵ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 41.

⁵⁹⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 41-42.

⁵⁹⁷ Bakara Sûresi, 2/7.

⁵⁹⁸ Bakara Sûresi, 2/19.

⁵⁹⁹ Burûc Sûresi, 85/20.

⁶⁰⁰ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 42.

⁶⁰¹ Yunus Sûresi, 10/59.

⁶⁰² Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 42.

⁶⁰³ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 42.

⁶⁰⁴ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 42.

Beşincisi yedi gün günde yetmiş defa şu âyetin okunmasıdır.⁶⁰⁵

قُلْ آلهُ أَذِنَ لَكُمْ أَمْ عَلَى اللَّهِ تَفْتَرُونَ⁶⁰⁶

Altıncısı hasta olan kişinin sağ kulağına üç defa ezan, sol kulağına da üç defa kâmetin okunmasıdır.⁶⁰⁷

Yedincisi hasta olanın Ashâb-ı Kehfin isimlerini nüsha edip içmesi, yanında taşınması hatta evinde yattığı odasına asmasıdır.⁶⁰⁸

Sâmi Efendi çocuklarda meydana gelen sar'a ve ümmü sıbyan hastalıklarına şifa olması için Haşr sûresinin son dört âyeti ve Cin sûresinin ilk dört âyetinin yazılıp nüshasının asılmasını veya üç gün biner defa besmele ile iki yüz "Celâl" ismi, yedişer defa da Fâtiha sûresi ve Âyete'l-kürsinin okunmasını tavsiye etmektedir.⁶⁰⁹

Cin ve periye uğrayan kişilerin sağ kulağına yedi defa ezan okunup daha sonra da yedişer defa Fâtiha sûresi, muavvizeteyn, Âyete'l-kürsinin okunması halinde sar'a, ümmü sıbyan ve cinniden kurtulduğu ifade edilmektedir.⁶¹⁰

Uyku esnasında meydana gelen sıkıntı için Arâf sûresinin 54, 55 ve 56. âyetlerinin ve Haşr sûresinin son dört âyetinin yazılıp nüsha edilmesi gerekmektedir. Bunun için yapılması gereken bir başka şey ise şu âyetlerin yazılmasıdır:⁶¹¹

الصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَاتِبِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ * شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُوا الْعِلْمِ قَابِئًا
بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ * إِنَّ الدِّينَ عِنْدَ اللَّهِ الْإِسْلَامُ⁶¹² وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

Uyumayan çocuk için şu âyet yazılıp nüsha edilmelidir:⁶¹³

⁶⁰⁵ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 42.

⁶⁰⁶ Yunus Sûresi, 10/59.

⁶⁰⁷ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 42.

⁶⁰⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 43.

⁶⁰⁹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 43.

⁶¹⁰ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 43.

⁶¹¹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 43.

⁶¹² Âl-i İmran Sûresi, 3/17-19.

⁶¹³ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 44.

اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فِيمِمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى
إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ⁶¹⁴ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

Yatağına bevl edenler için nane dövülüp kaynatıldıktan sonra suyu aç karnına içmelidir. Ayrıca sütün artması içinde turp suyunun içilmesi gerektiğini, süttten kesilmeyen çocuk için de Duhân sûresinin 25, 26, 27 ve 28. âyetlerinin bir ekmek üzerine yazılması gerektiği ifade edilmektedir.⁶¹⁵

Çok ağlayan çocuk için şu âyetler yazılıp nüsha edilmelidir:⁶¹⁶

وَلَهُ مَاسِكِنٌ فِي الْبَيْتِ وَالنَّهَارِ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ⁶¹⁷ أَفَمِنْ هَٰذَا الْحَدِيثِ تَعْجُبُونَ* وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَتَّبِعُونَ* وَأَنْتُمْ سَامِدُونَ*
فَاسْجُدُوا لِلَّهِ وَاعْبُدُوا⁶¹⁸

Unutkanlığı gidermek ve hafızayı kuvvetlendirmek için bu yöntemin yapılması gerekmektedir: Yedi tane hurma alınır;

Birincisine “رِذْنِي عِلْمًا وَفَهْمًا”

İkincisine “وَعَلَّمْنَا مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا”⁶¹⁹

Üçüncüsüne “قَالَ لَهُ مُوسَىٰ هَلْ أَتَّبِعُكَ عَلَىٰ أَنْ تُعَلِّمَنِي مِمَّا عَلَّمْتَ رُشْدًا”⁶²⁰

Dördüncüsüne “قَالَ رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي”⁶²¹

Beşincisine “سَنُفَرِّقُكَ فَلَا تُنْسَىٰ”⁶²²

⁶¹⁴ Zümer Sûresi, 39/42.

⁶¹⁵ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 44.

⁶¹⁶ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 44.

⁶¹⁷ Enam Sûresi, 6/13.

⁶¹⁸ Necm Sûresi, 53/59-62.

⁶¹⁹ Kehf Sûresi, 18/65.

⁶²⁰ Kehf Sûresi, 18/66.

⁶²¹ Taha Sûresi, 20/25.

⁶²² A'la Sûresi, 87/6.

Altıncısına “عَلَّمَ الْإِنْسَانَ مَا لَمْ يَعْلَمُ”⁶²³

Yedincisine ise “الرَّحْمَنُ عَلَّمَ الْقُرْآنَ”⁶²⁴ yazılır ve bu hurmalar birer birer sabahları aç karnına yenilir. Unutkanlıktan kurtulmak için bir başka yapılması gereken ise Zilzâl sûresinin her gün üç defa okunmasıdır.⁶²⁵

Yiyeceklerde bereket olması için yüz tane arpaya bin beşyüz Fâtiha sûresi ve on altı Âyete’l-kürsi okunduğunda bir arpa arttığından bahseden Sâmi Efendi o arpanın alınıp nereye konulursa bereketi arttırdığından söz etmektedir. Fakat o arpayı alan kişinin temiz olmasının ve arpayı koyduğu gününde cuma veya pazartesi gibi hayırlı bir gün olmasının şart olduğunu da eklemektedir.⁶²⁶

Ayrıca Allah’ın “Yâ Fettâh Yâ Rezzâk” isimleri dokuz yüz doksan yedi defa arpaya okunup daha sonra da bunlar cüzdan içinde bulunduruldukları takdirde o kişiden para hiç eksik olmayacak ve bereket meydana gelecektir.⁶²⁷

Her türlü hacet ve isteğe ulaşmak için şunlar yapılmalıdır: on defa Fâtiha sûresi, İnşirah Sûresi ve Âyete’l-kürsi okunup Gavs-ı Azam Abdülkâdir Geylânî’nin ruhuna hediye edilir. Ayaktayken kibleye dönüp doğu yönüne doğru on beş adım yürünür ve üç defa “Yâ Seyyid Abdülkâdir” denilip hacet Allah’tan istenir. Ayrıca haceti olan bir kimse hacet istediği kişinin yanına girmeden kırk defa besmele okursa hacetini o kişi yerine getirir. Kur’ân-ı Kerîmi hatim ederken on dört secde âyetleri okunduğunda secde yapılır ve istenilen şey zihne getirilirse hatim bittiğinde kişi muradını elde eder.⁶²⁸

Sefere giden kişiler şerden ve musibetten korunmak için şunları yapmalıdırlar: sefere gidecek kişi gitmeden önce yetmiş defa Fâtiha sûresi, yetmiş defa Âyete’l-kürsi, yetmiş defa İhlas Sûresi, yetmiş defa Kureyş sûresi okur, yetmiş defa salavât getirir ve yetmiş defa Yâ Allah derse bir düşmandan zerre kadar bile zarar görmez.⁶²⁹

⁶²³ Alak Sûresi, 96/5.

⁶²⁴ Rahman Sûresi, 55/1-2.

⁶²⁵ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 45-46.

⁶²⁶ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 46.

⁶²⁷ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 46.

⁶²⁸ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 47.

⁶²⁹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 47.

Düşmandan kurtulmak isteyen kişi dört tane taş alıp birini “حسبني الله كل شيء” diyerek sağ tarafına, birini “الله يغلب كل شيء” diyerek sol tarafına, birini “لا يقف لإمر الله شيء” diyerek ön tarafına atıp birini de başında döndürüp “لا حول” demelidir.⁶³⁰

Kadın veya kızın nasibinin hemen çıkması için Fecr sûresi bir kâseye yazılıp yağmur suyuyla silinir. Daha sonra o su ile kına yoğrulur ve ellere yakılır. Ayrıca hayırlı taraftan kısmet çıkması için de cuma geceleri Taha sûresi okunmaya devam edilmelidir.⁶³¹

Sâmi Efendi eşlerin arasını düzeltmek ve muhabbetlerini arttırmak için yedi kağıda tahâretli olmak şartı ile yedi ayrı dua ve âyetlerin yazılmasını ve yedi gün olmak üzere her gün bir tanesinin içilmesini tavsiye etmektedir. Kâğıtlara yazılması gerekenler şunlardır:⁶³²

Birinci kâğıda “بِسْمِ اللَّهِ وَمِنَ اللَّهِ وَ إِلَى اللَّهِ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ”

İkinci kâğıda besmele ile “إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ”⁶³³

Üçüncü kâğıda besmele ile “وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرِبَهَا وَمُزْسِيهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ”⁶³⁴

Dördüncü kâğıda “شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ قَاتِمًا بِالْقِسْطِ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ”

”الْحَكِيمُ”⁶³⁵

Beşinci kâğıda “وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا هُوَ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ إِلَّا”

”يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٌ فِي ظُلُمَاتِ الْأَرْضِ وَلَا رَطْبٌ وَلَا يَابِسٌ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ”⁶³⁶

Altıncı kâğıda “لَوْ أَنْفَقْتَ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مَا أَلْفَتْ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ أَلْفَ بَيْنَهُمْ إِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ”⁶³⁷

Yedinci kâğıda ise “لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابٌ”⁶³⁸ yazılmalıdır.

⁶³⁰ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 47.

⁶³¹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 47.

⁶³² Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 48.

⁶³³ Neml Sûresi, 27/30.

⁶³⁴ Hûd Sûresi, 11/41.

⁶³⁵ Âli İmran Sûresi, 3/18.

⁶³⁶ Enam Sûresi, 6/59.

⁶³⁷ Enfal Sûresi, 8/63.

⁶³⁸ Rad Sûresi, 13/30.

Ayrıca eşler arasındaki soğukluğun giderilmesi için “Yâ Mâni” isminin okunmaya devam edilmesi gerekmektedir.⁶³⁹

Alışverişte bereket olması için kırmızı karınca yuvasından toprak alınıp yedi defa şu dua okunur, dükkâna ve sermayeye serpilir:

اللهم يا صافع كل مصنوع ويا مجيب كل دعوة ويا مفرج كل كربته ويا عالم كل خفيته ويا شاهد كل نجوى ويا صاحب كل غريب ويا غالب غير مغلوب يارب أسألك أن تنفذ سلعتي كذا وكذا⁶⁴⁰

Şu duanın bir kağıda yazılıp ağrıyan diş ile ısırılması durumunda ağrının derhal geçeceği ifade edilmektedir:

خرس خروس مفروس في فم محبوس اسكن بحق الملك القدوس وضرب لنا مثلا ونسي خلقه قال من يحيي العظام وهي رميم قل يحييها الذي أنشأها أول مرة وهو بكل خلق عليم⁶⁴¹

Zengin olmak için sabah namazından sonra on yedi defa “Yâ Bâsıt” isminin zikredilip yüze sürülmesi gerektiği; Feyz ve bereket içinse her yemekten sonra on dört defa “Yâ Vehhâb” ve on defa da “Yâ Rezzâk” isimlerinin okunması tavsiye edilmektedir. Ayrıca cuma namazından sonra yetmiş yedi defa şu duayı okuyup her namazdan sonra da okumaya devam eden kişinin diğer cumaya kadar bütün sıkıntılarını Cenâb-ı Hakk’ın gidereceği ve o kimseye zenginlik vereceği de ifade edilmektedir. Okunması gereken dua şudur:

اللهم يا غني يا حميد يا مبدئ يا معيد يا ذا العرش المجيد يا فعال لما يريد اكفني بحلالك عن حرمك وأغنني بفضلك
عمن سواك⁶⁴²

Sâmi Efendi bir kişinin Kuran-ı Kerîm’de zikredilen Esmâ-i Hüsnâ ile dua ettiğinde duasının kabul olacağını ifade etmektedir. Duanın nasıl yapılması gerektiğini ise şöyle belirtmektedir: “Dua etmek isteyen kişi önce iki rekât namaz kılar. Namazdan sonra talep edilenler Cenâb-ı Hak’tan istenir. Kim bu şekilde dua ettiyse istediklerini elde etmiştir.”

⁶³⁹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 48.

⁶⁴⁰ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 48.

⁶⁴¹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 49.

⁶⁴² Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 49.

Ayrıca Sâmi Efendi hangi sûrelerde hangi Esmâ-i Hüsnâ'nın geçtiğini şu şekilde tek tek anlatmaktadır:

Fâtiha sûresinde Yâ Allah, Yâ Rab, Yâ Rahman, Yâ Rahîm, Yâ Mâlik; Bakara sûresinde Yâ Muhît, Yâ Kadîr, Yâ Alîm, Yâ Hakîm, Yâ Tevvâb, Yâ Basîr, Yâ Vâsi', Yâ Semi', Yâ Bedî', Yâ Kâfi, Yâ Raûf, Yâ Şâkir, Yâ Vâhid, Yâ Afüvv, Yâ Halîm, Yâ Kâbid, Yâ Bâsit, Yâ Hayy, Yâ Kayyûm, Yâ Aliyy, Yâ Azîm, Yâ Velî, Yâ Ganiyy; Âl-i İmran sûresinde Yâ Kâim, Yâ Vehhâb, Yâ Seri', Yâ Habîr; Nisa sûresinde Yâ Rakîb, Yâ Habîb, Yâ Şehîd, Yâ Gafûr, Yâ Mukîr, Yâ Vekîl; Enam sûresinde Yâ Fâtır, Yâ Kâhir, Yâ Zâhir, Yâ Kadîr, Yâ Latîf; A'raf sûresinde Yâ Muhyî, Yâ Mümîr; Enfal sûresinde Yâ Ni'me'l-mevlâ ve Yâ Ni'me'n-nasîr; Hûd sûresinde Yâ Hafîz, Yâ Rakîb, Yâ Mücîb, Yâ Hamîd, Yâ Mecîd, Yâ Fa'âlün limâ yürîd, Yâ Vedûd; Ra'd sûresinde Yâ Kebîr, Yâ Mûteâl; İbrâhîm sûresinde Yâ Mennân; Hicr sûresinde Yâ Hallâk; Meryem sûresinde Yâ Sâdık, Yâ Vâris; Hac sûresinde Yâ Bâis; Mü'minun sûresinde Yâ Kerîm; Nûr sûresinde Yâ Hakk, Yâ Mübîn, Yâ Nûr; Furkan sûresinde Yâ Hâdî; Sebe sûresinde Yâ Fettâh; Mümin sûresinde Yâ Gaffâr, Yâ Kâbili't-tevbi Yâ Şedîdî'l-ikâb Yâ Zi't-tavli; Zâriyât sûresinde Yâ Rezzâk, Yâ Zü'l-kuvveti'l-metîn; Tûr sûresinde Yâ Vitir; Kamer sûresinde Yâ Melîk, Yâ Muktedir; Rahmân sûresinde Yâ Rabbü'l-meşrikayn ve Yâ Rabbü'l-mağribeyn Yâ Ze'l-celâli ve'l-ikrâm; Hadîd sûresinde Yâ Evvel, Yâ Âhir, Yâ Zâhir, Yâ Bâtın; Haşr sûresinde Yâ Melik, Yâ Kuddûs, Yâ Selâm, Yâ Mümin, Yâ Müheymin, Yâ Azîz, Yâ Cebbâr; Yâ Mûtekebbir, Yâ Hâlık, Yâ Bârî, Yâ Musavvir; Burûc sûresinde Yâ Mübdî, Yâ Muîd; İhlas sûresinde Yâ Ehad, Yâ Sâmed isimleri zikredilmiştir.⁶⁴³

Sâmi Efendi bu isimleri yedi defa okuyan kişinin İsm-i Âzam ile dua etmiş olduğunu söylemekle beraber duanın önemli bir kuralının istenilenin her ne ile alâkası varsa ona uygun Esmâ-i Hüsnâ'dan bir isim alınması olduğunu eklemektedir. Nasıl yapıldığını ise şöyle anlatmaktadır: “Okunacak ismin harf sayısı kendisi ile çarpılır ve buna bin ilave edilir. Şöyle ki ismin harf sayısı dört ise dördü dört ile çarparak on altı elde edilir ve buna bin eklendiğinde de on altı bin olur. Bu da o esma ile on altı bin defa zikretmek anlamına gelmekte olup muradın gerçekleşmesi için büyük bir iksirdir. Eğer bu tertible en azından yedi gün her namazdan sonra bir defa olmak üzere devam edilirse zî-rûh yememek şartıyla o kişi her ismin hüddâmına nâil olur.”⁶⁴⁴

⁶⁴³ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 49-50.

⁶⁴⁴ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 50-51.

Sâmi Efendi Esmâ-i Hüsnâ ile yapılan duaları şu şekilde örneklendirmektedir: Hızır Aleyhisselâmı görmek ve ondan istifade etmek isteyenler “el-Evvel, el-Âhir, ez-Zâhir, el-Bâtın” isimlerini kırk gün olmak üzere beş vakit namazdan sonra okunmalıdırlar.⁶⁴⁵

Şeref, gayret ve her arzu ettiği mutluluğu elde etmek isteyen kişiler kırk sabah yüz defa “Yâ Melik, Yâ Celîl, Yâ Muîd” isimlerini zikretmelidirler.⁶⁴⁶

İsâ Aleyhisselâmın ölülere diriltirken zikrettiği “Yâ Kadîm, Yâ Dâim, Yâ Ehad, Yâ Vâhid, Yâ Sâmed” isimlerini her kim sabah namazından sonra yüz defa zikrederse her türlü muradı gerçekleşir.⁶⁴⁷

Rüyasında istediği bir şeyi görmek isteyen kişi yatacağı zaman bin defa “Yâ Nûr, Yâ Basit, Yâ Zâhir” isimlerini okumalıdır.⁶⁴⁸

“Yâ Berr, Yâ Tevvâb, Yâ Afüvv” isimlerini içki içen, zina yapan veya herhangi bir isyana mübtela olmuş kişiler zikretse kendisine tevbe nasib olur.⁶⁴⁹

“Yâ Rezzâk, Yâ Hâyy, Yâ Bâkî” isimleri günde yüz on üç defa okunursa okuyan kişi hayatı boyunca hiç hasta olmaz ve kimseye muhtaç olmaz.⁶⁵⁰

Sefere çıkan kişi “Yâ Mübdî, Yâ Muîd” isimlerini her gün yüz defa zikrederse seferden sağ salim döner. Ayrıca bu isimler kaybolan bir şeyin bulunması için de okunur.⁶⁵¹

“Yâ Semi” ismi yüz yetmiş defa bir kâseye yazılıp gül yağıyla silinerek kulakları duymayan kişinin kulağına akıtılsa şifa olmaktadır.⁶⁵²

Sâmi Efendi'nin namaz, abdest gibi konularda şeytanın vesvesesinden kurtulmak isteyen kişiler için tavsiyesi şudur: her gün euzü besmele çekilir, sol tarafa tükürülür ve on defa şu dua okunur:

آمنّا بالله وبرسوله وحسبى الله ولا إله إلا الله الاول والآخر والظاهر والباطن وهو بكل شيء عليم ولا حول ولا قوة إلا

بالله العلي العظيم⁶⁵³

⁶⁴⁵ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 51.

⁶⁴⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 51.

⁶⁴⁷ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 51.

⁶⁴⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 51.

⁶⁴⁹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 51.

⁶⁵⁰ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 52.

⁶⁵¹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 52.

⁶⁵² Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 53.

⁶⁵³ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 52.

Her türlü afetten, kazadan, beladan, boğulmaktan, enkaz altında kalmaktan, ateşte yanmaktan, noksan âzalardan korunmak ve istenilen şeylerin elde edilmesi için her gün yedi defa şu âyet okunmalıdır:⁶⁵⁴

فَإِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ⁶⁵⁵

Aşka esir olup bundan kurtulmak isteyen kişinin Âyete'l-kürsî'yi bir kâseye üç defa yazıp devamına sevdiği kişinin ismini eklemesi, daha sonrada sabahları o kâsedan su içmesi tavsiye edilmekte ve bu sayede aşk hastalığından kurtulacağı belirtilmektedir.⁶⁵⁶

Yakıcı ve öldürücü aletlerin etkisini ortadan kaldırmak için yazılması gereken dua şudur:

بِسْمِ اللَّهِ الْكَافِي بِسْمِ اللَّهِ الشَّافِي بِسْمِ اللَّهِ الْمَعْفِي بِسْمِ اللَّهِ الَّذِي لَا يَضُرُّ مَعَ اسْمِهِ شَيْءٌ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَهُوَ
السميع العليم ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم يا رحمن يا رحيم يا كريم يا رزاق يا معين يا لطيف يا عزيز يا حفيظ
يا حكيم يا الله

Bu duanın devamında doksan dokuz defa “Yâ Hû” ve kırk defa da “İlâhâ” yazılmalıdır.⁶⁵⁷

Her türlü zararlı şeylerden korunmak için ay tutulduğu zaman denizin kenarına girilip üç defa Fil sûresi yazılıp nüsha yapılmalıdır.⁶⁵⁸

Aralarında soğukluk olan kişiler, karşı tarafın muhabbetini elde etmek için tatlı bir şey üzerine yetmiş yedi defa Kevser sûresini okumalı ve bunu o kişiye yedirmelidir.⁶⁵⁹

Sâmi Efendi herkesin gözüne güzel görünmek isteyen kişinin bu duayı suda ezmesini ve o su ile yüzünü yıkaması gerektiğini ifade etmektedir. Ayrıca bunu uygulayanın kız olması durumunda hemen nasibinin çıkacağını eklemektedir. Dua şudur:

⁶⁵⁴ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 52.

⁶⁵⁵ Tevbe Sûresi, 9/129.

⁶⁵⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 52.

⁶⁵⁷ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 53.

⁶⁵⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 53.

⁶⁵⁹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 53.

لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ⁶⁶⁰ ها اه مواها مرمن او ابواطبق ذالى لى ولى ذو الجلال والإكرام

برحمتك يا ودود يا أرحم الراحمين⁶⁶¹

Sevgisine karşılık bulmak isteyen kişi, sevdiği kimsenin saçının bir teline yirmi sekiz defa şunu okumalıdır:

يَوْمَ تَأْتِي السَّمَاءُ بِدُخَانٍ مُبِينٍ يَغْشَى النَّاسَ هَذَا عَذَابٌ أَلِيمٌ⁶⁶² وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ⁶⁶³

Burun kanamasını dindirmek için şu âyetler yazılıp hastanın alnına asılmalıdır:⁶⁶⁴

وَمَنْ أَمِنَ وَمَا أَمِنَ مَعَهُ إِلَّا قَلِيلٌ وَقَالَ اذْكُبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مَجْرِبَهَا وَمُزْسِئَهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَحِيمٌ⁶⁶⁵

Burun kanaması için bir diğer yapılması gereken ise hastanın alnına “اسكن يا دم بحرمة” yazılmasıdır. Bunun yapılmasıyla kan anında durur.⁶⁶⁶

Kulunç ve yürek ağrısı için nüsha edilmesi ve yazılıp içilmesi gereken âyetler şunlardır:⁶⁶⁷

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ إِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً إِنَّكَ أَنْتَ الْوَهَّابُ⁶⁶⁸ أَلَمْ يَرَوْا كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ أَنَّهُمْ

إِلَيْهِمْ لَا يَرْجِعُونَ⁶⁶⁹

Ağız ağrısı için şu âyet yazıldıktan sonra altmışaltı defa da “Yâ Allah” yazıp içmek gerekmektedir.⁶⁷⁰

⁶⁶⁰ Enbiyâ Sûresi, 21/87.

⁶⁶¹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 53.

⁶⁶² Duhan sûresi, 41/10-11.

⁶⁶³ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 53-54.

⁶⁶⁴ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 54.

⁶⁶⁵ Hûd Sûresi, 11/40-41.

⁶⁶⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 54.

⁶⁶⁷ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 54.

⁶⁶⁸ Âl-i İmran Sûresi, 3/8.

⁶⁶⁹ Yasin Sûresi, 36/31.

⁶⁷⁰ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 54.

وَأَنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللَّهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَاءُ وَاللَّهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ⁶⁷¹

Karın ağrısı için bu duanın yazılıp sonrasında altmışaltı defa da “Yâ Allah” yazılıp içilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yazılacak dua şudur:

مَا فِي بَطْنِي مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّي إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ⁶⁷² وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ⁶⁷³

Boyun ağrısı için bu duanın yazılıp sonrasında altmışaltı defa da “Yâ Allah” yazılıp nüsha edilmesi ve içilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Yazılacak dua şudur:

فَلَوْلَا إِذَا بَلَغَتِ الْحُلُقُومَ * وَأَنْتُمْ حِينِيذٍ تَنْظُرُونَ⁶⁷⁴ وبحق توراة موسى وبحق إنجيل عيسى وبحق زبور داود وبحق فرقان محمد المصطفى صلى الله عليه وسلم اهيا شراهما بحق ارزولى اجب انك الى صدى وشفاء عنقى خلقي⁶⁷⁵

Sihri bozmak için şu âyetin nüsha edilmesi ve suyunun içilmesi gerekmektedir:⁶⁷⁶

مَا جِئْتُمْ بِهِ السِّحْرُ إِنَّ اللَّهَ سَيَبْطِلُهُ إِنَّ اللَّهَ لَا يُضْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ⁶⁷⁷

Hayvana isabet eden nazarı ortadan kaldırmak için bir yumurtaya üç defa Zilzal sûresi okunmalı ve yumurta hayvanın başına konulmalıdır.⁶⁷⁸

Uyumayan çocuk veya hasta için şu âyetler yazılıp nüsha edilmelidir:⁶⁷⁹

وَجَعَلْنَا نَوْمَكُمْ سُبَاتًا * وَجَعَلْنَا اللَّيْلَ لِيَاسًا * وَجَعَلْنَا النَّهَارَ مَعَاشًا⁶⁸⁰ اللَّهُ يَتَوَفَّى الْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا⁶⁸¹ وَلِيُثَبِّتُ فِي الْكَهْفِ عَدَدَ

سِنِينَ

⁶⁷¹ Hadîd Sûresi, 57/29.

⁶⁷² Âl-i İmran Sûresi, 3/35.

⁶⁷³ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 54-55.

⁶⁷⁴ Vâkıa Sûresi, 56/83-84.

⁶⁷⁵ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 55.

⁶⁷⁶ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 55.

⁶⁷⁷ Yunus Sûresi, 10/81.

⁶⁷⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 55.

⁶⁷⁹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 55.

⁶⁸⁰ Nebe Sûresi, 78/9-11.

⁶⁸¹ Zümer Sûresi, 39/42.

Ağız ağrısı için yazılıp içilmesi gereken şu âyetlerdir:⁶⁸²

طَهَ مَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْآنَ لِتَشْقَى إِلَّا تَذَكَّرَةٌ لِمَنْ يَحْسَى⁶⁸³ وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ

Muhabbet için şu âyetlerin tatlı bir şeye okunup muhabbeti arzu edilen kişiye yedirilmesi gerekmektedir:⁶⁸⁴

قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي يُحْبِبْكُمُ اللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ⁶⁸⁵ قَدْ سَعَمَهَا حُبًّا إِنَّا لَنَرِيهَا فِي صَالٍ مُبِينٍ⁶⁸⁶ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ أَذِلَّةٌ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ أَعِزَّةٌ عَلَى الْكَافِرِينَ⁶⁸⁷ يَا بَدُوحَ يَا بَدُوحَ يَا بَدُوحَ

Haksız yere hapsedilmiş olan kişinin kurtulması için her gün bin defa olmak üzere on gün besmele okunması büyük bir iksirdir. Ayrıca her türlü hâcet içinde okunur.⁶⁸⁸

Sâmi Efendi gözler için şunları söylemektedir: Gözleri az gören kişiler yeni ayın ilk üç günü aya doğru bakıp yedi Fâtiha sûresi, yedi İhlas sûresi okuyup yetmiş defa da “yâr” derse gözündeki perde ortadan kalkar. Fakat buna üç ay devam edilmesi şarttır.⁶⁸⁹

Her türlü uğrama olan kişiler Bakara sûresinin 102. âyetiyle birlikte cin beylerinin isimlerini yazıp içse ve nüsha yapıp üzerinde taşısa şifa olmaktadır. Cin beylerinin isimleri olan beş isim şunlardır: ⁶⁹⁰ شاروب, باحير, عمرو, ازوب, بريداد

Her türlü sıtma için “Yâ Gaffâr Yâ Settâr” isimleriyle beraber şu âyetinde yazılıp suyunun içilmesinin ve tütsü yapılmasının şifa olacağı belirtilmektedir:⁶⁹¹

لَا يَرُونَ فِيهَا شُمْسًا وَلَا زَمْهَرِيرًا وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَالُهَا وَذُلَّتْ قُطُوفُهَا تَذَلِيلًا⁶⁹²

⁶⁸² Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 55.

⁶⁸³ Taha Sûresi, 20/1-3.

⁶⁸⁴ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 56.

⁶⁸⁵ Âl-i İmran Sûresi, 3/31.

⁶⁸⁶ Yusuf Sûresi, 12/30.

⁶⁸⁷ Mâide Sûresi, 5/54.

⁶⁸⁸ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 56.

⁶⁸⁹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 56.

⁶⁹⁰ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 56.

⁶⁹¹ Sâmi, **Müntehabât-ı Sâmiyye**, s. 56.

⁶⁹² İnsan Sûresi, 76/13-14.

Sâmi Efendi, Hızır Aleyhisselâm'ın Âbid Isfehânî isimli bir zâta öğrettiği duayı zikretmektedir. Bu duanın günde yetmiş defa okunduğunda hastalara şifa olmasından, her türlü murad için okunmaya devam edildiğinde onun gerçekleşmesinden, kişiyi her türlü kötülükten koruduğundan, her türlü hayrın gerçekleşmesine sebep olmasından ve her türlü borçtan kurtulmaya vesile olmasından bahsetmektedir. Dua şudur:

الواحد الاحد الحى يسبح له الظلال والغنى صانع لا يدركه الغى ليس كمثل شىء وهو السميع العليم⁶⁹³

Esir olmuş ve hapsedilmiş kişilerin kurtulmaları için bir mecliste bin defa okunması gereken dua şudur:

ما شاء الله كان ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم و حسبنا الله ونعم الوكيل⁶⁹⁴

“Yâ Allah Yâ Şâfi” isimlerinin altmış altı defa bir kaseye yazılıp su ile ezildikten sonra içilmesinin yetmiş türlü derde deva olduğunun muteber kitaplarda geçtiği belirtilmektedir.⁶⁹⁵

Sâmi Efendi *Müntehabât-ı Sâmiyye* isimli eserinin sonunda yedi madde halinde mertebesi yüksek bazı faydalı dualardan bahsetmektedir. Bunlardan birincisi, cuma geceleri bu duayı okuyan kişilerin diğer cumaya kadar şeytan şerrinden ve musibetlerden korunmasıdır. Dua şudur:

اللهم يا دائم الفضل على البرية يا صاحب المواهب السنية يا باسط اليدين بالعطية صل على محمد خير البرية واغفر لنا

ارتكبنا في هذه العشية قلوبى⁶⁹⁶

İkincisi, İmam Gazâlî'ye ait olan cuma günü bin defa “Yâ Allah” diyenlerin evliyalar sınıfına katıldığı görüşüdür.⁶⁹⁷

Üçüncüsü, her güne mahsus olan evrâda devam edenlerin kerâmet rütbesine ulaştıkları düşüncesidir. Okunması gerekenler şunlardır: Cuma günü bin salavât, cumartesi

⁶⁹³ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 57.

⁶⁹⁴ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 58.

⁶⁹⁵ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 58.

⁶⁹⁶ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 61.

⁶⁹⁷ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 61.

günü “لا إله إلا الله الملك الحق المبين ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم” Salı günü bin istiğfâr, Çarşamba günü bin defa “سبحان الله وبحمده سبحان الله العظيم”, Perşembe günü bin defa İhlas sûresi. Bunları okumaya devam eden kişiler dünyevî ve uhrevî her türlü mutluluğa ulaşırlar.⁶⁹⁸

Dördüncüsü, namazdan sonra şu istiğfârı okumaya devam eden kişilerin namazının kabul olmasıdır:

أستغفر الله من كل ذنب أذنبته عمداً أو خطأً أو سراً أو علانية وأتوب إليه من الذنب الذي أعلم ومن الذنب الذي لا أعلم إنك أنت علام الغيوب ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم⁶⁹⁹

Beşincisi, Sâmi Efendi'nin *Fütûhâtü'l-Mekkiyye* isimli eserde açıklandığını belirttiği tırnak keserken, elbise değiştirirken ve gusulden gusule on tane istiğfâr, on tane salavât, on tane Lâ ilahe illallah okumaya devam eden kişilerin bütün günahlarının affedileceği görüşüdür.⁷⁰⁰

Altıncısı, şu salavâta günde bir defa olmak üzere devam eden kişiye iman-ı kâmilin nasip olmasıdır:

اللهم صلى على سيدنا محمد الفاتح لما أغلق والخاتم لما سبق وناصر الحق بالحق والهادي إلى صراطك المستقيم وعلى آله واصحابه واولاده اجمعين وبارك وسلم تسليماً كثيراً⁷⁰¹

Sâmi Efendi, yedinci olarak “Şeyh Abdurrahman Sâmi Niyâzî'nin iksir-i a'zâmıdır” dediği virdinden bahsetmekte ve bunun her zorlukta okumaya devam ettiği özel bir tertibi olduğunu eklemektedir. Her ne niyetle okunursa mutlaka kabul olunduğunu hatta defalarca tecrübe ettiğini ve birçok manevî rahatsızlıklara şifa olduğunu bizlere açıklarken okumak isteyen herkese de icâzet verdiğini ve günde bir defa olmak üzere okumalarını tavsiye etmektedir. Ayrıca her murad için yedi defa okunup sonrasında da dua edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Sâmi Efendi'nin muazzam duası şudur:

⁶⁹⁸ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 61-62.

⁶⁹⁹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 62.

⁷⁰⁰ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 62.

⁷⁰¹ Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 62.

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم أستغفر الله أستغفر الله أستغفر الله يا ملجئ يا معاذي ويا الهى ويا خالقي ويا رازقي أنت حسبي أنت ربى أنت بك من أزلنى وتوكلت عليك ابدا في كل املى واعتمدت لديك من ظاهرى وباطنى ومن يخيب عن بابك ومن يرجع عن جنابك توسلت إليك ان انقطع وسائلى بقولك الكريم واما السائل فلا تنهر وتوسطت الى ذلك بالوسيلة الكبرى حبيبك اعظم محمد المصطفى وفاطمة الزهرا وعلى المرتضى والحسن والحسين واهل بية المجتبي والانبياء واصحابهم طرا والاولياء والاولاد والاقطاب والنقبا جميعا والملائكة ومن هو اهل لذلك كلا يا حى يا قيوم يا ذالجلال والجمال والكمال والاکرام يا ارحم الرحمين يا اكرم الاكرمين يا مجيب السائلين استجب يا ربى استجب يا ربى استجب يا ربى عظم اسمائك العليا وباسمائك في الحلاء والعماء وباسمائك التى يستجاب بها الدعاء وباسمائك التى لا يضرب معه شئى في الارض ولا في السماء و باسمائك التى دعا بها الانبيا والاوليا باسمائك التى يكتسب بها الرضا وبالاسمائك التى يسعد بها الاشسقى وباسمائك التى ينال بها اللقا وباسمائك التى ينصرف فى الفناء والبقاء ان تعطى مسؤولاتى الدنيوية والاخروية وان تبعدنى فى الدارين من كل شر وان توفقنى فى العالمين لكل خير وان تجعلنى من اسعد السعداء يا رب يا رب يا رب يا رب يا رب يا الله يا الله يا الله يا الله يا هو يا رب العالمين اللهم صلى على سيدنا محمد واله وصحبه فى كل شؤنك بعدد معلوماتك ابد الأبد من سبحان ربك رب العزة عما يصفون وسلام على المرسلين والحمد لله رب العالمى اللهم يسر امور امة محمد ولنا ولآباءنا بحسن الخاتمة⁷⁰²

Maddî ve mânevî her türlü hastalıkların tedavisi veya sıkıntıların yok edilmesi için bazı âyetlerin ve duaların okunması tavsiyesinde bulunan Sâmi Efendi bunlar için bir kaynak belirtmemiştir. Fakat pek çok yerde bazı durumlar için tecrübe edilmiş olduğunu ifade etmiştir.

⁷⁰² Sâmi, *Müntehabât-ı Sâmiyye*, s. 62-64.

SONUÇ

Halvetî-Uşşâkî şeyhlerinden olan Abdurrahman Sâmi Efendi Manisa Saruhan'da dünyaya gelmiş; ilk eğitimini memleketinde tamamladıktan sonra dönemin en önemli tasavvuf merkezlerinden olan İstanbul'da ilim tahsiline devam etmiştir. Ardından Gelibolu'ya giderek orada Ahmed Şücâeddîn Efendi'nin gözetiminde tasavvufi terbiyesini tamamlayıp icazetini almış ve İstanbul Kasımpaşa'da Yahya Kethüda Dergâhı postnişinliğine tayin edilerek irşad vazifesine başlamıştır. Postnişinlik görevi onu ilmi eserler ortaya koymaktan alıkoymamış, gönlü tasavvufa bağlı olan kişilerin okuması için çoğunluğu tasavvuf olmak üzere pek çok alanda eserler kaleme almıştır. Ulaşabildiğimiz eserlerinden yola çıkarak bunların tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar yazılmış olduğunu söyleyebiliriz.

XIX. yüzyılın ikinci yarısından XX. yüzyılın ilk yarısına kadar ki sürede yaşayan Abdurrahman Sâmi Efendi dönemin savaşlarına, siyasî, sosyal, iktisadî açıdan bir devletin yıkılışına, yeni bir devletin kuruluşuna ve bu dönemde yapılan devrimlere tanıklık etmiştir. Hatta bu sıkıntılı dönemden halifesiyle kendisi de etkilenmiş, Menemen hadisesi dolayısıyla bir süre tutuklu kalmışlardır. Fakat beraat etmelerine rağmen hayatlarının sonuna kadar takip altında tutulmuşlardır.

XIX. yüzyılın önemli mutasavvıflarından olan Abdurrahman Sâmi Efendi hakkında yapılmış çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada ailesi hakkında yeni bir bilgiye ulaşılmıştır. Bu da Ahmed Yümnî b. Muhammed Asım isminde bir kardeşinin olduğu ve onun *Kenzü'l-Ârifîn* isimli eserini istinsah ettiğiidir. Ayrıca günümüze ulaşmadığı yönünde kaydedilen *Kenzü'l-Ârifîn* ve *Nâme-i Muharrem* eserlerine ulaşılmış ve eserler tanıtılmıştır. Yine bu çalışmayı farklı kılan bir başka durum ise sadece bir esere ağırlık verilmemiş, kendisinin ilim âlemine sunmuş olduğu pek çok eserinden istifade ile tasavvuf başta olmak

üzere farklı alanlardaki konular hakkında fikirleri bir araya toplanmış ve görüşleri ele alınmıştır.

Sami Efendi'nin hayatını araştırırken ve eserlerini okurken duyduğum mutluluğu ifade etmeden geçemeyeceğim. Kendisini ve bağlı olduğu tarikatı bir nebze olsun tanımak, tasavvuf tarihine katkısını tespit etmek ve bunu araştırmacılara arz etmiş olmak benim için büyük bir kıvanç vesilesi olmuştur.

BİBLİYOGRAFYA

- ABDURRAHMAN SAMÎ, **Binâ-yı İslâm**, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1340.
- , **Dîvan-ı Sâmi**, Şahinler Vakfı Neşriyat, İzmir, 1980.
- , **Evrâdü'l-Mukarrebîn**, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul, 1332.
- , **Hediyetü'l-Âşıkîn**, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1330.
- , **Kenzü'l-Ârifin**, Sül. Ktp. Sami Benli, nr. 01442.
- , **Meslekü's-Sâmiyye**, Matbaa-i Osmaniye, İstanbul, 1332.
- , **Mevlid-i Mücteba**, Müşterekü'l-Menfaa Osmanlı Matbaası, İstanbul, 1331.
- , **Mirat-ı Eyyâm**, Mahmud Bey Matbaası, İstanbul, 1337.
- , **Mi'yâru'l-Evliyâ**, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1339.
- , **Müntehabât-ı Sâmiyye**, Serbesti Matbaası, İstanbul, 1338.
- , **Name-i Muharrem**, Hukuk Matbaası, İstanbul, 1327.
- , **Tenvîrü'l-Beyân fî Tefsîrü'l-Kur'ân**, Sül. Ktp. Yazma Bağışlar, nr. 05050.
- , **Tuhfetü'l-Uşşâkiyye**, İstanbul, 1343.
- , **Vesîletü'l-Kübrâ**, Necm-i İstikbal Matbaası, İstanbul, 1334.
- ACLÛNÎ İsmail b. Muhammed, **Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlü'l-İlbas**, C. II, Mektebetü'l-Kudsi, Kahire, 1351.
- AKKUŞ Mehmet, "Gaybet", **DİA**, C. XIII, İstanbul, 1996, ss. 409-410.
- ALBAYRAK Nurettin, "Himmat Efendi", **DİA**, C. XVIII, İstanbul, 1998, ss. 57-58.
- ALGAR Hamid, "Hâlidîyye", **DİA**, C. XV, İstanbul, 1997, ss. 295-296.
- , "Mazhar Cân-ı Cânân", **DİA**, C. XXVIII, Ankara, 2003, ss. 195-196.
- , "Nakşibendiyye", **DİA**, C. XXXII, İstanbul, 2006, ss. 335-342.
- , "Necmeddîn-i Kübrâ", **DİA**, C. XXXII, İstanbul, 2006, ss. 498-500.

- AŞKAR Mustafa, “Niyâzî-i Mısrî”, **DİA**, C. XXXIII, İstanbul, 2007, ss. 166-169.
- , **Niyâzî-i Mısrî: Hayatı, Eserleri, Görüşleri**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2005.
- ATEŞ Süleyman, “Kurb”, **DİA**, C. XXVI, Ankara, 2002, ss. 432-433.
- AZAMAT Nihat, “Affî”, **DİA**, C. I, İstanbul, 1988, ss. 411-412.
- , “Ali b. Meymun”, **DİA**, C. II, İstanbul, 1989, ss. 411-412.
- , “Câhidî Ahmed Efendi”, **DİA**, C. VII, İstanbul, 1993, ss. 16-17.
- , “Hamza Bâlî”, **DİA**, C. XV, İstanbul, 1997, ss. 503-504.
- , “Kâdiriyye”, **DİA**, C. XXIV, İstanbul, 2001, ss. 131-136.
- BANDIRMALIZÂDE Ahmed Münib, **Mir’atu’t-Turuk**, Cemal Efendi Matbaası, İstanbul, 1306.
- BAŞ Derya, “Bedeviyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 547-599.
- , **Seyyid Ahmed el-Bedevî: Tarikatı ve İstanbul’da Bedevîlik**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2008.
- , “Zerrûk”, **DİA**, C. XLIV, İstanbul, 2013, ss. 297-300.
- BAŞ Mehmet Şamil, **Aydınlı Bir Uşşâkî Şeyhi Ömer Hulûsî ve Dîvân’ı**, Okur Akademi, İstanbul, 2014.
- BAYRAMOĞLU Fuat-AZAMAT Nihat, “Bayramiyye”, **DİA**, C. V, İstanbul, 1992, ss. 269-270.
- BEBEK Adil, “Kebîre”, **DİA**, C. XXV, Ankara, 2002, ss. 163-164.
- BİLGİN A.Azmi, “Sinâniyye”, **DİA**, C. XXXVII, İstanbul, 2009, ss. 240-241.
- CEYHAN Semih, “Halvetiyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, s. 695-769.
- , “Salâhî Efendi”, **DİA**, C. XXXVI, İstanbul, 2009, ss. 17-19.
- , “Tecellî”. **DİA**, C. XL, İstanbul, 2011, ss. 241-243.
- , “Üns”, **DİA**, C. XLII, İstanbul, 2012, ss. 348-349.
- , “Vecd”. **DİA**, C. XLII, İstanbul, 2012, ss. 583-584.
- ÇAĞRICI Mustafa, “Zevk”, **DİA**, C. XLIV, İstanbul, 2013, ss. 308-310.

- ÇAKIR Adalet, “Kâdiriyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 159-208.
- ÇİFT Salih, “Semmân, Muhammed b. Abdülkerîm”, **DİA**, C. XXXVI, İstanbul, 2009, ss. 497-498.
- DİA, “Melâmiyye”, C. XXIX, Ankara, 2004, ss. 29-35.
- DEMİRCİ Mehmet, “Arûsiyye”, **DİA**, C. III, İstanbul, 1991, s. 424.
- , “Desûkiyye”, **DİA**, C. IX, İstanbul, 1994, s. 212.
- , “Hakikat”, **DİA**, C. XV, İstanbul, 1997, ss. 178-179.
- DERİN Süleyman, Abdurrahman Sâmi’nin Hayatı, Eserleri ve Tefsîr-i Fâtîha-i Şerîfe Risâlesi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1993.
- DURUSOY Ali, “Hüviyyet”, **DİA**, C. XIX, İstanbul, 1999, ss. 68-69.
- EL-CELYEND Muhammed, “Derdîriyye”, **DİA**, C. IX, İstanbul, 1994, s. 169.
- EREN Sıddık Naci, **Allah’a ve Resûlüne En Yakın Yol**, Demir Kitabevi, İstanbul, 1985.
- , **Allah ve Resûlullah’ı Sevenlerin Yolu**, Şelale Yayınları, İstanbul, 2014.
- , **Tarık-i Uşşaki’de Usul ve Adab**, Uşşâki Vakfı Yayınları, İstanbul, 1995.
- , **Yüce Veliler ve Anadolu Evliyalari**, Şelale Yayınları, İstanbul, 1991.
- GÜNDÜZ İrfan, “Bekriyye”, **DİA**, C. V, İstanbul, 1992, s. 371.
- GÜRER Dilaver, **Abdülkâdir Geylânî, Hayatı, Eserleri, Görüşleri** İnsan Yayınları, İstanbul, 1999.
- , “Medyeniyye”, **DİA**, C. XXVIII, Ankara, 2003, s. 348.
- GÜVEN Mustafa Salim, “Şâzeliyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 373-435
- HALİLOĞLU Ahmet, Abdurrahman Sami Saruhani Uşşaki, 2009, <http://www.burhandergisi.com/ahmet-haliloglu/188-abdurrahman-sami-saruhani-uaki-ks.html>, (15.01.2014).
- HASKAN Mehmet Mermi, **Eyüp Tarihi**, Türk Turing Turizm İşletmeciliği Vakfı, C. I, İstanbul, 1993.
- HOCAZÂDE Ahmed Hilmi, **Hadîkatü’l-Evliyâ**, Bâbiâlî Caddesi 52 Numaralı Matbaa, İstanbul, 1318.

- , **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Ebü'l-Alemeyn Seyyid Ahmed Rifâî**, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1318.
- , **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Ebü'l-Hasan eş-Şâzelî ve Sadettin Cibâvî**, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1318.
- , **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Pir-i Tarikat Seyyid Ahmed Bedevî ve Seyyid İbrahim Desûkî**, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1318.
- , **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Silsile-i Meşâyih-i Mevleviyye**, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1318.
- , **Hadîkatü'l-Evliyâ'dan Silsile-i Meşâyih-i Sühreverdiyye ve Kübreviyye**, Şirket-i Mürettibiye Matbaası, İstanbul, 1318.
- , **İbrâhim Gülşenî**, Kütüphâne-i Cihân, İstanbul, 1322.
- HÜSEYİN VASSAF, **Sefîne-i Evliyâ**, haz. Mehmet Akkuş-Ali Yılmaz, C. IV, İstanbul, 2006.
- İBN MÂCE Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd, **es-Sünen**, thk. Şuayb el-Arnavut-Muhammed Kamil Kurra Bilâlî, C. V, Dâru Risâleti'l-Âlemiyye, Dimaşk, 2009.
- İNAL İbnülemin Mahmut Kemal, **Son Asır Türk Şairleri**, Dergâh Yayınları, C. III, İstanbul, 1988.
- KALLEK Cengiz, "Hifnî", **DİA**, C. XVII, İstanbul, 1998, s. 478.
- KARA İhsan, "Selâmi Ali Efendi", **DİA**, C. XXXVI, İstanbul, 2009, ss. 348-349.
- KARA Kerim, "Karabaş Veli", **DİA**, C. XXIV, İstanbul, 2001, ss. 369-371.
- , Kerim, **Karabaş Veli: Hayatı, Fikirleri, Risaleleri**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.
- KARA Mustafa, "Bedeviyye", **DİA**, C. V, İstanbul, 1992, ss. 318-319.
- , "Gülşeniyye", **DİA**, C. XIV, İstanbul, 1996, ss. 256-259.
- KARTAL Abdullah, "Seker", **DİA**, C. XXXVI, İstanbul, 2009, ss. 334-335.
- KILIÇ Mahmut Erol, "Cemâleddîn Uşşâkî", **DİA**, C. VII, İstanbul, 1993, ss. 314-315.
- , "Ekberiyye" **Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 337-358.
- , "Uşşâkiyye", **DİA**, C. XLII, İstanbul, 2012, ss. 232-233.
- KONUR Himmet, **İbrâhim Gülşenî: Hayatı, Eserleri, Tarikatı**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2000.

- , “Sezâi-yi Gülşenî”, **DİA**, C. XXXVII, İstanbul, 2009, ss. 79-81.
- KURNAZ Cemal-TATCI Mustafa, “İbn İsâ”, **DİA**, C. XX, İstanbul, 1999, ss. 91-92.
- KÜÇÜK Sezai, “Mevleviyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 489-536.
- MEMİŞ Abdurrahman, **Hâlidî Bağdâdî ve Anadolu’da Hâlidîlik**, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2000.
- MÜSLİM Ebü’l-Hüseyn, **es-Sahîh**, Beytü’l-Efkârî’ d-Devliyye, Riyad, 1998.
- NAMLI Ali, “İsmâil Hakkı Bursevî”, **DİA**, C. XXIII, İstanbul, 2001, ss. 102-106.
- , **İsmâil Hakkı Bursevî, Hayatı, Eserleri, Tarikat Anlayışı**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001.
- NIYÂZÎ-i MISRÎ, **Mevâidu’l-İrfan ve Avâidu’l-İhsan: İrfan Sofraları**, çev. Süleyman Ateş, İnönü Üniversitesi Niyâzi-i Mısırî Araştırma ve Uygulama Merkezi, Malatya, 2014.
- OCAK Ahmet Yaşar, “Bektaşîlik”, **DİA**, C. V, İstanbul, 1992, ss. 373-379.
- , “Bektaşîyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 447-479.
- ÖGKE Ahmet, **Ahmed Şemseddîn-i Marmaravî: Hayatı, Eserleri, Görüşleri**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001.
- ÖNGÖREN Reşat, **Alimlerin Gözdesi Bir Tarikat: Zeyniyye**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2012.
- , “Sühreverdiyye”, **DİA**, C. XXXVIII, İstanbul, 2010, ss. 42-45.
- , “Tarikat”, **DİA**, C. XL, İstanbul, 2011, ss. 95-105.
- , “Zeyniyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 851-919.
- ÖZDAMAR Mustafa, **Hüsâmeddin Uşşâki ve Uşşâkiler**, Kırkkandil Yayınları, İstanbul, 2001.
- ÖZEL Ahmet Murat, “Şazeliyye”, **DİA**, C. XXXVIII, İstanbul, 2010, ss. 387-390.
- ÖZKÖSE Kadir, “Ticânî, Ahmed b. Muhammed”, **DİA**, C. XLI, İstanbul, 2012, ss. 129-130.
- ÖZTÜRK Eyüp, İbnü’s-Serrâc ve Müvelleh Dervişler, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Doktora Tezi), Ankara, 2011.
- ÖZTÜRK Mehmet Cemal, **Cerrâhîlik**, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2004.

- , “Ramazâniyye”, **DİA**, C. XXXIV, İstanbul, 2007, ss. 440-442.
- SİNANOĞLU Mustafa, “İbadet”, **DİA**, C. XIX, İstanbul, 1999, ss. 233-235.
- , “İman”, **DİA**, C. XXII, İstanbul, 2000, ss. 212-214.
- SUAD EL-HAKÎM, **İbnü'l Arabî Sözlüğü**, çev. Ekrem Demirli, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2005.
- SUYÛTÎ Celaleddin Abdurrahman b. Ebî Bekr, **ed-Dürerü'l-Müntesire fi'l-ehâdisi'l-müştehire**, thk. Muhammed b. Lütî es-Sabbâğ, Câmîatü'l-Melik Suud, Riyad.
- ŞAHİN Haşim, “Bayramiyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 781-840.
- ŞİMŞEK Halil İbrahim, “Murad Buhârî”, **DİA**, C. XXXI, İstanbul, 2006, ss. 185-187.
- TAHRALI Mustafa, “Rifâiyye”, **DİA**, C. XXXV, İstanbul, 2008, ss. 99-103.
- , “Rifâiyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 285-329.
- TATCI Mustafa, “Şâbâniyye”, **DİA**, C. XXXVIII, İstanbul, 2010, ss. 212-215.
- TAYŞİ Mehmet Serhan, “Cemâliyye”, **DİA**, C. VII, 1993, s. 318.
- TEK Abdurrezzak, **Bayrâmî Melâmiliği’ne Dair Melâmet Risâleleri**, Emin Yayınları, Bursa, 2007.
- , **Tasavvufî Mertebeler**, Emin Yayınları, Bursa, 2008.
- TİRMİZÎ Muhammed b. İsa, **el-Câmiu’s-Sahîh**, thk. İbrahim Atve İvaz, C. V, Matbaatu Mustafa el-Bâbi el-Halebî, Kahire, 1975.
- TOPALOĞLU Bekir, “Cehennem”, **DİA**, C. VII, İstanbul, 1993, ss. 227-233.
- , “Cennet”, **DİA**, C. VII, İstanbul, 1993, ss. 376-386.
- TOSUN Necdet, **Bahâeddîn Nakşbend: Hayatı, Görüşleri, Tarikatı**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2015.
- , “Kâsâniyye”, **DİA**, C. XXIV, İstanbul, 2001, ss. 532-534.
- , “Nakşibendiyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 611-681.
- , “Nurbahşiyye”, **DİA**, C. XXXIII, İstanbul, 2007, ss. 248-249.
- , “Râbita”, **DİA**, C. XXXIV, İstanbul, 2007, ss. 378-379.
- , “Silsile”, **DİA**, C. XXXVII, İstanbul, 2009, ss. 206-207.

TÜRER Osman, “Biat”, **DİA**, C. VI, İstanbul, 1992, ss. 124-125.

ULUDAĞ Süleyman, **Tasavvuf Terimleri Sözlüğü**, Kabalcı Yayınları, İstanbul, 2012.

-----, “Ahmediyye”, **DİA**, C. II, İstanbul, 1989, ss. 171.

-----, “Cezûlî, Muhammed b. Süleyman”, **DİA**, C. VII, İstanbul, 1993, ss. 515-516.

-----, “Havatır”, **DİA**, C. XVI, İstanbul, 1997, ss. 526.

-----, “Hicab”, **DİA**, C. XVII, İstanbul, 1998, ss. 430-431.

-----, “İbadet”, **DİA**, C. XIX, İstanbul, 1999, ss. 247-248.

-----, “Kabz”, **DİA**, C. XXIV, İstanbul, 2001, ss. 44-45.

-----, “Keşf”, **DİA**, C. XXV, İstanbul, 2002, ss. 315-317.

-----, “Levâmi”, **DİA**, C. XXVII, Ankara, 2003, s. 144.

-----, “Mahv ve İsbat”, **DİA**, C. XXVII, Ankara, 2003, ss. 395-396.

-----, “Ricâlullah”, **DİA**, C. XXXV, İstanbul, 2008, ss. 80-81.

-----, “Ricâlü'l-gayb”, **DİA**, C. XXXV, İstanbul, 2008, ss. 81-83.

-----, “Şürb”, **DİA**, C. XXXIX, İstanbul, 2010, ss. 269-270.

-----, “Tövbe”, **DİA**, C. XLI, İstanbul, 2012, ss. 284-285.

-----, “Vukuf”, **DİA**, C. XLIII, İstanbul, 2013, s. 131.

ULUPINAR Hamide, **İbn Arabî'nin Mürşidi Ebu Medyen el-Mağribi**, Gelenek Yayıncılık, İstanbul, 2014.

UZUN Mustafa, “İbrâhim Tennûrî”, **DİA**, C. XXI, İstanbul, 2000, s. 356.

VİCDÂNÎ Sâdık, **Tarikatler ve Silsileleri (Tomar-ı Turuk-ı Aliyye)**, haz. İrfan Gündüz, Enderun Kitabevi, İstanbul, 1995.

-----, **Tomâr-ı Turûk-ı Aliyye'den Melâmîlik**, Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, İstanbul, 1338-1340.

YAVUZ Yusuf Şevki, “Kıyamet Alâmetleri”, **DİA**, C. XXV, Ankara, 2002, ss. 522-525.

-----, “Nübüvvet”, **DİA**, C. XXXIII, İstanbul, 2007, ss. 279-285.

YAZICI Tahsin, “Hemedânî, Emîr-i Kebîr”, **DİA**, C. XVII, İstanbul, 1998, ss. 186-188.

YILDIRIM Ahmet, **Tasavvufun Temel Öğretilerinin Hadislerdeki Dayanakları**, TDV Yayınları, Ankara, 2009.

YILMAZ Hasan Kâmil, “Beyyûmî”, **DİA**, C. VI, İstanbul, 1992, s. 99.

-----, “Celvetiyye”, **DİA**, C. VII, İstanbul, 1993, ss. 273-275.

-----, “Celvetiyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 929-973.

-----, “Hâşim Baba”, **DİA**, C. XVI, İstanbul, 1997, ss. 406-407.

YOLA Şenay, “Cerrâhiyye”, **DİA**, C. VII, İstanbul, 1993, ss. 416-420.

YÜCER Hür Mahmut, **Osmanlı Toplumunda Tasavvuf (19. Yüzyıl)**, İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.

-----, “Sa’diyye”, **DİA**, C. XXXV, İstanbul, 2008, ss. 410-413.

-----, “Sa’diyye”, **Türkiye’de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, İstanbul, 2015, ss. 223-275.

-----, “Sünbülüyye”, **DİA**, C. XXXVIII, İstanbul, 2010, ss. 136-140.

EKLER

Kenzü'l-Ârifin İsimli Eserinden Örnekler

مأخذ العلوم كثر العارفين

I

تفسير كبر	فوائد سودي	من سبب الموت	زواجر	فوت القلوب	اصحاب العلوم	هدية الاجاب
عاشق من طالع	تفسير الكوي	نوح العصفه	جبال وحواسيب	سنة الانوار	طريق الخفاف	كبريت كرم
شرح جوهرة التوحيد	عالم متعلم	مختصر	فوائد	رسالة ابن كمال	رسالة اهل الدين	شرح موانع
رسالة فادى	رسالة شرح صلاح الدين	غرائب الزمان	جوهرة القلوب	رسالة شيخ اعلم حفي	رسالة شيخ فغان نوبى	
رسالة شيخ علي كوي	رسالة غرائب الجاني	رسالة ابن نقشبندى	روح البيان	منازل السارين		
فوائد شمس	منهاج الضمير	جواهر النقيب	رسالة شيخ آوى	رسالة شيخ محمد قائل على		
رسالة تحفة المرسل	رسالة جمال الدين فى	انبات الوب	فتوحات كبر	منازل الشافى		

رسالة اسرار الطالبين للشيخ يحيى
الشروانى قدس سره

٤٤

Süleymaniye Kütüphanesi	
Bölüm:	Samî Be'atî
Demirbaş No:	1442
Sınıflama No:	297.72

فواد شوکتین مسرور دخی اعداسنی مقهور

بلا و مونسینی حمله معصوم ایلہ یار بی

سبب تالیف بیانده در

خدا یه حمد و شکر ایلہ ثنادن فارغ اولدقه

رسول الله تسلیم و دعادن فارغ اولدقه

موالی حردن صنعاک نائب مرحومی

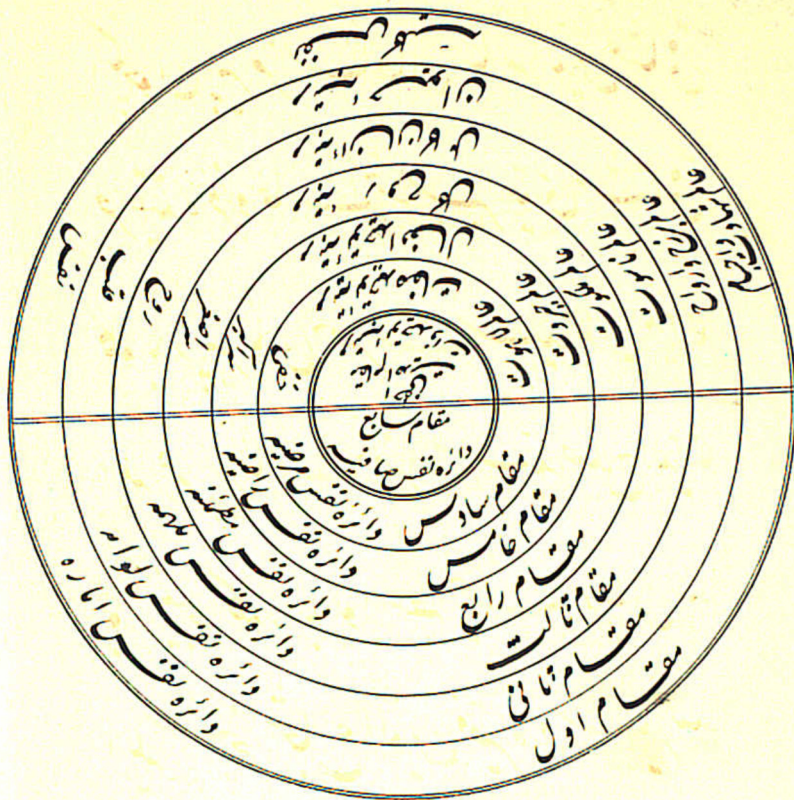
اولان حافظ محمد عاصمک داعی مخدومی

بو شیخ مغنیسی عبد الرحمن سامی نیازی دیر

خدادن عفو عصیان صفح نیانی نیازید

سبب تالیفه بیک او جو زکیر میثانی سالی

خطور

سیر فروعیات

بیان شده در

شهوکنه اسماء بتدی یہ چون عیر اولدی

مسماى مجرد له عبور ایتمک سیر اولدی

بیان

بعون الله بلطف الله بفضل الله تمام اولدى

بحكم الله بامر الله بفيض الله تمام اولدى

زبره الفقير الحقير اخو الناظم احمد بنى بن محمد عاصم الغنيسى

اخذوني العشاقى في اليوم الخامس عشر من شهر محرم

احرام سنة تسعة وعشرين

وثمائة والف

من حجرة من خلقه الله تعالى على الكل وصف

في شباط ١٢٢٥هـ

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	YUSRA TANER		
Doğum Yeri ve Yılı	İNEGÖL 1988		
Bildiği Yabancı Diller ve Düzeyi	İNGİLİZCE		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	2002	2006	İNEGÖL ANADOLU İMAM HATİP LİSESİ
Lisans	2008	2012	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Yüksek Lisans	2012	2015	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.			
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	yusraduzenli@hotmail.com		
	Tarih İmza Adı Soyadı	06.01.2016	

